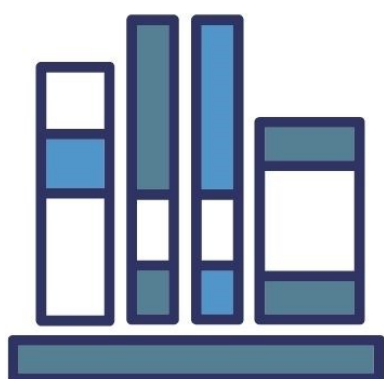
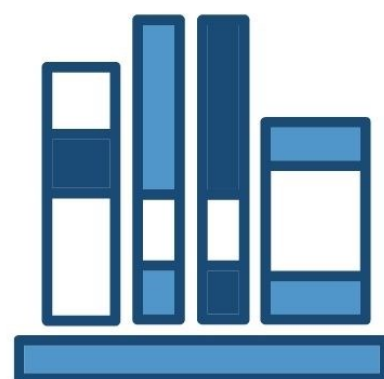

Społeczne i ekonomiczne warunki życia studentów w Polsce na tle innych krajów europejskich

Raport z badania
EUROSTUDENT VII
2019 - 2021

Spis treści

SPIS TREŚCI	1
1 WPROWADZENIE.....	3
1.1 RAPORT Z SIÓDMEJ EDYCJI BADANIA EUROSTUDENT W POLSCE.....	5
1.2 REALIZACJA BADANIA EUROSTUDENT VII W POLSCE – UWAGI METODOLOGICZNE.....	7
2 CHARAKTERYSTYKA STUDENTÓW ORAZ STUDIÓW W POLSCE	10
2.1 SZKOŁY WYŻSZE I LICZBA STUDENTÓW W POLSCE.....	10
2.2 WIEK I PŁEĆ STUDENTÓW	11
2.3 FORMA I TRYB STUDIÓW	16
2.4 STUDENCI Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI I STUDENCI ZAGRANICZNI	19
2.5 POPULARNOŚĆ KIERUNKÓW	21
2.6 PODSUMOWANIE	23
3 WARUNKI STUDIOWANIA	24
3.1 REFLEKSJE I PODEJŚCIE STUDENTÓW DO NAUKI	25
3.2 OCENA WYKŁADOWCÓW	29
3.3 RELACJE Z INNYMI STUDENTAMI	36
3.4 PODSUMOWANIE	38
4 SPOŁECZNO-EKONOMICZNA CHARAKTERYSTYKA STUDENTÓW.....	39
4.1 POCHODZENIE EDUKACYJNE A WYBÓR KIERUNKÓW STUDIÓW	39
4.2 POCHODZENIE SPOŁECZNE	42
4.3 PODSUMOWANIE	48
5 SYTUACJA FINANSOWA STUDENTÓW	50
PURCHASING POWER STANDARD.....	50
5.1 PRACA ZAROBKOWA	51
5.2 KIM SĄ STUDENCI PRACUJĄCY?	54
5.3 ZWIĄZEK PRACY Z KIERUNKIEM STUDIÓW	56
5.4 MOTYWACJA DO PRACY.....	58
5.5 STAŻE STUDENCKIE	61
5.6 ŹRÓDŁA DOCHODÓW.....	65
5.7 WYSOKOŚĆ I ROZKŁAD DOCHODÓW.....	68
5.8 ROLA WKŁADU RODZINY/ PARTNERA W BUDŻECIE STUDENTÓW	75
5.9 ROLA WSPARCIA PUBLICZNEGO W BUDŻECIE STUDENTÓW	77
5.10 KREDYTY STUDENCKIE	81
5.11 WYDATKI STUDENTÓW	83
5.12 WYDATKI ZWIĄZANE Z UTRZYMANIEM	86
5.13 WYDATKI ZWIĄZANE ZE STUDIAMI	94
5.14 TRUDNOŚCI FINANSOWE	102

5.15	PODSUMOWANIE	106
6	BUDŻET CZASU STUDENTÓW	111
6.1	STRUKTURA BUDŻETU CZASU	112
6.2	INTENSYWNOŚĆ STUDIÓW	114
6.3	SATYSFAKCJA Z BUDŻETU CZASU	118
6.4	STUDENT CZY PRACOWNIK?	119
6.5	SUBIEKTYWNA OCENA REZULTATÓW NAUKI	120
6.6	TRUDNOŚCI W POGODZENIU PRACY I STUDIÓW	121
6.7	CHEĆ PORZUCENIA STUDIÓW	122
6.8	PODSUMOWANIE	124
7	MIĘDZYNARODOWA MOBILNOŚĆ STUDENTÓW	126
7.1	SKALA MOBILNOŚCI STUDENTÓW	127
7.2	FINANSOWANIE STUDIÓW I PRAKTYK ZA GRANICĄ	133
7.3	CZYNNIKI UTRUDNIAJĄCE STUDIA ZA GRANICĄ	137
7.4	BARIERY ADMINISTRACYJNE	138
7.5	BARIERY INDYWIDUALNE	139
7.6	BARIERY FINANSOWE	141
7.7	BARIERY ZWIĄZANE ZE STUDIAMI	142
7.8	PODSUMOWANIE	144
	SŁOWNIK POJĘĆ	146
	SPIS RYSUNKÓW	150
	KWESTIONARIUSZ ANKIETY POLSKIEJ EDYCJI BADANIA EUROSTUDENT VII (WERSJA POLSKOJĘZYCZNA)...	153

1 Wprowadzenie

EUROSTUDENT jest siecią badaczy, analityków, agencji badawczych oraz środowisk akademickich reprezentujących ministerstwa zajmujące się sprawami szkolnictwa wyższego w państwach europejskich. W centrum zainteresowania projektu EUROSTUDENT leżą ekonomiczne i społeczne warunki życia oraz studiowania europejskich studentów.

Siódma edycja projektu finansowana była ze środków państw uczestniczących¹ oraz współfinansowana ze środków Programu Erasmus+ Komisji Europejskiej. Projekt otrzymał również dofinansowanie od niemieckiego Federalnego Ministerstwa Edukacji i Badań (*German Federal Ministry of Education and Research*) oraz holenderskiego Ministerstwa Edukacji, Kultury i Nauki (*Ministry of Education, Culture and Science of the Netherlands*).

EUROSTUDENT koordynowany jest przez Konsorcjum, któremu przewodzi DZHW, czyli Niemieckie Centrum Badań nad Szkolnictwem Wyższym i Nauką (*German Centre for Higher Education Research and Science Studies*).

W skład konsorcjum wchodzi także 6 innych instytucji partnerskich:

- Instytut Nauk Zaawansowanych (IHS, Wiedeń, Austria),
- ResearchNed (Holandia),
- Rządowe Centrum Analiz Strategicznych (Strata, Litwa – dawniej Centrum Monitorowania i Analiz Naukowych i Szkolnictwa Wyższego MOSTA)
- Centrum Stosowanej Polityki Społecznej (Praxis, Estonia),
- Maltańska Narodowa Komisja ds. Szkolnictwa Wyższego (NCFHE, Malta),

¹ Kraje uczestniczące w Eurostudent VII: Albania, Austria, Chorwacja, Republika Czeska, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Gruzja, Niemcy, Węgry, Islandia, Irlandia, Włochy, Litwa, Luksemburg, Malta, Holandia, Norwegia, Polska, Portugalia, Rumunia, Słowenia, Szwecja, Szwajcaria i Turcja.

- Szwajcarski Federalny Urząd Statystyczny (FSO, Switzerland).

Za wdrożenie międzynarodowych założeń oraz pojęć stosowanych w projekcie, przeprowadzenie krajowych badań ankietowych w oparciu o adaptację wspólnego kwestionariusza odpowiadały państwa partycypujące w projekcie. Do obowiązków zespołów badawczych należało także dostarczenie zagregowanych danych do ogólnoeuropejskiej bazy zgodnie z przyjętymi standardami. Realizacja projektu opierała się na ścisłej współpracy Konsorcjum z zespołami badawczymi partycypujących państw. Konsorcjum wspierało zespoły badawcze, czuwając nad spójnością wskaźników i porównywalnością prowadzonych badań. Konsorcjum dostarczało szczegółowych wytycznych i wsparcia zespołom na etapie planowania, doboru próby, tłumaczenia narzędzia, a także wyliczania wskaźników.

Zagregowane dane dla poszczególnych państw i sekcji tematycznych dostępne są w postaci przeglądarki online dla wszystkich zainteresowanych². W bazie udostępnione są również komentarze zespołów badawczych, dotyczące specyfiki poszczególnych wyników i ich kontekstu lokalnego.

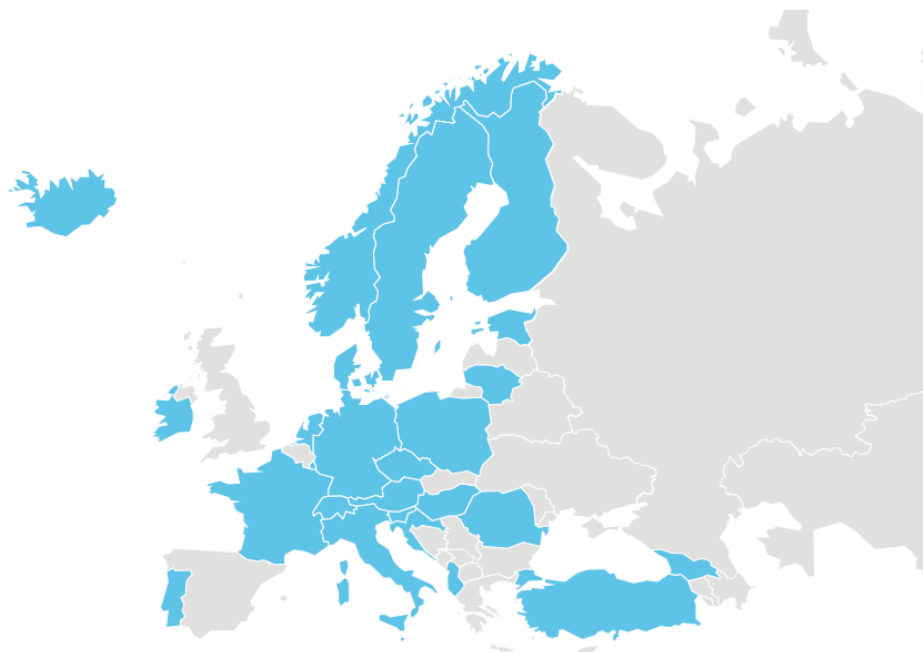
Siódmą falę badania EUROSTUDENT realizowano od 2018 do 2021 roku. Większość państw partycypujących przeprowadziła fazę terenową wiosną/ latem 2019 roku – w tym Polska. Pięć krajów prowadziło badanie w analogicznym okresie następnego roku, przez co ich punktem odniesienia były już czasy pandemiczne.

Wiosną 2020 roku wprowadzono w krajach europejskich różne ograniczenia i blokady w funkcjonowaniu społeczeństw (w tym także edukacji i kształcenia) mające na celu przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu się pandemii COVID-19. Podczas pandemii w badaniu EUROSTUDENT brali udział studenci z Niemiec, Portugalii, Rumunii, Turcji i Włoch. Przeprowadzenie badań było możliwe, ponieważ z założenia główną techniką zbierania danych była ankieta online do samodzielnego wypełnienia. Tylko w dwóch krajach, w Danii i we Włoszech, zastosowano także ankietarskie wywiady telefoniczne.

² <https://database.eurostudent.eu/drm/>

W VII edycji badania EUROSTUDENT 26 krajów (na 48 biorących udział w Procesie Bolońskim) aktywnie uczestniczyło w realizacji projektu, dostarczając bogate źródła danych do analiz. Ich przedstawiciele brali także udział w spotkaniach badawczych organizowanych przez konsorcjum sieci Eurostudent VII. Badaniem objęto ponad 370 tysięcy studentów (nie tylko z krajów Unii Europejskiej).

Rysunek 1. Kraje uczestniczące w badaniu EUROSTUDENT VII.

Źródło: Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021.

Po każdej edycji powstaje raport podsumowujący wyniki międzynarodowe. Raport ma na celu przyjęcie szerokiej, porównawczej perspektywy, aby umożliwić czytelne, choć znaczące porównania międzynarodowe. Przedstawia głównie analizy na poziomie zagregowanym. Raport pt. Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. EUROSTUDENT VII 2018 – 2021 Synopsis of Indicators opublikowano w sierpniu 2021 roku. W wersji elektronicznej raport międzynarodowy dostępny jest pod adresem <http://www.eurostudent.eu>.

1.1 Raport z siódmej edycji badania EUROSTUDENT w Polsce

Niektóre krajowe zespoły badawcze, wykorzystując dane zebrane w projekcie EUROSTUDENT VII, przygotowały pogłębione raporty dotyczące sytuacji studentów w ich ojczystych krajach. Raporty, z tej oraz poprzednich edycji badania, są także

udostępniane na międzynarodowej stronie projektu. Niniejszy raport stanowi rozwinięcie oraz pogłębienie wyników udostępnionych w ramach międzynarodowej publikacji. Raport koncentruje się na następujących obszarach tematycznych i sferach aktywności studenta:

- charakterystyce studiów oraz studentów w Polsce,
- pochodzeniu społecznym oraz ekonomicznym studentów w Polsce,
- sytuacji finansowej zarówno pod względem źródeł dochodów jak i poziomu wydatków,
- charakterystyce budżetu czasu studentów,
- międzynarodowej mobilności studentów.

Wyniki uzyskane wśród studentów w Polsce podczas VII edycji badania EUROSTUDENT porównywane są do danych uzyskanych w innych krajach, średnich europejskich oraz tam, gdzie znajduje to uzasadnienie, danych krajowych uzyskanych w poprzedniej edycji.

Polskie wyniki badania dotyczą sytuacji sprzed pandemii. Średni wynik ogólnoeuropejski prezentowany w raporcie obejmuje większość krajów uczestniczących, ale tylko tych, których faza terenowa odbyła się jeszcze przed pandemią. To znaczy, średni wynik nie obejmuje wyników z Niemiec, Włoch, Portugalii, Rumunii i Turcji. Rozkłady odpowiedzi studentów z tych krajów nie są prezentowane w tym raporcie, ponieważ odnoszą się do diametralnie innych warunków studiowania. Wyniki dotyczące tych krajów znaleźć można w raporcie międzynarodowym lub w bazie dostępnej w internecie.

Dane prezentowane są w tabelach, na wykresach, grafikach i mapach Europy. Na mapach wykorzystywana jest gradientowa reprezentacja nasilenia prezentowanego zjawiska. Każdorazowo podane jest źródło prezentowanych danych oraz informacja, której grupy zainteresowania dotyczy. W przypadku reprezentacji kontynentu lub wykresu zawsze podana jest skala, z której można odczytać zakres wartości oraz jednostkę, w jakiej prezentowane są dane.

Skróty nazw państw uczestniczących wykorzystywane na rysunkach i wykresach w niniejszym raporcie wyjaśnione są w tabeli 1.

Tabela 1. Rozwinięcie skrótów nazw państw uczestniczących w badaniu EUROSTUDENT VII.

Skrót (ang.)	Państwo	Skrót (ang.)	Państwo
AL	Albania	IE	Irlandia
AT	Austria	IS	Islandia
CH	Szwajcaria	IT	Włochy
CZ	Republika Czeska	LT	Litwa
DE	Niemcy	LU	Luksemburg
DK	Dania	MT	Malta
EE	Estonia	NL	Holandia
FI	Finlandia	NO	Norwegia
FR	Francja	PL	Polska
GE	Gruzja	PT	Portugalia
HR	Chorwacja	RO	Rumunia
HU	Węgry	SE	Szwecja
IE	Irlandia	SI	Słowenia
IS	Islandia	TR	Turcja

W raporcie występują charakterystyczne dla badania określenia dla grup studenckich będących w kręgu szczególnego zainteresowania lub nazwy wskaźników obliczonych na podstawie uzyskanych danych. Objasnienia najważniejszych wskaźników i grup zainteresowania znajdują się na końcu raportu w słowniku pojęć.

1.2 Realizacja badania EUROSTUDENT VII w Polsce – uwagi metodologiczne

W Polsce realizację badania powierzono agencji badawczej PBS Sp. z o. o. z siedzibą w Sopocie. Zgodnie z zaleceniami konsorcjum zastosowano technikę internetowej ankiety wspomaganą komputerowo – CAWI.

Kwestionariusz badawczy przetłumaczono na język polski w kilku etapach, przy ścisłej współpracy z Konsorcjum celem zachowania merytorycznej jednoznaczności pytań kierowanych do studentów.

Zaproszenie do udziału w badaniu wysłano do wszystkich uczelni publicznych i niepublicznych w Polsce, tj. do 374 uczelni (z wyłączeniem szkół kościelnych). Po kontroli jakości zebranego materiału, uwzględniono w zbiorze danych 13 616 efektywnie wypełnionych przez studentów ankiet.

Uczelniom, które wyraziły zgodę na udział w badaniu (319 jednostek) przekazano listy intencyjne, zaproszenia i plakaty zachęcające do udziału w badaniu celem przekazania ich studentom. Ankiety wypełnili studenci łącznie z 268 uczelni.

Dodatkowo przy współpracy z Instytutem Nauk Zaawansowanych w Wiedniu, opracowano i zastosowano wagę analityczną, korygującą strukturę próby do struktury populacji. Do ważenia wykorzystany został algorytm oparty na schemacie RIM weighting (RAKING). Kolejne iteracje procedury RIM (RAKING) wykorzystywały następujące zmienne: region oraz wielkość miejscowości, w której znajduje się uczelnia, typ uczelni tj. uczelnie akademickie i zawodowe, płeć i wiek studentów, wielkość miejscowości, w której znajduje się uczelnia, poziom studiów (pierwszego stopnia vs drugiego stopnia), grupę kierunków ISCED-F oraz tryb studiów (stacjonarne vs niestacjonarne). Do przygotowania próby, jak i wagi stratyfikacyjnej, wykorzystano najaktualniejsze dane z systemu POL-on – zintegrowanego systemu informacji o nauce i szkolnictwie wyższym oraz Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) dotyczące szkół wyższych, czyli rok akademicki 2018/ 2019 (badanie odbyło się w czerwcu 2019 roku).

Badana próba studentów w Polsce nie uwzględnia studentów studiów doktoranckich oraz studiów podyplomowych. Studenci studiów doktoranckich nie leżą w grupie docelowej określonej w badaniu EUROSTUDENT, natomiast studenci studiów podyplomowych nie osiągnęli wystarczającej liczebności, by ująć ich w analizach. Uwzględniono natomiast studentów zagranicznych studiujących w Polsce, zapisanych na studia pierwszego lub drugiego stopnia. Nie uwzględniano studentów uczestniczących w studiach w ramach programów wymiany studenckiej. Dla studentów zagranicznych udostępniono kwestionariusz w wersji anglojęzycznej.

Zebrane dane zostały wyczyszczone i opracowane zgodnie z wytycznymi i instrukcją przekazaną przez konsorcjum, w których szczegółowo opisano proces i ostateczny kształt każdej zmiennej w zbiorze. Jednostki budzące wątpliwość co do jakości, kompletności i wiarygodności zostały usunięte ze zbioru danych (np. wskazujące na losowe zaznaczanie odpowiedzi, wypełnione dla żartu, wypełnione w znikomym zakresie itd.). Dane poddane zostały weryfikacji zarówno przez zespół badawczy w Polsce, jak i przez zespół analityczny w Wiedniu. W ciągu kilku rund informacji zwrotnych i zapytań z konsorcjum, dopracowano dane pod względem poprawności logicznej zbioru, kalkulacji wskaźników i uzyskano akceptację jakości dostarczonych danych.

2 Charakterystyka studentów oraz studiów w Polsce

Niniejszy rozdział przedstawia kontekst ogólnopolski, czyli sytuację na rynku szkół wyższych w Polsce w 2019 roku. Opis oparty jest na oficjalnych danych statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego, w którym znalazły się sprawozdania ilościowe i finansowe z 360 uczelni.

2.1 Szkoły wyższe i liczba studentów w Polsce

W Polsce od czasów procesu transformacji ustrojowej liczba szkół wyższych i studentów powoli się stabilizuje. Na poziomie szkolnictwa wyższego nastąpił wzrost liczby studentów z 404 tys. w 1990 r. do prawie 2 mln w roku 2006, by od tego momentu sukcesywnie maleć. W roku akademickim 2018/ 2019 odsetek studentów w Polsce był o 4,8% niższy niż w roku poprzedzającym³. Łączna liczba studentów na uczelniach każdego typu wynosiła 1 230 254 osób. Zmiany wynikają głównie ze zmian demograficznych, tj. spadku liczby osób w wieku 19-24 lata. Odnotowano natomiast przyrost zagranicznych studentów – głównie z Ukrainy.

Uczelnie publiczne to 130 instytucji, które kształciły 73,3% ogólnej liczby studentów. Uczelnie niepubliczne są w Polsce dużo bardziej liczne i mniejsze. W roku akademickim 2018/ 2019 było to 230 instytucji kształcących 26,7% ogółu studentów.

Powszechność kształcenia wyższego sukcesywnie spada od roku 2005/ 2006. Współczynniki skolaryzacji w szkolnictwie wyższym brutto oraz netto spadły w porównaniu do roku akademickiego 2005/ 2006, w którym liczba studentów w Polsce była najwyższa, odpowiednio o 2,7% i 2,4%.

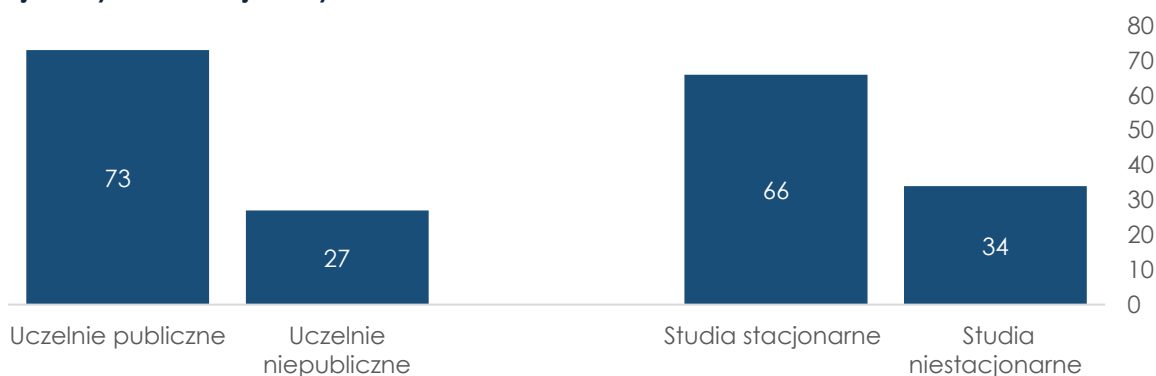
Współczynnik skolaryzacji brutto pokazuje relację ogólnej liczby osób uczących się w szkolnictwie wyższym do liczby ludności w grupie wiekowej 19-24 lata, natomiast netto pokazuje stosunek liczby osób kształcących się w szkolnictwie wyższym w wieku 19-24 lata do liczby ludności w tym wieku. W roku akademickim 2018/ 2019 współczynnik skolaryzacji brutto wynosił 46,2%, natomiast netto 35,6%. Inne spadki poszczególnych wskaźników pokazują, że szkolnictwo wyższe staje się mniej popularne

³ Szkoły wyższe i ich finanse w 2018 r., GUS, Warszawa, Gdańsk 2019

wśród starszych osób, niż w grupie odpowiadającej temu etapowi nauki (19-24 lata). W porównaniu do poprzedzającego roku akademickiego zmiany są mniejsze i bardziej wyrównane, współczynnik skolaryzacji brutto spadł o 0,7%, a netto o 0,6%.

Studenci w większości uczęszczali na stacjonarne formy studiów (65,8%), nieco ponad jedna trzecia ogółu studentów uczęszczała na studia niestacjonarne (34,2%). Formy niestacjonarne dominowały w uczelniach niepublicznych (70,9%), natomiast na uczelniach publicznych przeważająca część studentów zapisana była na studia stacjonarne (79,1%).

Rysunek 2. Odsetek studentów na uczelniach publicznych i niepublicznych oraz na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z międzynarodowego badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „1.3.1. Studiujesz na uczelni publicznej czy niepublicznej?” oraz „1.6. Jaka jest forma Twoich studiów?”.

2.2 Wiek i płeć studentów

Etap studiowania w intuicyjny sposób może kojarzyć się nam z młodością. Jest to jednak określenie niejednoznaczne, zwłaszcza biorąc pod uwagę liczne zmiany, które ukształtowały współczesne społeczeństwa. Takimi zmianami mogą być np. procesy hybrydyzacji czy pluralizacji, które w dużym stopniu wpływają na odmienne postrzeganie kategorii wiekowych przez ludzi. Hybrydyzacja kultury oznacza mieszanie się ze sobą kultur oraz swobodny przepływ informacji, w wyniku których granice kulturowe zacierają się, a ludzie coraz częściej przyjmują różne tożsamości, nie identyfikują się jedynie ze stałym zestawem cech w swoim życiu (np. wiekiem). Pluralizm w życiu społecznym natomiast zakłada równość wygłaszania poglądów i wyrażania interesów, niezależnie od identyfikacji danej osoby lub innych różnicowań społecznych. Przemiany te doprowadziły do upłynnienia faz cyklu życia, w wyniku

czego trudno jest wyznaczyć stałą granicę pomiędzy dorosłością a niedorobnością. W społeczeństwach współczesnych dawne, przypisane fazom życia charakterystyki społeczne, psychologiczne i kulturowe, przestają być adekwatne. Najpierw młodość i dorosłość oderwały się od kategorii wiekowych, potem od ról społecznych i właściwych im stylów życia, a na koniec od charakterystyk psychologicznych i rozwojowych⁴. Oznacza to zatem, że poczucie „dorobności” sprowadza się jedynie do kategorii czysto subiektywnej.

W przypadku studentów nie ma problemów definicyjnych, jeśli chodzi o określenie dolnej granicy wieku, ponieważ wynika ona z tzw. tradycyjnej ścieżki dostępu do szkolnictwa wyższego. Oznacza to, że studentem może zostać osoba, która ukończyła szkołę średnią i zdała maturę (zazwyczaj wiek 18 – 19 lat). Sytuacja nie jest jednak tak oczywista pod względem górnej granicy wieku. W Polsce poza szkołami typu Akademia Wychowania Fizycznego, Akademii Sztuk Pięknych, czy uczelniami wojskowe i morskie, nie ma górnej granicy wieku dla kandydatów na studia.

Wiek jest jednym z najczęściej stosowanych rozróżnień między populacjami studentów w różnych krajach. Jest to ważny aspekt, na który należy zwrócić uwagę przy porównywaniu sytuacji innych systemów szkolnictwa wyższego.

Przytoczone poniżej dane demograficzne dotyczą studentów zapisanych na studia pierwszego stopnia, drugiego oraz jednolitych studiów magisterskich, ponieważ studenci studiów trzeciego stopnia oraz absolwenci zostali wykluczeni z badanej próby. Warto pamiętać, że rozkład wieku studentów w poszczególnych grupach wynika zarówno z dostępu do szkolnictwa wyższego w Polsce, programów kształcenia przewidzianych dla poszczególnych form i trybów studiów, jak i z charakterystyk demograficznych populacji poszczególnych krajów.

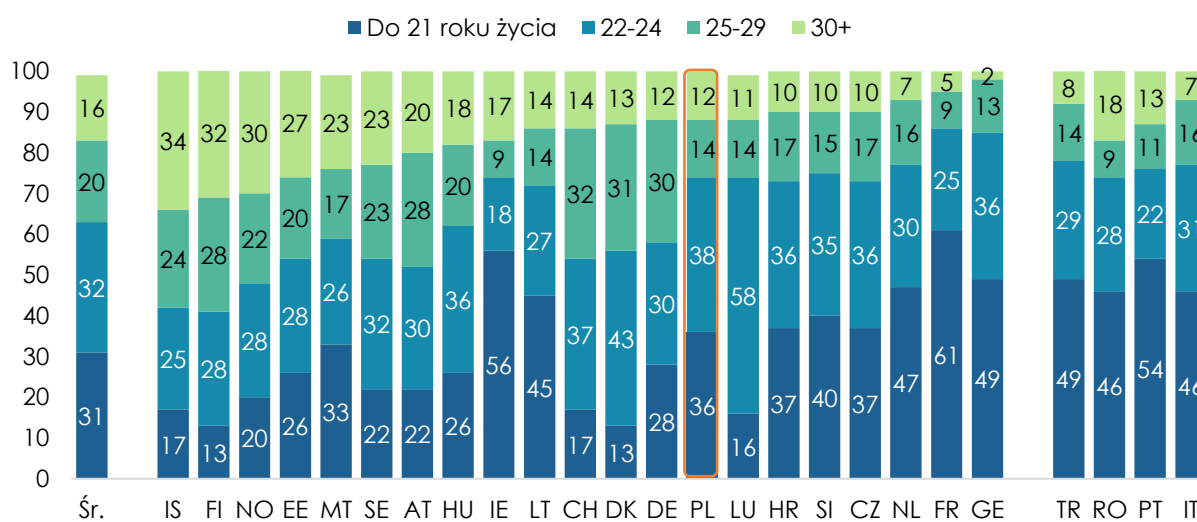
W 2019 roku średnia wieku studentów w Europie wynosiła mniej niż 25 lat (64%), dane te różnią się jednak w zależności od badanego kraju. Dla przykładu, w krajach takich jak Islandia, Finlandia czy Norwegia najwięcej studentów znajdowało się w przedziale wiekowym powyżej 30 roku życia (kolejno 34%, 32% i 30%). Z drugiej strony najwięcej

⁴ Krystyna Szafraniec, Młodość jako wyłaniający się problem i nowa polityczna siła w: Nauka, nr1, 2012, s. 101-122

młodych studentów, których wiek nie przekraczał 21 lat, można było znaleźć we Francji (61%), Irlandii (56%), Niemczech (49%) i Holandii (47%).

Polska na tle innych krajów europejskich charakteryzowała się stosunkowo niskim wiekiem studentów, zdecydowana większość z nich znajdowała się w przedziale wiekowym 18-24 (77%), z czego ponad połowa (55%) miała mniej niż 22 lata. Osoby między 25 a 29 rokiem życia stanowiły około 13% populacji, a zaledwie 10% ogółu studentów to osoby, które ukończyły 30 rok życia. W nieznacznym stopniu widać tu również rozróżnienie ze względu na płeć – kobiety dominowały wśród młodszych roczników (59,7% w wieku 19-23), w przedziale 26-29 lat było ich minimalnie mniej niż mężczyzn (48,8%), natomiast w przedziale wiekowym 30+ było ich o wiele więcej (59,9%).

Rysunek 3. Populacje studentów państw EUROSTUDENT VII ze względu na wiek.

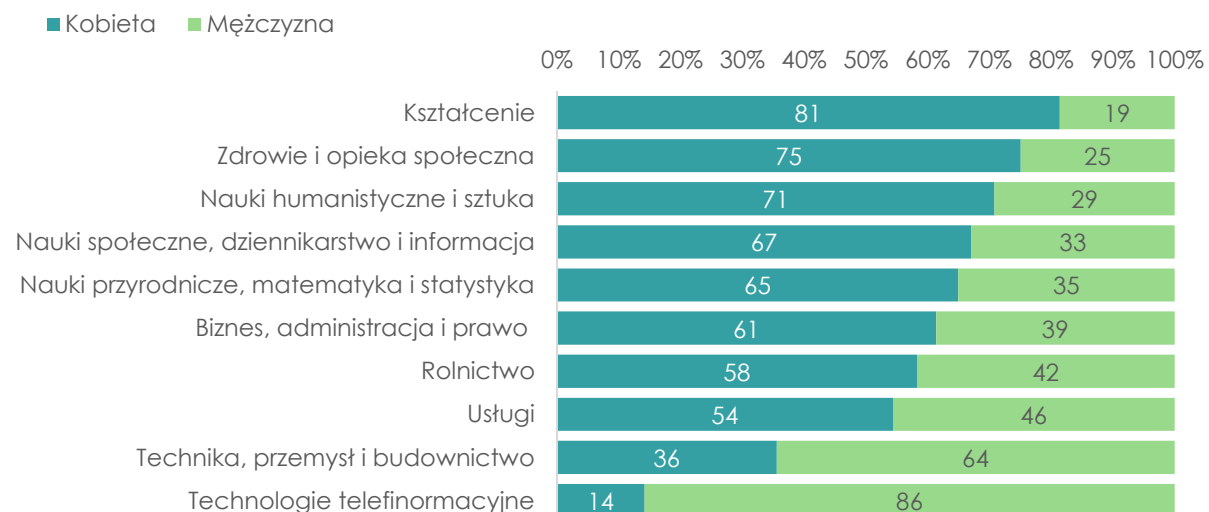
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z międzynarodowego badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „6.1. Kiedy się urodziłeś(aś)?”. RO, TR, PT, IT: Wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

Warto przy okazji również zwrócić uwagę na ogólny podział związany z płcią wśród studentów uczelni. Mimo większej liczby kobiet niż mężczyzn w krajach OECD, kobiety wciąż pozostawały w mniejszości na uczelniach aż do lat 90. XX wieku. Odsetek kobiet na uczelniach znacząco zmienił się dopiero na przestrzeni ostatnich 30 lat – przykładowo, w 2005 roku ich przeciętny udział wynosił 55%. W Polsce wciąż utrzymuje się trend wzrostowy w udziale kobiet uczęszczających na studia wyższe. Według badań EUROSTUDENT, w roku akademickim 2018/ 2019 stanowiły one 58% wszystkich studentów. Dodatkowo, można zauważyć niewielkie rozróżnienie w proporcjach płci

w zależności od charakteru szkoły – na uczelniach publicznych 57,1% studentów to kobiety, natomiast na niepublicznych – 60,4%. W niemal każdym uczestniczącym kraju wśród studentów przeważała płeć żeńska, jedynymi wyjątkami były Turcja i Niemcy (48% w obu przypadkach).

Niezależnie od badanego kraju, o wiele większe dysproporcje płciowe można zauważyć na poszczególnych kierunkach studiów. Zgodnie z danymi EUROSTUDENT, kobiety dominowały wśród studentów na większości kierunków w Polsce. Najwięcej studentek studiowało na kierunkach związanych z kształceniem (81%), zdrowiem i opieką społeczną (75%) oraz naukami humanistycznymi i sztuką (71%). Najmniej natomiast studiowało na kierunkach związanych z technologiami teleinformatycznymi (14%) oraz techniką, przemysłem i budownictwem (36%) – były to jedyne kierunki, na których kobiety stanowiły mniejszość. Dysproporcje tego typu (powyżej 40 punktów procentowych różnicy od średniej między płciami) można znaleźć też w Chorwacji, Słowenii, Szwajcarii czy Gruzji. Można zatem zauważyć pewną zgodność ze stereotypem postrzegania kobiet jako „naturalnie” predysponowanych do zawodów związanych z umiejętnościami miękkimi, troszczeniem się o innych oraz opieki, podczas gdy mężczyźni utożsamiani są z pracami wymagającymi umiejętności technicznych.

Rysunek 4. Odsetek kobiet i mężczyzn na poszczególnych grupach kierunków ISCED-F w Polsce.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z międzynarodowego badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „1.7. Podaj nazwę Twojego obecnego kierunku studiów.” oraz „Zaznacz swoją płeć.”.

Różnice między płciami przejawiają się również w stopniach i tytułach naukowych. Według badań GUS, w roku akademickim 2018/ 2019 stopień doktora zdobyło więcej

kobiet (54%), natomiast stopień doktora habilitowanego oraz tytuł profesora więcej mężczyzn (kolejno 50,3% i 62%)⁵. Im wyższy stopień/ tytuł naukowy, tym częściej zdobywali go mężczyźni, zwłaszcza biorąc pod uwagę liczbową przewagę kobiet nad mężczyznami na uczelniach. Stopniowo się to zmienia, w poprzednich badaniach różnica między kobietami i mężczyznami w osiągniętych stopniach i tytułach była znacznie większa – dla przykładu, w 2012 roku 27,4% osób, które osiągnęły tytuł profesora, stanowiły kobiety, w 2016 natomiast – już 33,3%. Oznacza to, że z roku na rok różnice płciowe w edukacji wyższej w Polsce zmieniają się, kobiety coraz częściej są chętne do dalszej edukacji i zdobywania wyższych tytułów naukowych – na niektórych płaszczyznach widać nawet ich przewagę nad mężczyznami.

⁵ Szkoły wyższe i ich finanse w 2018 r., GUS, Warszawa, Gdańsk 2019.

2.3 Forma i tryb studiów

Programy studiów w Polsce są organizowane zgodnie z wytycznymi procesu bolońskiego, zatem studia pierwszego stopnia (licencjackie/ inżynierskie) mogą trwać od 3 do 3,5 roku, studia drugiego stopnia dodatkowe 1,5 roku lub 2 lata. W Polsce wciąż niektóre kierunki prowadzone są w trybie jednolitych studiów magisterskich, oznacza to, że cały program kształcenia realizowany jest w trakcie 5- lub 6-letnich studiów kończących się zdobyciem tytułu zawodowego: magistra, magistra inżyniera lub tytułu równorzędnego (np. lekarz, lekarz dentysta lub lekarz weterynarii).

Zgodnie z danymi badania EUROSTUDENT, większość polskich studentów (64%) kształciła się na studiach pierwszego stopnia, reszta badanych uczęszczała na studia drugiego stopnia (24%) i studia jednolite magisterskie (12%). Jak informuje Główny Urząd Statystyczny, na studiach pierwszego stopnia największy odsetek studentów znajdował się na pierwszym lub drugim roku (kolejno 23% i 17%)⁶. Niezależnie od roku i stopnia studiów, najpopularniejszymi kierunkami były grupy związane z biznesem, administracją i prawem oraz techniką, przemysłem i budownictwem.

Różnicę można jednak dostrzec w wyborach doktorantów, najczęściej wybierali oni studia związane z naukami humanistycznymi (16,9%), w następnej kolejności naukami technicznymi (16,7%). Co więcej, zdecydowana większość z nich zdecydowała się na studia doktoranckie na uczelniach publicznych (93%)⁷. Przyczyn dominacji uczelniach publicznych w tym zakresie można szukać głównie w sposobach zdobycia doktoratu – na terenie Polski w 2019 roku jedynie 20 uczelni niepublicznych miało uprawnienia do nadawania tytułów doktora w przynajmniej jednej dyscyplinie. Oznacza to zatem, że uczelnie akademickie (tzn. takie, na których można uzyskać tytuł doktora) były w zdecydowanej większości publiczne. Definicja uczelni akademickiej w rozumieniu całego badania EUROSTUDENT nie odbiega od tej funkcjonującej w Polsce, jednak w raportach międzynarodowych określenie uczelni akademickiej równoważne jest nazwie „Uniwersytet” (University type institution). W Polsce tzw. *Non-universities* (czyli

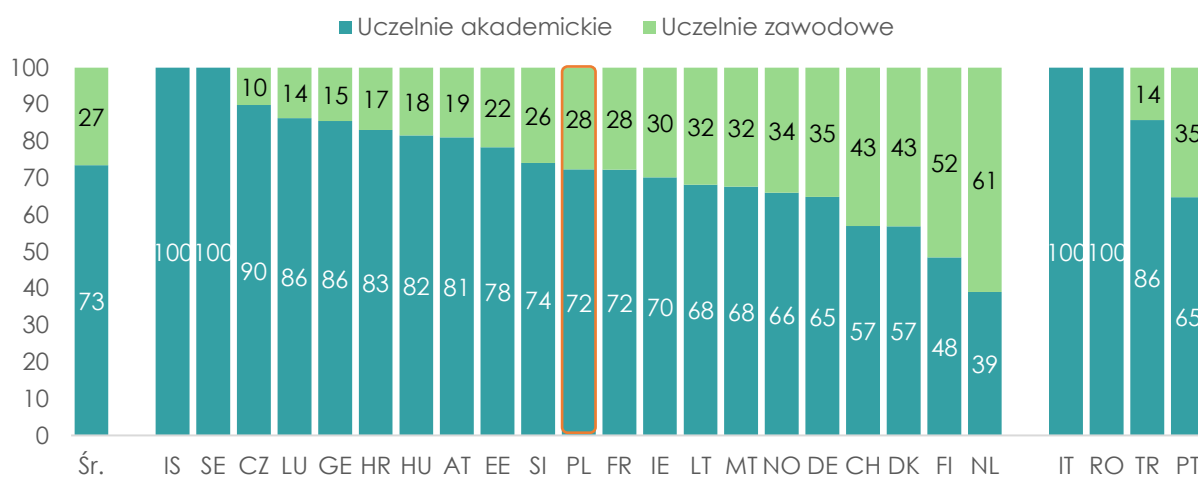
⁶ Szkoły wyższe i ich finanse w 2018 r., GUS, Warszawa, Gdańsk 2019

⁷ Tamże.

uczelnie nieposiadające uprawnień do nadawania tytułu doktora) funkcjonują pod nazwą uczelni zawodowych.

W krajach objętych badaniem EUROSTUDENT o wiele większą popularnością cieszyły się uczelnie akademickie. Średnio jedynie 27% (w Polsce 28%) studentów uczęszczało na uczelnie zawodowe, najwięcej w Holandii (61%) i Finlandii (52%). W krajach takich jak Islandia, Szwecja, Włochy czy Rumunia w ogóle nie istnieją uczelnie zawodowe.

Rysunek 5. Studenci ze względu na typ uczelni (akademickie oraz zawodowe). Dane w %.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z międzynarodowego badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „1.3. W jakiego typu uczelni studiujesz w obecnym semestrze?”, RO, TR, PT, IT: Wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

Odsetek studentów uczęszczających na takie uczelnie jest w dużej mierze zależny od pochodzenia społecznego – w szkołach wyższych, które nie mają uprawnień do nadawania tytułu doktora, częściej uczyli się studenci, których rodzice nie osiągnęli wyższego wykształcenia - w Polsce ich odsetek wyniósł 35%. Natomiast studenci, których przynajmniej jeden rodzic osiągnął wyższe wykształcenie, rzadziej wybierali uczelnie zawodowe - udział studentów „kolejnego pokolenia” na tego typu uczelniach wynosił 18%. Podobną sytuację można znaleźć na Litwie (41% vs 23%), w Portugalii (44% vs 22%), Holandii (72% vs 52%) i Finlandii (65% vs 43%). Najmniejsze różnice pod tym względem występują w Czechach (11% vs 8%), Gruzji (16% vs 14%) czy Norwegii (37% vs 33%).

Jak zostało wcześniej wymienione w raporcie, 33% studentów w Polsce uczęszczało na studia niestacjonarne - jest to stosunkowo wysoki wynik biorąc pod uwagę średnią europejską (16%). Zmniejszył się on jednak w porównaniu do poprzednich lat – w edycji

z 2016 roku, uczących się w tym trybie było 37%. Najmniejszy odsetek takich studentów jest w Luksemburgu (3%) i Holandii (4%). Co więcej, studenci w ramach studiowania niestacjonarnego częściej wybierali uczelnie niepubliczne - zgodnie z badaniami GUS z 2018 roku, na uczelniach publicznych około 9% studentów uczyło się niestacjonarnie, podczas gdy na uczelniach niepublicznych wartość ta wynosiła już 54%⁸.

Decyzja studiowania w trybie niestacjonarnym często opiera się na potrzebie jednoczesnego studiowania i pracy zarobkowej. W krajach, gdzie dozwolone są studia niestacjonarne, większość studentów uczących się w tym trybie dodatkowo pracuje w wymiarze powyżej 20 godzin tygodniowo – taką sytuację można było zaobserwować najczęściej w Norwegii (68%), Irlandii (65%), Polsce (65%) czy na Węgrzech (65%). Co więcej, wpływ na tę formę studiowania również miało wykształcenie rodziców – 41% polskich studentów, których rodzice nie posiadają wyższego wykształcenia, wybrało formy niestacjonarne. W przypadku studentów „kolejnego pokolenia” odsetek ten wyniósł 23%. Jest to jedna z najwyższych różnic w Europie (średnia wynosiła 9 punktów procentowych, w Polsce zaś - 18).

Inną interesującą zależnością dotyczącą trybu studiowania jest wiek. Im starsi byli studenci, tym częściej decydowali się na studia niestacjonarne – w Polsce ponad połowa takich osób miała 25 lat i więcej (54%). O wiele rzadziej natomiast studiowały w ten sposób osoby młodsze – średnio zaledwie 14% osób poniżej 22 roku życia. Dużo większą różnicę można było dostrzec w krajach takich jak Norwegia, Islandia czy Irlandia – tam zdecydowana większość studentów niestacjonarnych miała ponad 30 lat (kolejno 77%, 74% i 72%). Przewaga osób starszych na studiach niestacjonarnych może wynikać z łatwiejszego dostępu do tego typu uczelni dla osób, które otrzymują stałe wynagrodzenie i wymagają od kierunku elastyczności. Są one w stanie płacić czesne i chcą jedynie uzupełnić wiedzę w celu zdobycia kwalifikacji poprawiających sytuację na rynku pracy.

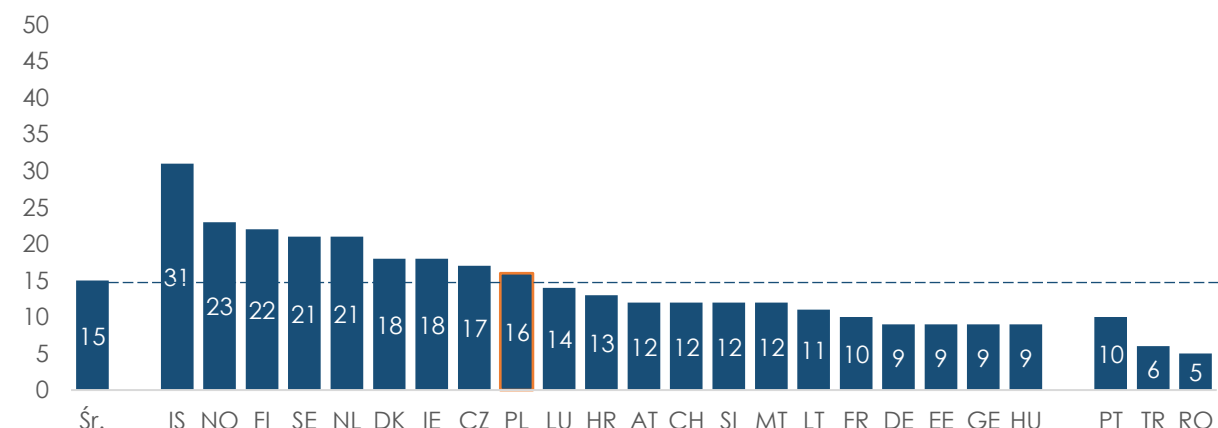
⁸ Szkoły wyższe i ich finanse w 2018 r., GUS, Warszawa, Gdańsk 2019.

2.4 Studenci z niepełnosprawnościami i studenci zagraniczni

Zgodnie z artykułem 70 Konstytucji RP oraz artykułem 24 konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych państwo polskie ma obowiązek zapewnić dostęp osobom niepełnosprawnym do powszechnej edukacji bez jakiegokolwiek formy dyskryminacji.⁹ Gwarancje ich pełnego prawa do zdobywania wiedzy i podnoszenia kompetencji zawodowych zapewnia również Unia Europejska. Dzięki temu osoby niepełnosprawne mają możliwość kształcenia się w placówkach edukacyjnych, których program nauczania dostosowany jest do ich umiejętności oraz stopnia niepełnosprawności. W krajach objętych badaniem studentów, którzy posiadali jakąkolwiek niepełnosprawność, było średnio 15%. Najwięcej osób odczuwających tego typu ograniczenia było na Islandii (31%), w Norwegii (23%) i Finlandii (22%). W Polsce natomiast wartość ta była bliska średniej europejskiej – wynosiła ona 16%, natomiast 12% odczuwało, że owa niepełnosprawność ogranicza ich życie codzienne w poważnym lub raczej poważnym stopniu. Warto nadmienić, iż w kontekście badań EUROSTUDENT, niepełnosprawność rozumiana jest jako „deklaracja studenta dotycząca doświadczania długofalowych problemów ze zdrowiem, niepełnosprawności lub ograniczeń funkcjonalnych”. Oznacza to, że powyższe dane opierają się na subiektywnym poczuciu studentów o swojej sprawności, a nie posiadane orzeczenie.

⁹ Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, Dz. U. z dnia 25 października 2012 r., poz. 1169.

Rysunek 6. Odsetek studentów deklarujących niepełnosprawność lub chociaż częściowe ograniczenie ze względów zdrowotnych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z międzynarodowego badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „6.10. Czy jesteś osobą z niepełnosprawnością/ami, masz długotrwały problem zdrowotny, ograniczenie funkcjonalne lub zaburzenia uczenia się?”, RO, TR, PT: Wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

Osoby, które deklarowały niepełnosprawność, zostały również poproszone o ocenienie wsparcia publiczno-instytucjonalnego, które zapewnia im placówka edukacyjna. 31% respondentów z Polski wyszło z założenia, iż pomoc nie była w żadnym stopniu wystarczająca w stosunku do ograniczeń, z jakimi się zmagają, 14% twierdziło, że wsparcie było częściowo wystarczające, 10% natomiast uważało, że oferowane wsparcie całkowicie odpowiadało im potrzebom. Reszta respondentów (46%) twierdziła, że nie była im potrzebna żadna pomoc publiczno-instytucjonalna – pod tym względem Polska była na drugim miejscu w skali europejskiej, wyżej była jedynie Francja (53%). Kraje, w których wsparcie publiczno-instytucjonalne było przez niepełnosprawnych studentów najczęściej uważane za całkowicie niewystarczające, to Austria (61%) i Węgry (55%).

Przy opisywaniu sytuacji osób niepełnosprawnych w szkolnictwie wyższym należy również wspomnieć o wsparciu finansowym, które otrzymują od państwa. Każdy student w Polsce dysponujący orzeczeniem o niepełnosprawności może złożyć wniosek o stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych. Według danych GUS, w roku akademickim 2018/ 2019 osoby objęte tym programem dostawały średnio 4 335 zł w skali rocznej i stanowiły około 1,6% wszystkich studentów¹⁰. Studentów

¹⁰ Szkoły wyższe i ich finanse w 2018 r., GUS, Warszawa, Gdańsk 2019.

upoważnionych do tego stypendium (tj. posiadających orzeczenie o niepełnosprawności) jest 1,7%.

Inną grupą, która wchodzi w skład studentów w Polsce, są osoby spoza granic naszego kraju. Według danych GUS, stanowią oni 6,3% populacji wszystkich studentów, spośród których 9,7% było polskiego pochodzenia¹¹. Odsetek studentów z zagranicy wciąż się zwiększa – w 2015 roku stanowili oni 4% całej populacji, nastąpił zatem wzrost o ponad 2 punkty procentowe. Najwięcej studentów-cudzoziemców pochodziło z Ukrainy (50%), Białorusi (9,3%), Indii (4,5%) i Hiszpanii (2,7%). Przeważały wśród nich osoby młode – 16,7% miało 18 lat lub mniej, mniej niż 23 lata miała ponad połowa populacji (66,2%). Nie ma zbyt dużego rozróżnienia w kontekście płci, studentek było niemal tyle samo, ile studentów (51% do 49%).

Najpopularniejsze kierunki wśród cudzoziemców to biznes, administracja i prawo (30,1%) oraz nauki społeczne, dziennikarstwo i informacja (16,4%). Studenci zagraniczni o wiele częściej wybierali niepubliczne uczelnie (47,2%) na tle ogółu studentów. 59,9% z nich wybrało studia pierwszego stopnia lub jednolite magisterskie, 39,4% magisterskie¹².

2.5 Popularność kierunków

W tej części przyjrzymy się wyborom studentów dotyczącym kierunku kształcenia. Kierunki studiów zostały zakwalifikowane w większe grupy zgodnie z Międzynarodową Standardową Klasyfikacją Edukacji (w skrócie ISCED). Agregaty kierunków kształcenia opisane są w klasyfikacji ISCED-F zaakceptowanej przez UNESCO w 2013 roku i obowiązującej we wszystkich unijnych zbiorach danych od roku 2016, umożliwiając porównywalność danych statystycznych i wskaźników dotyczących konkretnych grup kierunków między krajami.

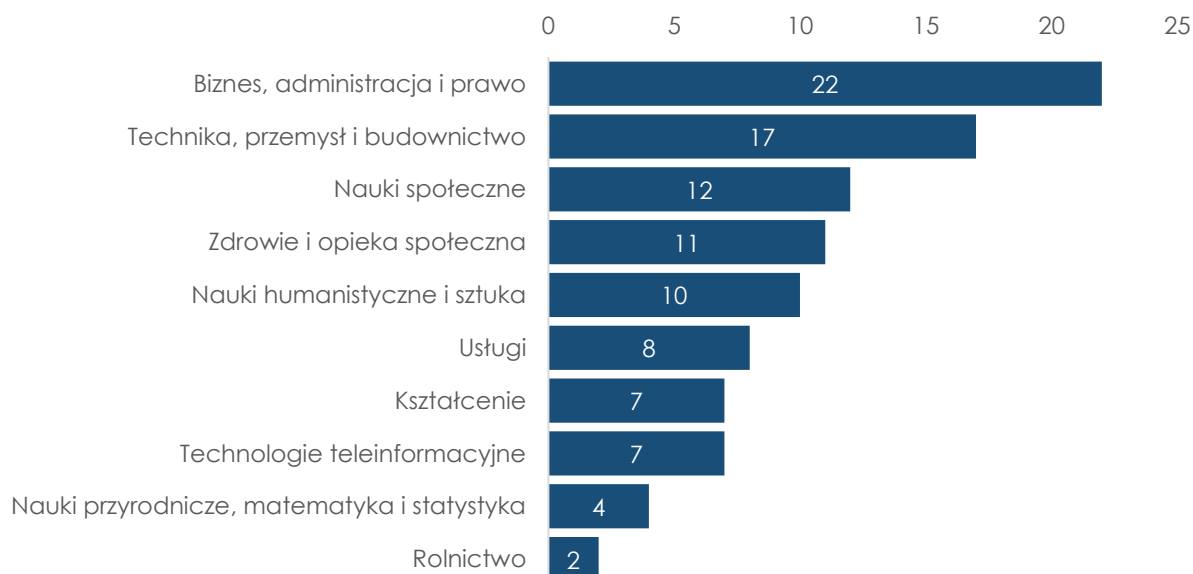
Biorąc pod uwagę wybór wszystkich studentów z Polski w roku akademickim 2018/2019, najpopularniejszym kierunkiem pozostała grupa biznesu, administracji i prawa –

¹¹ Tamże.

¹² Tamże.

22%. Na następnym miejscu również bez zmian (w porównaniu do poprzednich edycji badania) technika, przemysł i budownictwo – 17%. Na trzecim i czwartym miejscu znalazły się nauki społeczne, dziennikarstwo i informacja (12%) oraz zdrowie i opieka społeczna (11%). Do najmniej popularnych kierunków należały studia związane z naukami przyrodniczymi (4%) i rolnictwem (2%).

Rysunek 7. Odsetek studentów uczęszczających na daną grupę kierunków w Polsce.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „1.7. Podaj nazwę Twojego obecnego, głównego kierunku studiów”.

Liczba studentów uczęszczających na dany kierunek wciąż się zmienia. Najczęściej jest to związane z ogólnymi trendami, które występują na rynku pracy lub przemianami demograficznymi, jakie występują w społeczeństwie. Jako przykład można podać kierunki związane z techniką, przemysłem i budownictwem, które straciły swoją popularność o 3 punkty procentowe (20% w 2016 r. vs 17% w 2019 r.). Wzrostem popularności cieszą się najbardziej studia związane z naukami społecznymi, dziennikarstwem i informacją oraz zdrowiem i opieką społeczną – przy obu grupach tych kierunków widać mały wzrost w liczbie studentów (kolejno 3 i 2 punkty procentowe od 2016 roku).

Popularność poszczególnych kierunków zmienia się również nieznacznie w zależności od typu szkoły wyższej. Na uczelniach publicznych zmieniły się jedynie dwie pierwsze pozycje – najpierw technika, przemysł i budownictwo (22,2%), a dopiero potem biznes, administracja i prawo (17,5%). W przypadku niepublicznych szkół sytuacja wygląda inaczej – przeważał biznes, administracja i prawo (34,5%), następnie usługi (12,6%),

nauki społeczne, dziennikarstwo i informacja (12%) oraz kształcenie (10%). Niezależnie od charakteru studiów, studenci najrzadziej wybierali kierunki związane z naukami przyrodniczymi oraz rolnictwem.

2.6 Podsumowanie

W roku akademickim 2018/ 2019 najpopularniejszymi kierunkami na uczelniach były kierunki związane z biznesem, administracją i prawem oraz techniką, przemysłem i budownictwem. Najmniejszy odsetek studentów wybrał nauki przyrodnicze, matematykę i statystykę oraz studia rolnicze.

Polska była jednym z krajów o najwyższym odsetku studentów uczęszczających na studia niestacjonarne - tę formę studiowania wybrał u nas co trzeci student, z czego o wiele częściej osoby po 25 roku życia. Studia niestacjonarne najczęściej były podejmowane na niepublicznych uczelniach.

Na polskich uczelniach systematycznie zwiększa się odsetek studentek – w roku akademickim 2018/ 2019 stanowiły one 58% populacji. Przeważały one na niemal każdym kierunku – jedynymi wyjątkami były kierunki związane z techniką, przemysłem i budownictwem oraz technologiami informacyjnymi. Kierunkami najczęściej podejmowanymi przez kobiety były kierunki z grupy kształcenia oraz zdrowia i opieki społecznej.

Zdecydowana większość studentów-cudzoziemców przybyła z za wschodniej granicy – dokładnie połowę z nich stanowili studenci z Ukrainy. Drugą najliczniejszą grupą byli Białorusini, następnie Hindusi i Hiszpanie.

3 Warunki studiowania

Jednym z najważniejszych zadań szkół wyższych jest dobre wykształcenie absolwentów i przygotowanie ich do funkcjonowania w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości i rynku pracy. Aby osiągnąć wysokie standardy kształcenia, Polska stale doskonali swój system szkolnictwa wyższego, aby dorównał on systemom innych krajów europejskich. Dążenie do rozwoju systemu edukacyjnego, w którym zapewnia się wszystkim uczącym równe szanse w konstruowaniu własnej przyszłości jest jednym z priorytetów współczesnej szkoły wyższej. W prowadzonych obecnie uczelnianych strategiach rozwoju duży nacisk kładzie się na ciągłe polepszanie sytuacji studentów – motywowania ich, zachęcania do podejmowania dodatkowych działań związanych z kształceniem lub zapewniania im dogodnych warunków na uczelni. Wszystkie te działania mają na celu podwyższyć jakość kształcenia i sprawić, że studenci będą chętniej przychodzić na zajęcia i więcej z nich wynosić.

Polska z racji przyjęcia programu procesu bolońskiego zobowiązana jest do zapewnienia wysokiej jakości standardów kształcenia. System edukacji akademickiej powinien być spójny (tj. zapewniający ciągłość między kolejnymi etapami studiów), porównywalny (standaryzujący wymagania i kryteriów oceny jakości kształcenia), konkurencyjny (posiadający szeroką ofertę) oraz elastyczny (dostosowany pod potrzeby studentów)¹³. W związku z tym szkoły wyższe znalazły się pod presją rosnących i zróżnicowanych oczekiwań społecznych, zarówno wykładowcy, jak i administracja uczelni zobowiązani są do dopasowywania oferty dydaktycznej do potrzeb studentów i zapewniania jak najlepszych warunków do studiowania.

Na warunki studiowania składa się wiele różnych czynników, które mogą później znaleźć swoje odzwierciedlenie w wynikach i osiągnięciach naukowych studentów. W badaniu EUROSTUDENT jeden z bloków pytań został poświęcony m.in. ocenie wykładowców, relacjom z innymi studentami oraz samemu podejściu i refleksjom wobec studiów (np. chęci ich porzucenia czy poczucia przynależności do środowiska

¹³ E. Czerwińska, Jakość kształcenia w szkole wyższej – perspektywy rozwoju UE, <https://www.colloquium.amw.gdynia.pl/index.php/colloquium/article/view/26/26>, (dostęp: 01.11.2021)

akademickiego). Ten rozdział w całości zostanie poświęcony analizie konkretnych czynników, które wpływają na ocenę studentów co do warunków studiowania na uczelni.

3.1 Refleksje i podejście studentów do nauki

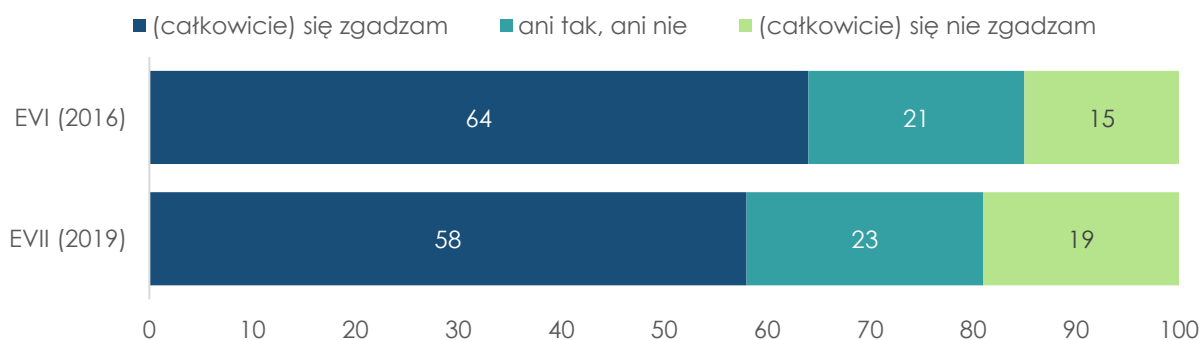
Istotnym czynnikiem, który wpływa na warunki studiowania, są refleksje studentów na temat podjętych przez nich decyzji związanych z edukacją. Studenci czasami w trakcie studiów zastanawiają się, czy aby na pewno dokonali właściwego wyboru idąc na konkretny kierunek studiów – taką wątpliwość można zwłaszcza odkryć w przypadku studentów, którzy nie poświęcili zbyt dużo czasu na planowanie własnej ścieżki edukacyjnej, a swoje decyzje podejmowali w oparciu o trendy rynkowe czy porady osób bliskich. W takiej sytuacji student swoje działania poddaje refleksji, zaczyna być zaniepokojony lub niepewny we własnych decyzjach, jest w niejasnym położeniu, które przedstawia dylemat i ukazuje różne alternatywy. Co więcej, do studenckich wątpliwości dokładać się również mogą kwestie związane z funkcjonowaniem uczelni – np. zrozumienie programu nauczania czy wymagań stawianych wobec studentów na uczelni. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że studenci powątpiewający we własne decyzje edukacyjne nie będą odczuwać satysfakcji z uczenia się na danym kierunku, co może przełożyć się na mniejszą motywację i gorsze wyniki w nauce. Aby bliżej zbadać to zagadnienie, należy przyjrzeć się konkretnym postawom studentów związanym z nauką na uczelni.

W siódmej edycji badania EUROSTUDENT znajdowało się 5 pytań, które można analizować pod kątem studenckich refleksji. Wszystkie stwierdzenia zostały przedstawione na skali pięciostopniowej, gdzie 1-2 oznacza zgodę, 4-5 oznacza niezgodę, natomiast 3 – stwierdzenie neutralne (w dalszej części raportu „ani tak, ani nie”).

Pierwsze pytanie dotyczyło ogólnej oceny własnego kierunku studiów – poziom zadowolenia z kierunku został zawarty w stwierdzeniu „poleciłbym/ poleciłabym mój kierunek znajomym”. Polscy studenci w większości uważali, że ich kierunek jest wart polecenia (58%). Co piąty badany nie zgodził się z tym stwierdzeniem (20%), natomiast 22% nie stanęło po żadnej stronie. Warto jednak zestawić te odpowiedzi z poprzednią edycją badania – w 2016 roku studenci nieco częściej byli zadowoleni ze swojego

kierunku, 64% z nich (o 6 pkt. procentowych więcej niż w 2019 roku) poleciliby go znajomym.

Rysunek 8. Zgodność ze stwierdzeniem "Poleciłbym/ poleciałabym swój kierunek znajomym.". Udział w %.

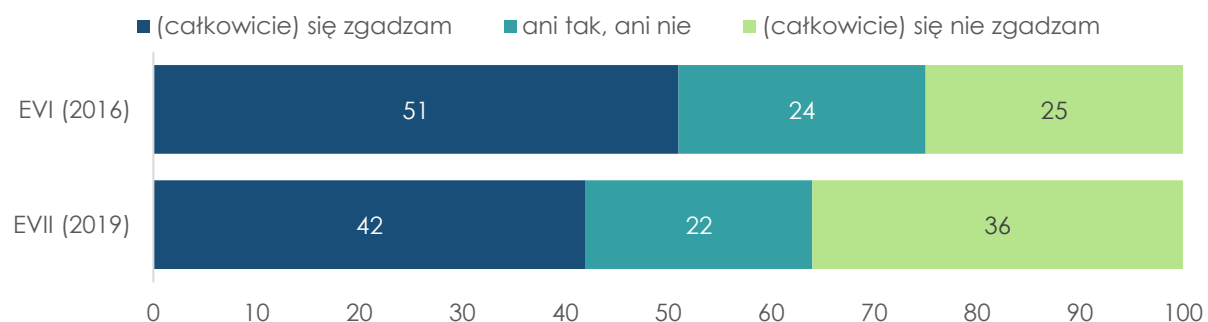

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z międzynarodowego badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „3.6. Ogólnie rzecz biorąc, w jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami odnoszącymi się do Twoich studiów? – B. Polecilibym/ poleciałabym swój kierunek znajomym”.

Wśród krajów biorących udział w VII edycji badania EUROSTUDENT, najczęściej swój kierunek poleciliby studenci z Islandii (79%), Szwecji (74%) i Norwegii (71%), najrzadziej natomiast z Węgier (52%) oraz Gruzji (55%).

Kluczowym czynnikiem, na który trzeba zwrócić uwagę patrząc na podejście studentów do nauki, jest również wcześniej wspomniane zrozumienie wymagań stawianych przed studentami. Wśród studentów z Polski, ze stwierdzeniem "Często trudno mi zrozumieć, czego się ode mnie oczekuje na moim kierunku studiów" zgodziło się 42% osób, jest to tuż obok Malty (43%) najwyższy wynik we wszystkich badanych krajach. Sytuacja polepszyła się jednak w porównaniu do poprzednich lat, w edycji badania z 2016 roku ze stwierdzeniem zgodziło się o 9 pkt. procentowych więcej osób (51%), o wiele mniej natomiast odpowiedziało przecząco (25%). Oznacza to, że przejrzystość programu nauczania szkół wyższych systematycznie się polepsza, studenci w Polsce coraz rzadziej wskazują, że oczekiwania stawiane wobec nich są niezrozumiałe. Największą przejrzystością wg studentów charakteryzują się uczelnie takich krajów jak Szwajcaria (66%) Austria (53%) czy Estonia (53%).

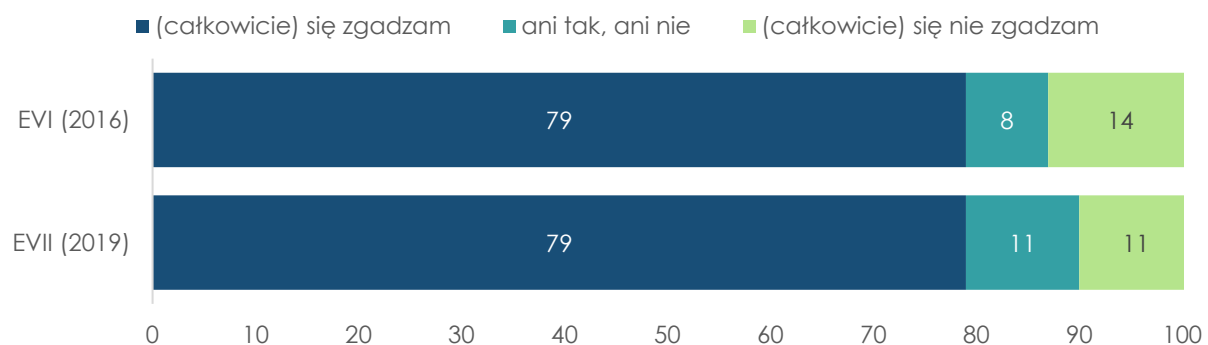
Rysunek 9. Zgodność ze stwierdzeniem "Często trudno mi zrozumieć, czego się ode mnie oczekuje na moim kierunku studiów.". Udział w %.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z międzynarodowego badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „3.6. Ogólnie rzecz biorąc, w jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami odnoszącymi się do Twoich studiów? – A. Często trudno mi zrozumieć, czego się ode mnie oczekuje na moim kierunku studiów”.

Następne 3 stwierdzenia skupione są wokół chęci samego studiowania oraz refleksji związanych z własnymi decyzjami. Jak zostało wspomniane wyżej, studenci po pierwszych doświadczeniach związanych z edukacją wyższą często mogą dojść do wniosku, że uczelnia może nie być miejscem dla nich. Na samym początku zapytano studentów o to, czy postrzegają swoją obecność na studiach jako oczywistość. Ze stwierdzeniem „Od zawsze było wiadomo, że będę kiedyś studiować” zgodziło się około 79% studentów z Polski, 11% twierdziło odwrotnie, natomiast około 11% nie miało jednoznacznej opinii w tej sprawie.

Rysunek 10. Zgodność ze stwierdzeniem „Zawsze było jasne, że kiedyś będę studiować na uczelni.". Udział w %.

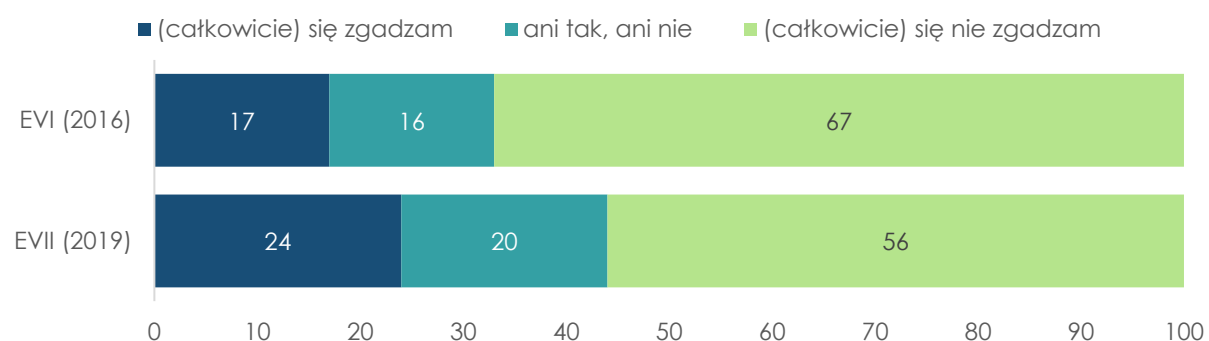
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z międzynarodowego badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „3.6. Ogólnie rzecz biorąc, w jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami odnoszącymi się do Twoich studiów? – D. Zawsze było jasne, że będę kiedyś studiować na uczelni”.

Wyniki nie zmieniły się w znacznym stopniu w porównaniu do poprzedniej edycji badania, odsetek odpowiedzi twierdzących pozostał ten sam, natomiast 14%

studentów wskazało, że decyzja o podjęciu studiów nie była oczywistością. Oznacza to, że studenci w Polsce w zdecydowanej większości byli wychowywani i przygotowywani do tego, że pójdą kiedyś na studia. Co może wydać się interesujące, studenci z krajów Europy Zachodniej i Północnej stosunkowo rzadziej wychodzili z takiego założenia. Odsetek studentów, którzy deklarowali tę oczywistość podjęcia studiów był znacznie mniejszy w przypadku Finlandii (65%), Niemiec (65%) czy Islandii (66%). Może się to wiązać z innym podejściem do pracy i studiowania w tamtych krajach – studenci krajów ze wschodniej Europy częściej mogą wychodzić z założenia, że studia są kluczowe w osiągnięciu dobrze płatnej pracy, podczas gdy na zachodzie idea wyższego wykształcenia może bardziej wiązać się z ogólnym samorozwojem.

Co więcej, ze stwierdzeniem „mam poczucie, że uczelnia to nie jest miejsce dla mnie” zgodziło się 24% badanych, był to najwyższy wynik ze wszystkich zbadanych krajów. Dodatkowo, zwiększył się on w porównaniu do poprzedniej edycji badania – w 2016 roku studentów zgadzających się z tym stwierdzeniem było o 7 pkt. procentowych mniej. Porównać to można również z danymi dotyczącymi stwierdzenia „poważnie rozważam rzucenie studiów wyższych” – około 10% studentów w Polsce poważnie rozmyślało nad taką możliwością. Stwierdzenie to nie zostało zawarte w VI edycji badania, stąd nie ma wyników porównawczych z roku 2016.

Rysunek 11. Zgodność ze stwierdzeniem „Często mam poczucie, że uczelnia to raczej nie jest miejsce dla mnie.”. Udział w %.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z międzynarodowego badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „3.6. Ogólnie rzecz biorąc, w jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami odnoszącymi się do Twoich studiów? – C. Często mam poczucie, że uczelnia to raczej nie jest miejsce dla mnie”.

Powyższe wyniki przedstawiają, że studenci z Polski z roku na rok coraz częściej mijają się z powołaniem, studiują kierunki, które nie są dla nich satysfakcjonujące i rozważają

ich zmianę lub nawet całkowite porzucenie studiów wyższych. Dodatkowo program nauczania i wymagania na studiach są wciąż niedostatecznie zrozumiałe i przejrzyste dla studentów. Przyczyn takiej sytuacji można doszukiwać się jednak nie tylko w ogólnym funkcjonowaniu uczelni. Jednym z powodów takiej sytuacji może być systematycznie wzrastająca liczba studentów na uczelniach. Istnieje w Polsce przeświadczenie o tym, że ukończenie studiów wyższych jest gwarancją uzyskania dobrze płatnej pracy (albo przynajmniej lepiej płatnej w porównaniu do osób bez wyższego wykształcenia). W związku z tym, na studia wyższe coraz częściej uczęszczają osoby, które traktują je jako rodzaj kursu, na którym otrzymają praktyczne umiejętności pozwalające się wyróżnić na rynku pracy. Tacy studenci nie przychodzą zatem na studia ze względu na swoje zainteresowania czy chęć samorozwoju, a jedynie w celu osiągnięcia dyplomu. To z kolei może później przyczynić się do mniejszej satysfakcji z kierunku lub nawet rozczarowania własnymi decyzjami edukacyjnymi.

Dobrym przykładem są tutaj studenci kierunków technologii teleinformatycznych. Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego z 2018 roku, analitycy systemów komputerowych i programiści byli wówczas w czołówce zawodów najlepiej opłacanych¹⁴, stąd też coraz większą popularnością cieszyły się studia z tego zakresu. Z drugiej zaś strony, zgodnie z polskimi danymi badania EUROSTUDENT, to właśnie studenci tych kierunków najczęściej mieli poczucie, że uczelnia to nie miejsce dla nich (30%) oraz poważnie rozważali rzucenie studiów wyższych (15%). Można tu zatem zaobserwować zjawisko tzw. „owczego pędu”, w którym studenci starają się dopasować lub podporządkować do obecnych trendów lub norm panujących na rynku pracy, niekoniecznie zważając na własne zainteresowania czy predyspozycje.

3.2 Ocena wykładowców

Wzrastająca liczba studentów na uczelniach oraz zjawisko owczego pędu nie są jednak jedynymi powodami, które wpływają na podejście osób uczęszczających do szkół wyższych. Równie ważne są czynniki, które wynikają z ogólnego sposobu działania uczelni, w jaki sposób motywuje ona studentów do nauki, do podejmowania

¹⁴ Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku 2018, GUS, Warszawa, Gdańsk 2019 roku.

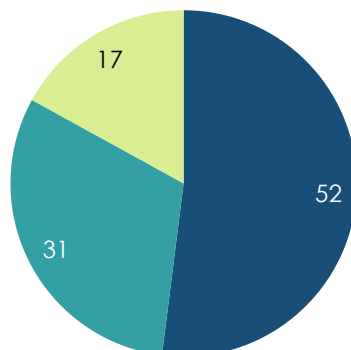
ponadprogramowych działań czy rozwijania swoich zainteresowań w danej dziedzinie. Jednym z najczęstszych sposobów edukowania na studiach wyższych jest prowadzenie wykładów, stąd też wartym zbadania jest, w jaki sposób studenci oceniają swoich wykładowców. Postać wykładowcy ma bardzo duży wpływ na to, jak przedmiot będzie odbierany przez słuchaczy - słabe kompetencje takiej osoby mogą przyczynić się do problemów studentów pierwszych lat studiów, które wynikają z niezrozumienia, nieumiejętności zanotowania wykładu czy korzystania z notatek lub materiałów źródłowych¹⁵.

Na początku studenci zostali poproszeni o ocenienie wykładowców pod względem czysto dydaktycznym. Wśród polskich studentów, ze stwierdzeniem „wykładowcy są wyjątkowo dobrzy w objaśnianiu kwestii ze swojego przedmiotu” zgodziła się około połowa badanych (52%), odwrotnie zaś sądziło 17%. Stosunkowo duży odsetek studentów odpowiedział „ani tak, ani nie” (31%), najprawdopodobniej może to oznaczać, że w opinii badanych wykładowcy na uczelni są różni – niektórzy prowadzą swoje zajęcia w sposób zrozumiały, podczas gdy inni mogą nie przykładać wystarczającej uwagi do standardów kształcenia.

¹⁵ M. Ciesielka, Co sprawia, że wykład (wykładowca) jest dobry? https://www.researchgate.net/profile/Marta-Ciesielka/publication/276280401_Tlumaczenie_-_WHAT_MAKES_GOOD_LLECTURER/links/55559b6508aeaaaff3bf47258/Tlumaczenie-WHAT-MAKES-GOOD-LECTURER.pdf, (dostęp: 04.11.2021)

Rysunek 12. Zgodność ze stwierdzeniem „Wykładowcy są wyjątkowo dobrzy w objaśnianiu kwestii ze swojego przedmiotu.”. Udział w %.

■ (całkowicie) się zgadzam ■ ani tak, ani nie ■ (całkowicie) się nie zgadzam

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z międzynarodowego badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „3.2. Ogólnie rzecz biorąc, w jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami odnoszącymi się do wykładowców Twojego obecnego, głównego kierunku studiów? – C. Wykładowcy są wyjątkowo dobrzy w objaśnianiu kwestii ze swojego przedmiotu.”.

Najlepszą opinią w tym zakresie mogli cieszyć się wykładowcy islandzcy (69%), litewscy (65%) i holenderscy (60%), nieznacznie gorzej wypadają pod tym względem wykładowcy chorwaccy (42%), austriaccy (43%) czy duńscy (47%).

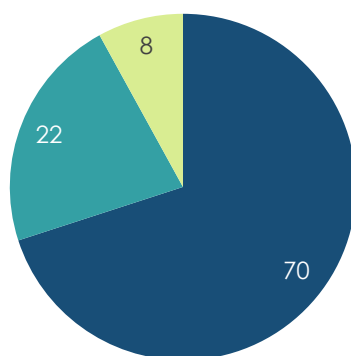
Umiejętność przekazywania informacji na wykładach w sposób interesujący i zrozumiały jest bardzo ważny dla studentów, jednak trzeba również zwrócić uwagę na ogólną relację wykładowca-student, jaka występuje na uczelniach. „Kontakt osobisty studenta z wykładowcą ma wpływ na formowanie się osobowości i umysłu studenta tworząc osobę z wyższym wykształceniem, a nie tylko z wiedzą z zakresu studiów wyższych”¹⁶. Utrzymywanie dobrych relacji z wykładowcą warunkuje w dużym stopniu zaangażowanie studentów, co z kolei przyczynia się do osiągnięcia lepszych wyników w nauce. Około 70% studentów z Polski stwierdziło, że ma dobre relacje z wykładowcami na swoim kierunku, pod tym względem znajdowaliśmy się tuż obok

¹⁶ M. Ciesielka, Co sprawia, że wykład (wykładowca) jest dobry? https://www.researchgate.net/profile/Marta-Ciesielka/publication/276280401_Tlumaczenie_-_WHAT_MAKES_GOOD_LLECTURER/links/55559b6508aeaff3bf47258/Tlumaczenie-WHAT-MAKES-GOOD-LECTURER.pdf, (dostęp: 04.11.2021)

Norwegii i Luksemburga (70%). Na dobre relacje wskazywali najczęściej studenci z Islandii (90%), Czech (87%) i Litwy (85%), najrzadziej natomiast z Gruzji (58%).

Rysunek 13. Zgodność ze stwierdzeniem „Mam dobre relacje z wykładowcami mojego kierunku studiów.”.

■ (całkowicie) się zgadzam ■ ani tak, ani nie ■ (całkowicie) się nie zgadzam

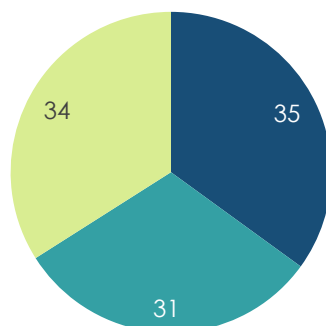

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z międzynarodowego badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „3.3. Ogólnie rzecz biorąc, w jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami odnoszącymi się do Twojego obecnego, głównego kierunku studiów? – A. Mam dobre relacje z wykładowcami mojego kierunku studiów”.

Dodatkowo, wykładowcy powinni motywować i zachęcać do interakcji, aby studenci mieli aktywny udział w wykładzie i dostrzegli sens uczenia się. W Polsce studenci byli niemal po równo podzieleni, gdy chodzi o ocenę, czy ich wykładowca motywuje do jak najlepszej pracy – 35% uważało, że tak, 34% odwrotnie, natomiast 31% nie potrafiło udzielić jednoznacznej odpowiedzi. Pod tym względem Polska była najniżej spośród wszystkich krajów badanych, znajdowaliśmy się tuż pod Chorwacją (37%) i Szwecją (39%). Najlepiej zmotywowani przez wykładowców studenci byli na Islandii (71%), Litwie (52%) oraz w Gruzji (52%).

Rysunek 14. Zgodność ze stwierdzeniem „Wykładowcy motywują mnie do jak najlepszej pracy.”. Udział w %

■ (całkowicie) się zgadzam ■ ani tak, ani nie ■ (całkowicie) się nie zgadzam

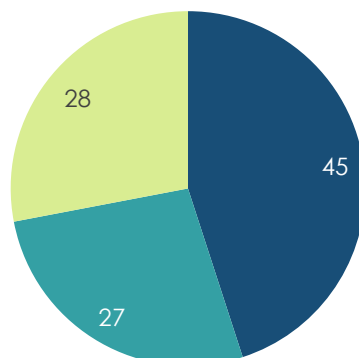

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z międzynarodowego badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „3.2. Ogólnie rzecz biorąc, w jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami odnoszącymi się do wykładowców Twojego obecnego, głównego kierunku studiów? – B. Wykładowcy motywują mnie do jak najlepszej pracy”.

Wspomniana wyżej motywacja przejawia się na wiele różnych sposobów. Wykładowcy mogą podejmować różne działania i taktyki, aby podnieść zaangażowanie wśród studentów - jednym z takich działań jest np. aktywny kontakt prowadzącego ze studentami, pokazanie im, że ich opinie i myśli mogą znaleźć swoje uzewnętrznienie na wykładzie. Bycie otwartym na uwagi, które mają do przekazania studenci, ociepla wizerunek wykładowcy i przełamuje barierę uczeń-nauczyciel. W Polsce około 49% studentów uważało, że ich wykładowcy są ciekawi tego, co mają do powiedzenia. Pod tym względem Polska znów miała najniższy wynik w porównaniu do innych krajów, stosunkowo niski odsetek można było również zaobserwować w Czechach (54%) i na Węgrzech (54%). Najlepsze wyniki osiągnęły natomiast takie kraje jak Islandia (75%), Malta (70%) czy Holandia (67%).

Rysunek 15. Zgodność ze stwierdzeniem „Wykładowcy są ciekawi tego, co mam do powiedzenia”. Udział w %.

■ (całkowicie) się zgadzam ■ ani tak, ani nie ■ (całkowicie) się nie zgadzam

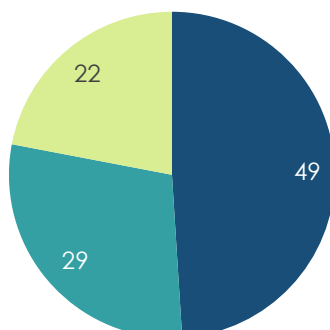

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z międzynarodowego badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „3.3. Ogólnie rzecz biorąc, w jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami odnoszącymi się do Twojego obecnego, głównego kierunku studiów? – B. Wykładowcy są ciekawi tego, co mam do powiedzenia”.

Do praktyk motywacyjnych, które prowadzący mogą stosować, aby bardziej zaangażować grupę, można także zaliczyć dawanie informacji zwrotnej. Dzięki tzw. feedbackowi, studenci mogą na bieżąco dowiadywać się o swoich postępach oraz o tym, czy dobrze zrozumieli omawiany temat lub zagadnienie. Ze stwierdzeniem „wykładowcy na ogół dają mi pomocną informację o tym, jak sobie radzę” zgodziło się około 45% badanych z Polski. Najczęściej zgadzali się z tym stwierdzeniem studenci pochodzący z Estonii (66%), Islandii (66%) i Litwy (61%), najrzadziej natomiast z Chorwacji (35%), Danii (37%) i Szwecji (41%).

Rysunek 16. Zgodność ze stwierdzeniem „Wykładowcy na ogół dają mi pomocną informację o tym, jak sobie radzę”.

■ (całkowicie) się zgadzam ■ ani tak, ani nie ■ (całkowicie) się nie zgadzam

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z międzynarodowego badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „3.2. Ogólnie rzecz biorąc, w jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami odnoszącymi się do wykładowców Twojego obecnego, głównego kierunku studiów? – A. Wykładowcy na ogół dają mi pomocną informację o tym, jak sobie radzę”.

Wykładowcy w Polsce, w porównaniu do wielu innych krajów europejskich, byli z reguły dobrze przygotowani do swojego przedmiotu pod względem merytorycznym. Wykładali oni swoje zajęcia w sposób zrozumiały, natomiast studenci zwykle oceniali relacje z nimi jako dobre. Widać było u nich jednak brak współczesnego podejścia do prowadzenia zajęć – nie motywowali oni studentów do aktywnego uczestnictwa w zajęciach czy podejmowania dodatkowych działań we własnym zakresie. Słuchacze nie czuli się przez nich zmotywowani i bardzo często nie otrzymywali kluczowej informacji zwrotnej, która pomogłaby im w dalszej pracy. Tego typu działania i relacje powinny być podstawą dzisiejszego kształcenia wyższego, pomagając one studentom lepiej zrozumieć i zapamiętać treści, które zawarte są w programie kształcenia. „Prowadząc wykład należy pamiętać, że nie jest to tylko występ wykładowcy, lecz praca opierająca się na interakcji ze słuchaczami.”¹⁷ Studenci o wiele lepiej uczą się w środowisku akademickim, które jest aktywne i daje im motywację do działania. Chcą mieć zajęcia z wykładowcami, którzy posiadają zarówno wiedzę, jak i umiejętności interpersonalne. Dlatego właściwym wydaje się

¹⁷ M. Ciesielka, Co sprawia, że wykład (wykładowca) jest dobry? https://www.researchgate.net/profile/Marta-Ciesielka/publication/276280401_Tlumaczenie_-_WHAT_MAKES_GOOD_LLECTURER/links/55559b6508aeaaff3bf47258/Tlumaczenie-WHAT-MAKES-GOOD-LECTURER.pdf, (dostęp: 06.11.2021)

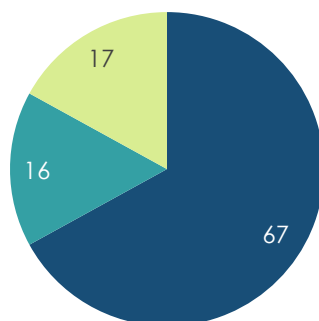
podwyższenie kwalifikacji kadry akademickiej w zakresie komunikacji i motywacji na zajęciach.

3.3 Relacje z innymi studentami

Studia to dla wielu osób nie tylko okazja do nauki i rozwijania się, ale również poznawania nowych ludzi o odmiennych poglądach i zainteresowaniach. W trakcie nauki studenci stosunkowo często widują siebie nawzajem i nawiązują długotrwałe znajomości, które często wychodzą poza teren uczelni. Stworzenie więzi wewnątrzgrupowej wśród osób wspólnie uczęszczających na zajęcia pomaga nie tylko w wymianie informacji i notatek z wykładów, ale również motywowaniu siebie nawzajem i stwarzaniem uczucia przynależności do środowiska akademickiego. Rozwija się również dzięki temu umiejętność pracy w zespole oraz rywalizacji, które niewątpliwie przydają się później w karierze zawodowej. Wszystkie te czynniki mają istotny wpływ na wyniki w nauce, stąd też warto przyjrzeć się bliżej, jak studenci oceniają zasięg swoich relacji koleżeńskich na kierunku. Studenci z Polski w większości potwierdzali, że mają kontakt z wieloma studentami na swoim kierunku (67%), zaledwie 17% wskazało odwrotnie. Co więcej, Polska pod tym względem jest w czołówce badanych krajów, wyższy wynik miały jedynie Czechy (70%) i Irlandia (70%). Najrzadziej natomiast ze stwierdzeniem „mam kontakt z wieloma studentami z mojego kierunku” zgadzali się studenci Austrii (52%), Danii (53%) czy Finlandii (54%).

Rysunek 17. Zgodność ze stwierdzeniem „Mam kontakt z wieloma studentami z mojego kierunku studiów.” Udział w %.

■ (całkowicie) się zgadzam ■ ani tak, ani nie ■ (całkowicie) się nie zgadzam

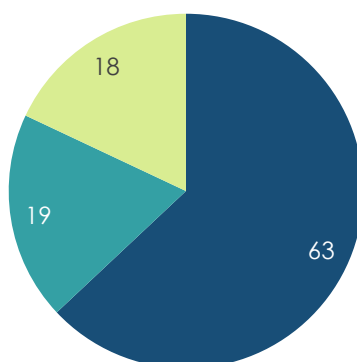
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z międzynarodowego badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „3.3. Ogólnie rzecz biorąc, w jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami

odnoszącymi się do Twojego obecnego, głównego kierunku studiów? – D. Mam kontakt z wieloma studentami z mojego kierunku studiów”.

Poza samą znajomością i kontaktem ważnym również jest, jaki stosunek do zajęć mają studenci na kierunku. Ze stwierdzeniem „znam wielu studentów, z którymi mogę porozmawiać o zagadnieniach przedmiotowych” zgodziło się niemal tyle samo badanych, ile przy poprzednim stwierdzeniu (63%). Oznacza to, że relacje studentów w większości nie mają powierzchownego charakteru, a bardziej taki, który rozwija i pomaga w osiąganiu lepszych wyników w nauce. Najczęściej z tym stwierdzeniem zgadzali się studenci ze Szwecji (73%), Chorwacji (72%) i Holandii (71%), najrzadziej natomiast w Gruzji (56%), Estonii (61%) oraz na Islandii (62%).

Rysunek 18. Zgodność ze stwierdzeniem „Znam wielu studentów, z którymi mogę porozmawiać o zagadnieniach przedmiotowych.”.

■ (całkowicie) się zgadzam ■ ani tak, ani nie ■ (całkowicie) się nie zgadzam

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z międzynarodowego badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „3.3. Ogólnie rzecz biorąc, w jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami odnoszącymi się do Twojego obecnego, głównego kierunku studiów? – D. Znam wielu studentów, z którymi mogę porozmawiać o zagadnieniach przedmiotowych”.

Co ciekawe, w obu powyższych stwierdzeniach nie została zaobserwowana żadna znacząca różnica w podziale na tryb studiowania. Studenci studiów stacjonarnych i niestacjonarnych mają bardzo zbliżone do siebie wyniki pod tym względem, mimo tego, że częstotliwość spotkań (która, mogłoby się wydawać, ma kluczową rolę w kontakcie i nawiązywaniu relacji) na studiach niestacjonarnych jest zdecydowanie zmniejszona.

Reasumując, studenci w Polsce w porównaniu do innych krajów badanych byli stosunkowo bardziej otwarci, zarówno do nawiązywania relacji z innymi studentami, jak i dyskusowania z nimi na tematy naukowe związane z kierunkiem. Tworzenie sieci kontaktów i przyjaźni na terenie uczelni jest wyjątkowo ważne, ponieważ dzięki temu studenci czują większą satysfakcję oraz przynależność do środowiska akademickiego. Przełożyć się to może na późniejsze sukcesy w karierze zawodowej, częściowo zważywszy na to, że na dzisiejszym rynku pracy kompetencje miękkie często są wymagane w tym samym stopniu, co kompetencje twarde, techniczne.

3.4 Podsumowanie

Około 58% studentów w Polsce poleciłoby swój kierunek znajomym, odsetek ten był nieco większy w 2016 roku, wynosił wtedy 64%.

Wymagania wobec studentów są coraz bardziej dla nich przejrzyste. W 2019 roku ze stwierdzeniem „często trudno mi zrozumieć, czego się ode mnie oczekuje na moim kierunku studiów” zgodziło się 42% studentów – jest to nieznaczna poprawa w porównaniu do roku 2016, kiedy odsetek ten wynosił 51%.

Około 79% badanych od zawsze wiedziało, że będzie kiedyś studiować. Wzrosło natomiast poczucie wśród studentów, że uczelnia to raczej nie miejsce dla nich, w 2019 roku stwierdziło tak 24% badanych.

Około połowa wykładowców w opinii studentów była wyjątkowo dobra w objaśnianiu kwestii ze swojego przedmiotu (52%). Co więcej, studenci w zdecydowanej większości utrzymywali z nimi dobre relacje (79%). Brakowało natomiast prowadzącym współczesnego podejścia do nauczania – zaledwie 35% studentów stwierdziło, że wykładowcy motywowali ich do jak najlepszej pracy, 45% deklarowało, że byli oni ciekawi tego, co studenci mają do powiedzenia, natomiast 49% uznało, że wykładowcy na bieżąco dają pomocną informację, jak studenci sobie radzili.

Studenci w Polsce na tle innych krajów byli bardziej otwarci wobec innych studentów i z chęcią zawierali z nimi kontakty – 67% studentów uważało, że miało kontakt z wieloma studentami z kierunku. Dodatkowo, 63% stwierdziło, że zna wielu studentów, z którymi mogłoby porozmawiać o zagadnieniach związanych *stricto* z kierunkiem.

4 Społeczno-ekonomiczna charakterystyka studentów

Oprócz warunków studiowania oraz demografii osób uczących się na szkołach wyższych, badanie EUROSTUDENT skupia się również na czynnikach, które przyczyniły się do podjęcia decyzji o studiowaniu. Przypada na nią szereg wielu zmiennych, często takich, które nie zależą bezpośrednio od samego studenta. Zgodnie z wieloma teoriami socjologicznymi, w zależności od otoczenia, wychowania czy pochodzenia ludzie kształtują swój habitus, który z kolei przyczynia się do podejmowania różnych decyzji życiowych. Habitus można definiować jako ogólny sposób bycia, usposobienie umysłu, które ukształtowane jest zdobytymi umiejętnościami czy kompetencjami. Jest to swego rodzaju połączenie „psychicznych oraz biologicznych nastawień wraz z nieświadomymi schematami poznawczymi, myślowymi i schematami działania”¹⁸. Oznacza to, że doświadczenia oraz dotychczasowe przeżycia w dużej mierze kształtują naszą świadomość i sprawiają, że obieramy różne ścieżki w karierze zawodowej lub edukacyjnej. Na habitus największy wpływ ma najbliższe otoczenie, stąd przy badaniu decyzji podjęcia studiów wyższych najlepiej sięgnąć do bezpośredniego środowiska, w którym wychowywali się studenci, mianowicie rodziny. Wykształcenie rodziców, ich stosunek do edukacji, kultury wysokiej czy czytania książek może w znaczącym stopniu wpływać na preferencje dzieci dotyczące ich własnej ścieżki edukacyjnej. W tym rozdziale skupiono się na sytuacji społeczno-ekonomicznej uczniów poprzez zbadanie, w jakim stopniu status społeczno-ekonomiczny rodziców uczniów jest powiązany z ich wyborami i warunkami studiów.

4.1 Pochodzenie edukacyjne a wybór kierunków studiów

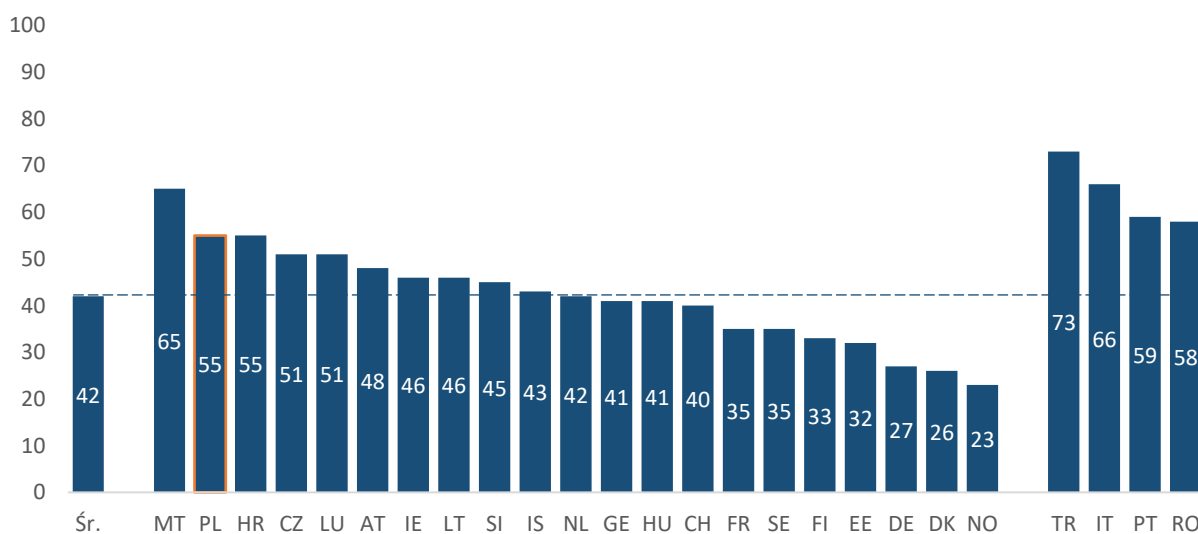
Wyniki badań prowadzonych przez Instytut Badań Edukacyjnych na temat czynników wpływających na decyzje edukacyjne pokazują, że dzieci w zdecydowanej większości osiągają wyższy poziom edukacji niż ich rodzice – w jedynie 10% przypadków dzieci osiągają niższe wykształcenie. Analiza statystyczna wykazała, że to właśnie wyższe wykształcenie rodziców ma ścisły związek z decyzją o podjęciu studiów. W przypadku rodziców o dwóch różnych poziomach wykształcenia, większy

¹⁸ „Habitus” w: Słownik socjologiczny, V. Syguła-Gregrowicz (red.), Toruń 1999.

wpływ ma zawsze rodzic z wyższym. Z drugiej strony, studenci rzadko idą w ślady rodziców, jeżeli chodzi o kierunek kształcenia – najczęściej występuje to w powiązaniach matka-córka i ojciec-syn - 13% mężczyzn przyznało, że poszło na ten sam kierunek, na który uczęszczał ich ojciec, natomiast 14% kobiet – na ten sam kierunek, co ich matka¹⁹.

W ramach analizy danych populacja osób uczących się została podzielona na dwie grupy ze względu na pochodzenie edukacyjne - są to studenci, których przynajmniej jeden rodzic osiągnął wyższe wykształcenie (później nazywani studentami „kolejnego pokolenia”) oraz studenci, których żaden rodzic nie miał wykształcenia wyższego (później określanii jako studenci „pierwszego pokolenia”). Sam podział został sklasyfikowany na podstawie Międzynarodowej Standardowej Klasyfikacji Kształcenia (ISCED).

Rysunek 19. Odsetek studentów, których rodzice nie osiągnęli wyższego wykształcenia (ISCED 0-4).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „7.1. Jakie wykształcenie mają Twoi rodzice?”.

Dane z badania EUROSTUDENT dotyczące pochodzenia edukacyjnego w znacznym stopniu różnią się w zależności od badanego kraju. Średnio w państwach

¹⁹ Uwarunkowania decyzji edukacyjnych. Wyniki drugiej rundy badania panelowego gospodarstw domowych, M. Rószkiewicz, K. Saczuk (red.), Warszawa 2015 Instytut Badań Edukacyjnych.

uczestniczących w badaniu EUROSTUDENT około 42% studentów pochodziło z rodzin, w których nie ma rodzica z wyższym wykształceniem (ISCED 0-4). W Polsce wynik ten wynosił 55%. Najmniej takich osób można było zaobserwować w krajach takich jak Norwegia (23%), Dania (26%) czy Niemcy (27%), najwięcej natomiast znajdowało się w Turcji (73%) i we Włoszech (66%).

W niektórych badanych państwach można było zauważyć pewne zmiany w porównaniu do poprzednich edycji badania. O mniej więcej 5 pkt. procentowych zmniejszył się odsetek studentów „pierwszego pokolenia” w Polsce (60%), Portugalii (46%), na Węgrzech (46%) i we Francji (40%). Spadek ten można tłumaczyć tzw. boomem edukacyjnym – dzięki powszechnemu dostępowi do szkolnictwa wyższego i kampaniom zachęcającym do studiowania, coraz więcej osób posiada wyższe wykształcenie, w wyniku czego liczba rodzin, w których rodzice nie mają takiego wykształcenia, systematycznie maleje.

Odsetek studentów „pierwszego pokolenia” zwiększył się natomiast w znacznym stopniu w przypadku Gruzji – nastąpił wzrost o około 12 pkt. procentowych (29% w 2016 roku). To zjawisko z kolei może się wiązać z redukcją nierówności edukacyjnych w tym kraju – rozpowszechnienie edukacji wyższej spowodowało, że na uczelni coraz częściej dostają się studenci z rodzin bez wyższego wykształcenia.

Według badań prowadzonych przez Kimberly Goyette i Ann L. Mullen istnieje związek pomiędzy pochodzeniem społecznym, a wyborem kierunku studiów²⁰. Badacze podzielili kierunki studiów na dwie grupy: kierunki ścisłe i kierunki humanistyczne. Wyniki badań pokazały, że osoby pochodzące z wyższej klasy społecznej częściej wybierają kierunki humanistyczne. Biorąc pod uwagę wyniki badań przeprowadzonych w VII edycji badania EUROSTUDENT, twierdzenia te nie znajdują odzworowania na gruncie polskiego szkolnictwa wyższego. Studenci, których rodzice nie posiadają wyższego wykształcenia, przeważali w ogólnym obrazie polskiej populacji studentów. Owszem, bardziej preferują kierunki inżynierskie niż humanistyczne, jednak ich udział jest dość

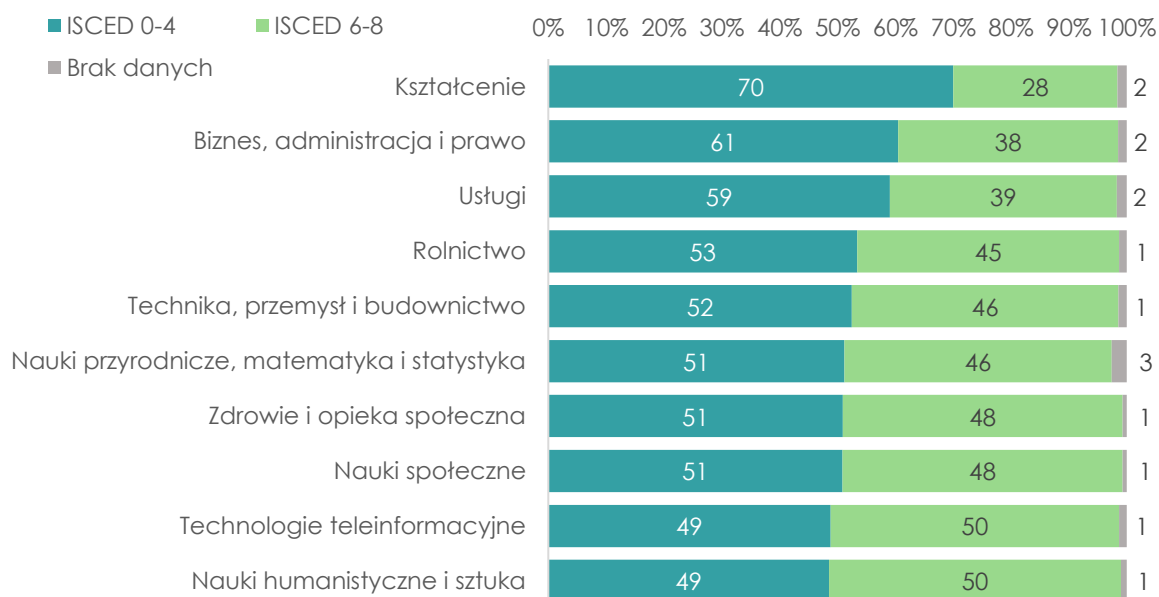
²⁰ K. Goyette, A. Mullen, Who Studies the Arts and Sciences? Social Background and the Choice and Consequences of Undergraduate Field of Study [w:] *The Journal of Higher Education* 2006.

zbilansowany w tych grupach kierunków (technika, przemysł i budownictwo, technologie teleinformacyjne, nauki przyrodnicze, matematyka i statystyka).

Największy procentowy udział studentów, których rodzice nie mają wykształcenia wyższego (ISCED 0-4), można było znaleźć na grupach kierunków związanych z kształceniem (70%), biznesem, administracją i prawem (60%) oraz usługami (59%), można było natomiast zauważyć nieznaczny spadek odsetka takich studentów w porównaniu do edycji badania z 2016 roku. Prawdopodobnie wiąże się to ze zjawiskiem boomu edukacyjnego, który został opisany wyżej.

W przypadku reszty kierunków podział jest niemal połowiczny. Jedyne kierunki, na których nie przeważają studenci z rodzin bez wykształcenia wyższego, to technologie teleinformacyjne oraz nauki humanistyczne i sztuka (49%).

Rysunek 20. Popularność kierunków studiów w Polsce według pochodzenia edukacyjnego studentów.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „1.7. Podaj nazwę Twojego obecnego, głównego kierunku studiów” oraz „7.1. Jakie wykształcenia mają Twoi rodzice?”.

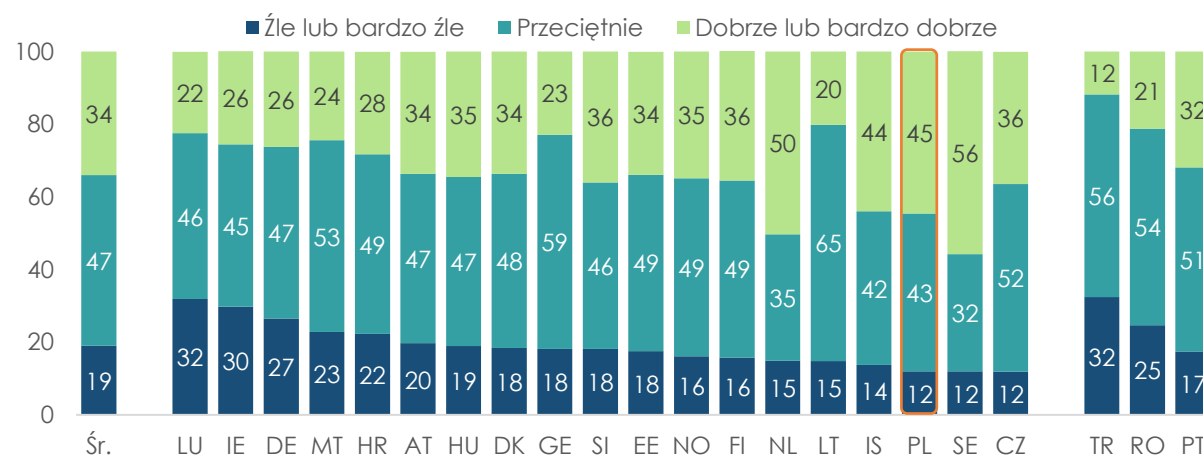
4.2 Pochodzenie społeczne

Innym ważnym czynnikiem warunkującym podjęcie studiów, który został zawarty w ramach badania EUROSTUDENT, jest pochodzenie ekonomiczne studentów. Według wielu badań, osoby pochodzące z biedniejszych rodzin już od najmłodszych lat często zmagają się z trudnościami w nauce. Brak podręczników, korepetycji czy

czasu poświęcanego na naukę skutkuje gorszymi ocenami, a co za tym idzie – innym habitusem, podejściem do edukacji i studiowania niż w przypadku uczniów z zamożniejszych rodzin.

Sytuacja finansowa studentów została zbadana na podstawie subiektywnych ocen co do powodzenia finansowego ich rodziców – za punkt odniesienia miały służyć inne znane im rodziny. Respondenci objęci badaniem EUROSTUDENT najczęściej określają zarobki swoich rodziców jako przeciętne (47%), w następnej kolejności dobre lub bardzo dobre (34%), potem złe lub bardzo złe (19%). Polska wyróżnia się pozytywnie na tle średniej, nasi studenci ocenili sytuację finansową swoich rodziców jako złą lub bardzo złą w jedynie 12% przypadków - jest to wynik najniższy tuż obok Szwecji (12%), Czech (12%) i Islandii (14%). Większość badanych w Polsce określiło sytuację finansową swoich rodziców jako dobrą i bardzo dobrą (45%), następnie przeciętną (43%). Największy odsetek studentów z rodzin o złej lub bardzo złej sytuacji finansowej znaleźć można w Luksemburgu (32%), Irlandii (30%) i Niemczech (27%).

Rysunek 21. Ocena sytuacji finansowej rodziców studentów (w porównaniu do innych znanych im rodzin).

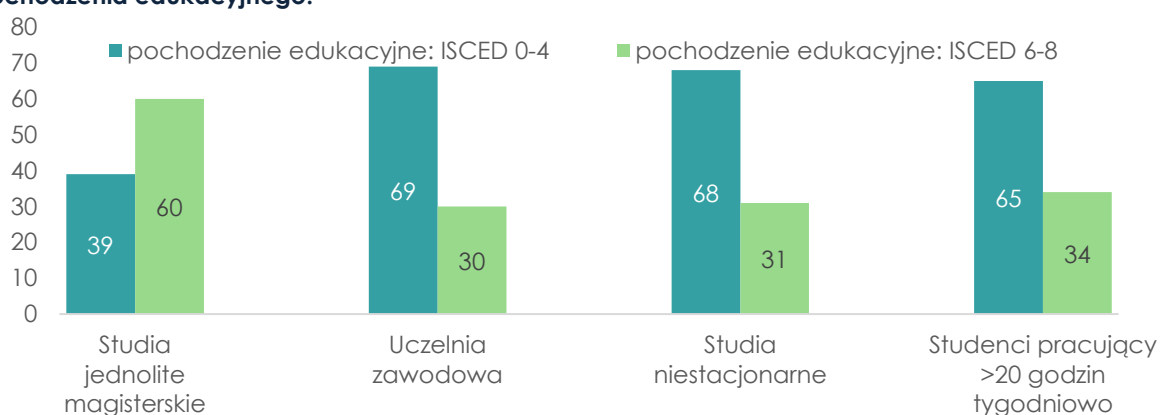

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „7.2. Jak, w Twojej ocenie, powodzi się finansowo Twoim rodzicom (opiekunom) w porównaniu z innymi rodzinami?”, RO, TR, PT: Wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

Istotny wpływ na ocenę studentów co do sytuacji finansowej ich rodziców ma pochodzenie edukacyjne. Studenci, którzy nie mieli rodziców z wyższym wykształceniem, częściej oceniali, że ich rodzicom pod względem finansowym powodzi się przeciętnie (61% vs 34% w przypadku studentów „kolejnego pokolenia”), źle i bardzo źle (16% vs 8%). Studenci w Polsce, którzy nie mieli rodziców z wyższym wykształceniem, częściej oceniali, że ich rodzicom pod względem finansowym

powodzi się przeciętnie (61% vs 34% w przypadku studentów „kolejnego pokolenia”), źle i bardzo źle (16% vs 8%). Studenci „kolejnego pokolenia” natomiast w większości określali stan finansowy swoich rodziców jako dobry lub bardzo dobry (58% w porównaniu do 34% w przypadku studentów „pierwszego pokolenia”). Dodatkowo, pochodzenie edukacyjne wpływa również na różne decyzje związane ze studiowaniem. Większość osób, uczęszczających na uczelnie zawodowe stanowią studenci „nowego pokolenia” Co więcej, zdecydowana większość studentów, która rozpoczęła przygodę z nauką wyższą po 30 roku życia, pochodzi z rodzin, w których żaden z rodziców nie ma wyższego wykształcenia (74%). Podobna zasada tyczy się trybu studiowania – 68% osób studiujących niestacjonarnie jest studentami „pierwszego pokolenia”. Zależność między wiekiem a trybem studiowania może być powiązana z chęcią jednoczesnego studiowania i pracy, głównie zważywszy na to, że około 65% studentów pracujących ponad 20 godzin tygodniowo również nie posiada rodziców z wyższym wykształceniem.

Rysunek 22. Porównanie wybranych decyzji zawodowo-edukacyjnych studentów w Polsce, według pochodzenia edukacyjnego.

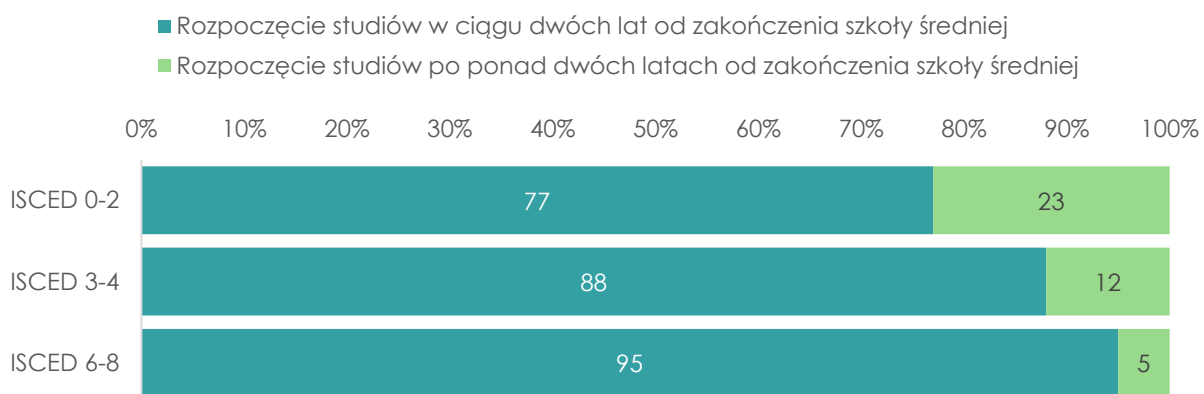

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z międzynarodowego badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „1.3. W jakiego typu uczelni studiujesz w bieżącym semestrze?”, „1.5. Na którym poziomie kształcenia studiujesz?”, „1.6. Jaka jest forma Twoich studiów?”, „4.6. Ile godzin spędzasz wykonując pracę zarobkową w typowym tygodniu bieżącego semestru?” oraz „7.1. Jakie wykształcenie mają Twoi rodzice?”. Procenty nie sumują się do 100, 1% to odpowiedzi „nie wiem”.

Dodatkowo wykształcenie rodziców ma istotny wpływ na decyzje związane z odkładaniem decyzji o podjęciu studiów. Im niższe wykształcenie rodziców, tym zwiększa się prawdopodobieństwo, że student później rozpocznie naukę na uczelni. Około 23% studentów z rodzin, w których rodzice mają wykształcenie ISCED 0-2, podejmuje decyzję o rozpoczęciu nauki dopiero po 2 latach od zakończenia szkoły

średniej. Rzadziej robią tak studenci z rodzin o wykształceniu ISCED 3-4 (12%), natomiast najrzadziej – w rodzinach o wykształceniu ISCED 6-8 (5%).

Rysunek 23. Przerwa pomiędzy zakończeniem szkoły średniej a rozpoczęciem studiów według pochodzenia edukacyjnego. Udział w %.

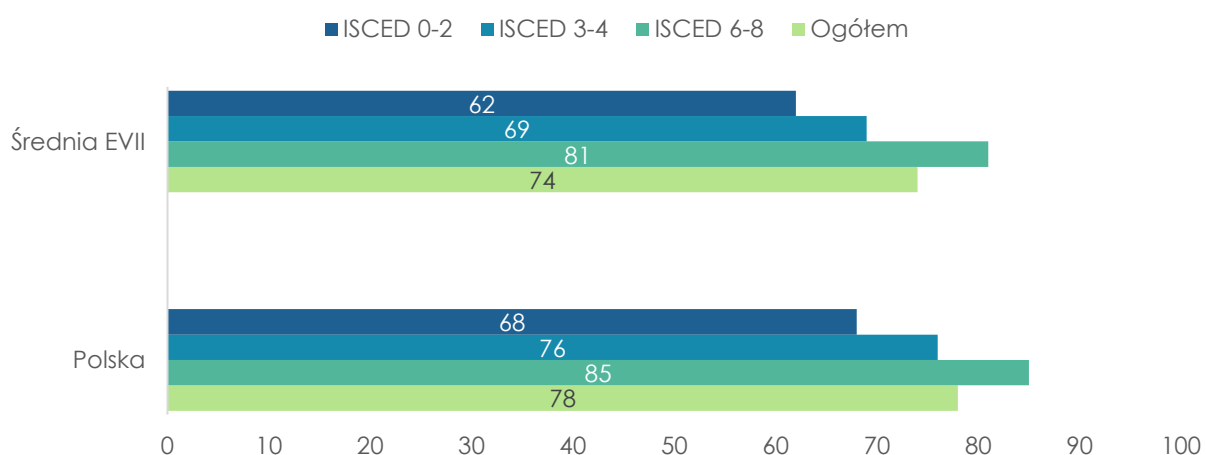
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „2.4. Po jakim czasie od ukończenia szkoły średniej lub po przerwaniu w niej nauki, po raz pierwszy podjąłeś/ podjęłaś studia wyższe?” oraz „7.1. Jakiego wykształcenia mają Twoi rodzice?”.

Kolejne cechy, które różnicują studentów pod względem pochodzenia edukacyjnego, to konkretne postawy i doświadczenia związane ze studiowaniem, o których mowa było w poprzednim rozdziale. Osoby pochodzące z rodzin, w których nie ma nikogo o wyższym wykształceniu, mogą mieć problemy adaptacyjne przy wkraczaniu w nowe życie studenckie, czuć się wyobcowane lub nie widzieć sensu w samym procesie studiowania. W celu zbadania, jak studenci odnajdują się w środowisku akademickim, w jednym z pytań zostali oni poproszeni o ocenienie, w jakim stopniu zgadzają lub nie zgadzają się z różnymi stwierdzeniami dotyczącymi ich studiów.

Wśród nich szczególną uwagę należy zwrócić na parę stwierdzeń, które pozwalają dostrzec, jaki ogólny stosunek mają studenci co do swojej obecności na uczelni. Jak zostało wcześniej wspomniane, ze stwierdzeniem „zawsze było jasne, że kiedyś będę studiować na uczelni” zgodziła się zdecydowana większość studentów (74%), z czego o wiele częściej takiej odpowiedzi udzielały osoby, które mają przynajmniej jednego rodzica z wyższym wykształceniem (81%). Im niższe wykształcenie rodziców, tym rzadziej studenci byli pewni swoich intencji co do studiowania - w przypadku rodzin o wykształceniu ISCED 3-4 odsetek takich odpowiedzi wynosił 69%, natomiast ISCED 0-2 – już tylko 62%. W przypadku Polski wyniki są nieco wyższe od średniej – ze

stwierdzeniem zgodziło się 78% respondentów, o wiele częściej studenci „kolejnego pokolenia” (85%), nieco rzadziej „nowego pokolenia” (76% w przypadku rodziców o wykształceniu ISCED 3-4, 68% - ISCED 0-2).

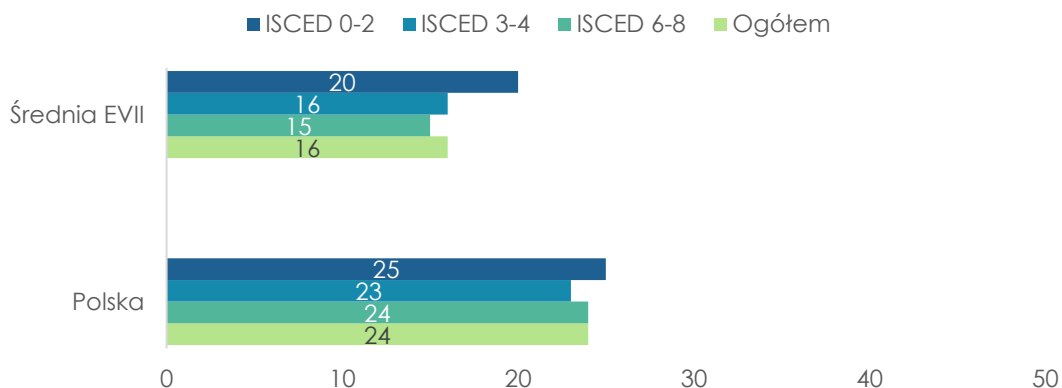
Rysunek 24. Zgodność ze stwierdzeniem „Zawsze było jasne, że kiedyś będę studiować.” według pochodzenia edukacyjnego. Udział w %.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z międzynarodowego badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „3.6. Ogólnie rzecz biorąc, w jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami odnoszącymi się do Twoich studiów? – D. Zawsze było jasne, że kiedyś będę studiować na uczelni.” oraz „7.1. Jakie wykształcenie mają Twoi rodzice?”.

Ze stwierdzeniem „często mam poczucie, że uczelnia to raczej nie jest miejsce dla mnie” średnio zgadza się 16% respondentów, rzadziej są to studenci „kolejnego pokolenia”. W przypadku Polski istniały względnie niewielkie różnice pomiędzy studentami o różnych pochodzeniach edukacyjnych. Z samym stwierdzeniem zgodziło się aż 24% studentów, był to największy wynik w Europie tuż obok Niemiec (23%). Przyczyn takiego podejścia studentów znów można doszukiwać się w tzw. boomie edukacyjnym – w związku z rosnącą popularnością studiów wyższych, coraz częściej decydują się na nie osoby, które nie przemyślały do końca swojej ścieżki edukacyjnej – inspirowały się jedynie wszechobecną opinią, że wykształcenie wyższe pomaga w osiągnięciu lepszego zawodu.

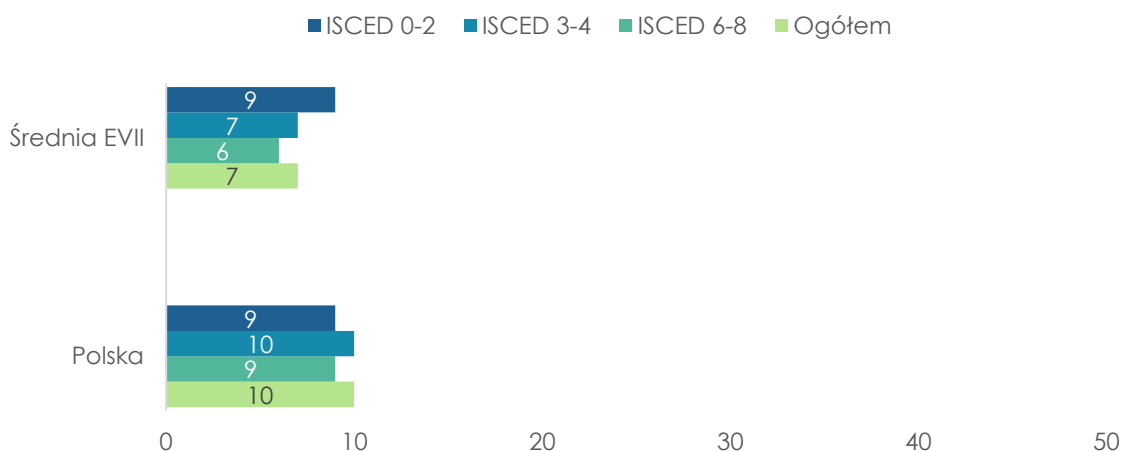
Rysunek 25. Zgodność ze stwierdzeniem „Często mam poczucie, że uczelnia to raczej nie jest miejsce dla mnie.” w podziale na pochodzenie edukacyjne. Udział w %.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z międzynarodowego badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „3.6. Ogólnie rzecz biorąc, w jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami odnoszącymi się do Twoich studiów? – C. Często mam poczucie, że uczelnia to raczej nie jest miejsce dla mnie.” oraz „7.1. Jakie wykształcenie mają Twoi rodzice?”.

Ostatnie stwierdzenie dotyczy chęci całkowitego zrezygnowania ze studiów wyższych. Średnio z tym stwierdzeniem zgadza się około 7% studentów, najczęściej takich, którzy nie mają żadnego rodzica z wykształceniem wyższym. Analogicznie do wcześniejszego stwierdzenia, w Polsce nie ma większych różnic pomiędzy poszczególnymi grupami pochodzenia edukacyjnego – co 10 student poważnie rozważa rzucenie studiów wyższych. Najwięcej tego typu studentów można było zaobserwować w Niemczech (23% - taki sam odsetek studentów, co w przypadku wcześniejszego stwierdzenia). Odpowiedź na to pytanie w dużym stopniu zależała również od kierunku obranych studiów. O wiele częściej zgadzały się z tym stwierdzeniem osoby uczęszczające na studia z grupy technologii teleinformacyjnych, prawdopodobnie może się to wiązać z nagłym wzrostem popularności tychże studiów oraz przeświadczeniem, że jest to kierunek, po którym absolwenci mają stosunkowo wysokie zarobki.

Rysunek 26. Zgodność ze stwierdzeniem „Poważnie rozważam rzucenie studiów wyższych.” w podziale na pochodzenie edukacyjne.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z międzynarodowego badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „3.6. Ogólnie rzecz biorąc, w jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami odnoszącymi się do Twoich studiów? – F. Poważnie rozważam rzucenie studiów wyższych.” oraz „7.1. Jakiego wykształcenia mają Twoi rodzice?”.

Podsumowując, mimo tego, że pochodzenie edukacyjne pełni znaczącą rolę w kwestii różnych decyzji podejmowanych w toku studiowania, nie wpływa ono jednak na samą decyzję o podjęciu studiów wyższych – w dalszym ciągu na polskich uczelniach przeważają osoby, których żaden z rodziców nie osiągnął wykształcenia wyższego. W wielu krajach europejskich studenci „nowego pokolenia” częściej mają problemy z adaptacją w środowisku akademickim i deklarują chęć zrezygnowania ze studiów. W Polsce natomiast nie występuje żaden taki podział, jedyna różnica tkwi we wcześniejszej intencji studiowania – osoby z rodzin, w których przynajmniej jeden rodzic posiada wyższe wykształcenie, częściej wychodzą z założenia, że było im zawsze wiadomo, że będą kiedyś studiować. Co więcej, polscy studenci prawie najrzadziej ze wszystkich badanych krajów oceniali sytuację materialną swoich rodziców jako złą lub bardzo złą (12%), jest to wynik o wiele lepszy w porównaniu z poprzednią edycją badania (18%).

4.3 Podsumowanie

W populacji studentów w Polsce przeważają osoby pochodzące z rodzin, w których żaden z rodziców nie posiadał wykształcenia powyżej poziomu ISCED 4. Najczęściej wybierają one kierunki związane z kształceniem oraz biznesem, administracją i prawem.

- Studenci „nowego pokolenia” o wiele częściej chodzą na studia niestacjonarne i pracują w wymiarze ponad 20 godzin tygodniowo. Może się to wiązać z koniecznością jednoczesnej pracy i studiowania. Wskazuje na to również wiek studentów – w zdecydowanej większości osoby studiujące po 30 roku życia pochodzą z rodzin bez wyższego wykształcenia. Oznacza to, że osoby te częściej odkładają decyzję o studiowaniu na później – najpierw zakładają rodzinę i podejmują się kariery zawodowej, a dopiero potem dokończają się na uczelniach.
- Spośród wszystkich studentów biorących udział w badaniu EUROSTUDENT, studenci w Polsce (tuż obok Czech i Szwecji) najrzadziej oceniają sytuację materialną swoich rodziców jako złą lub bardzo złą.

5 Sytuacja finansowa studentów

Studenci jako młodzi dorośli znajdują się w szczególnym momencie w życiu. W sytuacji finansowej studentów można dostrzec oznaki usamodzielniania się lub pozostawania w zależności, w zależności od przeważającego źródła i wysokości przychodów czy poziomów i kategorii wydatków, oraz ich płatnika.

W niniejszym rozdziale omówione zostały zagadnienia z zakresu sytuacji materialno-finansowej studentów w Polsce. Znajduje się tu również charakterystyka pracy zarobkowej podejmowanej przez studentów, charakterystyka przychodów z innych źródeł prywatnych i publicznych oraz ich znaczenie w ogólnym budżecie studentów. Kolejnym przedmiotem analiz są wydatki studentów, zarówno te związane z życiem codziennym jak i studiowaniem i nauką bezpośrednio.

Poziom wynagrodzeń studentów w Polsce zmienił się w znaczący sposób od czasu poprzedniej rundy badania EUROSTUDENT, dzięki ulgom podatkowym dla młodych, wprowadzonych w sierpniu 2019 roku. Osoby do 26 roku życia, pracujące na umowie o pracę lub umowie zlecenie, zostały zwolnione z płacenia podatku dochodowego. Przed tą nowelizacją prawa, wpłacana do budżetu państwa zaliczka na podatek dochodowy stanowiła 18% dochodu z umowy zlecenia studenta. Dzięki wprowadzonym ulgom, studenci mają do swojej dyspozycji więcej pieniędzy uzyskanych z pracy zarobkowej, niż miało to miejsce wcześniej.

Purchasing Power Standard

Ważnym elementem w międzynarodowych porównaniach sytuacji finansowej, jest uzyskanie porównywalności pomiędzy poziomami przychodów i wydatków i zniwelowanie różnic wynikających z różnic walutowych czy uwarunkowań gospodarczych. W badaniu EUROSTUDENT brali udział studenci posługujący się kilkoma różnymi walutami, w krajach o zróżnicowanych poziomach gospodarczych z różnych regionów Europy).

Aby zniwelować wpływ różnic kursów i siły nabywczej pieniędzy, w prezentowanych wynikach dotyczących wysokości poszczególnych kwot, wykorzystywane są jednostki PPS, czyli Purchasing Power Standard. **PPS, czyli standard siły nabywczej**, to umowna waluta wykorzystywana, aby wyeliminować wpływ kursów wymiany walut i różnic

poziomu cen pomiędzy poszczególnymi krajami²¹. Wartości podane przez studentów w badaniu, w walutach krajowych zostały przeliczone, przy użyciu Euro jako punktu odniesienia, a następnie zastosowany został współczynnik Parytetu siły nabywczej (PPPs, Purchasing Power Parity), czyli wskaźnik poziomu różnic w cenach pomiędzy krajami. W efekcie uzyskano jednostki PPS.

Teoretycznie, za jedną jednostkę PPS, można kupić tą samą ilość dóbr i usług w każdym kraju.

5.1 Praca zarobkowa

Młodzi ludzie rozpoczynający naukę na poziomie wyższym często podejmują się równoległe pracy zarobkowej. Prawie 80% studentów w krajach uczestniczących w projekcie EUROSTUDENT VII łączyło naukę z pracą²². Dla jednych jest to warunkiem koniecznym, aby kontynuować naukę i opłacić studia, a dla innych dodatkowym zajęciem uzupełniającym inne źródła dochodu np. stypendia czy darowizny od rodziny. Podjęcie pracy w formie stażu może być także obowiązkowym elementem programu studiów. Podejmowanie pracy zarobkowej rozwija kompetencje i umiejętności studentów, poprawiając ich pozycję na początku kariery zawodowej, konkurencyjność na rynku pracy. Z drugiej strony, praca może odwracać uwagę od nauki, być dodatkowym obciążeniem, utrudniającym zdobycie satysfakcjonujących rezultatów na studiach.

Ten rozdział pogłębia informacje o powszechności pracy zarobkowej w poszczególnych krajach, charakteryzuje studentów pracujących oraz ich motywację do podejmowania aktywności zawodowej.

Jako studentów pracujących w projekcie EUROSTUDENT traktuje się zarówno studentów pracujących w sposób ciągły w trakcie trwania semestru, jak i tych, którzy

²¹ [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Purchasing_power_standard_\(PPS\)/pl](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Purchasing_power_standard_(PPS)/pl), (dostęp: 04.10.2021)

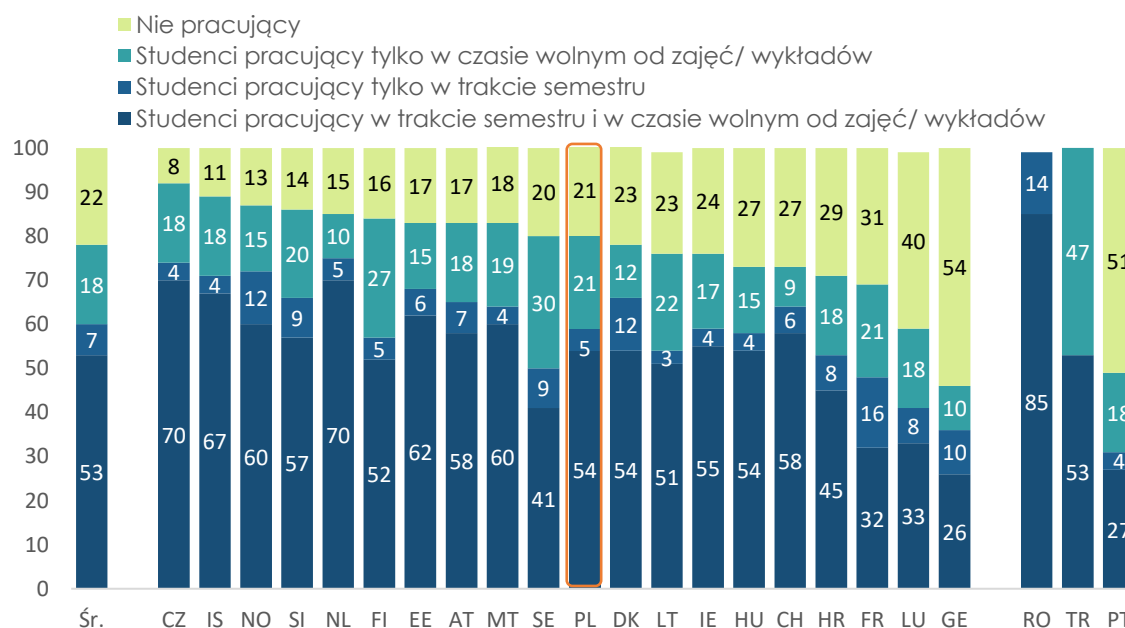
²² Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 146

pracują od czasu do czasu. W badaniu rozróżnia się także studentów pod kątem ich zaangażowania w pracę, mierzonego w średniej liczbie godzin poświęconych na pracę w tygodniu.

W Polsce łącznie 80% studentów podejmowało pracę w trakcie semestru lub w czasie wolnym od zajęć i wykładów, jest to wynik bardzo zbliżony do średniej we wszystkich badanych krajach (78%). Tylko co piąty student nie podjął pracy zarobkowej ani w okresie wykładowym, ani w czasie wolnym (20%). Deklaracje studentów z Polski zbliżone są do tych uzyskanych w Szwecji (80%) i Danii (78%).

Najbardziej zapracowani okazali się być studenci z Czech, gdzie większość studentów, bo aż 92%, podejmowała pracę, w tym, aż 70% zarówno w czasie wolnym, jak i w trakcie semestru. Wysokie odsetki pracujących studentów odnotowano także wśród studentów na Islandii (89%) oraz w Norwegii (87%). Natomiast najmniejszy udział pracujących studentów jest zauważalny w Luksemburgu (59%) oraz w Gruzji (46%).

Rysunek 27. Praca zarobkowa studentów w trakcie semestru i w czasie wolnym od zajęć/ wykładów.

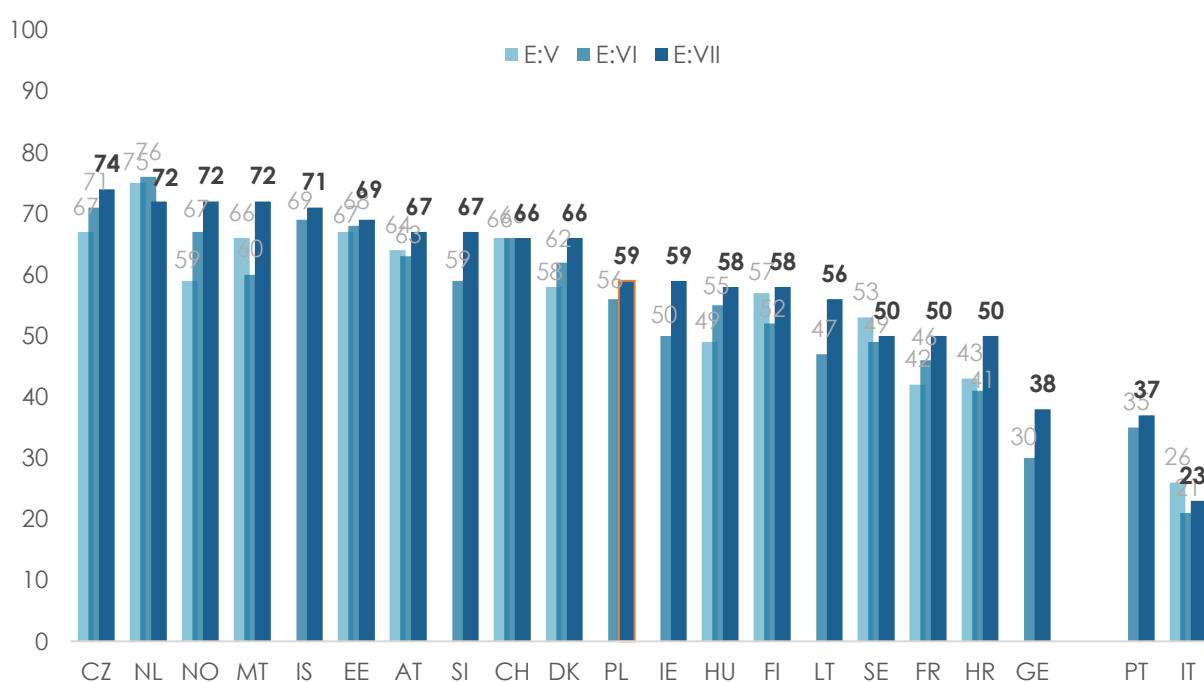
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.5 Czy wykonujesz pracę zarobkową w bieżącym semestrze?” oraz „4.10. Czy pracowałeś/pracowałaś zarobkowo w trakcie przerw w zajęciach na studiach (wakacji, ferii) w ciągu ostatnich 12 miesięcy?”. RO, TR, PT: Wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

W większości krajów uczestniczących w badaniu EUROSTUDENT odsetek studentów podejmujących pracę w trakcie semestru wzrósł w porównaniu do poprzedniej edycji

badania (średnio o 5 punktów procentowych). Wzrost w Polsce o 3 punkty procentowe.

Najbardziej znaczące wzrosty można zauważyć w państwach takich jak: Malta (+12 p.p.), Irlandia, Litwa i Chorwacja (+9 p.p.). Mniejsza część studentów podejmowała pracę podczas siódmej edycji badania EUOSTUDENT niż w piątej w Holandii (-4 p.p.), a w Szwajcarii odsetek ten utrzymuje się na stałym poziomie (66%).

Rysunek 28. Praca zarobkowa studentów w czasie trwania semestru, wyniki badania EUOSTUDENT V, VI oraz VII. Udział w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUOSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.5 Czy wykonujesz pracę zarobkową w bieżącym semestrze?”. Dane nieporównywalne w czasie: IE, LT, PT, RO. Brak danych dla E: V i E:VI: LU, TR. Brak danych dla E: VII: DE, DE, IT, PT, RO, TR: Wyniki EV: II odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

5.2 Kim są studenci pracujący?

Udział studentów pracujących w trakcie trwania semestru, równoległe do zajęć i wykładów, jest wyższy wśród starszych studentów, tym samym wśród studentów programów drugiego stopnia (studiów magisterskich).²³

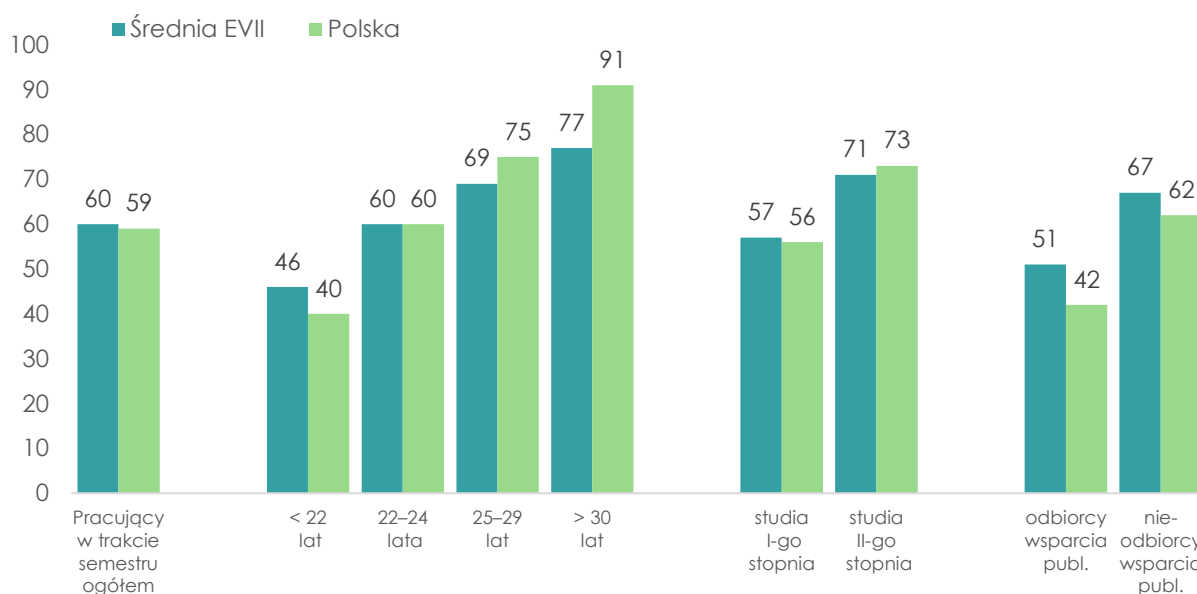
Studenci niebędący beneficjentami wsparcia publicznego częściej niż osoby otrzymujące taką pomoc, podejmują się pracy. Biorąc pod uwagę wiek, średni udział studentów pracujących w trakcie trwania semestru w krajach uczestniczących w projekcie EUROSTUDENT VII wynosił 46% w grupie poniżej 22 lat, aż do 77% w grupie powyżej 30 lat. Jedyne odstępstwo można zauważyć wśród studentów z Danii, gdzie w grupie najstarszej – powyżej 30 lat – praca w trakcie trwania semestru jest mniej powszechna niż wśród młodszych grup.

W Polsce odsetki zatrudnionych w trakcie semestru wśród studentów najmłodszych (do 22 roku życia) i najstarszych (powyżej 30 lat), wynosiły odpowiednio 40% i 91%. Różnica jest większa, niż to ma miejsce średnio we wszystkich krajach. Siłą rzeczy, studenci studiów drugiego stopnia, czyli studiów magisterskich, również częściej podejmowali się aktywności zawodowej: 73% z nich miało pracę podczas semestru, w porównaniu do 51% studentów studiów pierwszego stopnia.

W Polsce 62% studentów niekorzystających z krajowego wsparcia publicznego podejmowało prace zarobkowe w trakcie semestru, podczas gdy tylko 42% studentów korzystających z pomocy publicznej. W krajach uczestniczących w badaniu EUROSTUDENT było to średnio 67% i 51%.

²³ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 163

Rysunek 29. Praca zarobkowa studentów w trakcie trwania semestru, według wieku, zdobywanych kwalifikacji i korzystania z krajowej pomocy publicznej. Udział w %.

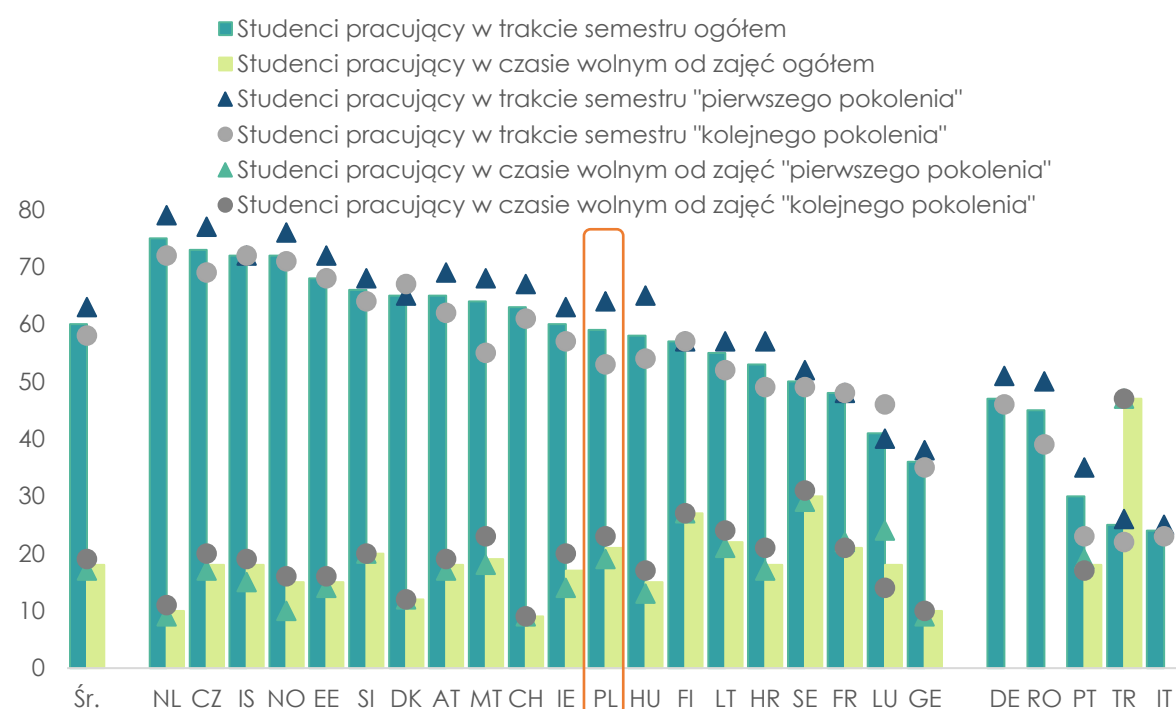
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.5 Czy wykonujesz pracę zarobkową w bieżącym semestrze?”.

Analiza pochodzenia społeczno-ekonomicznego studentów pracujących pokazuje, że częściej to studenci „pierwszego pokolenia” podejmowali się pracy zarobkowej równoległe do zajęć na uczelni. Sformułowanie „studenci pierwszego pokolenia” oznacza osoby, których żaden z rodziców nie posiada wyższego wykształcenia. Bardziej popularne wśród studentów było podejmowanie pracy w czasie wolnym od zajęć i wykładów (ferie lub wakacje), jeśli co najmniej jeden rodzic posiadał wykształcenie wyższe. Tendencja ta była zauważalna w niemal wszystkich krajach, z wyjątkiem Francji, Luksemburga i Gruzji. Są to jednocześnie kraje o najniższym udziale studentów pracujących w ogółem.

Polska i Węgry należą do krajów, w których różnica pomiędzy odsetkiem pracujących w trakcie semestru studentów „pierwszego pokolenia”, w porównaniu do pochodzących z rodzin, w których przynajmniej jeden rodzic posiadał wykształcenie wyższe, jest bardzo wyraźna. Pracujący w trakcie semestru studenci w Polsce stanowią 64% grupy studentów „pierwszego pokolenia”, podczas gdy 53% „kolejnego pokolenia”. Większą różnicę (13 punktów procentowych) można znaleźć jedynie na Malcie. Średnio w całym badaniu odsetki te wynosiły odpowiednio 63% oraz 58%.

Wśród studentów pracujących w czasie wolnym tendencja jest odwrotna, wyższa jest aktywność zarobkowa studentów pochodzących z rodzin, gdzie rodzice uzyskali wykształcenie wyższe (23% w Polsce, 19% w całym badaniu), aniżeli wśród studentów, których rodzice nie uzyskali takiego wykształcenia (19% w Polsce, 17% w całym w badaniu).

Rysunek 30. Praca zarobkowa w trakcie semestru i w czasie wolnym od zajęć ogółem oraz według wykształcenia rodziców. Odsetek studentów w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.5 Czy wykonujesz pracę zarobkową w bieżącym semestrze?” oraz „4.10. Czy pracowałeś/ pracowałaś zarobkowo w trakcie przerw w zajęciach na studiach (wakacji, ferii) w ciągu ostatnich 12 miesięcy?”. DE, RO, PT, TR, IT: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

5.3 Związek pracy z kierunkiem studiów

Studenci podejmujący się aktywności zawodowej podczas studiów mogą kierować się różnymi motywami. Jednym z nich może być chęć zdobycia doświadczenia na rynku pracy w dziedzinie, w której się kształcą. Podniesienie własnej wartości na rynku pracy zależy również od tego, czy praca, którą wykonują w trakcie studiów w jakikolwiek sposób wiąże się z dziedziną, w której się kształcą.

Jak pokazują wyniki badania EUROSTUDENT VII większość prac podejmowanych przez studentów, nie była wcale skorelowana z kierunkiem ich studiów. Twierdziła tak średnio ponad połowa przebadanych studentów w Europie.

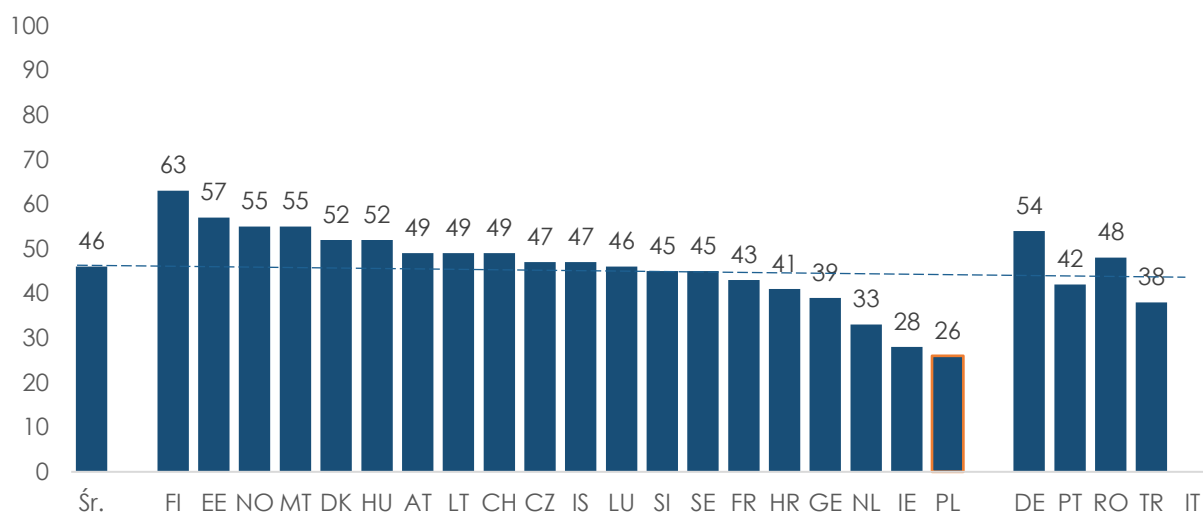
Wśród wszystkich państw uczestniczących w badaniu EUROSTUDENT VII w 2019 roku, w Polsce odnotowano najniższy odsetek studentów, których praca koreluje z kierunkiem studiów – 26%, podczas gdy średnio wynik ten wynosił 46%. Inne kraje, z porównywalnie niskim udziałem studentów, których praca wiązała się z ich kierunkiem studiów, to Irlandia i Holandia (33% i mniej). Z drugiej strony, studenci z Finlandii zadeklarowali w największym stopniu, że podejmowali się prac powiązanych ze studiowaną dziedziną (63%).

Częściej to studenci kierunków związanych z kształceniem, zdrowiem i technologiami teleinformatycznymi podejmowali prace związane z ich kierunkiem nauki (odpowiednio 56%, 53% i 52%).²⁴

W Polsce, w kolejności od grupy kierunków ISCED-F, w której znajdziemy największy odsetek pracujących w zawodzie studentów, wymienić należy na pierwszym miejscu grupę kierunków z dziedzin biznesu, administracji i prawa (37%), na drugim: grupę kierunków dotyczących kształcenia (36%), a na trzecim: teleinformatycznych (34%). Najrzadziej wykonywanie pracy związanej z kierunkiem studiów, deklarowali studenci nauk przyrodniczych, matematyki i statystyki (34% średnio w badaniu, a w Polsce tylko 10%).

²⁴ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 152

Rysunek 31. Praca zarobkowa związana z kierunkiem studiów. Odsetek studentów w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytanie: „4.8. W jakim stopniu Twoja praca zarobkowa jest związana z programem Twoich studiów?”. DE, PT, RO, TR, IT: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

Takie wyniki odpowiedzi studentów z Polski skłaniają do postawienia pytania o dopasowanie kierunku studiów do faktycznych intencji co do własnej przyszłości na rynku pracy. Możliwa jest także hipoteza, że ułatwienia podatkowe dla młodych, tak upowszechniły prace dorywcze, że są one podejmowane w sposób mniej przemyślany pod kątem przyszłości zawodowej. Podczas szóstej edycji badania 47% studentów w Polsce deklarowało, że ich praca jest skorelowana z kierunkiem studiów, w tym 31%, że bardzo silnie.²⁵

5.4 Motywacja do pracy

W ujęciu całego badania EUROSTUDENT VII, ponad połowa studentów pracowała głównie po to, aby pokryć koszty utrzymania, aby pozwolić sobie na rzeczy, których w innym przypadku nie mogliby sobie kupić, oraz w celu zdobycia doświadczenia na

²⁵ Na podstawie wyników VI rundy badania dostępnych w: <https://database.eurostudent.eu/>, (dostęp 16.11.2021)

ryнку pracy.²⁶ Były to trzy najpowszechniejsze powody podejmowania pracy przez studentów przed pandemią.

Studenci w kwestionariuszu mieli za zadanie określić, na ile prezentowany powód podejmowania pracy dotyczy ich osobiście. Zaprezentowano pięć wariantów, wymienionych poniżej w kolejności od najczęściej wskazywanego w całym badaniu.

- A. Pracuję, żeby pokryć swoje koszty utrzymania.
- B. Pracuję, aby stać mnie było na rzeczy, których inaczej nie mógłbym/ nie mogłabym kupić.
- C. Pracuję, żeby zdobyć doświadczenie na rynku pracy.
- D. Gdybym nie pracował/ pracowała, nie stać by mnie było na studiowanie.
- E. Pracuję, ponieważ muszę finansowo wspierać innych (np. dzieci, partnera, rodziców).

W Polsce motywacje podejmowania pracy kształtowały się analogicznie do średnich międzynarodowych. Największą różnicę można dostrzec pomiędzy motywacją studentów mieszkających z rodzicami, a mieszkającymi w innych miejscach (z innymi osobami) jeśli chodzi o konieczność pokrycia kosztów utrzymania. Jest to motywacją zdecydowanej większości grupy niemieszkającej z rodzicami w Polsce (79%) oraz ponad połowy pozostającej w gospodarstwie rodziców (58%).

Drugi powód, który najbardziej różnicuje grupy studentów wyróżnione na podstawie mieszkania z rodzicami, to podejmowanie pracy, aby studiować. Ponad połowa (61%) studentów w Polsce niemieszkających z rodzicami i 49% mieszkających z nimi podejmuje się pracy zarobkowej, ponieważ w przeciwnym razie nie byłoby ich stać na studiowanie.

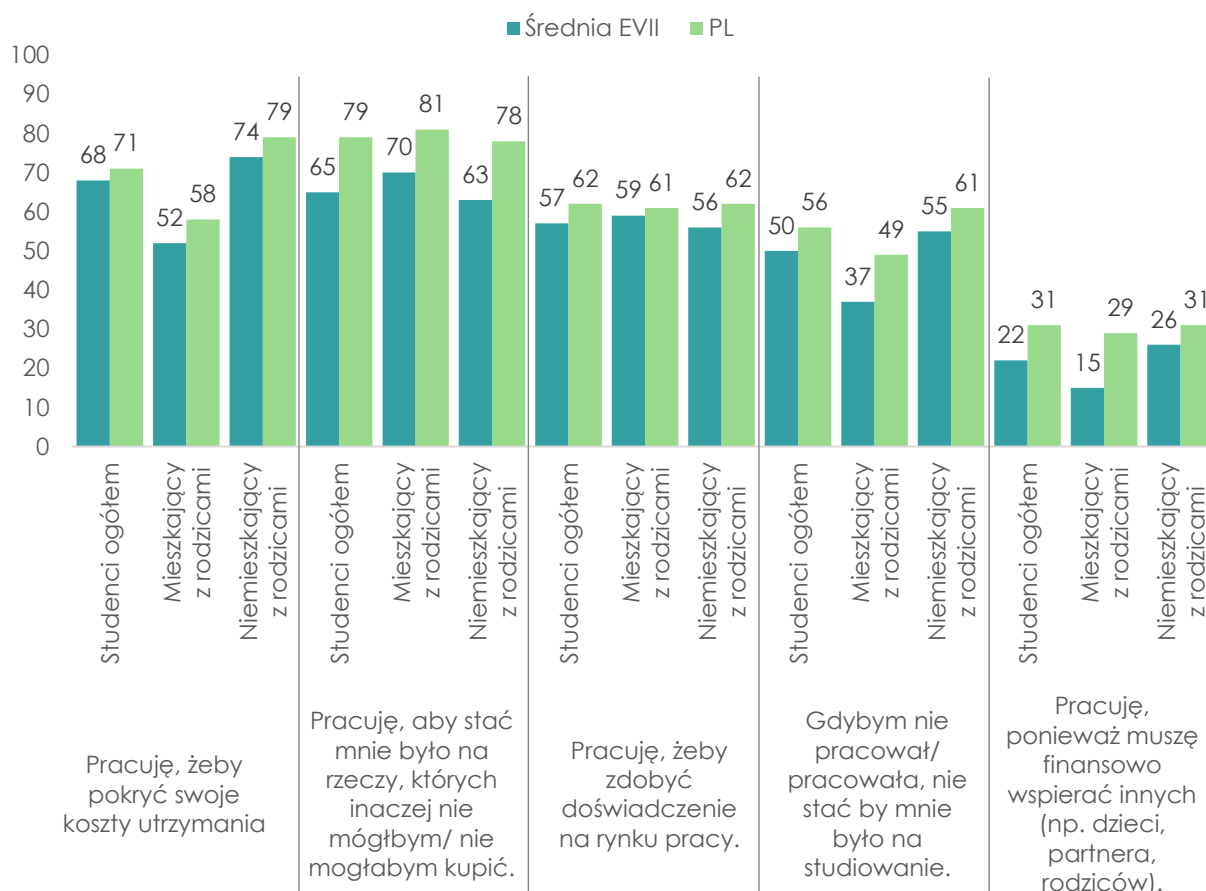
W Polsce, studenci wciąż mieszkający z rodzicami wskazywali, że pracują, aby móc sobie kupić rzeczy, których inaczej nie mogliby kupić (81% przy 70% w całym badaniu). Był to najczęściej wskazywany powód tej grupy respondentów.

²⁶ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 147

Najmniej popularnym powodem było podejmowanie pracy, aby wspierać kogoś finansowo, np. osoby zależne – dzieci, partnera, rodziców. Ta sytuacja dotyczyła niespełna co trzeciego studenta w Polsce (31%). Średnio w Europie takie sytuacje były jeszcze bardziej sporadyczne, dotyczyły co piątego studenta (22%).

Ponad połowa studentów w Polsce podejmowała pracę, aby zdobyć doświadczenie na rynku pracy (62%), przy nikłej różnicy pomiędzy studentami mieszkającymi a niemieszkającymi z rodzicami. Z poprzednich rozdziałów wiadomo, że jedynie 26% studentów w Polsce przyznaje, że ich praca jest w jakiś sposób skorelowana z ich kierunkiem studiów. W takim razie powstaje pytanie, czy podejmowany przez studentów w Polsce kierunek studiów był faktycznie traktowany przez nich jako przyszłościowy, czy był jedynie drogą do zdobycia dyplomu i wykształcenia wyższego.

Rysunek 32. Powody podejmowania pracy zarobkowej według formy zamieszkania. Udział studentów w %, których wskazana sytuacja dotyczy.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.7. W jakim stopniu poniższe stwierdzenia opisują Twoją sytuację? 1 – zdecydowanie mnie to dotyczy, 2 – nieopisana skala (dotyczy)”.

5.5 Staże studenckie

System edukacji ma między innymi dostarczać społeczeństwu specjalistów, których potrzebuje aktualnie na rynku pracy. Potrzeby tego rynku zmieniają się w czasie, a wraz z nim zmienia się popularność poszczególnych kierunków. Oprócz pracy zarobkowej to staże zawodowe, realizowane w ramach programu studiów, są doskonałym sposobem na zdobycie doświadczenia i bliższe poznanie się pracodawców z potencjalnymi kandydatami do pracy. Staż zawodowy dostarcza studentom niezastąpionego wglądu praktycznego i lepszego zrozumienia zagadnień w ramach swojej dziedziny.

Staże w badaniu EUROSTUDENT VII odnoszą się do praktyki zawodowej, podejmowanej w ramach programu studiów, z wyłączeniem zajęć praktycznych lub ćwiczeń laboratoryjnych na uczelni. Pytano o staże, które trwały minimum przez jeden tydzień. W projekcie zebrano także informacje charakteryzujące staże, między innymi pod kątem obligatoryjności czy odpłatności.

Wyniki badania EUROSTUDENT pokazują, że średnio 43% studentów odbyło staż podczas studiów i były to głównie staże w kraju, w którym realizowany jest program studiów.²⁷ W poszczególnych krajach odsetek studentów, którzy mają za sobą staż wynosił od 26% do 57%. Staże były głównie niepłatne (67%) i obowiązkowe (73%).

Nieco ponad jedna trzecia studentów studiujących w Polsce (35%) deklarowała odbycie stażu przynajmniej raz, od momentu rozpoczęcia studiów. Jedynie 2% odbyło przynajmniej jeden staż za granicą, a 34% w Polsce. Jest to wynik zbliżony do średnich uzyskanych w całym badaniu EUROSTUDENT VII, tj. 43% studentów podejmujących staże, 5% studentów, którzy odbyli staż za granicą i 40% studentów, którzy odbyli staż w kraju, w którym studiuje.

Pod kątem mobilności międzynarodowej, najwyższy odsetek studentów mających doświadczenie odbycia stażu za granicą odnotowano w Austrii – 11%, w Luksemburgu – 9% oraz na Malcie – 8%. Najmniejszy odsetek studentów podejmujących się staży za

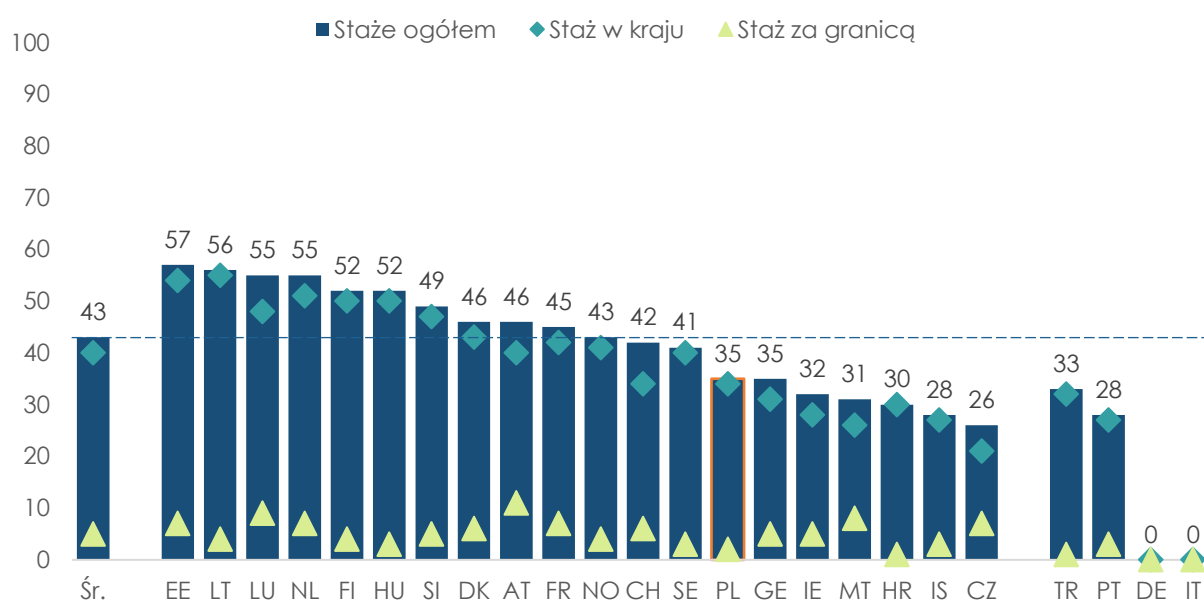
²⁷ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 148

granicą był w Chorwacji -1% (przy 30% studentów podejmujących staże zawodowe ogółem).

Trzy kraje, w których staże zawodowe były najbardziej powszechne, to właśnie Luksemburg, a także Litwa i Estonia. Staże podejmowało tam od 55% do 57% studentów. Były to w zdecydowanej większości staże w kraju (48%-54%).

Kraje o najniższej ogólnej aktywności studentów w tym zakresie to Czechy, Islandia i Chorwacja (od 26% do 30% ogółu studentów odbyło tam staż zawodowy).

Rysunek 33. Studenci podejmujący staże przynajmniej raz od momentu rozpoczęcia studiów. Odsetek studentów.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.20. Czy byłeś/ byłaś na stażu (przynajmniej tygodniowym, obowiązkowym lub dobrowolnym) od kiedy po raz pierwszy podjąłeś/ podjęłaś studia wyższe w Polsce?” DE, PT, RO, TR, IT: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

W badaniu EUROSTUDENT VII dostrzeżono znaczące różnice pomiędzy powszechnością staży zawodowych wśród studentów uczelni akademickich i zawodowych, w szczególności w: Danii, Luksemburgu i Holandii.²⁸ Jednakże, obserwacja ta nie jest prawdziwa dla Polski. Różnica pomiędzy odsetkiem studentów

²⁸ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 159

podejmujących staże na uczelniach akademickich oraz zawodowych wyniosła jedynie 2 punkty procentowe. Nieco ponad jedna trzecia (35%) studentów uczelni akademickich w Polsce odbyła przynajmniej jeden staż w trakcie nauki na poziomie wyższym. Podobnie na uczelniach zawodowych, na których 33% studentów przynajmniej raz odbyło staż²⁹.

Nie było również różnicy pomiędzy studentami studiów stacjonarnych i niestacjonarnych w Polsce. Odpowiednio staże odbyło 35% i 34% z nich³⁰. W pozostałych krajach (oprócz Estonii) tendencje były niejednorodne, a różnice wyższe. W Chorwacji, Holandii i Szwecji staże były znacznie bardziej powszechne na studiach niestacjonarnych (o 11- 18 punktów procentowych). Przeciwnie w Szwajcarii, Luksemburgu i na Malcie: zdecydowanie większa część studentów stacjonarnych odbywała staże zawodowe podczas studiów (+ 11, + 21, +33 punkty procentowe). Średnio w Europie 29% studentów deklarowało udział w stażu będąc na pierwszym roku studiów, w Polsce 25%. Na piątym roku nauki (kiedy studenci mają już dostatecznie dużo czasu na zorganizowanie i odbycie stażu), odsetek ten jest już dwukrotnie wyższy, bo średnio wynosi 57%, a w Polsce 59%.

Studenci w Polsce odbywali zazwyczaj staże w kraju. Ostatni podjęty i opisywany przez studentów staż, jeśli był obowiązkowy to był on niepłatny. Z drugiej strony, jeśli był podjęty dobrowolnie, to studenci otrzymywali za niego wynagrodzenie.

Mniejsza część, bo łącznie 41%, spośród ostatnich staży podjętych przez badanych studentów w Polsce, było stażami dobrowolnie podjętymi. Co dziesiąty ze wszystkich staży w Polsce był podjęty dobrowolnie, a do tego bez wynagrodzenia. Jeśli chodzi o obowiązkowe staże, to 46% wszystkich (ostatnich) staży zadeklarowanych przez studentów w Polsce było obowiązkowych i niepłatnych, a jedynie 12% płatnych. Średnio w Europie był nieco wyższy niż w Polsce udział zarówno obowiązkowych,

²⁹ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 159

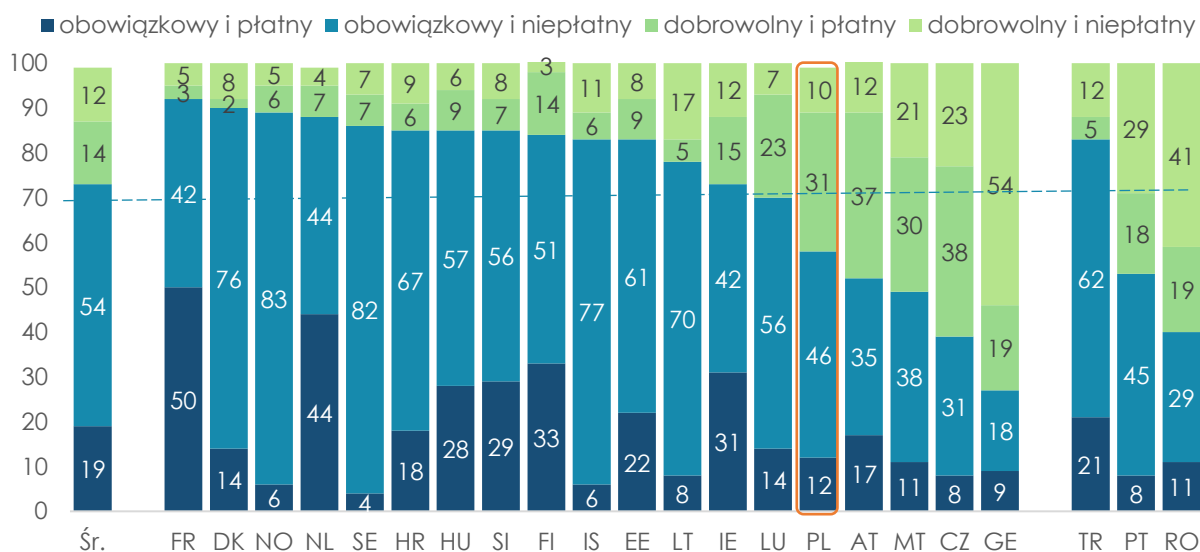
³⁰ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 165

nieodpłatnych staży (73% vs. 58% w Polsce), oraz obowiązkowych płatnych (19% vs. 12% w Polsce). W Polsce ponadprzeciętnie więcej opisywano staży dobrowolnych.

Zazwyczaj w Europie studenci rzadziej deklarowali udział w stażach dobrowolnych (średnio 26%). Od tego wyniku wyraźnie odbiegają: Holandia, Norwegia, Dania i Francja (o 15 punktów procentowych i więcej). W tych krajach staże w zdecydowanej większości były obowiązkowe: od 88% do 92% ogółu opisywanych staży w kraju.

W większości państw uczestniczących w badaniu EUROSTUDENT VII, najwyższe odsetki obligatoryjnych staży w kraju zadeklarowali studenci z kierunków związanych ze zdrowiem i opieką społeczną (średnio 87%), kształceniem (86%) oraz usługami (79%). Tendencja ta nie sprawdziła się w przypadku Polski dla kierunków dotyczących kształcenia (47% obowiązkowych staży)³¹.

Rysunek 34. Rodzaje staży w kraju (wg. informacji o ostatnim odbytym stażu). Udział w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.21. Czy Twój ostatni staż w Polsce był obowiązkową częścią programu studiów czy był dobrowolny?”, „4.21. Czy Twój ostatni staż w Polsce był płatny czy niepłatny?” De, IT, CH: brak danych. PT, RO, TR: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

³¹ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 166

5.6 Źródła dochodów

W Polsce niemal 80% studentów podejmowało pracę zarobkową, czy to w czasie wolnym od zajęć, czy w trakcie trwania semestru. Oczywiście praca zarobkowa nie jest ich jedynym źródłem środków na życie i studiowanie. Dochód studentów w badaniu EUROSTUDENT ujmowany jest szeroko: począwszy od pieniędzy uzyskiwanych w formie gotówki lub przelewów, kredytów, stypendiów, poprzez różne formy dochodów w formie rzeczowej lub usług w naturze po płatności uiszczane przez osoby trzecie w imieniu i na rzecz studenta.

Budżet i źródła finansowe studentów zostały szczegółowo przeanalizowane, ze szczególnym uwzględnieniem trzech głównych źródeł utrzymania studentów, które w poprzednich edycjach badania okazały się odgrywać kluczową rolę, to znaczy:

- dochodów otrzymywanych od rodziny,
- dochodów z pracy zarobkowej,
- wsparcia publicznego.

EUROSTUDENT VII w budżecie finansowym studentów uwzględnił wszelkiego rodzaju formy finansowania i wsparcia materialnego. Wzięto pod uwagę zarówno pieniądze przekazywane bezpośrednio (gotówką lub przelewem) przez członków rodziny, jak kwoty, które są przekazywane pośrednio np. w postaci opłaconych rachunków, czynszu lub chesnego w imieniu studenta, bezpośrednio do wierzyciela. Uwzględniono tutaj także szacunkową wartość pomocy rzeczowej od rodziny w postaci np. zapewnienia ubrań, środków transportu, zakwaterowania, telefonu itp. Kategorię pośredniego dochodu pozyskiwanego przez studenta od członków rodziny i/ lub partnera (poprzez takie transfery) w raporcie nazywamy „transferami rzeczowymi” lub „transferami w naturze”. Otrzymywanie dochodów od członków rodziny jest oznaką pozostawania w pewnej zależności i obciążenia rodzinnego gospodarstwa domowego, nawet jeśli student już nie mieszka z rodzicami czy opiekunami.

Wsparcie publiczne to wszelkiego rodzaju formy płatności, które studenci otrzymują głównie ze względu na swój status studenta oraz spełnienie pewnych dodatkowych kryteriów określonych przez regulacje w danym kraju. Pomoc i wsparcie publiczne

mają zasadniczo dwie formy: zwrotną oraz bezzwrotną. W Polsce w pierwszym przypadku przykładem są kredyty studenckie a w drugim stypendia i zapomogi. Badanie uwzględnia wsparcie publiczne płynące z różnych szczebli państwa. Ponieważ w badaniu pytano studentów o samoocenę i deklaracje, niektóre formy wsparcia publicznego np. ulgi podatkowe dla rodziców utrzymujących osoby do 26 r. ż., ulgi podatkowe kierowane do studentów bezpośrednio, lub kierowane do uczelni na rzecz utrzymania studentów (np. dofinansowania akademików), nie są uwzględnione.

Inne źródła dochodu to wszelkie dochody pochodzące z niewymienionych powyżej, trzech głównych źródeł. Mogą być to prywatne stypendia i pożyczki, źródła publiczne z tytułu rent i emerytur, które nie są przyznawane osobom ze względu na ich status studenta, ale obywatelom kraju w ogóle. Ta kategoria obejmuje również finanse pozyskiwane w ramach wsparcia płynącego z zagranicy.

We wszystkich krajach studenci otrzymywali średnio 36% ich całkowitego miesięcznego dochodu od rodziny lub partnera (wliczając płatności dokonywane w imieniu studenta). Dochody z pracy zarobkowej podejmowanej przez studentów stanowiły 43% łącznych dochodów, a publiczne wsparcie z kraju dla studentów zapewniło kolejne 14%. Inne źródła dochodu stanowiły 7%.³²

W strukturze budżetu finansowego studentów w Polsce, najistotniejszą składową stanowiły dochody z pracy zarobkowej: były połową całkowitego średniego miesięcznego dochodu (51%). Całkowity miesięczny dochód uwzględniał kwoty do dyspozycji studenta lub płacone w jego imieniu, oraz wartość transferów finansowych i rzeczowych. Pomimo dużego znaczenia dochodów z własnej pracy zarobkowej, udział wkładu finansowego rodziny lub partnera w budżet studentów w Polsce był wyższy niż średnio w Europie (41% budżetu studentów w Polsce vs. 36% przeciętnie w EVII). Krajowe wsparcie publiczne oraz inne źródła finansowania stanowiły jedynie po 4% całkowitego dochodu. Dochody z pracy zarobkowej były głównym źródłem utrzymania studentów większości państw uczestniczących w badaniu EUROSTUDENT

³² Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 168

VII (dwunastu z dwudziestu państw uwzględnionych w analizach), przy czym najbardziej w Finlandii (56%), na Malcie (58%) i Islandii (61%).

Wkład członków rodziny lub partnera stanowił główną składową budżetu studentów w Danii, Francji, Luksemburgu i Gruzji (50-61%). Najbardziej niezależni od rodziny byli natomiast studenci w Finlandii, Norwegii i Szwecji. Wkład finansowo-rzeczowy członków rodziny/ partnerów stanowił w tych krajach od 11% do 14% łącznych dochodów studentów.

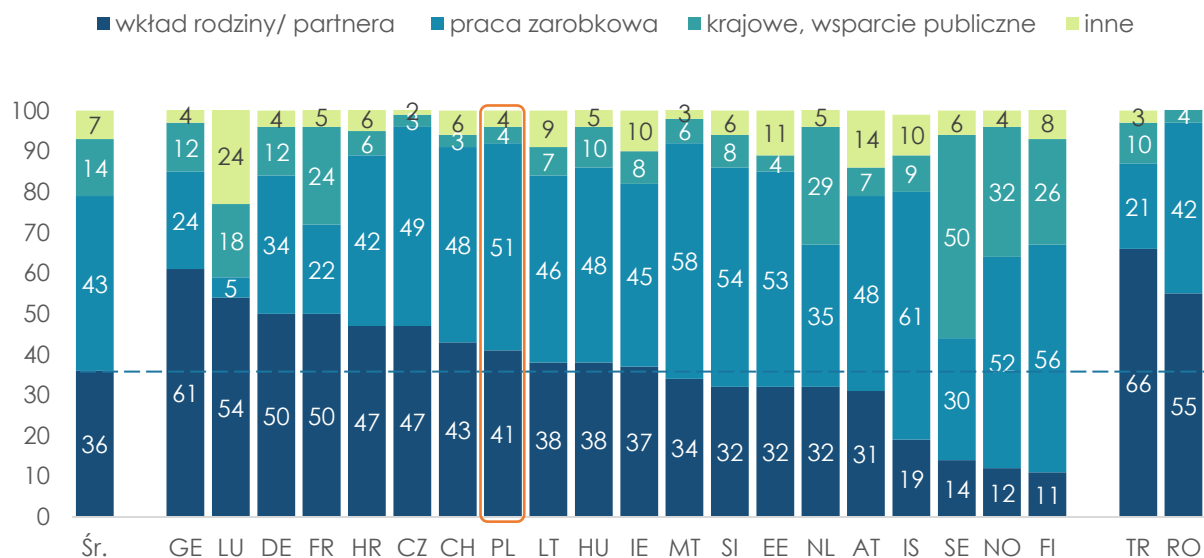
Krajowe wsparcie publiczne stanowiło od 3% dochodów studentów w Czechach i Szwajcarii, do 50% w Szwecji, więc różnice są znaczące. Pozostałe państwa, w których duże znaczenie, aczkolwiek niedecydujące, miało wsparcie publiczne, to: Norwegia (32% dochodów studentów) oraz Holandia (29%).

Różnice w znaczeniu poszczególnych składowych budżetu zmieniają się wraz z wiekiem studentów – im starsi studenci, tym większe znaczenie nabiera dochód z pracy zarobkowej, a mniejsze wkład rodziny, co jest całkowicie uzasadnionym zjawiskiem w przypadku usamodzielniających się młodych ludzi.

Badacze i analitycy konsorcjum zwracają uwagę na możliwość niedoszacowania wsparcia publicznego w danych, ponieważ krajowa pomoc publiczna może nie obejmować wszystkich nakładów państwa na finansowanie studentów, np. zasiłków mieszkaniowych, które zgłaszane były w kategorii „inne”. Ponadto zasiłki otrzymane przez rodzinę na rzecz studenta, a następnie transferowane do studenta w formie opłat w imieniu i transferów rzeczowych w efekcie uwzględniane są w kategorii wkład rodziny/ partnera.³³

³³ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 178

Rysunek 35. Struktura budżetu finansowego studentów na podstawie całkowitego miesięcznego dochodu z uwzględnieniem transferów rzeczowych. Źródło finansowania (w %, perspektywa makro).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.16 Jaką średnią kwotę uzyskujesz miesięcznie do swojej dyspozycji z następujących źródeł (gotówką lub przelewem bankowym) w bieżącym semestrze?“, „4.17. Jakie są Twoje przeciętne wydatki na następujące pozycje w bieżącym semestrze?”. AL, DK, IT, PT: brak danych. DE: wyniki odnoszą się do lata 2016. RO, TR: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

5.7 Wysokość i rozkład dochodów

Bez względu na liczbę godzin spędzonych w pracy, czy różnorodność źródeł dochodów, poziom materialny studentów musi zapewnić studentowi stabilizację i utrzymanie się na satysfakcjonującym poziomie. Poziom ten przede wszystkim powinien zapewnić studentowi jakość życia i swobodę nauki, tak aby zdobyć dyplom i osiągnąć oczekiwane rezultaty. Mimo że edukacja na poziomie wyższym w uczelniach publicznych w Polsce jest bezpłatna, to wiąże się ona z kosztami towarzyszącymi. Dla przykładu trzeba zapłacić za formy niestacjonarne nauki lub materiały, książki, własne wyposażenie czy egzaminy lub wyjazdy. Napotymane trudności finansowe studentów mogą skłaniać ich do poszukiwania kolejnych źródeł dochodów, podejmowania dodatkowej pracy, która obciąża studentów zarówno czasowo, jak i psychicznie. Potencjalne skutki zbyt dużego obciążenia czasowo finansowego to: obniżenie nastroju, motywacji do nauki, uzyskiwanych rezultatów, wydłużanie czasu trwania studiów, zwiększone zainteresowanie urlopami dziekańskimi, przerwy w nauce, a nawet porzucanie studiów na rzecz pracy zawodowej.

W tym rozdziale prezentowana jest wysokość dochodu, którym dysponują studenci w krajach uczestniczących w badaniu EUROSTUDENT VII. Uwzględniono transfery w naturze otrzymywane przez studentów w postaci towarów, usług i rachunków opłacanych przez ich rodziców, partnera lub inne osoby.

Aby porównywać poszczególne kraje z uwzględnieniem ich gospodarki i różnic walutowych, wykorzystywane są jednostki PPS.

Wykres poniżej prezentuje medianę całkowitego miesięcznego dochodu studentów w poszczególnych krajach. Mediana to wartość wyznaczająca środek rozkładu. Oznacza to, że połowa studentów w danym kraju ma do dyspozycji mniej środków niż podana wartość, a połowa więcej. Dzięki prezentacji mediany zniwelowany jest efekt wpływu skrajnych wartości, który ma miejsce w przypadku prezentowania średniej. Dzięki temu wyjątkowo niskie lub wysokie dochody niewielu osób znajdujących się na krańcach rozkładu nie wpływają na prezentowaną wartość odniesienia, fałszywie ją zaniżając lub podwyższając.

W ujęciu całego badania, mediana dochodów studentów to 861 PPS miesięcznie. Dziesięć państw uzyskało wyższą od międzynarodowej medianę dochodów, a w szczególności: Islandia, Estonia i Szwajcaria, w których studenci otrzymywali od 1 071 PPS do 1 170 PPS miesięcznie.

Najniższe dochody uzyskiwali studenci w Gruzji, gdzie mediana dochodu to jedynie 375 PPS. Zakres wartości mediany w poszczególnych krajach to od 375 PPS do 1170 PPS. To znaczy, że pomiędzy Gruzją a Szwajcarią była ponad trzykrotna różnica.

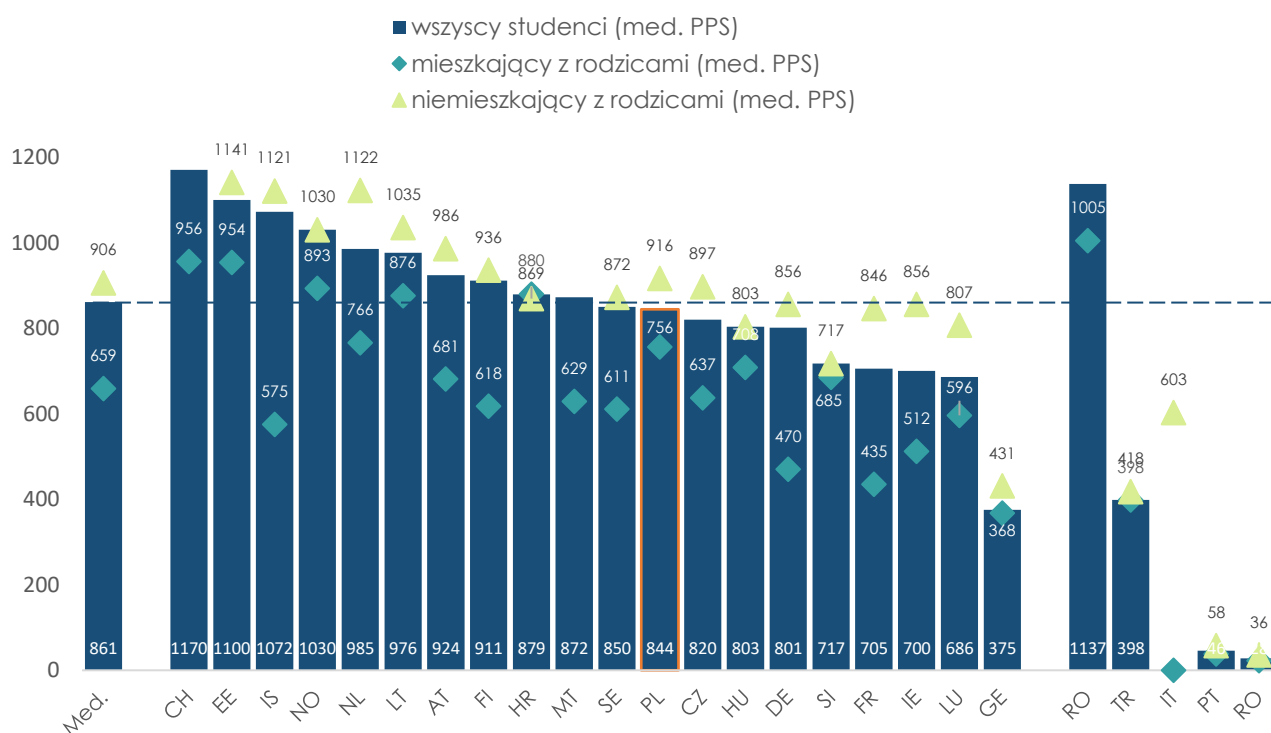
W Polsce mediana całkowitego dochodu studentów wynosiła 844 PPS, czyli była nieznacznie niższa niż mediana międzynarodowa (-10 PPS). Podobną wartość środkową, w przedziale od 800-900 PPS uzyskiwali również studenci w Niemczech, Węgrzech, Czechach, Szwecji, a także na Malcie i w Chorwacji. Odnosząc się do lepiej znanych walut, w EURO byłoby to 577, natomiast w walucie krajowej 2 480

złoty³⁴ W porównaniu do szóstej rundy badania, odnotowano wzrost o ponad 400 złotych (2,057 w 2016 roku).

We wszystkich krajach, oprócz Chorwacji, widoczna była różnica pomiędzy studentami zamieszkującymi z rodzicami, a tymi, którzy nie mieszkali w domu rodzinnym. W całym badaniu mediana dochodów studentów niemieszkających z rodzicami była wyższa o 247 jednostek PPS.

W Polsce studenci mieszkający samodzielnie lub z innymi osobami, mieli do swojej dyspozycji o 160 jednostek PPS więcej, niż ci studenci, którzy wciąż mieszkali z rodzicami (916 vs. 756 PPS). Jednak różnica pomiędzy studentami mieszkającymi z rodzicami lub bez najbardziej widoczna była na Malcie, Islandii i we Francji. Najmniejsze różnice pomiędzy tymi grupami wystąpiły w Słowenii, Gruzji i Węgrzech.

Rysunek 36. Dochody studentów ogółem według formy mieszkania (w PPS, mediana) na podstawie całkowitego miesięcznego dochodu, w tym transfery w naturze.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.16 Jaką średnią kwotę uzyskujesz miesięcznie do swojej dyspozycji z następujących źródeł (gotówką

³⁴ <https://database.eurostudent.eu/drm/>, (dostęp: 10.11.2021)

lub przelewem bankowym) w bieżącym semestrze?", „4.17. Jakie są Twoje przeciętne wydatki na następujące pozycje w bieżącym semestrze?”. DE: wyniki odnoszą się do lata 2016. RO, TR: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021. AL, DK, PT: brak danych.

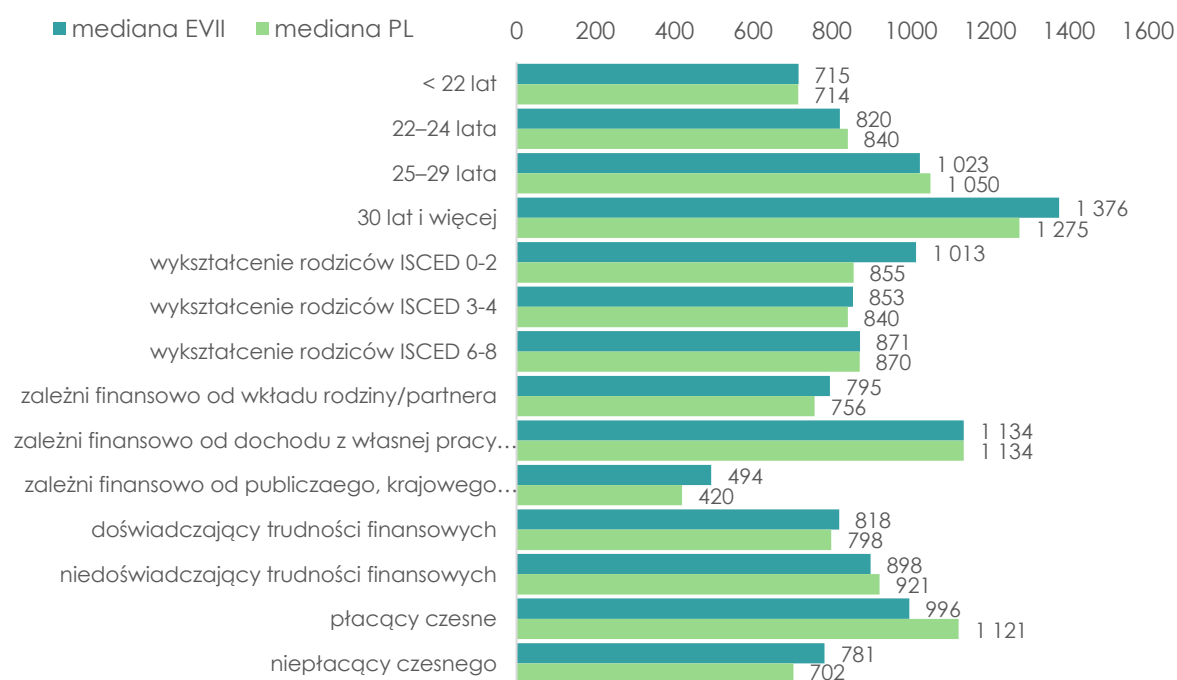
Różne grupy studentów mają do swojej dyspozycji zupełnie inne kwoty. Studenci wraz z wiekiem mają do swojej dyspozycji wyższe sumy, między innymi ze względu na wzrost znaczenia dochodu z pracy własnej w ogólnym budżecie miesięcznym.

W całym badaniu studenci pochodzący z rodzin, w których rodzice mieli niższe wykształcenie, mieli do swojej dyspozycji wyższe kwoty. W Polsce tendencja ta była odwrotna, choć różnica pomiędzy grupami niewielka. Duża różnica w Polsce była widoczna pomiędzy studentami, którzy płacili czesne, a tymi, którzy nie uiszczali takich opłat (1 121 PPS vs 702 PPS).

Mediana dochodów studentów z Polski najbardziej odbiegała od mediany międzynarodowej w następujących grupach (różnice powyżej 100 PPS):

- wśród pochodzących **z rodzin o niższym wykształceniu rodziców** (ISCED 02, -158 PPS w porównaniu do mediany międzynarodowej),
- wśród studentów **płacących czesne** (+125),
- wśród studentów **w wieku 30 lat i więcej** (-101 PPS).

Rysunek 37. Całkowity miesięczny dochód studentów, w tym transfery rzeczowe według wieku, wykształcenia, zależności od źródła dochodu, trudności finansowych i opłat studenckich. Media całkowitego miesięcznego dochodu, w jednostkach PPS.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.16 Jaką średnią kwotę uzyskujesz miesięcznie do swojej dyspozycji z następujących źródeł (gotówką lub przelewem bankowym) w bieżącym semestrze?”, „4.17. Jakie są Twoje przeciętne wydatki na następujące pozycje w bieżącym semestrze?”.

Dochody w ramach populacji nie są uzyskiwane w równej mierze przez wszystkie jednostki. Niektóre jednostki mogą skupiać większość lub większe kwoty od innych. Dystrybucja i koncentracja dochodów w ramach danej populacji może być wyrażona przy pomocy współczynnika Giniego. Wskaźnik ten pokazuje nierówności w rozkładzie dochodu.³⁵ Miara opisuje koncentrację dochodów za pomocą tylko jednej wartości w przedziale od 0 do 1. Jeśli wszystkie osoby w populacji miałyby taki sam dochód, wskaźnik wynosiłby 0. Gdyby jedna osoba miała cały dochód, a wszystkie pozostałe osoby w populacji miały dochód zerowy, wskaźnik ten przyjąłby wartość 1.

To znaczy, że im wyższa jest wartość wskaźnika, tym większy jest stopień koncentracji dochodów i większe ich zróżnicowanie.

Analizując ten współczynnik w populacjach studentów krajów uczestniczących w badaniu EUROSTUDENT VII, wyróżniono 3 grupy krajów:

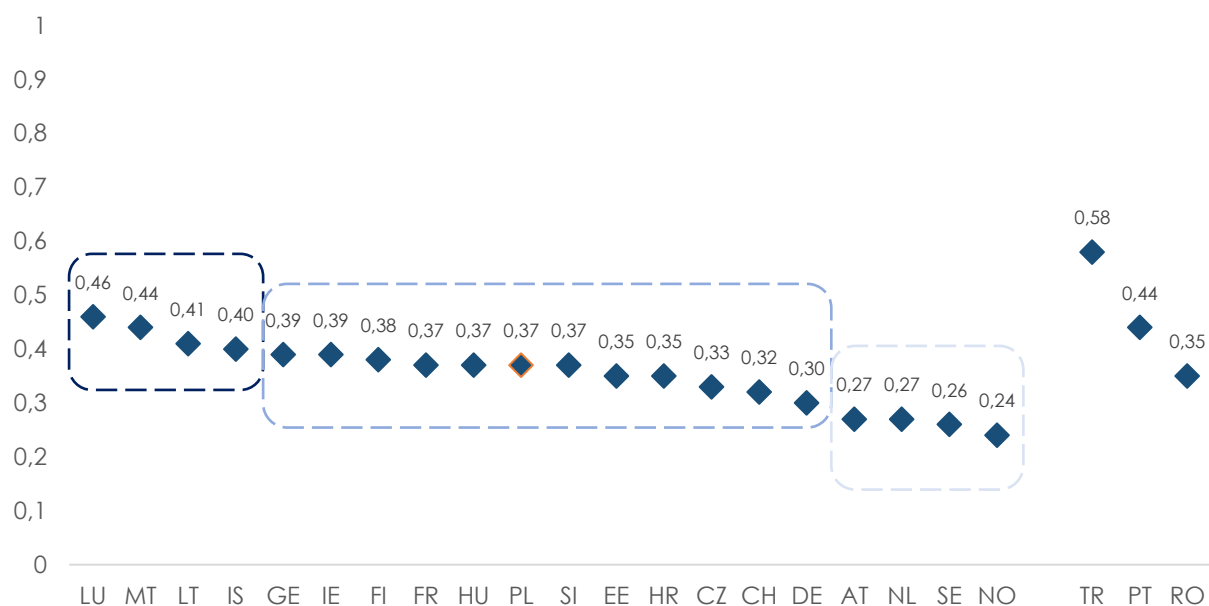
- państwa o wysokiej koncentracji dochodów, w których współczynnik Giniego wynosi co najmniej 0,4;
- państwa o średnim lub wyższym średnim stopniu koncentracji dochodów, w których wartość współczynnika Giniego mieści się w przedziale od 0,39 do 0,30;
- państwa w niskiej koncentracji dochodów, gdzie rozkład dochodów jest zrównoważony i współczynnik Giniego nie przekracza 0,27.³⁶

Studenci z Polski znaleźli się w grupie drugiej: o średnim i średnio wysokim współczynniku koncentracji dochodów (współczynnik Giniego = 0,37).

³⁵ <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3078,pojecie.html>, (dostęp: 08.11.2021)

³⁶ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 176

Rysunek 38. Koncentracja dochodów studentów, współczynnik Giniego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. AL, DK, IT: brak danych. DE: wyniki odnoszą się do lata 2016. TR, PT, RO: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

Nierówność rozkładu dochodów w populacji może zostać wyrażona również poprzez wskaźnik S80/S20. Jest to wskaźnik zróżnicowania, wyrażony stosunkiem sumy dochodów uzyskanych przez 20% osób o najwyższym poziomie dochodów, do sumy dochodów uzyskanych przez 20% osób o najniższym poziomie dochodów.³⁷ Wskaźnik obrazuje, ile razy jest wyższy łączny dochód 20% najlepiej sytuowanych studentów, od łącznego dochodu 20% studentów o najniższych dochodach.

Kolejność państw na poniższym wykresie jest analogiczna jak na wykresie prezentującym współczynnik Giniego. Od lewej do prawej, wskaźnik S80/S20 wskazuje państwa o najbardziej zbalansowanych dochodach w populacji studentów po prawej stronie. W Norwegii łączne dochody 20% studentów o najlepszej sytuacji finansowej przewyższały jedynie trzykrotnie łączne dochody 20% najbiedniejszych studentów.

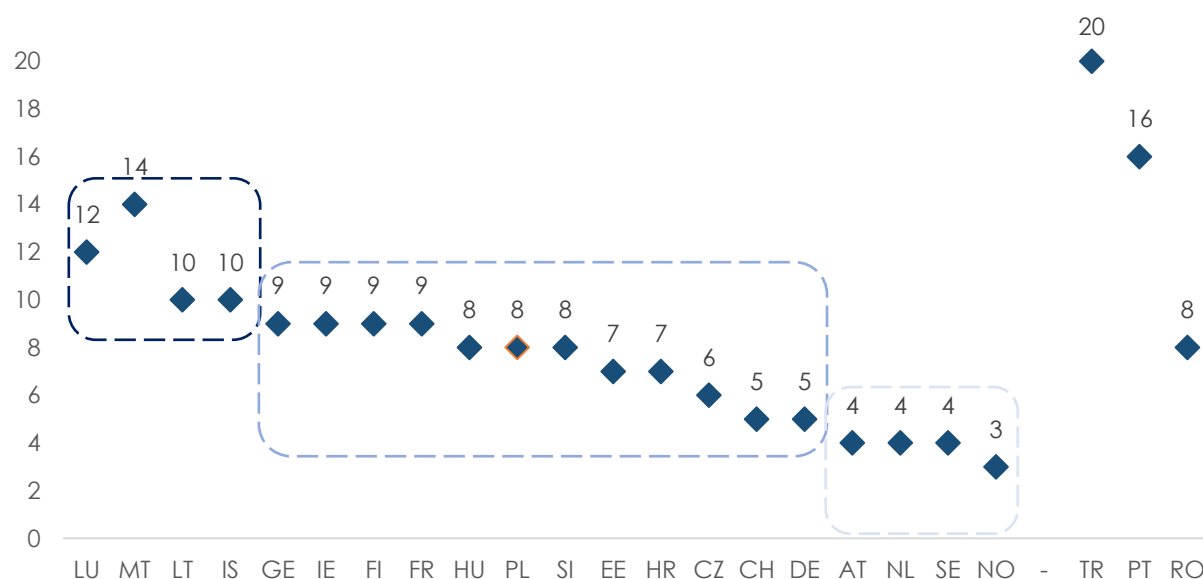
³⁷ <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3077.pojecie.html>, (dostęp: 08.11.2021)

W Polsce łączne dochody najbogatszych 20% studentów były ośmiokrotnie wyższe niż łączne dochody 20% najbiedniejszych.

W grupie państw o najwyższym współczynniku Giniego dochody 20% najbogatszych studentów były co najmniej 10 razy wyższe niż dochody 20% najuboższych (Luksemburg, Malta, Litwa, Islandia).

Analitycy z Konsorcjum EUROSTUDENT dostrzegli zawiązek wyników koncentracji i rozkładu dochodu, z różnymi typami zależności finansowej. Analizy korelacji pomiędzy krajami wykazały, że poziom koncentracji dochodów jest w pewnym stopniu powiązany ze strukturą dochodów studentów. Składki od rodziny/ partnera i dochód z pracy własnej mają na ogół efekt zwiększający koncentrację, podczas gdy wsparcie publiczne ma wpływ wyrównujący koncentrację.³⁸

Rysunek 39. Rozkład dochodów studentów, wskaźnik S80/S20.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. AL, DK, IT: brak danych. DE: wyniki odnoszą się do lata 2016. TR, PT, RO: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/ lub 2021.

³⁸ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 176

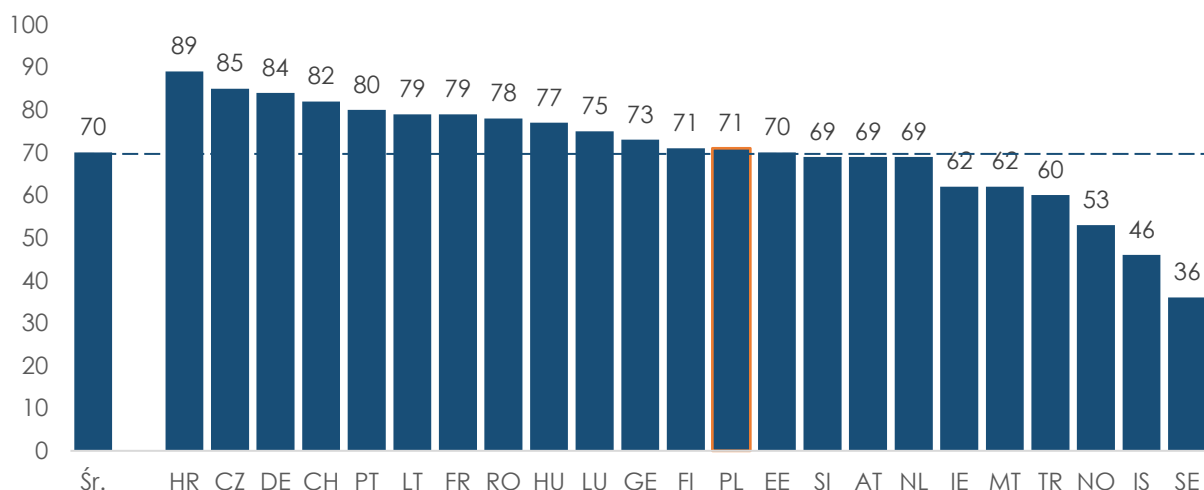
5.8 Rola wkładu rodziny/ partnera w budżecie studentów

W Polsce wkład rodziny/ partnera w budżet studenta stanowił średnio 41% miesięcznego łącznego dochodu, wliczając w to transfery finansowe wykonywane w imieniu studenta oraz wsparcie rzeczowe. Na poniższym wykresie można zobaczyć, jaka część otrzymywała wsparcie finansowo-materialne od członków rodziny i/ lub partnerów w poszczególnych krajach uczestniczących w badaniu EUROSTUDENT VII.

Średnio w Europie 70% studentów otrzymywała jakąś, nawet minimalną, pomoc od członków rodziny lub partnerów. W poszczególnych państwach odsetek ten plasował się na poziomie od 36% w Szwecji (w której, istotnym źródłem finansów studentów było krajowe wsparcie publiczne – 50% miesięcznego budżetu) do 89% w Chorwacji (w której wkład finansowo-rzeczowy od rodziny stanowił niemal połowę budżetu studentów - 47%).

W Polsce odsetek beneficjentów takiego wsparcia jest bardzo zbliżony do średniej w całym badaniu i wynosi 71%. Oznacza to, że 29% studentów nie zadeklarowało wcale wsparcia finansowego tudzież rzeczowego ze strony rodziny lub partnera.

Rysunek 40. Odsetek studentów otrzymujących wkład finansowy lub rzeczowy od rodziny lub partnera, odsetek studentów w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.16 Jaką średnią kwotę uzyskujesz miesięcznie do swojej dyspozycji z następujących źródeł (gotówką lub przelewem bankowym) w bieżącym semestrze?”, „4.17. Jakie są Twoje przeciętne wydatki na następujące pozycje w bieżącym semestrze?”. AL, DK, IT: brak danych. DE: wyniki odnoszą się do lata 2016. TR, PT, RO: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

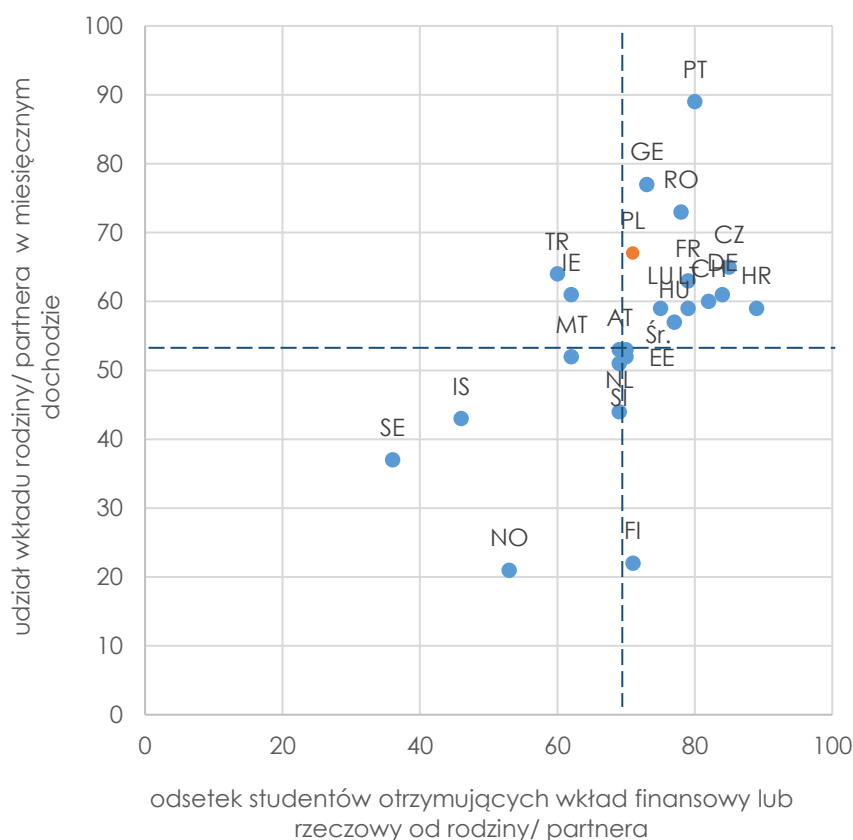
Na kolejnym wykresie zaprezentowane są zbiorczo dwie informacje – jaka część studentów w danym kraju korzystała ze wsparcia rodziny lub partnera, oraz jak istotny jest wkład w strukturze całego budżetu studentów: czyli jaką część całkowitego dochodu miesięcznego stanowiła średnio kwota otrzymywana od bliskich. Niebieskimi, przerywanymi liniami oznaczono punkt przecięcia średnich wartości. Poniższy wykres ukazuje cztery grupy krajów na podstawie ich usytuowania względem średniej: powyżej lub poniżej średniej w danym aspekcie.

Zaczynając od mniej licznych grup: poniżej średniej w próbie, zarówno pod względem odsetka odbiorców jak i znaczenia wsparcia finansowego rodziny w ogólnym budżecie, były kraje z lewej dolnej ćwiartki wykresu.

Polska znajduje się w najliczniejszej grupie, w prawej górnej części wykresu. Grupa ta obejmuje także Chorwację, Czechy, Niemcy, Szwajcarię, Portugalię, Litwę, Francję, Rumunię, Węgry, Luksemburg, Gruzję. W krajach tych, zarówno udział osób korzystających ze wsparcia rodziny, jak i znaczenie tego wkładu w budżecie były powyżej średniej międzynarodowej. Wynik uzyskany w Polsce pokazuje, że o ile zbliżony do średniej międzynarodowej odsetek studentów korzystał ze wsparcia rodziny, to średnio stanowiło ono większą część studenckiego budżetu, niż przeciętnie w badaniu – 67%. W tej grupie studenci pozostają zależni od rodziny i jednocześnie mogą stanowić dla niej obciążenie finansowe. W takich przypadkach istnieje ryzyko występowania nierównego dostępu do edukacji na poziomie wyższym lub trudności w utrzymaniu ciągłości tej nauki dla osób pochodzących z gospodarstw w gorszej sytuacji ekonomicznej.

W pozostałych dwóch kwadrantach (górny lewy i dolny prawy) jedna zmienna jest powyżej, a druga poniżej średniej międzynarodowej.

Rysunek 41. Odbiorcy wkładu od rodziny/ partnera oraz znaczenie tego źródła w miesięcznym budżecie. Na podstawie całkowitego miesięcznego dochodu z uwzględnieniem transferów rzeczowych (w %, mikro perspektywa).

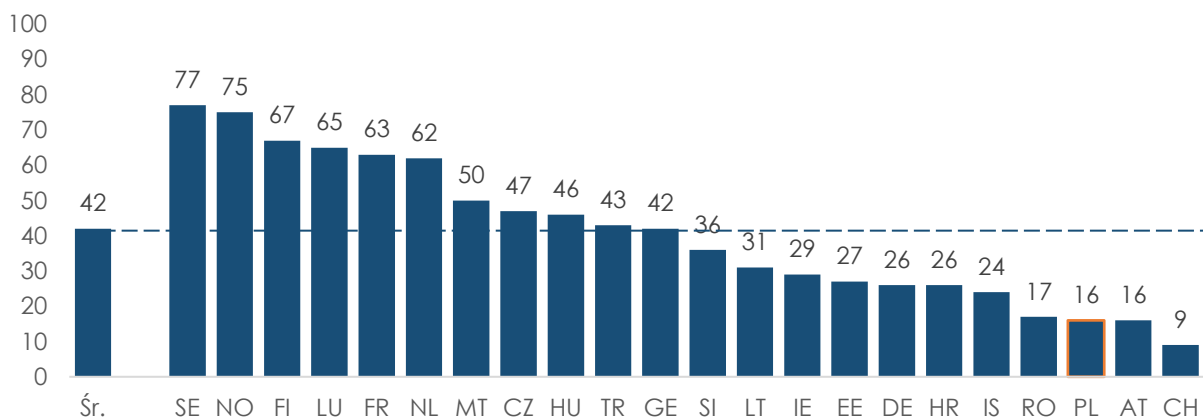
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.16 Jaką średnią kwotę uzyskujesz miesięcznie do swojej dyspozycji z następujących źródeł (gotówką lub przelewem bankowym) w bieżącym semestrze?”, „4.17. Jakie są Twoje przeciętne wydatki na następujące pozycje w bieżącym semestrze?”. AL, DK, IT: brak danych. DE: wyniki odnoszą się do lata 2016. TR, PT, RO: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

5.9 Rola wsparcia publicznego w budżecie studentów

Średnio we wszystkich krajach uczestniczących w siódmej edycji badania EUROSTUDENT, 42% studentów deklarowało otrzymywanie publicznego wsparcia ze źródeł krajowych. Wsparcie to stanowiło średnio również 42% całkowitego miesięcznego dochodu.

Jak wynika z analizy makro struktury budżetu finansowego studentów w Polsce, dochody ze źródeł krajowych publicznych stanowiły 4% całkowitego średniego miesięcznego dochodu studentów, przy czym 16% wszystkich studentów zadeklarowało otrzymywanie wsparcia publicznego.

Rysunek 42. Odsetek studentów otrzymujących krajowe wsparcie publiczne, w %.

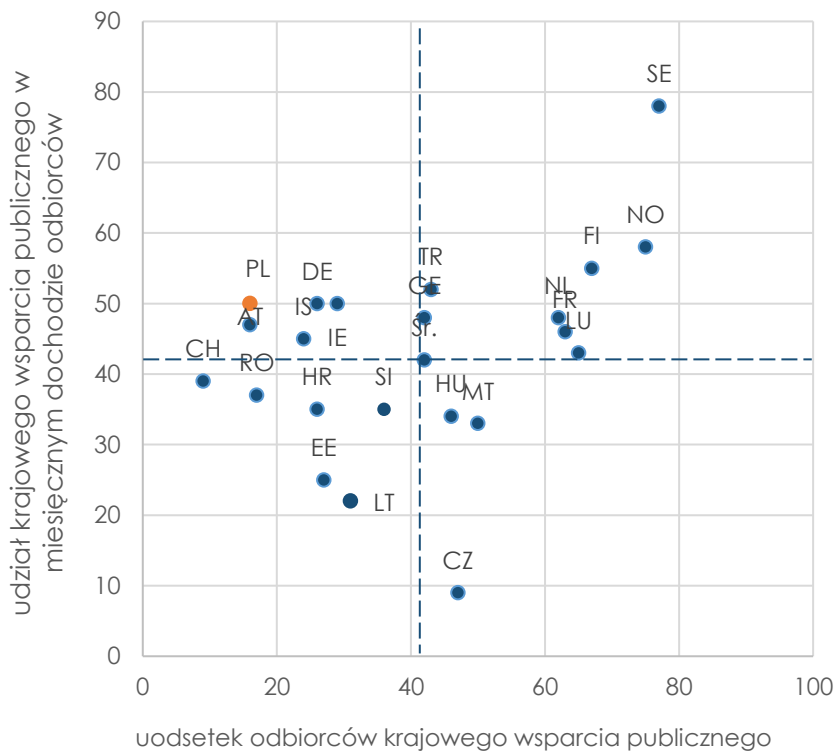
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.16 Jaką średnią kwotę uzyskujesz miesięcznie do swojej dyspozycji z następujących źródeł (gotówką lub przelewem bankowym) w bieżącym semestrze?”, „4.17. Jakie są Twoje przeciętne wydatki na następujące pozycje w bieżącym semestrze?”. AL, DK, IT: brak danych. DE: wyniki odnoszą się do lata 2016. TR, PT, RO: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

Dla studentów otrzymujących wsparcie publiczne w Polsce, których jest w populacji 16%, to źródło dochodu dostarczało im połowę miesięcznego budżetu (50%). Poniższy wykres pokazuje kraje uczestniczące w badaniu pod kątem odsetka beneficjentów pomocy publicznej w populacji oraz znaczenie tego źródła w łącznym miesięcznym dochodzie. Niebieskie linie wyznaczają punkt przecięcia średnich wartości w próbie dla tych zmiennych.

Polska znalazła się w lewym górnym kwadrancie, co oznacza, że udział pomocy krajowej w łącznych miesięcznych dochodach studentów był powyżej średniej i miał duże znaczenie. Udział tego źródła dochodu w krajach z lewej, górnej ćwiartki waha się od 45% w Islandii do 50% w Polsce, Irlandii oraz Niemczech. Z drugiej strony, pomoc publiczna kierowana była do mniejszego odsetka studentów, w porównaniu do innych krajów. Odsetek odbiorców wsparcia publicznego w tych krajach był poniżej średniej w badaniu.

W lewym dolnym kwadrancie zarówno udział odbiorców, jak i udział wsparcia publicznego w całkowitych dochodach beneficjentów są poniżej średniej w badaniu. Udział odbiorców w krajach tej grupy waha się od 9% do 36%. Udział w łącznych miesięcznych dochodach plasował się na poziomie od 22% do 39%.

Rysunek 43. Odbiorcy krajowego wsparcia publicznego oraz znaczenie tego źródła w budżecie studentów. Na podstawie całkowitego miesięcznego dochodu z uwzględnieniem transferów rzeczowych (w %, mikro perspektywa).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.16 Jaką średnią kwotę uzyskujesz miesięcznie do swojej dyspozycji z następujących źródeł (gotówką lub przelewem bankowym) w bieżącym semestrze?”, „4.17. Jakie są Twoje przeciętne wydatki na następujące pozycje w bieżącym semestrze?”. AL, DK, IT: brak danych. DE: wyniki odnoszą się do lata 2016. TR, PT, RO: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

Beneficjenci pomocy publicznej dla studentów w Polsce

W tej części przedstawiona jest bliższa charakterystyka osób, które otrzymywały krajową pomoc publiczną w Polsce. Należy pamiętać, że są to różne formy pomocy, kierowane do grup docelowych studentów, np. do osób pozostających w trudnej sytuacji lub uzyskujących wybitne osiągnięcia. W kwestionariuszu polskiej edycji badania studenci mogli wskazać następujące formy pomocy publicznej dla studentów:

1. stypendium socjalne,
2. stypendium dla osób z niepełnosprawnościami,
3. stypendium rektora,
4. stypendium finansowane przez jednostkę samorządu terytorialnego,

5. stypendium za wyniki w nauce lub w sporcie finansowane przez osobę fizyczną lub osobę prawną niebędącą państwową ani samorządową osobą prawną,
6. stypendium ministra za wybitne osiągnięcia,
7. stypendium motywacyjne na kierunku zamawianym,
8. inne stypendium ze środków publicznych,
9. kredyt studencki otrzymywany z Polski.

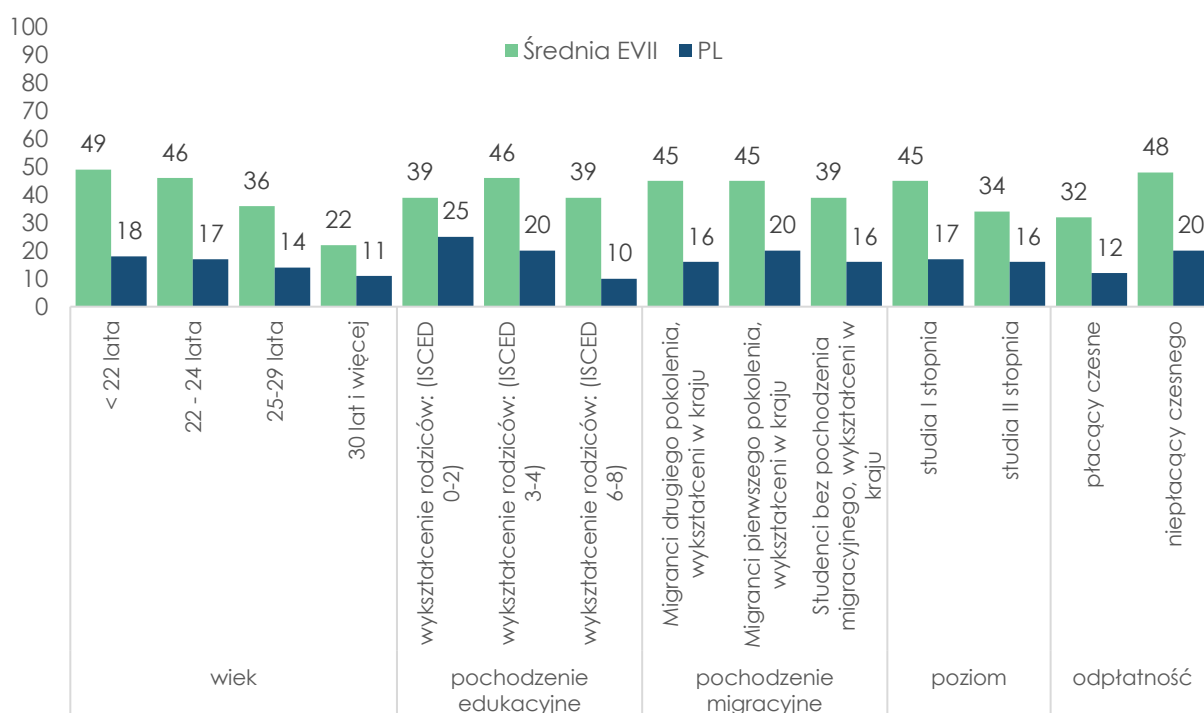
Informacja, jaki był odsetek beneficjentów pomocy publicznej w poszczególnych grupach zainteresowania, wyróżnionych na podstawie: wieku, pochodzenia edukacyjnego, migracyjnego, poziomu studiów oraz odpłatności studiów, prezentowana jest na kolejnym wykresie. Prezentowany jest udział odbiorców wsparcia publicznego w danej grupie w Polsce oraz średni udział w ujęciu międzynarodowym.

Zauważyć można, że odsetek odbiorców pomocy publicznej był coraz niższy w kolejnych grupach wiekowych oraz w kolejnych grupach wyróżnionych ze względu na poziom wykształcenia rodziców. W przypadku pochodzenia edukacyjnego średnie międzynarodowe nie powielają tej tendencji. W ujęciu całego badania, najwyższy odsetek odbiorców pomocy publicznej odnotowano wśród studentów, których rodzice uzyskali wykształcenie na poziomie średnim (ISCED 3-4). Pomiędzy grupami studentów pochodzących z rodzin, w których rodzice uzyskali najniższe i najwyższe możliwe wykształcenie, nie było różnicy.

Wśród studentów polskich uczelni z pomocy publicznej korzystało 25% studentów, których rodzice uzyskali wykształcenie na poziomie podstawowym: ISCED 0-2 i ponad dwukrotnie mniej studentów, których rodzice uzyskali wykształcenie na poziomie wyższym tj. ISCED 6-8 (10%).

Nie ma wyraźnej różnicy pomiędzy studentami studiów pierwszego stopnia i drugiego (17% vs 16%), natomiast studenci płacący czesne wyraźnie rzadziej korzystają z pomocy publicznej, w porównaniu do studentów niepłacących czesnego (12% vs 20%).

Rysunek 44. Odbiorcy krajowej pomocy publicznej dla studentów według wieku, wykształcenia rodziców, pochodzenia migracyjnego, poziomu studiów i odpłatności studiów. Dane w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.16 Jaką średnią kwotę uzyskujesz miesięcznie do swojej dyspozycji z następujących źródeł (gotówką lub przelewem bankowym) w bieżącym semestrze?”. AL, DK, PT: nieuwzględnione w średniej EVII - brak danych.

5.10 Kredyty studenckie

Krajowa pomoc publiczna może przyjmować formy zwrotne (np. w formie kredytu studenckiego) oraz bezzwrotne (w formie stypendium lub zapomogi). Bezzwrotne formy były dominujące w większości budżetów badanych populacji studentów.

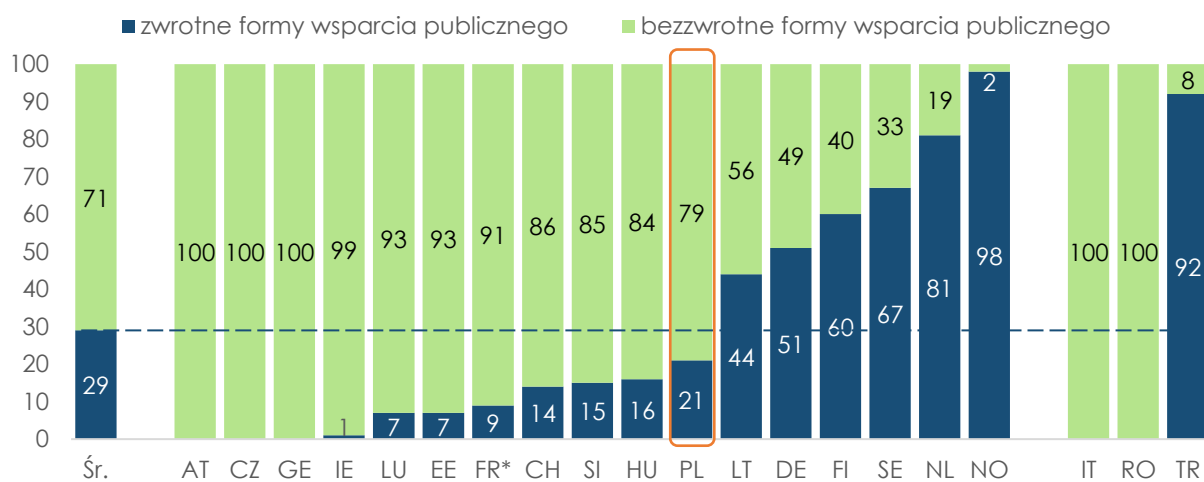
Struktura pomocy publicznej kierowanej do studentów przeciętnie w całym badaniu opierała się na 29% zwrotnych formach wsparcia oraz 71% bezzwrotnych.

W Polsce odsetki były zbliżone, tj. 21% zwrotnych form wsparcia publicznego w stosunku do 79% bezzwrotnych form. Wsparcie publiczne w krajach skandynawskich (w których publiczne środki stanowiły znaczący składnik łącznego miesięcznego dochodu studentów) w większości oparte były na formach zwrotnych (od 51% w Finlandii do 98% w Norwegii). Dla przykładu w Norwegii, wyróżniającej się niemal całkowicie zwrotnymi formami wsparcia publicznego, istnieje jednak możliwość przekształcenia pożyczek w stypendia bezzwrotne (np. do 40% wartości pożyczki)

w przypadku spełnienia pewnych określonych kryteriów.³⁹ Dodatkowe pożyczki i stypendia oferowane są w Norwegii także dla osób posiadających dzieci, osób z niepełnosprawnościami i osób po 30 roku życia.

Z drugiej strony w Austrii, Czechach i Gruzji formy wsparcia publicznego były wyłącznie bezzwrotne (100%).

Rysunek 45. Skład krajowej pomocy publicznej dla studentów. Kategorie wsparcia jako udział w całkowitej krajowej pomocy publicznej dla studentów miesięcznie (w %).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.16 Jaką średnią kwotę uzyskujesz miesięcznie do swojej dyspozycji z następujących źródeł (gotówką lub przelewem bankowym) w bieżącym semestrze?”. AL, DK, PT: brak danych. HR, IS, MT: za małą liczebność. DE: wyniki odnoszą się do lata 2016. RO, TR: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

Kredyty studenckie nie są w Polsce popularną formą pomocy dla studentów. Kredyty studenckie w Polsce udzielane są przez wybrane banki komercyjne, na określonych zasadach, dzięki dopłatom z Funduszu Kredytów Studenckich finansowanego z budżetu państwa. Bank Gospodarstwa Krajowego podpisał umowę o współpracy z czterema bankami, w których studenci mogą składać wnioski o kredyt: Bankiem Pekao S.A., Bankiem Polskiej Spółdzielczości S.A., SGB-Bankiem S.A., oraz PKO BP S.A. W roku akademickim 2018/ 2019, w którym przeprowadzono badanie EUROSTUDENT VII, termin przyjmowania wniosków przypadał od 15 lipca do 20 października, czyli tuż

³⁹ <https://www.lanekassen.no/nb-NO/stipend-og-lan/omgjoring-av-basislan/>. (Dostęp: 27.10.2021)

przed, i po rozpoczęciu roku akademickiego. Aktualnie wnioski przyjmowane są przez cały rok akademicki.

Kredyty są niskooprocentowane z możliwością umorzenia części lub zawieszenia spłaty. Oferta jest przeznaczona dla osób spełniających określony próg dochodowy w rodzinie. W 2019 roku przyjęto jedynie 2 399 wniosków kredytowych, z czego 99,8% spełniało kryterium wskazane w przepisach tj. dochód na osobę w rodzinie nie przekraczał 2 500 zł.⁴⁰ Od roku 2021/ 2022 kwota ta wynosi 3 000 złotych⁴¹. W 2019 roku banki kredytujące podpisały 2 166 umów ze studentami, w większości o wysokości rat 1 000 złotych miesięcznie. Dodatkowo, kredyty studenckie w Polsce również mogą podlegać częściowemu umorzeniu. Studenci kredytobiorcy mogą ubiegać się o umorzenie: od 20 do 50% wartości kredytu, przy ukończeniu nauki w pierwszych 1%-10% najlepszych absolwentów. Z tej możliwości w 2019 roku skorzystało jedynie 316 kredytobiorców.

5.11 Wydatki studentów

Projekt EUROSTUDENT szeroko ujął źródła dochodów studenckich, zarówno w formach generowanych samodzielnie przez studentów, jak i darowizn czy opłat uiszczanych na rzecz, lub w imieniu studentów. Równie szeroko zostały zbadane wydatki studentów, aby sprawdzić, na ile zbilansowane są wpływy i wydatki. Badanie uwzględnia także wydatki, które ponosi rodzina i najbliżsi w imieniu studentów. Jest to pełny obraz, który umożliwia określenie całości kosztów życia studenckiego w krajach uczestniczących w projekcie.

Wydatki studentów zostały podzielone na dwie główne kategorie – wydatki związane z codziennym życiem oraz wydatki związane ze studiami. Ta pierwsza kategoria pochłania zdecydowaną większość środków studentów. W ujęciu międzynarodowym koszty utrzymania pokrywane przez studentów osobiście lub przez inne osoby (rodzinę partnera) to 87% całości kosztów miesięcznie. Natomiast wydatki związane ze

⁴⁰ <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/informacja-ws-liczby-udzielonych-kredytow-studenckich-w-2019-r>, (dostęp: 27.10.2021)

⁴¹ <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/informacja-w-sprawie-wysokosci-miesiecznego-dochodu-na-osobe-w-rodzinie-wnioskodawcy-uprawnijacej-do-otrzymania-kredytu-studenckiego-w-roku-akademickim-20212022>, (dostęp: 27.10.2021)

studiami, bez względu na podmiot uiszczający opłaty, to 13% wszystkich kosztów miesięcznych.⁴²

Struktura wydatków studentów w Polsce była bardzo zbliżona do średniej międzynarodowej. Studenci sami opłacali 65% całości kosztów utrzymania w Polsce, inne osoby 25% tych wydatków. Wydatki na naukę stanowiły 10% łącznych miesięcznych kosztów, z czego 7% opłacali studenci osobiście a 3% inne osoby.

Patrząc na strukturę wydatków oraz płatnika średnio w całym badaniu 28% kosztów studenckiego życia i nauki uiszczanych jest przez inne osoby, natomiast 72% osobiście przez studentów. We wszystkich krajach to studenci opłacają większość wydatków związanych z życiem i nauką osobiście, jednak są kraje, w których różnica pomiędzy kosztami ponoszonymi przez studentów, a opłacanymi przez inne osoby, jest szczególnie wysoka. Są to: Finlandia, Norwegia, Szwecja, Islandia, Austria, w których udział opłat ponoszonych przez studentów jest od 6 (w Austrii) do 9 (w Norwegii) razy wyższa, niż udział wydatków uiszczanych przez inne osoby.

W Polsce stosunek udziału w wydatkach poszczególnych płatników wynosi niemal 3 do 1, to znaczy studenci uiszczają 72% wydatków, a inne osoby 28% (identycznie jak w ujęciu międzynarodowym).

W Szwajcarii wydatki studentów ponoszą niemalże w równym stopniu studenci, co ich rodzina lub inne osoby, a Chorwacja jest jedynym krajem, w którym to rodzina lub inne osoby ponoszą większą część łącznych miesięcznych wydatków studenta. Małe różnice (ok. dwukrotne) odnotowano również w Luksemburgu, Czechach, Francji i na Malcie.

Naturalnie, studenci mieszkający z rodzicami ponosili średnio mniejszą część wydatków związanych z utrzymaniem niż ich koledzy i koleżanki mieszkający poza domem rodzinnym. W przypadku kosztów związanych ze studiami, różnice w udziale

⁴² Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 201

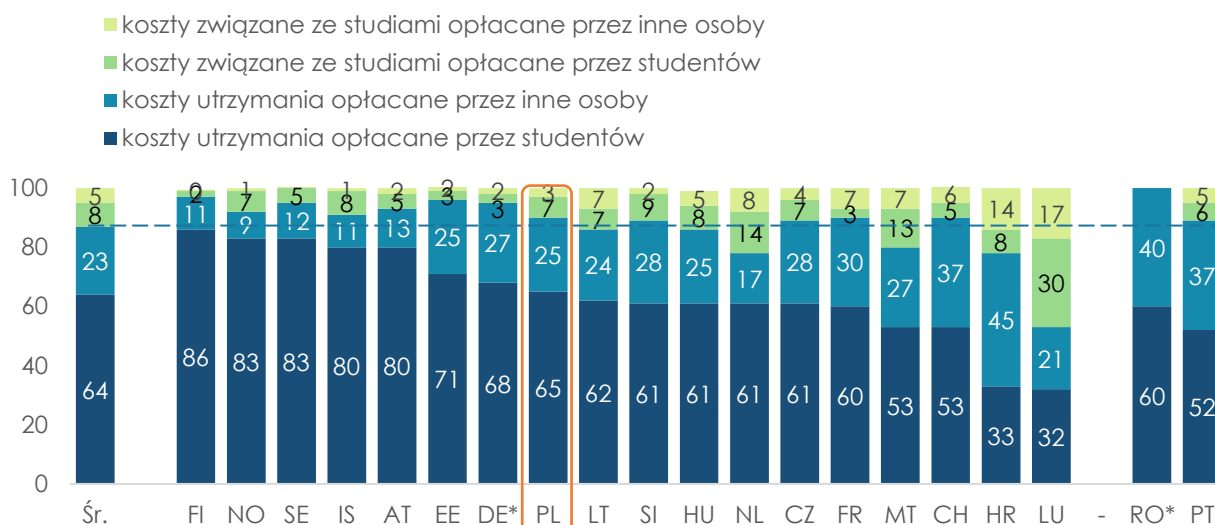
poszczególnych płatników ze względu na formę zamieszkania studentów są marginalne.⁴³

Polska jest w grupie krajów, w których koszty utrzymania stanowiły niemal całość miesięcznych wydatków tj. powyżej 90%. W Finlandii odsetek ten był najwyższy, bo stanowi aż 97% wydatków. Z drugiej strony, od pozostałych państw odstaje Luksemburg. Łącznie koszty utrzymania stanowiły tam nieco ponad połowę (53%) całości miesięcznych wydatków, przy czym 32% wydatków ponosili studenci, a 21% inne osoby. Równie niski był udział wydatków własnych studentów na utrzymanie w Chorwacji (33%), jednak w tym kraju rodzina lub inne osoby płacili kolejne 45% kosztów otrzymania, i był to najwyższy udział osób trzecich w wydatkach na życie studentów ze wszystkich państw. Tylko w Chorwacji, Szwajcarii, Francji to osoby trzecie opłacały większą część wydatków związanych z nauką i studiami, w pozostałych krajach udział wkładu studentów był wyższy niż rodziny i innych osób.

Udział kosztów związanych ze studiami i nauką wiąże się ze strukturą studentów i systemem szkolnictwa wyższego w kraju. W krajach o większym znaczeniu sektora prywatnego uczelni lub odpłatności studiów, ta kategoria wydatków stanowiła większą część wydatków ogółem.

⁴³ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 203

Rysunek 46. Regularne koszty utrzymania i nauki jako udział w całkowitych miesięcznych wydatkach studentów (w %), według płatnika.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: 4.17. Jakież są Twoje przeciętne wydatki na następujące pozycje w bieżącym semestrze?”. AL, DK, GE, IE, IT, TR: brak danych. RO: brak danych o wydatkach związanych ze studiami. DE: wyniki odnoszą się do lata 2016. RO, PT: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

5.12 Wydatki związane z utrzymaniem

Koszty utrzymania to bardzo wiele różnych wydatków. Lwią część stanowią wydatki związane z zakwaterowaniem i wyżywieniem. Pozostałe różne koszty studenckiego życia uwzględnione w badaniu EUROSTUDENT VII to: transport, media i telekomunikacja, opieka zdrowotna, opieka nad dzieckiem, spłaty długów, życie towarzyskie i odpoczynek, wydatki inne np. ubrania, kosmetyki, papierosy, zwierzęta, ubezpieczenia czy alimenty, inne opłaty związane z nauką niezwiązane ze studiami np. korepetycje, kursy i inne formy kształcenia.

Niniejszy raport skupia się na wydatkach o największym znaczeniu: kosztach zakwaterowania, wyżywienia oraz transportu, ponieważ w ujęciu międzynarodowym te trzy kategorie obejmują średnio 65% miesięcznych wydatków studentów niemieszkających z rodzicami (w Polsce 68%). Kolejne analizy studenckich kosztów utrzymania pokazują grupę studentów niemieszkających z rodzicami.

W 10 państwach koszty zakwaterowania, wyżywienia i transportu (studentów niemieszkających z rodzicami) stanowiły większy niż przeciętnie udział w wydatkach.

Sytuacja ta dotyczy również Polski. W Polsce koszty te stanowiły o 3 punkty procentowe więcej niż średnio w Europie (68% vs 65%). Największe odchylenia od średniej (+10 punktów procentowych i więcej) odnotowano w Czechach, Finlandii, Francji, Niemczech i Danii.

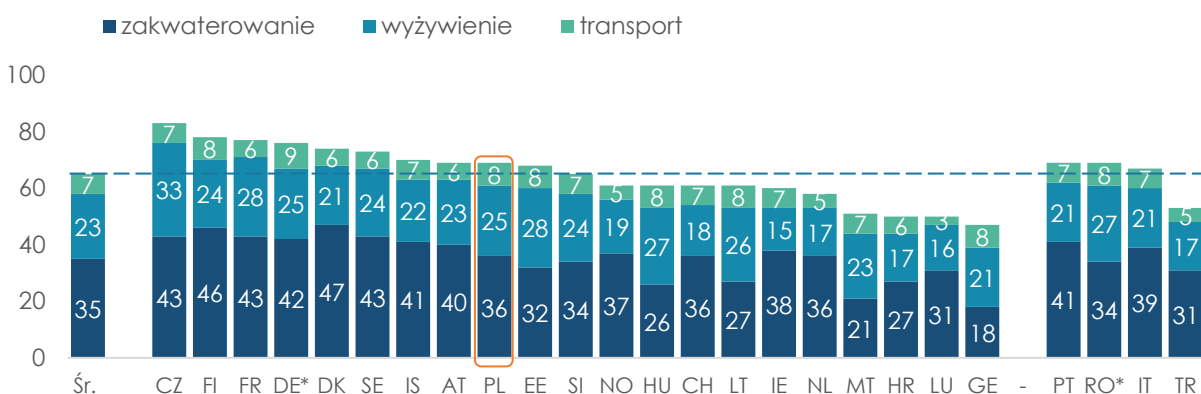
Z drugiej strony koszty zakwaterowania, żywienia i transportu stanowiły relatywnie mniejszą część wydatków studentów w Gruzji, Luksemburgu, Chorwacji i na Malcie - do 51% wydatków, czyli od -14 do -18 punktów procentowych mniej niż średnio w całym badaniu.

Koszty zakwaterowania stanowiły największą część wydatków w krajach objętych badaniem. Od 18% w Gruzji do 43% w Czechach. W Polsce natomiast wydatki na mieszkanie pochłaniały 36% wydatków, co jest wynikiem bardzo zbliżonym do międzynarodowej średniej (35%). Tendencja ta dotyczy wszystkich krajów, oprócz Węgier, Malty i Gruzji, w których większą część niż zakwaterowanie wynosiły koszty żywienia. Średnio w Europie żywienie stanowiło prawie jedną czwartą (23%) miesięcznych wydatków, a w Polsce dokładnie jedną czwartą (25%).

Transport to 7% miesięcznych wydatków w ujęciu międzynarodowym, a w Polsce 8%.

Zbliżoną do polskiej strukturę kluczowych wydatków na życie studentów niemieszkających już z rodzicami można zaobserwować w Estonii oraz Austrii.

Rysunek 47. Wydatki pokrywane przez studentów niemieszkających z rodzicami i inne osoby, jako udział w wydatkach ogółem, w tym transfery rzeczowe (w %).

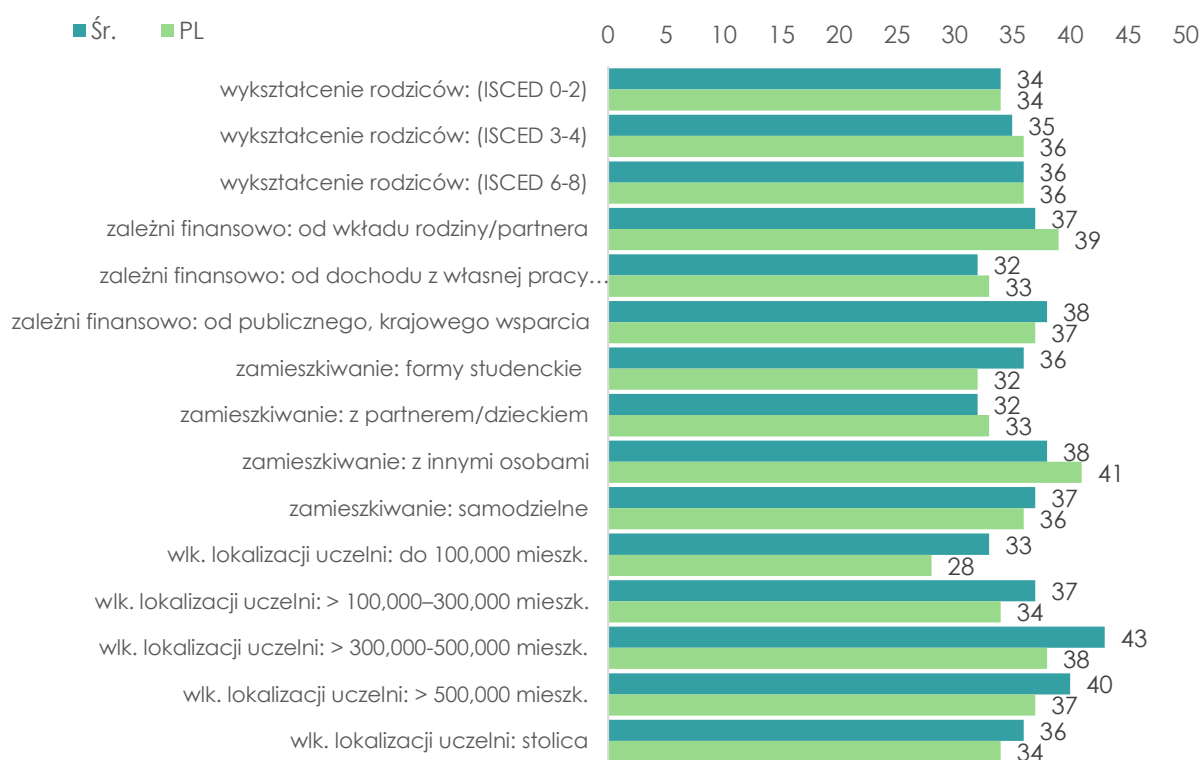

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: 4.17. Jakie są Twoje przeciętne wydatki na następujące pozycje w bieżącym semestrze?". AL: brak danych. DE: wyniki odnoszą się do lata 2016. IT, PT, RO, TR: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

Poniżej zaprezentowano jaki jest udział głównego wydatku (zakwaterowania), w całkowitych wydatkach studentów niemieszkających z rodzicami, wyróżnionymi ze względu na dodatkowe cechy. Wykres porównuje wyniki uzyskane w Polsce do średnich wyników w całym badaniu.

W Polsce zakwaterowanie stanowi większą część wydatków studentów w porównaniu do przeciętnej międzynarodowej. Jeśli studenci zdecydowali mieszkać z innymi osobami, również koszty zakwaterowania są bardziej obciążające budżet niż średnio w badaniu (41% vs 38%). Wydatki na zakwaterowanie stanowiły również większą część budżetu w Polsce, niż średnio w Europie, w przypadku studentów zależnych finansowo od wkładu rodziny/ partnera (39% vs 37%). W pozostałych przypadkach udział kosztów zakwaterowania jest raczej zbliżony do średnich wyników.

Rysunek 48. Koszty zakwaterowania jako udział w całkowitych miesięcznych wydatkach wybranych grup studentów niemieszkających z rodzicami (z uwzględnieniem transferów rzeczowych, w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: 4.17. Jakież są Twoje przeciętne wydatki na następujące pozycje w bieżącym semestrze?''.

Wydatki na zakwaterowanie mogą różnić się ze względu na kolejne, formy zamieszkiwania. Studenci niemieszkający z rodzicami, mieszkają przecież samodzielnie lub z innymi studentami/ osobami, mogą mieszkać już z własnymi, założonymi rodzinami. Ile konkretnie kosztuje zakwaterowanie studentów w różnych formach

zamieszkiwania prezentują wykresy poniżej. W celu porównywania pomiędzy krajami rzeczywistych wartości wykorzystywane są jednostki PPS.

Okazuje się, że zamieszkiwanie z partnerem lub z dzieckiem wiązało się w wyższych kosztami zakwaterowania, średnio w Europie koszt mieszkania w taki sposób wynosił studentów 407 PPS miesięcznie. Mieszkanie z przyjaciółmi lub innymi osobami przeciętnie kosztował studentów 321 PPS, natomiast formy studenckiego zakwaterowania (akademiki lub domy studenckie) to 268 PPS. Mieszkanie z partnerem lub dziećmi wymaga oczywiście większych przestrzeni, przez co koszt takiego zakwaterowania jest wyższy. Ta forma jest charakterystyczna dla starszych studentów, których dochody są wyższe, zatem mogą sobie pozwolić na droższe i większe lokale. Natomiast w wielu krajach studenckie formy zakwaterowania są dofinansowane ze środków publicznych, przez co ich koszt dla studentów lub ich rodzin również się obniża.

Podsumowując, w większości państw uczestniczących w badaniu (także w Polsce) formy zakwaterowania od najdroższej do najtańszej to: zamieszkiwanie z partnerem/dzieckiem, zamieszkiwanie z innymi osobami, formy studenckie. Bardzo niewielkie różnice w kosztach tych trzech form odnotowano w Gruzji i Szwecji. W Polsce formy zakwaterowania niestudenckiego (z partnerem, dzieckiem, innymi osobami) są zbliżone w kosztach do średnich europejskich (nieco droższe), natomiast akademiki czy domy studenckie są zarówno tańsze w kosztach, jak i konsumują mniejszą część miesięcznych wydatków, w porównaniu do średniej w całej próbie.

Wysokość miesięcznych kosztów poszczególnych form zamieszkiwania studentów niemieszkających z rodzicami w Polsce to w przypadku zamieszkiwania z partnerem/dzieckiem 435 PPS miesięcznie (nieznacznie powyżej średniej: +28 PPS, 33% wszystkich wydatków), zamieszkiwania z innymi osobami 328 PPS (bardzo zbliżony koszt do średniej: +7 PPS, 41% wydatków), a zakwaterowanie studenckie to 212 PPS (nieznacznie poniżej średniej: -56 PPS, 32% wydatków).

Najwyższe koszty zakwaterowania ponoszą studenci z Islandii, Norwegii i Szwajcarii. Są to kraje, w których dochód PKB na mieszkańca jest powyżej średniej międzynarodowej. W tych krajach zarówno miesięczny koszt jest wyższy niż średnia międzynarodowa, jak i udział tego kosztu w całkowitych miesięcznych wydatkach,

więc jest to grupa krajów o dużym znaczeniu kosztów zakwaterowania w miesięcznym budżecie (bez względu na formę zamieszkania).

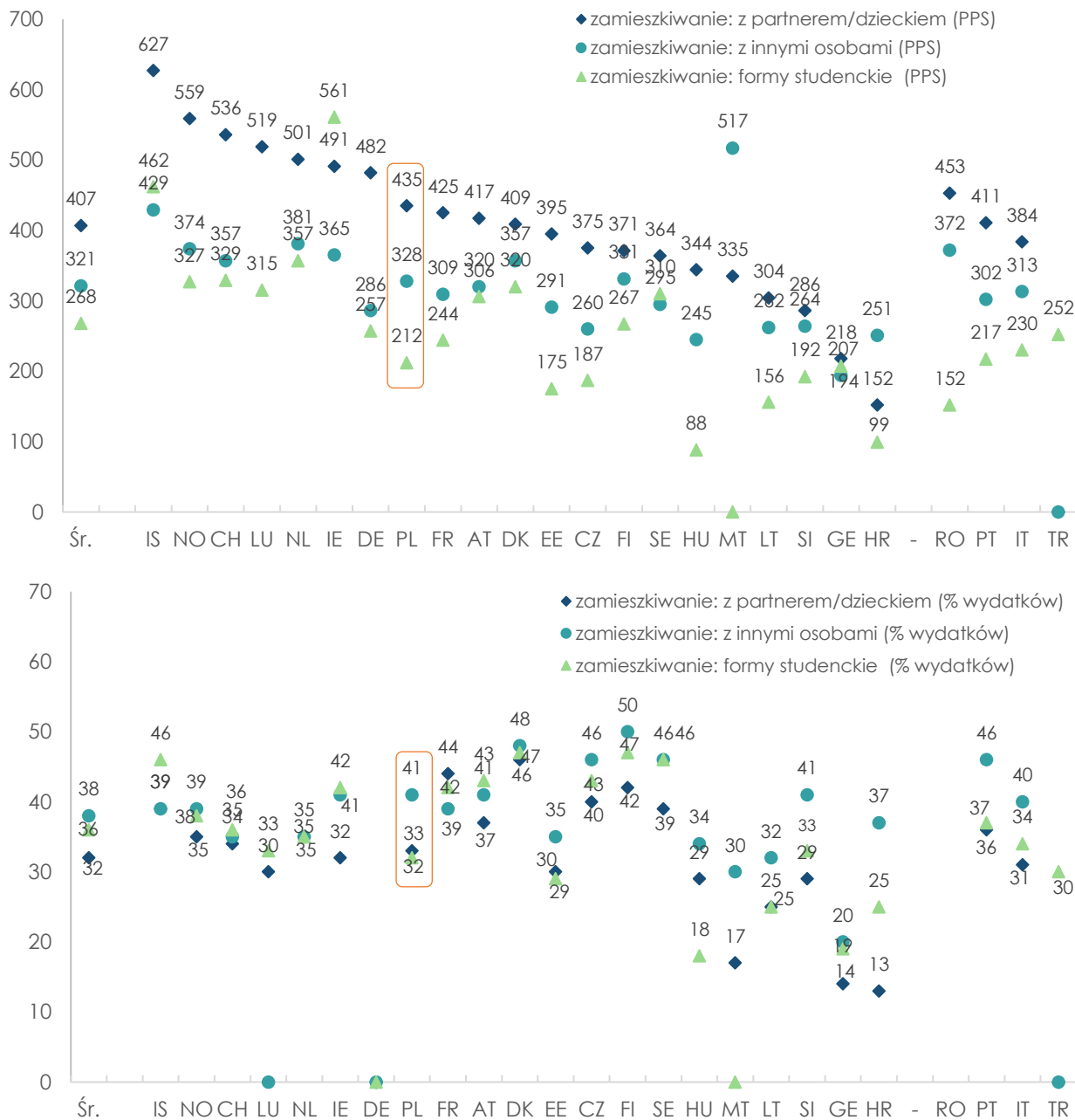
Porównując średnie kwoty wydawane na zakwaterowanie w poszczególnych krajach, wyższy poziom wydatków nie oznacza większego udziału kosztów zakwaterowania w całkowitych wydatkach. Dla przykładu, najdroższe zakwaterowanie, czyli zamieszkiwanie na Islandii z partnerem lub dzieckiem (627 PPS miesięcznie) stanowiło przeciętnie 39% całkowitych miesięcznych wydatków studentów. Jest to wciąż odsetek powyżej średniej międzynarodowej, jednak różnica jest niewielka (+ 7 p.p.). Ta sama forma zakwaterowania, mimo niższej kwoty w: Czechach (375 PPS), Finlandii (371 PPS), Francji (425 PPS) lub Danii (409 PPS), stanowiła już od 40% do 46% całkowitych miesięcznych wydatków.

Szwecja i Finlandia różnią się od pozostałych krajów skandynawskich tym, że średnie koszty zamieszkiwania były zbliżone do średniej międzynarodowej, jednak koszt ten stanowił ponadprzeciętnie dużą część wydatków. Szwecję wyróżniło dodatkowo to, że formy zakwaterowania studenckiego były droższe od pozostałych niż średnio w Europie (310 vs 268 PPS) i pochłaniały większą niż przeciętnie część budżetu studentów (46%).

Irlandia wyróżniła się najwyższym miesięcznym kosztem za zakwaterowanie studenckie (561 PPS), co stanowiło 42% miesięcznych wydatków studentów w tym kraju.

Można przyjąć, że przyjazne dla portfela studentów będą kraje, w których koszty zakwaterowania były niższe niż przeciętna i stanowiły także mniejszą część wszystkich wydatków. Do takich krajów zaliczą się: Chorwacja, Gruzja, Słowenia i Węgry. Malta również, jednak z Malty brak informacji o kosztach zakwaterowania studenckiego. Zamieszkiwanie z partnerem/ dzieckiem na tej wyspie zdecydowanie obniżało koszty zakwaterowania (335 PPS) i nie obciążało portfela w dużym stopniu (17% budżetu). Na Malcie odnotowano najwyższe kwoty uiszczane za zamieszkiwanie z innymi osobami (517 PPS), co stanowiło jedynie 30% wydatków.

Rysunek 49. Miesięczne koszty zakwaterowania opłacane przez studentów i inne osoby – studenci niemieszkający z rodzicami. Średnia miesięczna kwota w PPS oraz jako udział % w miesięcznych wydatkach.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: 4.17 Jakież są Twoje przeciętne wydatki na następujące pozycje w bieżącym semestrze?”. Znaczniki na poziomie 0 oznaczają brak danych lub zbyt małą liczebność. IT, PT, RO, TR: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

Wewnątrz poszczególnych państw koszty zakwaterowania również będą się różnić regionalnie. EUROSTUDENT VII wziął pod uwagę wielkość miejscowości, w której

znajduje się uczelnia, do której uczęszczali studenci i zbadał różnice pomiędzy wysokością kosztów. Studenci studiujących w europejskich stolicach uiszczali opłaty za zakwaterowanie w wysokości od 210 PPS w Gruzji do 560 PPS w Islandii. Natomiast studenci realizujący programy w uczelniach znajdujących się w małych miejscowościach – od 156 PPS do 557 PPS.

Największe różnice między wydatkami na zakwaterowanie studentów w mniejszych miastach – do 100 tysięcy mieszkańców, a stolicą, znaleźć można w Irlandii, Francji, Polsce, Litwie, Gruzji, Portugalii i Turcji. W tych krajach wydatki mieszkaniowe studentów są wyższe w stolicy co najmniej o 30%⁴⁴. W Polsce osoby studiujące w Warszawie musiały zapłacić o 122 PPS więcej niż studenci studiujący w miejscowościach do 100 tysięcy mieszkańców. Kraje, w których nie odnotowano wyraźnych różnic w kosztach zakwaterowania pomiędzy małymi miastami a stolicą to: Islandia, Norwegia, Dania i Austria.

Z danych badania wynika, że największe kwoty uiszczali studenci studiujący w uczelniach zlokalizowanych w stolicy Islandii (Reykjavíku – 560 PPS), Irlandii (Dublinie – 544 PPS) oraz Norwegii (Oslo – 491 PPS). Średnio ponad 400 PPS płacili za zakwaterowanie także studenci studiujący w stolicy Holandii (Amsterdamie, Hadze), Francji (Paryż) i Polski (Warszawa – 422 PPS).

Biorąc do tego pod uwagę, jaki udział w całkowitych wydatkach stanowi kwota za zakwaterowanie w stolicach, nie dostrzeżemy wysokiej różnicy. Oznacza to, że koszt zakwaterowania w stolicach, nie obciąża studentów w stolicy bardziej niż w mniejszych miejscowościach (*patrz Rysunek 48. Koszty zakwaterowania jako udział w całkowitych miesięcznych wydatkach wybranych grup studentów niemieszkających z rodzicami (z uwzględnieniem transferów rzeczowych, w %)*), co ma związek z poziomem dochodów studentów.

⁴⁴ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 207

Średnio w Europie koszt zakwaterowania studentów uczących się w mniejszych miejscowościach (do 100 tys. mieszkańców) stanowił 33% całkowitych wydatków, podczas gdy studentów uczących się w stolicy – 36%.

Rysunek 50. Koszty zakwaterowania według wielkości miejscowości uczelni – studenci niemieszkający z rodzicami. Średnia miesięczna kwota w PPS oraz jako % w miesięcznych wydatkach.

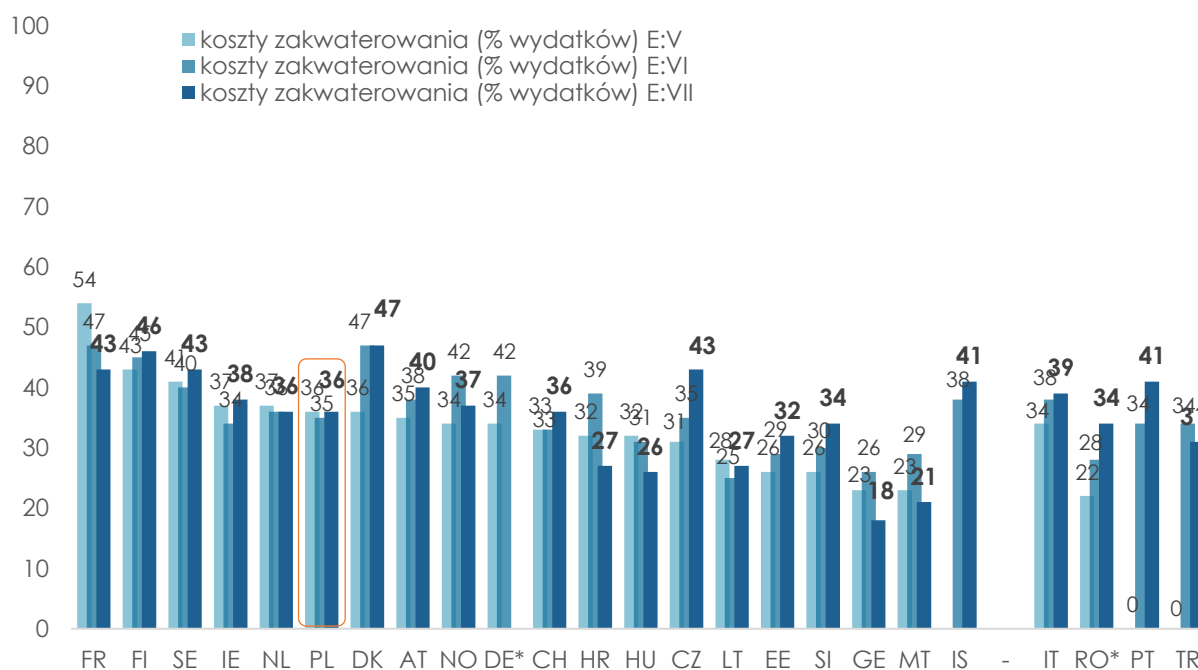
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: 4.17 Jakie są Twoje przeciętne wydatki na następujące pozycje w bieżącym semestrze?. Znaczniki na poziomie 0 oznaczają brak danych lub zbyt małą liczebność. IT, PT, RO, TR: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

Wydatki studentów na zakwaterowanie zmieniły się w ciągu ostatniej dekady. Porównując wyniki od piątej do siódmej rundy badania EUROSTUDENT w większości

krajów, udział kosztów zakwaterowania studentów niemieszkających z rodzicami wzrósł.⁴⁵ Możliwym wyjaśnieniem jest szybszy wzrost cen niż siły nabywczej (wsparcia publicznego, zarobków) studentów w tych krajach.

W Polsce, udział kosztów zakwaterowania w wydatkach ogółem wśród studentów niemieszkających w rodzicami utrzymał się na podobnym poziomie (35-36%). Niewielkie zmiany (nie więcej niż 2 punkty procentowe) odnotowano także w Szwecji, Irlandii, Holandii, Litwie i na Malcie.

Rysunek 51. Miesięczne koszty zakwaterowania jako udział w wydatkach ogółem z uwzględnieniem transferów rzeczowych (w %, perspektywa mikro). Porównanie w czasie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. IT, PT, RO, TR: wyniki EVII odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

5.13 Wydatki związane ze studiami

Są to wydatki związane bezpośrednio ze studiami i programem realizowanym na uczelni, to znaczy: czesne, opłaty rejestracyjne, administracyjne, opłaty za egzaminy lub datki i składki na uczelnię (np. do organizacji studenckich czy stowarzyszeń).

⁴⁵ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 208

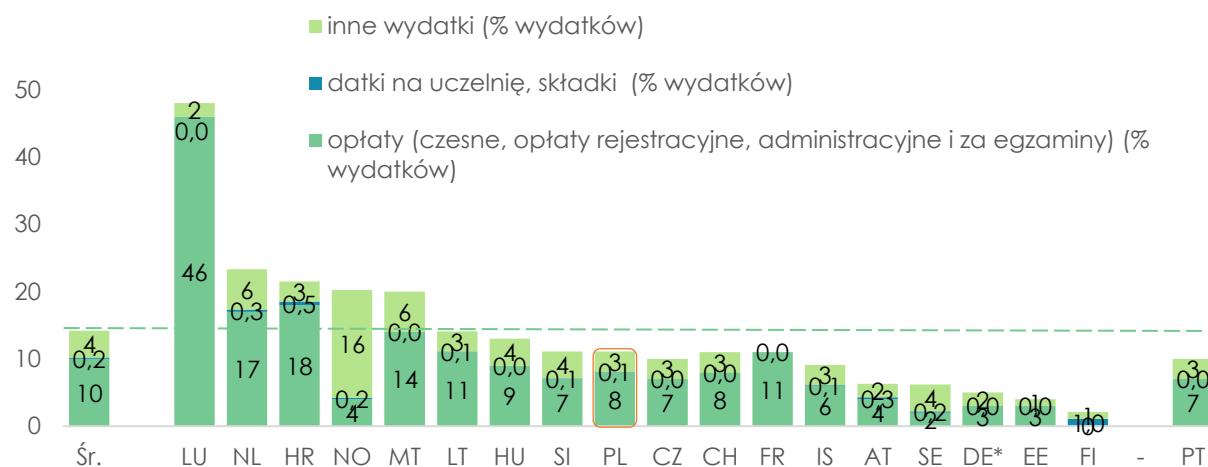
W Polsce wydatki związane ze studiami stanowiły 11% ogółu miesięcznych wydatków studentów, bez względu na to, kto uiszczał te opłaty: czy student samodzielnie czy inne osoby. Średnia międzynarodowa wyniosła 14%. Wydatki związane ze studiami podzielono na trzy kategorie:

- opłaty za czesne, rejestrację i administrację,
- składki na rzecz związków/ stowarzyszeń/ rad studenckich, za usługi studenckie lub ubezpieczenie (z wyjątkiem ubezpieczenia medycznego)
- inne koszty związane ze studiami (np. wycieczki terenowe, książki, kserokopie, korepetycje lub dodatkowe kursy).

Jaką część całkowitych miesięcznych wydatków stanowiły różne koszty związane ze studiami przedstawiono na wykresie poniżej. W większości krajów to opłaty, np. czesne, stanowiły największą część – średnio 10%. Drugą, najbardziej znaczącą pozycją, były „inne wydatki” (3% całkowitych miesięcznych wydatków), dopiero na trzecim miejscu składki na stowarzyszenia, usługi, ubezpieczenia (0,2%). Wykres uwzględnia opłaty ponoszone przez studentów oraz inne osoby na rzecz studentów.

W Polsce opłaty za studia stanowiły 8% całkowitych miesięcznych wydatków studentów, składki towarzyszące studiowaniu 0,1%, natomiast inne wydatki – 3%. Wszystkie kategorie wydatków związanych ze studiami w Polsce obciążały portfel studentów w nieco mniejszym stopniu, niż miało to miejsce przeciętnie w Europie. Najbardziej zbliżoną sytuację do polskiej można odnotować w Czechach i Słowenii.

Rysunek 52. Struktura wydatków związanych ze studiami. Udział poszczególnych kategorii w całkowitych miesięcznych wydatkach ponoszonych przez studentów i inne osoby (w %).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: 4.17 Jakie są Twoje przeciętne wydatki na następujące pozycje w bieżącym semestrze?". AL, DK, GE, IE, IT, RO, TR: brak danych. PT: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

W kolejnej części warto przyrzeć się bliżej sytuacji studentów ponoszących opłaty za studia. W Polsce nauka na publicznych uczelniach jest z zasady bezpłatna, zwłaszcza formy stacjonarne – tzw. studia dzienne. Inne formy i programy np. studia niestacjonarne lub egzaminy poprawkowe, mogą wiązać się z dodatkowymi opłatami. Sektor uczelni niepublicznych kształci mniejszą część studentów, jednak w większości studia na prywatnych uczelniach są odpłatne. Przeciętnie w Europie ponad połowa studentów uiszczala jakiegoś rodzaju płatności za studia np. w formie czesnego (57%), jednak istnieją bardzo duże różnice pomiędzy poszczególnymi państwami (1% w Finlandii do 99% w Szwajcarii).⁴⁶

W Polsce 48% studiujących osób uiszczala opłaty za studia np. w postaci czesnego. Powyżej 90% studentów opłacających czesne odnotowano w populacjach studentów w Holandii, Islandii, Luksemburgu, Norwegii i Szwajcarii. Z drugiej strony, kraje, w których mniej niż jedna piąta studentów płaciła czesne (poniżej 20%) to: Estonia, Dania, Szwecja i Finlandia.

⁴⁶ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 211

Jeżeli chodzi o udział studentów opłacających czesne na uczelniach akademickich w Polsce było ich jedynie 37%, podczas gdy na uczelniach zawodowych 78%. Daje to jedną z największych różnic pomiędzy państwami uczestniczącymi w badaniu EUROSTUDENT VII (41 punktów procentowych). Większe różnice były jedynie w Czechach i Austrii (odpowiednio 44 i 50 p.p.). W Polsce studia niestacjonarne wiązały się z opłatami dla większości studentów (96%). Studia stacjonarne są w jakiś sposób związane z opłatami dla znacznie mniejszej części studentów – niecałej jednej piątej (23%). Jest to najwyższa różnica w badanych populacjach studenckich w Europie (73 p.p.). Pomimo, że w Chorwacji wszyscy studenci uczęszczający na studia niestacjonarne ponosili opłaty z tego tytułu (100%), to na studiach stacjonarnych w tym kraju aż 81% studentów również opłacało czesne.

Odwrotna sytuacja miała miejsce w Holandii, Norwegii i Islandii, gdzie większa część studentów stacjonarnych opłacała czesne, niż niestacjonarnych. Jednak w tych krajach ogólnie większość studentów opłacała czesne (91%, 94%, 92%). Prawie wszyscy studenci płacili czesne w Szwajcarii (99%) i Luksemburgu (92%).

Niecała jedna czwarta studentów zależnych od krajowych źródeł wsparcia publicznego uiszczala opłaty za studiowanie w Polsce (23%) i niecała jedna trzecia tych studentów, dla których głównym źródłem finansowym jest rodzina (31%). Natomiast większość osób zależnych przede wszystkim od własnych zarobków opłacała studia (72%). Najbardziej zbliżona sytuacja była na Węgrzech, choć tendencja taka widoczna jest także w średniej międzynarodowej.

Tabela 2 Udział studentów płacących czesne wśród studentów ogółem, według typu uczelni, formy studiów i zależności od źródła dochodu. Udział studentów w %.

	studenci ogółem	uczelnie akademickie	uczelnie zawodowe	studia stacjonarne	studia niestacjonarne	zależni finansowo od wkładu rodziny/partnera	zależni finansowo od dochodu z własnej pracy	zależni finansowo od publicznego, krajowego
Śr.	57	55	66	54	70	58	60	46
CH	99	99	99	99	99	99	99	97
NO	94	96	91	96	86	96	91	97
LU	92	93	87	93	n	96	n	88
IS	92	92		92	88	95	93	82

	studenci ogółem	uczelnie akademickie	uczelnie zawodowe	studia stacjonarne	studia niestacjonarne	zależni finansowo od wkładu rodziny/partnera	zależni finansowo od dochodu z własnej pracy	zależni finansowo od publicznego, krajowego
NL	91	93	90	92	82	96	86	92
HR	87	86	92	81	100	85	96	65
SI	81	78	90	77	96	75	89	75
GE	70	69	79	b.d.	b.d.	79	68	23
IE	66	69	57	64	76	83	68	21
MT	63	62	66	52	86	64	69	39
FR	60	59	63	b.d.	b.d.	77	58	28
HU	54	52	64	50	67	54	63	28
PL	48	37	78	23	96	31	72	24
CZ	43	39	83	40	58	41	46	45
LT	42	39	49	38	59	42	43	48
AT	35	26	76	35		28	48	23
DE	32	27	41	b.d.	b.d.	28	36	28
EE	18	16	25	17	49	16	20	14
DK	17	13	25	17	b.d.	22	b.d.	b.d.
SE	1	1		2	1	8	2	0
FI	1	1	1	1	0	2	1	0
-								
PT	100	100	100	100	100	100	100	100
IT	86	86		86	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
TR	73	72	77	b.d.	b.d.	74	83	67
RO	30	30		26	91	25	41	5

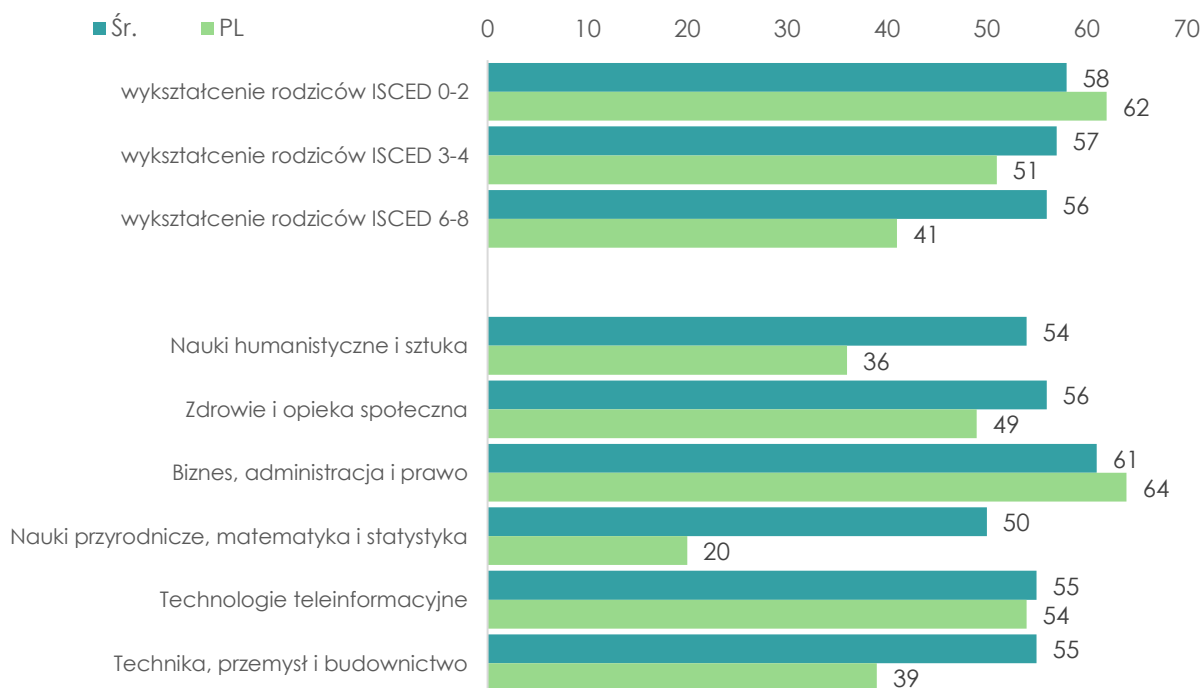
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: 4.17 Jakie są Twoje przeciętne wydatki na następujące pozycje w bieżącym semestrze?". PT, IT, TR, RO: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021. Brak danych: „b.d.”. Nie istnieją formy niestacjonarne studiów w Austrii. Nie istnieją uczelnie zawodowe w IS, IT, RO oraz SE.

Rozważając kolejne grupy studentów w Polsce, studenci, których rodzice zdobyli maksymalnie wykształcenie podstawowe (ISCED 0-2), częściej płacili za studia, niż pochodzący z rodzin o wyższym wykształceniu (ISCED 6-8). Wśród osób z pierwszej grupy, ponad połowa (62%) płaciła za studia, podczas gdy w drugiej grupie tylko 41%.⁴⁷

⁴⁷ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, tabela 8.3, s. 222

Odsetek osób pochodzących z rodzin o wyższym wykształceniu, opłacających studia był niższy w Polsce, niż w średnio w Europie (41% vs. 56%). Duże różnice w stosunku do średniej międzynarodowej można zauważyć w populacji studentów w Polsce, pod względem udziału osób opłacających czesne w poszczególnych grupach kierunków. Podczas gdy średnio w Europie, czesne opłacał co drugi student z grupy kierunków nauk przyrodniczych, matematyki i statystyki (50%), w Polsce był to jedynie co piąty student (20%). Zarówno w Polsce jak i w Europie jest to grupa kierunków, w której odnotowano najniższy udział studentów płacących czesne. W Polsce oraz średnio w Europie największy odsetek osób płacących czesne znaleźć można wśród studentów kierunków biznesu, administracji i prawa (64% i 61%). Kolejnymi grupami kierunków o dużych różnicach w udziale osób płacących czesne w Polsce na tle Europy, to nauki humanistyczne i sztuka oraz technika, przemysł i budownictwo. W Polsce, w pierwszej wymienionej grupie 36% studentów płaciło czesne, podczas gdy średnio w Europie 54%. W drugiej grupie w Polsce opłacało czesne 39%, podczas gdy średnio w Europie - 55%. Różnice w udziale opłacających czesne względem średniej w Europie to 18 i 16 p.p.

Rysunek 53. Udział studentów opłacających czesne w Polsce oraz średnio w Europie, ze względu na wykształcenie rodziców oraz grupę kierunków ISCED-F. Dane w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: 4.17 Jakie są Twoje przeciętne wydatki na następujące pozycje w bieżącym semestrze?''.

Inne pytanie, które postawili badacze z Konsorcjum międzynarodowego w swoich analizach, to czy poziom wsparcia publicznego kierowanego do osób płacących czesne był wystarczający na pokrycie jego kosztów.⁴⁸ Wzięto pod uwagę tylko studentów płacących czesne, którzy jednocześnie otrzymywali krajowe wsparcie publiczne. Bilans tych dwóch zmiennych prezentowany jest na wykresie poniżej.

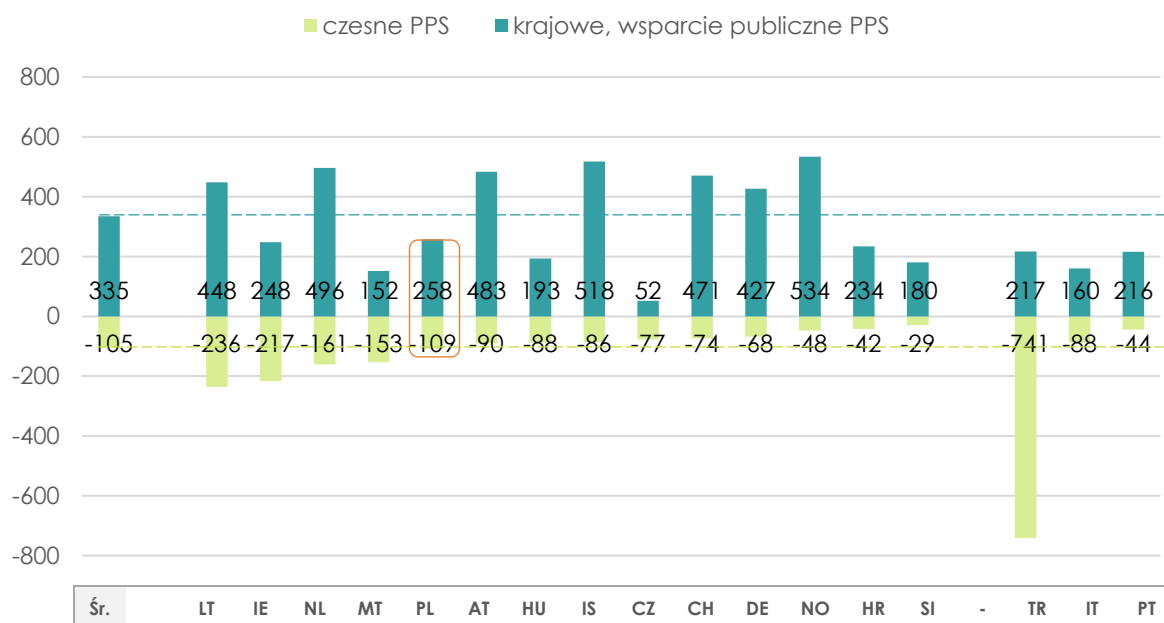
Studenci, którzy płacili czesne i jednocześnie otrzymywali wsparcie publiczne, otrzymywali średnio 335 PPS miesięcznie z środków publicznych. W tym samym czasie wydawali 105 PPS na czesne i opłaty. Reasumując, przeciętna pomoc publiczna była ponad trzykrotnie wyższa od opłat.

W Polsce studenci płacący czesne i otrzymujący pomoc publiczną uzyskiwali ją w wysokości 258 PPS, a opłaty na czesne wynosiły 109 PPS, z czego wynika, że pomoc publiczna przewyższa poziom opłat ponad dwukrotnie.

Są kraje, w których krajowa pomoc publiczna kierowana do studentów opłacających czesne była ponad sześciokrotnie wyższa niż opłaty. Te kraje to Islandia, Szwajcaria, Niemcy, Norwegia i Słowenia. Z drugiej strony, pomoc publiczna była niższa niż wysokość opłat w Czechach, na Malcie i w Turcji.

⁴⁸ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 214

Rysunek 54. Średnia wysokość opłat (wplacanych przez studentów i inne osoby) oraz ogólnokrajowa pomoc publiczna dla studentów miesięcznie (w PPS) – tylko studenci płacący czesne, którzy otrzymują ogólnokrajową pomoc publiczną dla studentów.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. AL, DK, RO: brak danych. Wykorzystane pytania: „4.16 Jaką średnią kwotę uzyskujesz miesięcznie do swojej dyspozycji z następujących źródeł (gotówką lub przelewem bankowym) w bieżącym semestrze?”, „4.17 Jakie są Twoje przeciętne wydatki na następujące pozycje w bieżącym semestrze?”. AL, DK, RO: brak danych. DE: wyniki odnoszą się do lata 2016. TR, IT, PT: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

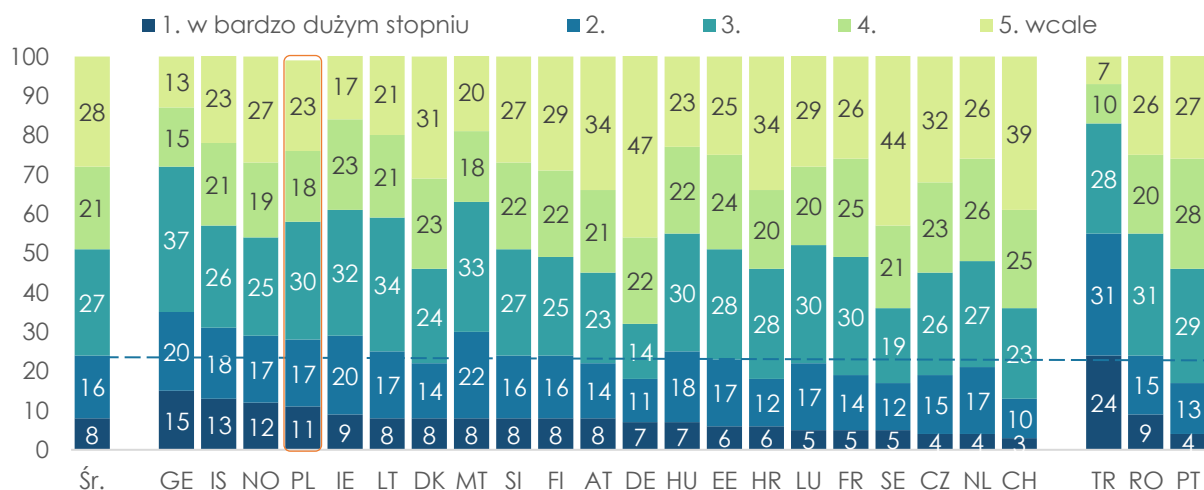
5.14 Trudności finansowe

Nieźródnoważone dochody i wydatki mogą prowadzić do trudności finansowych. W badaniu zapytano o subiektywne poczucie studentów – „W jakim stopniu doświadczasz obecnie trudności finansowych?”. Studenci odpowiadali na pięciostopniowej skali: od „w bardzo dużym stopniu” do „nie doświadczam wcale”.

W poszczególnych krajach grupa osób doświadczających w bardzo dużym stopniu trudności finansowych obejmowała od 3% populacji studentów w Szwajcarii (w której poziom dochodów wyrażony medianą PPS był najwyższy) do 15% w Gruzji (najniższa mediana poziomu dochodów).

W Polsce łącznie 28% studentów doświadczało trudności finansowych (w bardzo dużym stopniu 11%). Prawie jedna czwarta studentów w Polsce stwierdziła także, że nie doświadczają trudności finansowych wcale (23%).

Rysunek 55. Samoocena sytuacji finansowej studentów. "W jakim stopniu doświadczasz obecnie trudności finansowych?". Udział studentów (w %)

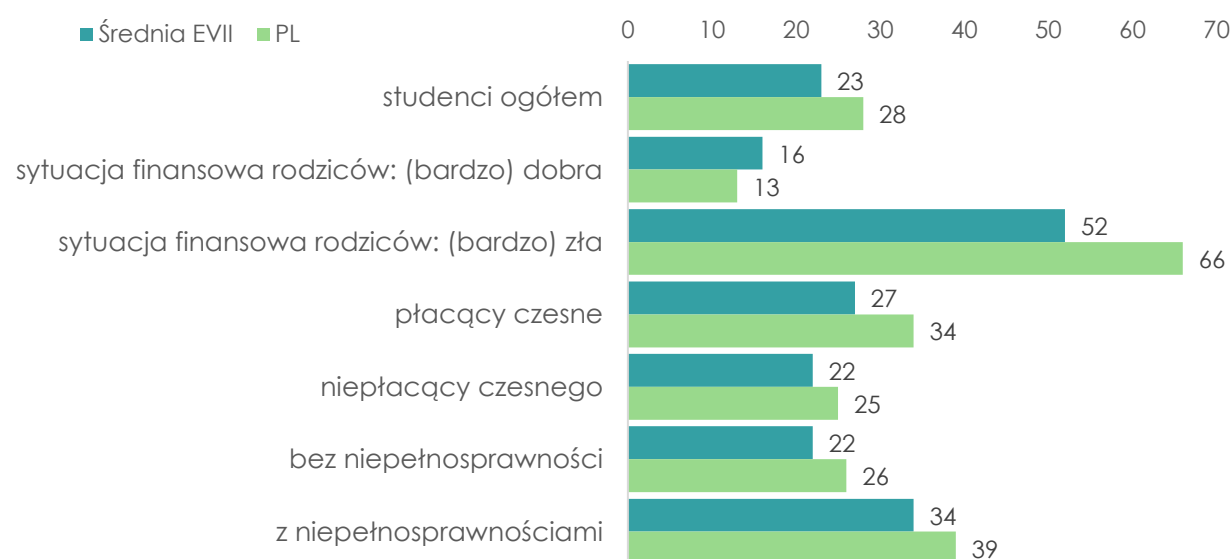

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.18. W jakim stopniu doświadczasz obecnie trudności finansowych?”. AL, IT: brak danych. PT, TR, RO: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

Osoby deklarujące sytuację materialną rodziców jako złą były zdecydowanie bardziej narażone na doświadczanie trudności finansowych na studiach. W ujęciu

międzynarodowym, ponad połowa osób (52%) pochodzących z niezamożnych rodzin deklaruwała doświadczanie trudności finansowych, a w Polsce odsetek ten był jeszcze wyższy - 66%. Podobna sytuacja osób z niezamożnych rodzin dotyczyła około jednej trzeciej państw uczestniczących w badaniu EUROSTUDENT VII (ponad 60% studentów doświadczających trudności finansowych).⁴⁹ Jest to znacząca różnica w stosunku do studentów z relatywnie dobrze sytuowanych rodzin, wśród których trudności finansowych doświadczało średnio w Europie 16%, a w Polsce jedynie 13%. Opłacanie czesnego również nie pozostaje obojętne dla sytuacji materialno-finansowej studentów. Studenci płacący czesne częściej od osób uczęszczających na nieodpłatne studia deklaruwali doświadczanie trudności finansowych (34% vs 25% w Polsce, średnio w Europie 27% vs 22%).

Rysunek 56. Studenci doświadczający trudności finansowych według sytuacji materialnej rodziców, odpłatności studiów oraz (nie)pełnosprawności. Udział w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.18. W jakim stopniu doświadczasz obecnie trudności finansowych?”.

W badaniu EUROSTUDENT VII Polska, Gruzja, Węgry, Chorwacja wyróżniły się najwyższymi odsetkami studentów deklarujących doświadczanie trudności finansowych, którzy pochodzili z rodziny subiektywnie gorszej sytuacji materialnej.⁵⁰ Są

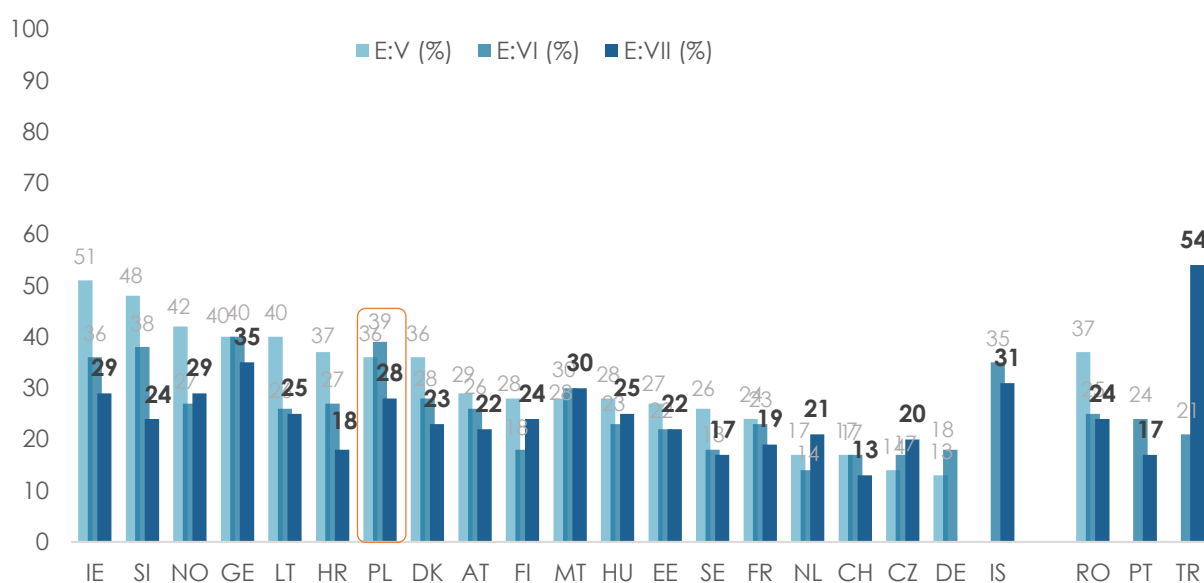
⁴⁹ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 185

⁵⁰ Tamże, s. 185

to kraje, w których dużą rolę w budżecie studentów stanowił wkład rodziny lub/ i partnera (57%-89%), a produkt krajowy brutto na mieszkańca w 2019 roku był poniżej średniej europejskiej.⁵¹

Porównanie danych w czasie (od piątej rundy badania EUROSTUDENT) wskazuje, że odsetek studentów doświadczających (bardzo) poważnych trudności finansowych spadł w większości krajów uczestniczących w projekcie, także w Polsce: z 38% w E: V, po 39% w E:VI, do 28% w EVII.

Rysunek 57. Porównanie w czasie: samoocena sytuacji finansowej studentów. Studenci z (bardzo) poważnymi trudnościami finansowymi. Udział studentów (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „3.8/3.5/4.18 W jakim stopniu doświadczasz obecnie trudności finansowych?”. RO, PT, TR: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

Aby lepiej zrozumieć i nadać bardziej namacalny charakter doświadczaniu trudności finansowych przez studentów, poniżej zaprezentowano odpowiedzi studentów na pytanie o możliwość pokrycia przez nich lub inne osoby kosztu nieoczekiwanego wydatku. W polskiej edycji badania pytanie brzmiało: „Czy byłbyś/ byłabyś w stanie ponieść niespodziewany, konieczny wydatek w wysokości 840 złotych?”. Wartość wydatku podawana w pytaniu różniła się w poszczególnych krajach i zawsze była podawana w walucie krajowej. Za kwotę progową przyjęto wartość, która

⁵¹ Tamże, s. 187

odpowiadała 60% krajowej mediany dochodów wszystkich studentów z poprzedniej (szóstej) edycji badania EUROSTUDENT. Można ten koszt opisać jako jednorazowy, niespodziewany wydatek pochłaniający większą część dochodów (uboższej) połowy populacji studentów.

Na wykresie zaprezentowano udział studentów, którzy zadeklarowali, że nie byłoby w stanie pokryć takiego wydatku z własnych środków, ani nikt inny nie mógłby tego zrobić w ich imieniu. Na niespodziewane wydatki najlepiej przygotowani byli studenci z Czech i Szwecji - mniej niż 10% studentów w tych krajach, gdyby znalazło się w takiej sytuacji, nie byłoby w stanie pokryć nieoczekiwanego wydatku (odpowiednio 4% i 8%). Studenci w trzech krajach wydają się być w najtrudniejszej sytuacji: Szwajcarii, Irlandii i Gruzji – tam ponad jedna trzecia studentów nie dałaby rady (nawet przy wsparciu osób trzecich) pokryć wydatku (35%-36%).

W Polsce natomiast taki wydatek byłby niemożliwy do pokrycia przez studentów lub inne osoby dla nieco ponad jednej piątej populacji (22%) studentów. Podobny odsetek studentów w takiej sytuacji (21%-24%) można zaobserwować w Dani, Islandii, Estonii, Litwie i Luksemburgu.

Dodając do tych analiz ocenę sytuacji finansowej rodziców studentów wyraźnie widać różnice pomiędzy dwiema grupami studentów: oceniających sytuację materialno-finansową swoich rodziców jako (bardzo) złą, a oceniających ją jako (bardzo) dobrą. W całym badaniu w pierwszej grupie od 16% do 74% studentów nie mogłoby pokryć nieoczekiwanego wydatku, podczas gdy w drugiej tylko od 1% do 28%.

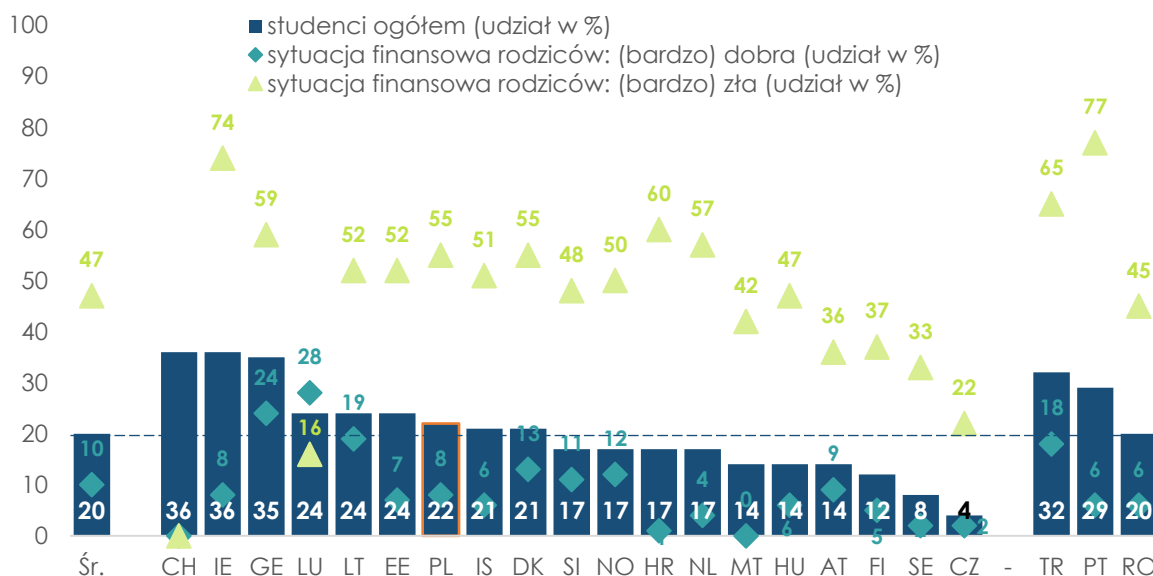
Największa dysproporcja jest w Irlandii, w której aż 74% osób pochodzących z niezbyt dobrze sytuowanych rodzin nie poradziłoby sobie z pokryciem nieoczekiwanego wydatku, podczas gdy tylko 8% studentów z rodzin dobrze sytuowanych finansowo.

W Polsce różnica ta również jest znacząca: ponad połowa osób, których rodzice byli w (bardzo) złej sytuacji finansowej nie dałoby rady pokryć kosztów nieoczekiwanego wydatku rzędu 840 złotych (55%), podczas gdy tylko 8% wśród tych, których rodzice byli (bardzo) dobrze sytuowani finansowo. Dysproporcja wynosi 47 punktów procentowych. W porównaniu do innych państw, jest to różnica umiarkowanie wysoka.

Kraje, w których studenci pochodzący z dobrze i źle sytuowanych rodzin poradziłoby sobie podobnie, to Czechy i Austria, różnica pomiędzy grupami studentów o różnym

pochodzeniu jest tam relatywnie najniższa i wynosi odpowiednio 20 i 27 punktów procentowych.

Rysunek 58. Odsetek studentów, których nie stać na opłacenie niespodziewanego wydatku z własnych środków lub innej osoby (udział w %).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.19. Czy byłbyś/ byłabyś w stanie ponieść niespodziewany, konieczny wydatek w wysokości 840 złotych?” AL, DE, FR, IT: brak danych. CH: brak danych o sytuacji finansowej rodziców. MT: za niska liczebność dla grupy pochodzącej z dobrze sytuowanych rodzin. TR, PT, RO: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

Inne grupy studentów, które nieproporcjonalnie częściej wyrażały niezdolność do opłacenia niespodziewanych, niezbędnych i dość dużych wydatków, to na przykład studenci z trudnościami finansowymi, studenci, których wejście do edukacji wyższej było alternatywne (np. opóźnione), studenci zagraniczni, studenci zależni finansowo od krajowego wsparcia publicznego, oraz studenci, których rodzice uzyskali niższe wykształcenie.⁵²

5.15 Podsumowanie

Praca, staże i dochody

⁵² Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 217

W Polsce łącznie 80% studentów podejmowało pracę w trakcie semestru lub w czasie wolnym od zajęć i wykładów, jest to wynik bardzo zbliżony do średniej we wszystkich badanych krajach (78%), w tym Danii (80%) i Szwecji (78%). To więcej o 3 punkty procentowe w porównaniu do poprzedniej edycji badania EUROSTUDENT zrealizowanej w 2016 roku.

W Polsce częściej to studenci „pierwszego pokolenia” podejmowali się pracy zarobkowej w trakcie trwania semestru niż „studenci kolejnego pokolenia”. Wśród studentów pracujących w czasie wolnym tendencja jest odwrotna, wyższa jest aktywność zarobkowa studentów pochodzących z rodzin, gdzie rodzice uzyskali wykształcenie wyższe (23%), aniżeli wśród studentów, których rodzice nie uzyskali takiego wykształcenia (19%).

Polska znalazła się na ostatnim miejscu pod względem odsetka studentów, których praca jest związana z kierunkiem studiów (26%). Dla porównania średnia to 46%, a kraj z najwyższym odsetkiem to Finlandia – 63%. Większość studentów w Polsce podejmuje się prac nieskorelowanych z kierunkiem studiów (74%). Grupy kierunków ISCED-F, w których największy odsetek studentów pracuje w zawodzie, to biznes, administracja i prawo (37%), kształcenie (36%), technologie teleinformatyczne (34%).

Trzy najważniejsze powody podejmowania pracy: w Polsce studenci pracują przede wszystkim po to, aby stać ich było na rzeczy, których inaczej nie mogliby sobie kupić (79%), następnie po to, aby pokryć koszt utrzymania (71%) i aby zdobyć doświadczenie na rynku pracy (62%).

Polska jest w grupie krajów, w których mniejsza niż przeciętnie część studentów odbywała staże (35%). Łącznie 46% wszystkich staży to staże obowiązkowe i niepłatne, kolejne 12% jest obowiązkowych ale odpłatnych. Mniejsza część staży w Polsce (łącznie 41%) była podjęta dobrowolnie.

Główne źródło dochodu studentów w Polsce to praca zarobkowa - 51% całkowitego średniego dochodu miesięcznego w ujęciu makro. Kolejne 41% budżetu stanowiło wsparcie rodziny/ partnera.

Wysokość dochodów studentów z Polski porównywalna jest do wyników międzynarodowych – mediana dochodów wyniosła 844 PPS. W 2016 roku wartość ta

wynosiła 858 PPS. Studenci starsi, mieszkający samodzielnie, zależni finansowo od własnej pracy zarobkowej oraz osoby płacące czesne dysponowały większymi kwotami.

Koncentracja dochodów w Polsce mierzona wskaźnikiem Giniego oraz S80/S20 jest na umiarkowanie wysokim poziomie (Gini = 0,37; S80/S20 = 8).

Niemal trzy czwarte studentów w Polsce uzyskiwało wkład finansowo-materialny od rodziny/ partnera (71%). O ile odsetek studentów korzystających ze wsparcia rodziny zbliżony był do średniej międzynarodowej, to wsparcie to stanowiło średnio większą niż przeciętnie część studenckiego budżetu (67%).

W Polsce dochody z publicznych źródeł krajowych stanowiły jedynie 4% całkowitego średniego miesięcznego dochodu studentów, przy czym 16% wszystkich studentów zadeklarowało otrzymywanie wsparcia publicznego. To jeden z najniższych odsetków w całym badaniu – podobnie mało lub mniej studentów otrzymywało wsparcie publiczne jedynie w Szwajcarii i w Austrii (9% i 16%).

Dla 16% studentów otrzymujących wsparcie publiczne, stanowiło ono połowę ich miesięcznego budżetu (50%). W Polsce udział takiej pomocy w łącznych miesięcznych dochodach studentów był powyżej średniej, jednak otrzymywana była przez mniejszą część studentów niż przeciętna.

Struktura pomocy publicznej kierowanej do studentów przeciętnie w całym badaniu opierała się na 29% zwrotnych formach wsparcia oraz 71% bezzwrotnych. Kredyty studenckie nie są zatem popularną formą pomocy dla studentów w Polsce. Stanowiły około jedną piątą (21%) całkowitej krajowej pomocy publicznej dla studentów.

Wydatki

Struktura wydatków studentów w Polsce była bardzo zbliżona do średniej międzynarodowej. Studenci sami opłacali 65% całości kosztów utrzymania, inne osoby opłacały 25% tych wydatków.

Polska jest w grupie krajów, w których koszty utrzymania stanowiły niemal całość miesięcznych wydatków tj. powyżej 90%. Koszty zakwaterowania, wyżywienia

oraz transportu obejmowały 68% miesięcznych wydatków studentów niemieszkających z rodzicami w Polsce.

Wydatki na mieszkanie pochłaniały 36% wydatków studentów niemieszkających z rodzicami w Polsce, co jest wynikiem bardzo zbliżonym do międzynarodowej średniej (35%). Wyżywienie to w Polsce jedna czwarta (25%) wydatków a transport 8%. Zbliżoną do polskiej strukturę kluczowych wydatków na życie studentów niemieszkających już z rodzicami można zaobserwować w Estonii oraz Austrii.

Koszty zakwaterowania nie uległy znaczącym zmianom od piątej rundy badania EUROSTUDENT. Koszty zakwaterowania studenckiego w Polsce są wyraźnie niższe od średniej międzynarodowej (212 PPS vs 268 PPS), koszt zamieszkiwania z innymi osobami jest na zbliżonym poziomie (328 PPS vs 321 PPS), a mieszkanie z partnerem/ dzieckiem jest nieco droższe niż przeciętnie (435 PPS vs 407 PPS).

Wyższy wydatek za zakwaterowanie w Warszawie obciążał studentów w stolicy nieco bardziej niż w mniejszych miejscowościach (do 100 tysięcy mieszkańców). W stolicy wydatek 422 PPS na zakwaterowanie stanowi 34% łącznych wydatków, natomiast w mniejszych miejscowościach średni koszt 300 PPS to 28% łącznych wydatków studentów.

Wszystkie kategorie wydatków związanych ze studiami w Polsce obciążały portfel studentów w nieco mniejszym stopniu, niż miało to miejsce przeciętnie w Europie. Stanowiły 11% ogółu miesięcznych wydatków studentów, bez względu na to, kto uiszczał te opłaty. Średnia międzynarodowa wynosiła 14%.

W Polsce 48% studiujących uiszczało opłaty za studia np. w postaci czesnego. Jeżeli chodzi udział studentów opłacających czesne na uczelniach akademickich w Polsce było ich jedynie 37%, podczas gdy na uczelniach zawodowych 78%. Większe różnice odnotowano jedynie w Czechach i Austrii.

W Polsce oraz średnio w Europie największy odsetek osób płacących czesne znaleźć można wśród studentów kierunków biznesu, administracji i prawa (64% i 61%).

W Polsce studenci płacący czesne i otrzymujący pomoc publiczną uzyskiwali ją w wysokości 258 PPS, a opłaty na czesne wynosiły 109 PPS, z czego wynika, że pomoc publiczna przewyższa poziom opłat ponad dwukrotnie.

Bilans finansowy

W Polsce łącznie 28% studentów doświadczało trudności finansowych (w bardzo dużym stopniu 11%). Odsetek ten istotnie spadł w porównaniu do poprzednich edycji badania.

Osoby deklarujące sytuację materialną rodziców jako złą były zdecydowanie bardziej narażone na doświadczanie trudności finansowych na studiach. W ujęciu międzynarodowym ponad połowa osób (52%) pochodzących z niezamożnych rodzin deklarowała doświadczanie trudności finansowych, a w Polsce odsetek ten był jeszcze wyższy - 66%.

Porównanie danych w czasie (od piątej rundy badania EUROSTUDENT) wskazuje, że odsetek studentów doświadczających (bardzo) poważnych trudności finansowych spadł w większości krajów uczestniczących w projekcie, także w Polsce: z 38% w E: V, po 39% w E:VI, do 28% w EVII.

W Polsce niespodziewany ale konieczny wydatek wysokości 840 złotych (60% mediany dochodów w szóstej rundy badania EUROSTUDENT) byłby niemożliwy do pokrycia przez studentów (lub inne osoby w ich imieniu) dla nieco ponad jednej piątej populacji studentów (22%). Byłoby to niemożliwe dla 55% studentów, którzy ocenili sytuację finansową swoich rodziców jako (bardzo) złą.

6 Budżet czasu studentów

Przejsie do edukacji na poziomie wyzszym wiąże się z duzymi zmianami dla dotychczasowych uczniów. Stają się studentami. Przede wszystkim studenci uzyskują większą swobodę nauki czy obecności na zajęciach czy konieczność wkładania większego wysiłku w naukę własną. Studia wiążą się przede wszystkim z większą samodzielnością i odpowiedzialnością, w porównaniu do edukacji na niższych szczeblach – w szkole podstawowej lub ponadpodstawowej. Nauka własna i zadania wykonywane samodzielnie nabierają poważniejszego charakteru, źródła wiedzy są bardzo różnorodne, niejednokrotnie wymagają wielu godzin poszukiwania informacji. Do tego dochodzi często potrzeba podjęcia pracy zarobkowej, by samodzielnie się utrzymać lub chociaż odciążyć rodzinę finansowo. Istnieją duże różnice pomiędzy zaangażowaniem w naukę studentów na uczelniach różnego typu czy na różnych kierunkach. Jedną z możliwych miar obciążenia, a zarazem zaangażowania w poszczególne aktywności, które podejmuje student, jest poświęcany na nie czas. Zarządzanie swoimi obowiązkami w czasie jest dla studentów ważnym zadaniem, aby sprawnie połączyć obowiązki z czasem wolnym. Zbytne obciążenie może przecież prowadzić do negatywnych skutków jak porzucanie studiów i przerywanie nauki, problemy psychiczne czy chociażby niesatysfakcjonujące rezultaty.

Analizując budżet czasu studentów, w badaniu EUROSTUDENT VII skupiono się na trzech głównych elementach:

- pracy zarobkowej – tj. czasie poświęcanym na zarabianie pieniędzy, odpłatną pracę zawodową,
- nauce na uczelni – tj. spędzaniu czasu na wykładach, ćwiczeniach, laboratoriach, wszelkich zajęciach organizowanych przez uczelnie w ramach programu studiów,
- nauce własnej – tj. nauce samodzielnej, podejmowanej poza zajęciami na uczelni.

Studenci w badaniu EUROSTUDENT mieli za zadanie oszacować, ile godzin średnio poświęcają w typowym tygodniu w semestrze, na wymienione wyżej czynności. Aby lepiej zrozumieć budżet czasu studentów i skutki różnego rodzaju obciążeń, zapytano

studentów także o zadowolenie z ich budżetu czasu oraz samoocenę wyników nauki w porównaniu do innych studentów oraz chęć rezygnacji ze studiów. Przyglądając się budżetowi czasu studentów, warto pamiętać, że przeciętne obciążenie osoby pracującej na pełen etat w Polsce to 40 godzin tygodniowo.

6.1 Struktura budżetu czasu

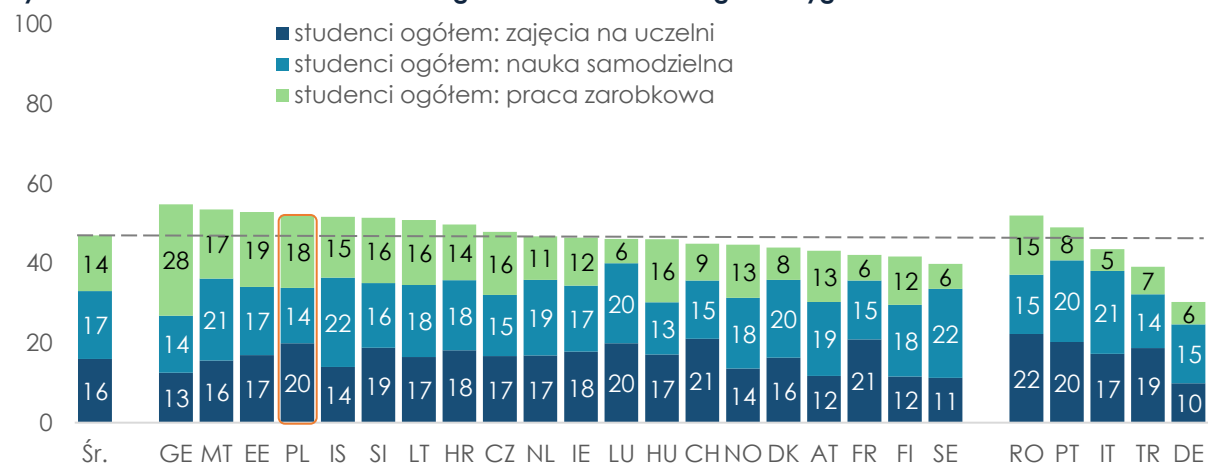
Łączna liczba godzin przeznaczanych średnio w tygodniu na obowiązki związane z pracą czy nauką wahała się w Europie od 40 godzin w Szwecji do 55 w Gruzji. Przy czym, w Szwecji dominującą czynnością była nauka samodzielna (22 godziny w tygodniu), a w Gruzji praca zarobkowa (28 godzin tygodniowo).

W Polsce wyróżnione obowiązki zajmowały studentom łącznie średnio 52 godziny i jest to jeden z wyższych wyników w Europie. Najbardziej czasochłonne w Polsce były zajęcia na uczelni – 20 godzin w tygodniu, a następnie praca zarobkowa – 18 godzin (mniej niż pół etatu). Nauka samodzielna zajmowała w Polsce studentom mniej czasu, bo średnio 14 godzin tygodniowo, czyli ok. 2 godziny dziennie. Inne kraje, w których studenci byli wyjątkowo zajęci, to Malta i Estonia, praca i nauka zajmowały im 54-53 godziny tygodniowo.

Zajęcia na uczelni stanowiły główny składnik budżetu czasu studentów w Polsce (20 godzin tygodniowo), ale również we Francji i Szwajcarii (21 godzin tygodniowo) oraz Luksemburgu (na równi z nauką samodzielną – 20 godzin tygodniowo). Średnio w Europie studenci spędzali natomiast 16 godzin na zajęciach w uczelni. Relatywnie najmniej czasu na zajęciach spędzali studenci w Austrii i Finlandii (12 godzin tygodniowo), w Gruzji (13 godzin), Islandii i Norwegii (14 godzin). Z drugiej strony, nauka samodzielna w porównaniu do innych aktywności, była najbardziej czasochłonnym zajęciem dla studentów na Islandii i w Szwecji (22 godziny tygodniowo), na Malcie (21 godzin), Danii (20 godzin). Najmniej czasu ze wszystkich czynności na samodzielną naukę poświęcali studenci w Polsce (14 godzin), Czechach (15 godzin) i na Węgrzech (13 godzin).

Praca zarobkowa była przeważającym zajęciem (pod względem poświęcanego na nią czasu) tylko dla studentów w Gruzji (28 godzin tygodniowo) i Estonii (19 godzin).

Rysunek 59. Budżet czasu studentów ogółem. Średnia liczba godzin tygodniowo w semestrze.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: 3.4. Ile godzin spędzasz na zajęciach w uczelni oraz na samodzielnej nauce w typowym tygodniu bieżącego semestru? 4.6. Ile godzin spędzasz wykonując pracę zarobkową w typowym tygodniu bieżącego semestru?. DE, IT, PT, RO, TR: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 – w 2020 i/lub 2021.

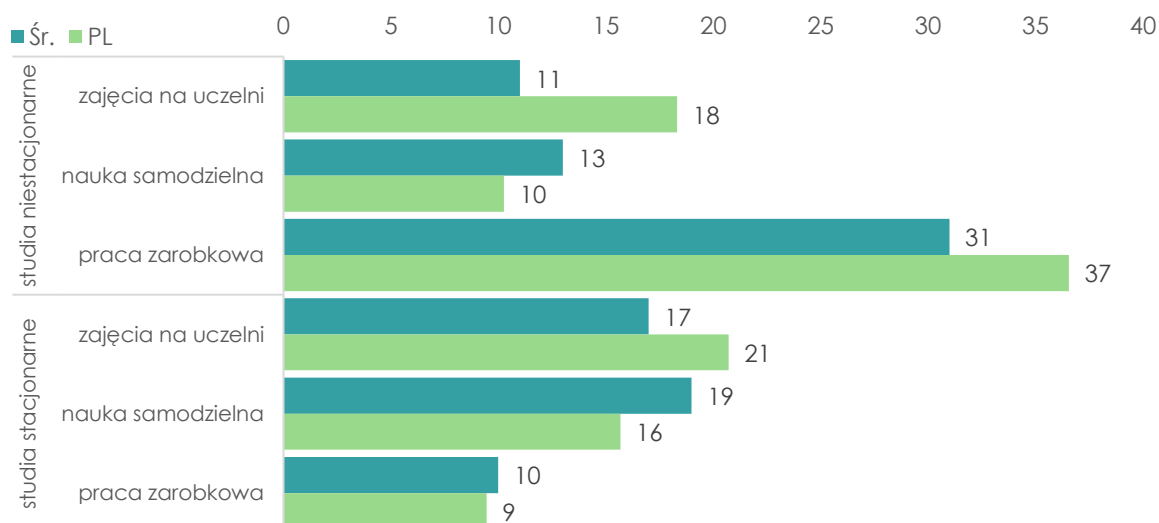
Sumując czas poświęcany na naukę (na uczelni oraz samodzielnie) i porównując go do czasu poświęcanego na pracę, wygląda na to, że średnio w Europie studenci poświęcali niemal dwa i pół razy więcej godzin na naukę, aniżeli na pracę zarobkową. Są kraje, w których ta proporcja jest bardziej zbalansowana i kraje, w których studenci zajmują się głównie nauką. Tylko Gruzja jest przykładem kraju, gdzie proporcja czasu na naukę i na pracę jest niemal równa: 27 godzin tygodniowo studenci poświęcali na naukę i kolejne 28 na pracę. W Luksemburgu studenci poświęcali prawie siedmiokrotnie więcej czasu na naukę niż na pracę, a w Szwecji i Francji ponad pięciokrotnie. W Polsce proporcja wynosi prawie 2 do 1: łącznie na naukę studenci poświęcali 34 godziny tygodniowo, a na pracę 18 godzin.

Naturalnie studenci form stacjonarnych i niestacjonarnych studiów mają inną strukturę budżetu czasu. Jeśli chodzi o studentów studiów niestacjonarnych to poświęcali oni zdecydowanie więcej godzin na pracę: w Polsce nawet 37 godzin tygodniowo, czyli prawie pełny etat. Średnio studenci niestacjonarni w Europie na pracę zarobkową przeznaczali nieco mniej, bo 31 godzin tygodniowo, najwięcej w Gruzji (28 godzin), najmniej we Francji, Luksemburgu i Szwecji (6 godzin).

Studenci niestacjonarni w Polsce uczyli się samodzielnie nieco mniej, niż wynika to ze średniej międzynarodowej - 10 godzin w porównaniu do 13 godzin średnio w badaniu. Natomiast więcej czasu spędzali na uczelniach – 18 godzin, podczas gdy średnia

w Europie wyniosła 11 godzin. Jest to najbardziej wydatna różnica wyników polskiej części badania, w porównaniu do średnich międzynarodowych pomiędzy studentami różnych form studiów.

Rysunek 60. Budżet czasu studentów według formy studiów. Średnia liczba godzin tygodniowo w semestrze.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: 3.4. Ile godzin spędzasz na zajęciach w uczelni oraz na samodzielnej nauce w typowym tygodniu bieżącego semestru? 4.6. Ile godzin spędzasz wykonując pracę zarobkową w typowym tygodniu bieżącego semestru?". Średnia międzynarodowa nie uwzględnia: GE, DE, FR, TR; oraz niestacjonarnych form w: AT, DK, IT.

Jeśli chodzi o różnice w ilości czasu poświęcanego na naukę i pracę pomiędzy kolejnymi rundami badania EUROSTUDENT zaobserwowano niewielkie różnice w większości państw, również w Polsce (1-2 godziny tygodniowo).⁵³

Z analiz przeprowadzonych przez konsorcjum wynika, że im więcej czasu poświęcanego było przez studentów na pracę, tym mniej na naukę.⁵⁴ praca podejmowana była więc kosztem studiów, a nie czasu wolnego.

6.2 Intensywność studiów

⁵³ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 132

⁵⁴ Tamże, s. 132-134

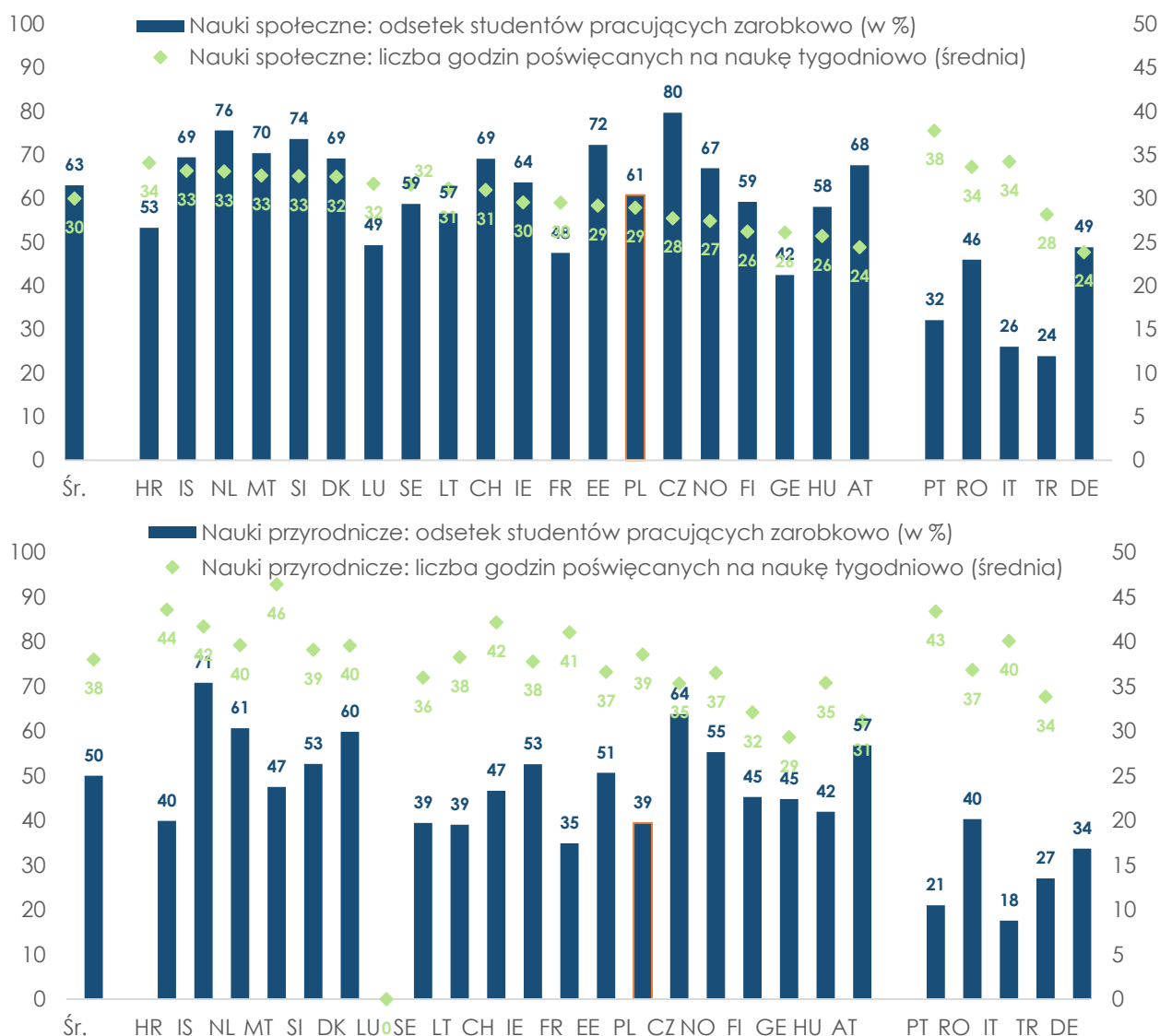
Łączenie nauki i pracy jest trudniejsze dla osób, których program studiów jest bardziej wymagający, bardziej czasochłonny. Tygodniowa liczba godzin poświęcanych na zajęcia na uczelni przez studentów w Polsce była powyżej średniej międzynarodowej, zarówno dla studentów studiów stacjonarnych jak i niestacjonarnych. W tym podrozdziale przedstawiono grupy, które mają szczególnie wymagające, czasochłonne studia, zarówno pod kątem zajęć na uczelni, ale też samodzielnej nauki. W grupach kierunków ISCED-F, porównano średnią liczbę godzin spędzaną na nauce (na uczelni i nauce własnej) z odsetkiem studentów, którzy mieli pracę. Wybrano dwie grupy z przeciwległych krańców intensywności nauki i pracy – nauki społeczne i nauki przyrodnicze.

Studenci o niższej intensywności nauki byli bardziej skłonni do podejmowania pracy równoległej. W przypadku nauk społecznych, przy średnim międzynarodowym obciążeniu nauką wynoszącym 30 godzin tygodniowo, pracę miała większość studentów – średnio 63%. W naukach przyrodniczych obciążenie nauką było średnio o osiem godzin wyższe (38 godzin tygodniowo), przy czym połowa (50%) studentów miała pracę zarobkową.⁵⁵

W Polsce uzyskane wyniki są zbliżone do międzynarodowych – w grupie kierunków nauk społecznych studenci poświęcali średnio 29 godzin tygodniowo na naukę i 61% z nich miało pracę. W naukach przyrodniczych – o większej intensywności: 39 godzin nauki w tygodniu, mniej studentów miało pracę - 39%.

⁵⁵ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 134

Rysunek 61. Czas spędzony przez studentów na zajęciach związanych ze studiami oraz odsetek studentów wykonujących prace zarobkowe według kierunku studiów (nauki społeczne i nauki przyrodnicze).

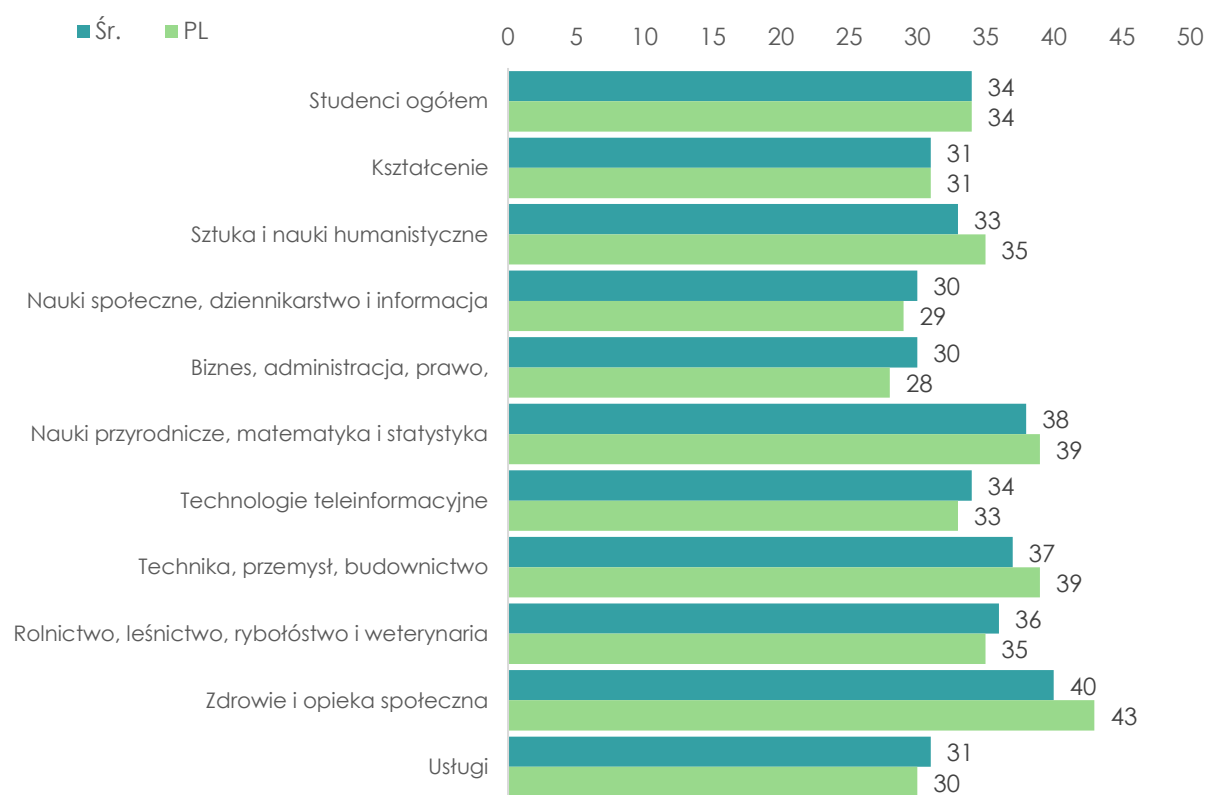
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „3.4. Ile godzin spędzasz na zajęciach w uczelni oraz na samodzielnej nauce w typowym tygodniu bieżącego semestru?”, „4.5. Czy wykonujesz pracę zarobkową w bieżącym semestrze?”. LU: zbyt mała liczebność dla nauk przyrodniczych. DE, IT, PT, RO, TR: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

Najbardziej wymagające grupy kierunków (pod względem czasu poświęcanego na naukę) to „nauki przyrodnicze, matematyka i statystyka”, „technologie teleinformacyjne”, „technika, przemysł i budownictwo”, „rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo i weterynaria” oraz „zdrowie i opieka społeczna”.

Z drugiej strony, programy studiów mniej obciążające studentów to „edukacja”, „sztuka i humanistyka”, „nauki społeczne, dziennikarstwo i informacja”, „biznes, administracja i prawo” oraz „usługi”.⁵⁶

W Polsce studenci z grupy kierunków „Zdrowie i opieka społeczna” obłożeni byli nauką ponadprzeciętnie - w porównaniu do średniej w całym badaniu. Tygodniowo spędzali na nauce trzy godziny więcej. W przypadku pozostałych grup kierunków różnica wynosiła od 0 do 2 godzin.

Rysunek 62. Średnia liczba godzin w tygodniu przeznaczanych na naukę (na uczelni i samodzielnie) według grupy kierunków ISCED-F.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „3.4. Ile godzin spędzasz na zajęciach w uczelni oraz na samodzielnej nauce w typowym tygodniu bieżącego semestru?”, „4.5. Czy wykonujesz pracę zarobkową w bieżącym semestrze?”.

W Polsce intensywność nauki na zajęciach studentów uczelni akademickich wynosiła średnio 20 godzin, podczas gdy uczelni zawodowych - 19, więc różnica była

⁵⁶ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 135

nieznaczna.⁵⁷ Podobnie z liczbą godzin poświęcanych na zajęcia na uczelni w kolejnych latach realizowanego programu, od I do IV roku nauki wynosiła ok. 20, dopiero na V roku nauki spadła do 16 godzin tygodniowo. Odwrotnie działo się z liczbą godzin nauki własnej: od I do III roku było to średnio 13-14 godzin w tygodniu, podczas gdy na IV i V roku więcej: 16 i 17 godzin w tygodniu. Studiowanie na uczelni akademickiej wymagało od studentów w Polsce średnio 15 godzin samodzielnej nauki w tygodniu, podczas gdy na uczelniach zawodowych jedynie 10.⁵⁸

6.3 Satysfakcja z budżetu czasu

Liczby i udziały procentowe w sposób bezpośredni informują nas o wymiarze obowiązków studentów – ich czasochłonności i intensywności. Jednak wskazówką, jak liczby zinterpretować są opinie samych studentów. W tym rozdziale przedstawiono, jak studenci zmieniliby swój nakład czasu na naukę i pracę, gdyby mieli taką możliwość.

Jeśli za zadowolonych z budżetu czasu uznać osoby, które nie zmieniłyby nic i dalej poświęcały tyle samo czasu na pracę i naukę co do tej pory, to wśród studentów w Polsce tylko co dziesiąty byłby w pełni usatysfakcjonowany ze swojego budżetu czasu (11%), a średnio w Europie prawie co piąty (18%). Odsetek zadowolonych studentów uzyskany w wynikach polskiej części był najniższy spośród krajów uczestniczących w siódmej edycji badania.⁵⁹ Niskie odsetki usatysfakcjonowanych studentów w populacji (15% i mniej) odnotowano także na Litwie, w Czechach, Chorwacji i Estonii. Trzy kraje o najwyższym udziale całkowicie zadowolonych ze swojego czasu studentów to Gruzja, Holandia i Luksemburg. Warto w tym miejscu przypomnieć, że w Gruzji studenci poświęcali aż 28 godzin tygodniowo na pracę i prawie tyle samo czasu na naukę.

⁵⁷ Tamże, s. 143

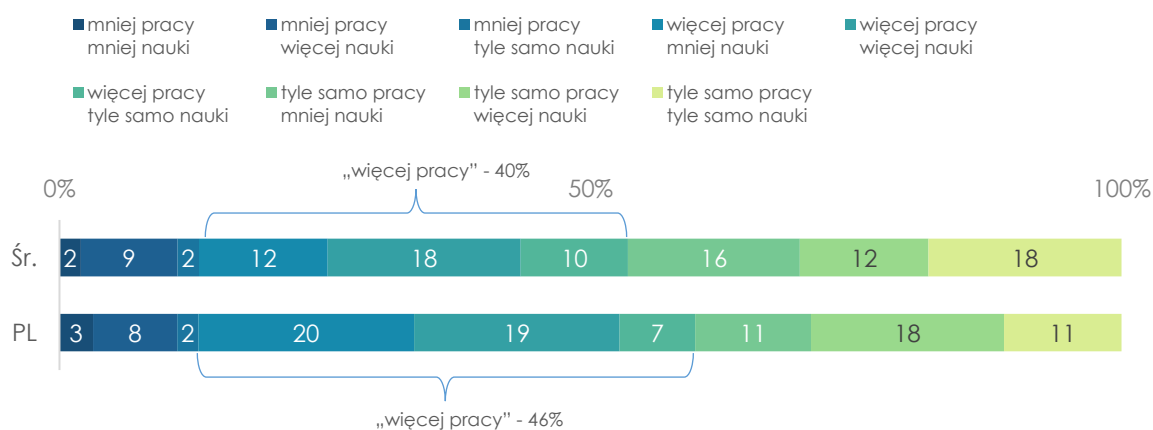
⁵⁸ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 144

⁵⁹ Tamże, s. 137

W Polsce prawie połowa studentów ogółem (46%) chciałaby pracować więcej, a pracowali prawie na pół etatu tygodniowo (średnio 18 godzin). Tylko 13% życzyłoby sobie ograniczyć pracę i pracować mniej.

Również prawie połowa studentów w Polsce chciałaby więcej się uczyć (45%), choć same zajęcia na uczelni zajmowały im średnio 20 godzin tygodniowo, a kolejne 14 godzin - nauka samodzielna. W Polsce co piąty student nic by nie zmienił w ilości czasu poświęcanego na naukę (20%), a co trzeci (34%) chciałby jednak poświęcać na nią mniej czasu.

Rysunek 63. Zadowolenie studentów z budżetu czasu. Udział studentów w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „3.4. Ile godzin spędzasz na zajęciach w uczelni oraz na samodzielnej nauce w typowym tygodniu bieżącego semestru?”, „4.5. Czy wykonujesz pracę zarobkową w bieżącym semestrze?”.

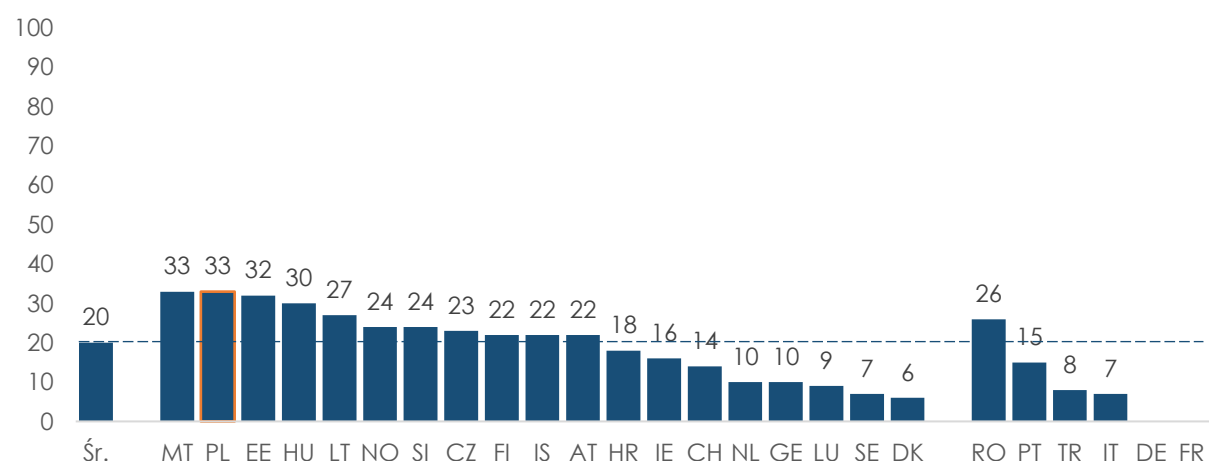
6.4 Student czy pracownik?

Jeżeli chodzi o auto-percepcję oraz poziom utożsamiania się z rolą pracownika lub studenta, badani studenci w Europie w większości wybierali tę drugą rolę. Średnio tylko co piąty określił siebie jako przede wszystkim pracownika, a dopiero w drugiej kolejności jako studenta (20%). Odnotowano duże różnice pomiędzy poszczególnymi państwami: od 6% studentów postrzegających siebie przede wszystkim jako pracowników w Danii, do 33% na Malcie oraz w Polsce. Odsetek rzędu 30% lub wyższy deklaracji studentów, że są przede wszystkim pracownikami, uzyskano także w Estonii i na Węgrzech.

Jako głównie pracowników w większym stopniu identyfikują siebie osoby, których droga na studia przebiegała w sposób alternatywny np. niebezpośrednio po

ukończeniu szkoły średniej. W Polsce odsetek ten wynosił aż 61%, podczas gdy wśród studentów o tradycyjnej ścieżce rozpoczęcia studiów dwukrotnie mniej - 31%. Wyższy odsetek studentów identyfikujących siebie jako głównie pracowników, o alternatywnej drodze na studia miała tylko Słowenia (65%).

Rysunek 64. Odsetek studentów postrzegających siebie przede wszystkim jako pracownicy. Dane w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.9.Które z poniższych stwierdzeń lepiej opisuje Twoją obecną sytuację? 1 - Przede wszystkim studiuje, a oprócz tego pracuję. 2 - Przede wszystkim pracuję, a oprócz tego studiuje.” DE, RO, PT, TR, IT: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021. DE, FR: brak danych.

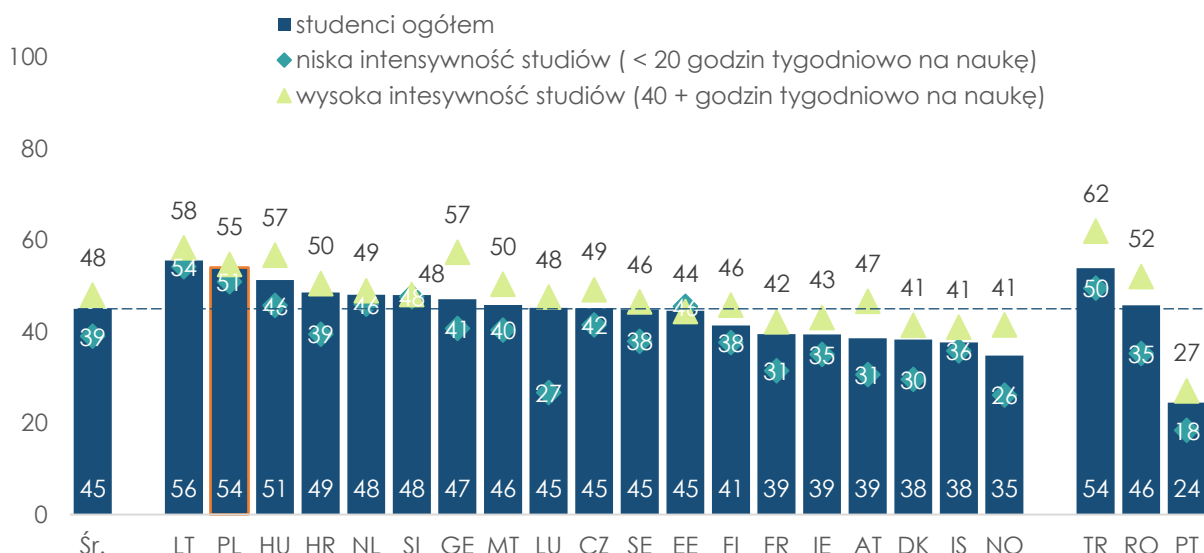
6.5 Subiektywna ocena rezultatów nauki

Poniższy wykres przedstawia w jaki sposób, przy przedstawionych warunkach i intensywności pracy oraz studiowania, respondenci oceniają swoje rezultaty w nauce w porównaniu do innych. Studenci, którzy poświęcali 40 lub więcej godzin w tygodniu na naukę, byli pewniejsi swoich rezultatów w nauce. Wśród nich, w Polsce ponad połowa (55%) uważała, że osiągnęte przez nich wyniki było nieco lub znacznie lepsze niż innych studentów. Również blisko połowa studentów (51%) oceniła swoje rezultaty jako lepsze, wśród tych, którzy uczą się do 20 godzin tygodniowo. Różnica pomiędzy tymi grupami studentów jest najbardziej widoczna w Luksemburgu, Gruzji, Austrii i Norwegii (15-21 punktów procentowych). Najmniejsze różnice grup o różnej intensywności studiów w samoocenie rezultatów nauki odnotowano w Słowenii, Estonii i Holandii (3 lub mniej punktów procentowych).

Studenci w Polsce ogólnie byli pewniejsi swoich rezultatów niż studenci w innych państwach. W Polsce ogółem 54% studentów uważało, że uzyskiwała lepsze wyniki od

innych, podczas, gdy przeciętnie w całym badaniu nieco mniej, bo 45%. Większy udział osób pozytywnie oceniających swoje rezultaty w populacji studentów odnotowano tylko na Litwie (56%).

Rysunek 65. Odsetek studentów, którzy oceniają swoje wyniki w nauce jako nieco lub znacznie lepsze. Studenci ogółem oraz ze względu na intensywność nauki. Dane w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „3.8. Jak oceniłbyś/ oceniłabyś swoje dotychczasowe wyniki w nauce na obecnym kierunku studiów w porównaniu z innymi studentami?”. CH, DE, IT: brak danych. TR, RO, PT: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

6.6 Trudności w pogodzeniu pracy i studiów

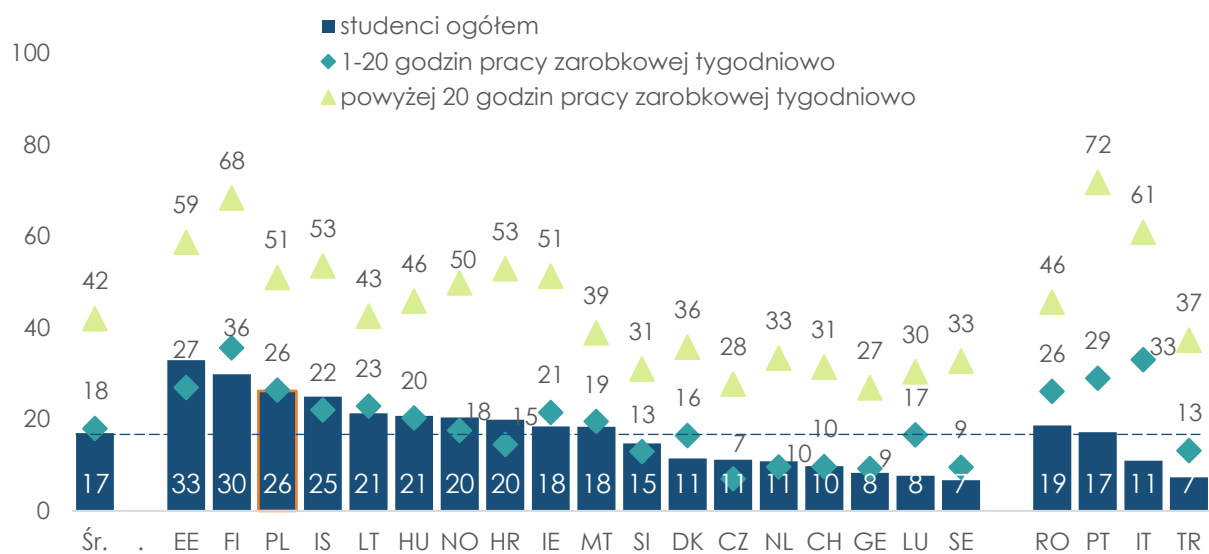
W kwestionariuszu badawczym do siódmej edycji EUROSTUDENTA zadano pytanie o to, do jakiego stopnia studenci doświadczają trudności w nauce, z różnego rodzaju powodów. Jedną z możliwych odpowiedzi było doświadczanie trudności w studiowaniu ze względu na obowiązki związane z pracą zarobkową.

W ujęciu międzynarodowym średnio 17% wszystkich studentów doświadczało trudności w nauce z powodu obowiązków związanych z pracą zarobkową. Szczególnie odczuwały to osoby, które pracowały więcej, niż 20 godzin tygodniowo. Spośród nich, odsetek studentów zgłaszających trudności wzrasta ponad dwukrotnie i wynosi 42% (vs. 18% w grupie pracującej do 20 godzin tygodniowo).

Polska była na trzecim miejscu pod względem wysokości odsetka studentów ogółem deklarujących, że doświadczało trudności z nauką w związku ze swoimi obowiązkami

zawodowymi – 26%. To znaczy, że średnio co czwarty student borykał się z wpływem swoich obowiązków zawodowych na naukę. Wśród osób pracujących ponad 20 godzin w tygodniu, odsetek osób odczuwających trudności w nauce z powodu swojej pracę wynosił aż 51%. Podobne odsetki (powyżej 50%) odnotowano także w Estonii, Finlandii, Islandii, Chorwacji, Irlandii.

Rysunek 66. Samoocena dotychczasowych trudności na studiach związanych z obowiązkami zawodowymi, udział studentów. Studenci ogółem oraz według intensywności pracę. Dane w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „3.1. Czy w obecnym semestrze napotykasz na którekolwiek z poniższych trudności w studiowaniu?”. DE, FR: brak danych. RO, PT, IT, TR: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

6.7 Chęć porzucenia studiów

W Polsce i całej Europie pomimo wyższego odsetka studentów wykonujących czasochłonną pracę, którzy doświadczali w związku z tym problemów ze studiowaniem, nie widać większych różnic w udziale studentów, którzy poważnie rozważali rezygnację ze studiów.⁶⁰

Średnio w całym badaniu tylko 7% studentów poważnie myślało o porzuceniu studiów wyższych, przy czym 8% studentów najbardziej zapracowanych (powyżej 20 godzin

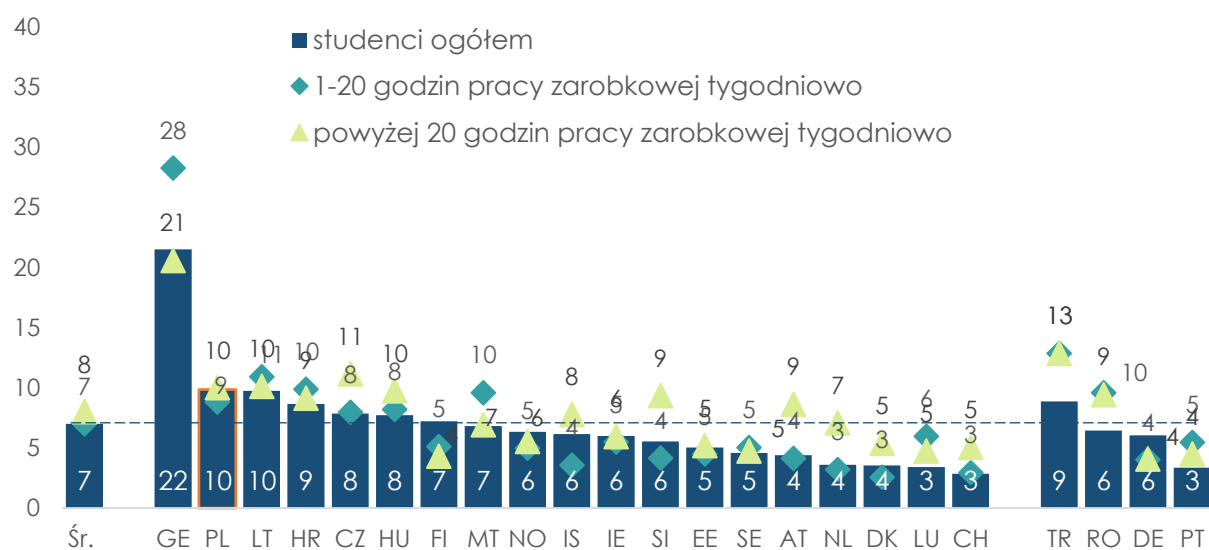
⁶⁰ Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, s. 139

w tygodniu) i 7% pracujących w mniejszym wymiarze godzinowym - do pół etatu (1-20 godzin tygodniowo). Największe odsetki osób chcących zrezygnować ze studiowania odnotowano w Gruzji, czyli w kraju, w którym studenci poświęcają na pracę i naukę prawie taką samą liczbę godzin na tydzień (ogółem 22%). Co interesujące, jest to bardziej popularna postawa wśród osób mniej zapracowanych (28%), aniżeli bardziej (21%).

Polska wraz z Litwą znalazły się na drugim miejscu pod kątem udziału osób rozważających porzucenie studiów: ogółem co dziesiąty student (10%) rozważał taką możliwość. W Polsce różnice pomiędzy postawami osób pracujących dużo, a mało były znikome (10% vs. 9%).

Odejście z edukacji na poziomie wyższym nie jest prawie wcale brane pod uwagę przez studentów w Szwajcarii, Luksemburgu, Danii, Holandii i Austrii – tylko 3%-4% populacji studentów w tych krajach rozważało porzucenie studiów.

Rysunek 67. (Całkowita) zgoda ze stwierdzeniem „Poważnie rozważam rzucenie studiów wyższych.”, udział studentów w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „3.6. Ogólnie rzecz biorąc, w jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami odnoszącymi się do Twoich studiów? – Poważnie rozważam rzucenie studiów wyższych.” DE, FR, IT: brak danych. TR, RO, DE, PT: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

6.8 Podsumowanie

Sumując czas poświęcany na naukę (na uczelni oraz samodzielnie) i porównując ją do czasu poświęcanego na pracę, wygląda na to, że średnio w Europie studenci poświęcali niemal dwa i pół razy więcej godzin na naukę, aniżeli na pracę zarobkową.

Jeśli chodzi o różnice w ilości czasu poświęcanego nauce i pracy pomiędzy kolejnymi rundami badania EUROSTUDENT zaobserwowano niewielkie różnice w większości państw, także w Polsce (+/- 1-2 godziny w tygodniu).

W Polsce proporcja wynosi prawie 2 do 1: łącznie na naukę (własną i na zajęciach) studenci poświęcali 34 godziny tygodniowo, a na pracę 18 godzin.

Najbardziej czasochłonne w Polsce dla studentów były zajęcia na uczelni – średnio 20 godzin w tygodniu, a następnie praca zarobkowa – 18 godzin (mniej niż pół etatu). Nauka samodzielna zajmowała studentom mniej czasu, bo średnio 14 godzin tygodniowo, czyli ok. 2 godziny dziennie.

Studenci niestacjonarni w Polsce uczyli się samodzielnie nieco mniej, niż wynika to ze średniej międzynarodowej - 10 godzin w porównaniu do 13 godzin średnio w badaniu. Więcej czasu spędzali na uczelniach – 18 godzin, podczas gdy średnia w Europie wyniosła 11 godzin.

Studenci o niższej intensywności nauki byli bardziej skłonni do podejmowania pracy równoległej. Przykładem studiów o niskiej intensywności są kierunki z grupy nauk społecznych, natomiast o wysokiej intensywności – kierunki w grupy nauk przyrodniczych.

W Polsce uzyskane wyniki są zbliżone do międzynarodowych – w grupie kierunków nauk społecznych studenci poświęcali średnio 29 godzin tygodniowo na naukę i 61% z nich miało pracę. W naukach przyrodniczych – o większej intensywności: 39 godzin nauki w tygodniu, mniej studentów miało pracę - 39%.

Wśród studentów w Polsce tylko co dziesiąty był w pełni usatysfakcjonowany ze swojego budżetu czasu (11%) i nie zmieniłby nic w czasie poświęcanym na naukę i pracę. Odsetek ten był najniższy spośród krajów uczestniczących w siódmej edycji badania.

W Polsce prawie połowa studentów ogółem (46%) chciałaby pracować więcej i niemal taki sam odsetek chciałby uczyć się więcej (45%).

W Polsce i na Malcie odnotowano najwyższe odsetki studentów postrzegających siebie przede wszystkim w roli pracownika, dopiero potem studenta (33%). Średnio w Europie jedna piąta podzielała taką postawę (20%).

Grupa studentów oceniającą swoje rezultaty nauki jako lepsze w porównaniu do innych studentów była w Polsce jedną z największych wśród państw uczestniczących. Jako lepsze swoje wyniki ocenia 54% studentów w Polsce i 56% na Litwie. Udziały te są najwyższe w badaniu. Pod tym względem w Polsce nie ma większej różnicy pomiędzy studentami ze względu na intensywność nauki.

Okolo jednej czwartej studentów w Polsce doświadczyło trudności w studiowaniu w związku z obowiązkami zawodowymi (26%). Jest to trzeci najwyższy wynik w badaniu. Osoby pracujące powyżej 20 godzin w tygodniu doświadczają tego w większym stopniu (51%), niż osoby pracujące w wymiarze godzinowym do pół etatu (26%).

Wysoki odsetek studentów w Polsce, w porównaniu do innych krajów, rozważał porzucenie studiów. Średnio w całym badaniu tylko 7% studentów poważnie myślało o porzuceniu studiów, natomiast w Polsce - 10%. Różnice pomiędzy osobami pracującymi w wymiarze powyżej 20 godzin tygodniowo, a osobami pracującymi mniej były znikome (10% vs 9%), więc niekoniecznie trudności w godzeniu pracy i nauki są powodem rozważań o odejściu ze studiów, zwłaszcza biorąc pod uwagę udział osób chcących zwiększyć tygodniowy wymiar pracy zarobkowej.

7 Międzynarodowa mobilność studentów

Międzynarodowa mobilność edukacyjna to dla studentów dobra okazja do poznania nowych kultur, języków oraz możliwości pracy i nauki w międzynarodowym środowisku. Pozwala ona na poszerzanie znajomości danych dyscyplin w innych systemach kształcenia – dzięki temu, student jest w stanie spojrzeć na zagadnienie z wielu różnych perspektyw, budując przy tym świadomość międzynarodowego wymiaru i charakteru wiedzy. Pozwala ona również na rozwijanie kompetencji językowych oraz przygotowuje do pracy w środowiskach wielokulturowych o odmiennych społecznie warunkach.

Promowanie międzynarodowej mobilności studentów jest jednym z głównych celów Procesu Bolońskiego i ma ono na celu zwiększenie mobilności studentów oraz polepszania ich sytuacji na rynku zatrudnienia. Dzięki przynależności do Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EHEA) kraje europejskie stale dostosowują swoje systemy szkolnictwa do nowych warunków, czyniąc je bardziej kompatybilnymi oraz wzmacniając mechanizmy zapewniania jakości⁶¹. Dodatkowo, proces ten ma rozpowszechniać poszanowanie różnorodności oraz zachęcać do pluralizmu językowego. Na samym końcu zwrócić również można uwagę na ciągłą konkurencyjność poszczególnych systemów szkolnictwa wyższego w ramach tego procesu – oznacza to, że systemy stale się zmieniają, współpracują i polepszają warunki nauki dla studentów.

Międzynarodowa mobilność studentów wspierana jest również przez program „Młodość Mobilna”, który realizowany jest w ramach strategii Europa 2020. Owa inicjatywa skupia się na czterech głównych kierunkach działania – promowaniu uczenia się przez całe życie (*Lifelong Learning*), zachęcaniu młodych osób do podejmowania studiów wyższych, ułatwieniu mobilności międzynarodowej oraz polepszeniu sytuacji studentów na rynku pracy. Obecna gospodarka w dużej mierze oparta jest na informacji i wiedzy, stąd też kluczowym jest, aby młodzi ludzie rozwijali swoje kompetencje i potrafili dopasować się do dynamicznych zmian zachodzących

⁶¹ European Higher Education Area and Bologna Process, <http://www.ehea.info/>, (dostęp: 15.10.2021)

na rynku zatrudnienia. Europejskie szkolnictwo wyższe dąży do bycia bardziej atrakcyjnym i otwartym na resztę świata, m.in. poprzez promowanie międzynarodowej mobilności studentów⁶².

Mobilność studentów może odbywać się na dwa sposoby: jako mobilność pozioma i pionowa. Mobilność pozioma oznacza realizację części programu studiów I lub II stopnia na innej uczelni w kraju lub poza granicami. Mobilność pionowa wiąże się natomiast z realizacją kolejnego stopnia kształcenia na innej uczelni w kraju lub za granicą, często połączona jest ze zmianą kierunku studiów. Dotychczas częściej wybieraną przez studentów formą mobilności była mobilność pozioma – była ona możliwa dzięki licznym programom wspomagającym mobilność studentów i finansowanych przez Komisję Europejską. Obecnie najpopularniejszym programem wymiany studentów jest program ERASMUS+.

Ostatnio coraz większą popularność zyskuje również mobilność pionowa, w ramach której student decyduje się na realizację całego cyklu studiów (np.: II stopnia studiów) na uczelni zagranicznej, często na innym kierunku. Takie rozwiązanie sprzyja różnicowaniu się kwalifikacji absolwentów, a tym samym lepszemu dostosowaniu się do potrzeb rynku pracy. Oba typy mobilności studentów uzupełniają się, umożliwiając studentom podjęcie decyzji o długości studiów odbywanych poza macierzystą uczelnią w ramach mobilności poziomej, jednocześnie nie blokując możliwości skorzystania z oferty mobilności pionowej.

Ten rozdział poświęcony jest analizie grup studentów pod względem podejmowanej międzynarodowej mobilności – w jakim stopniu fakt studiowania za granicą jest warunkowany płcią, wykształceniem, kierunkiem lub innymi czynnikami socjodemograficznymi. Dodatkowo opisywane są tu motywacje studentów oraz czynniki, które utrudniają podjęcie decyzji o uczeniu się w innym kraju.

7.1 Skala mobilności studentów

⁶² Youth on the Move, https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/Youth_in_movement_com_en.pdf (dostęp: 16.10.2021)

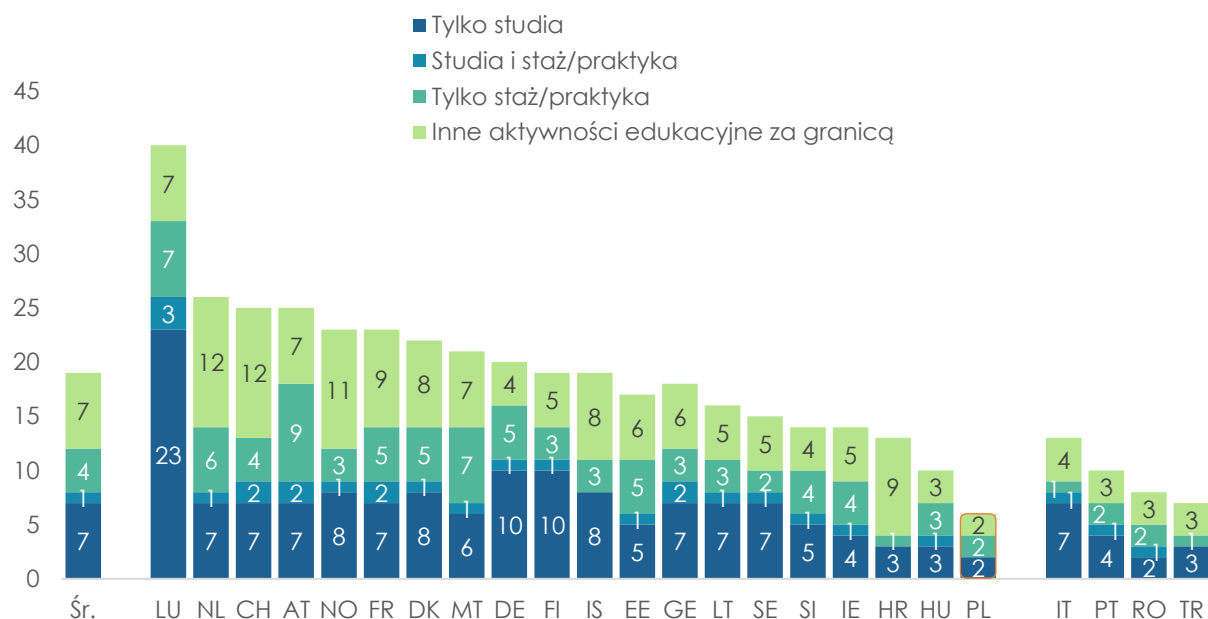
Według danych zebranych przez OECD, w ciągu ostatnich 13 lat mobilność międzynarodowa w Polsce w znacznym stopniu się zwiększyła. W latach 2005-2011 odsetek polskich studentów uczących się za granicą wynosił około 1%. Nagły wzrost (najprawdopodobniej związany z przyjęciem wielu inicjatyw i programów unijnych, o których mowa wyżej) można zauważyć w latach 2012-2016 – w ciągu tych 4 lat udział ten wzrósł o 2,5 punktów procentowych. W 2017 roku rekordowo 4,1% polskich studentów zdecydowało się na naukę za granicą, w 2018 roku natomiast odsetek ten nieznacznie się zmniejszył – wynosił on 3,6%⁶³.

Polska wciąż pozostaje jednym z krajów, w których studenci najmniej chętnie podejmują się nauki za granicą. Potwierdzają to dane zebrane w ramach VII edycji badania EUROSTUDENT – studentów z Polski deklarujących udział w jakiegokolwiek mobilności międzynarodowej było około 6%, podczas gdy średnia wszystkich krajów uczestniczących w badaniu wynosiła około 19%. W porównaniu z poprzednią edycją badania, odsetek polskich studentów w tym zakresie zmniejszył się o 7 pkt procentowych (13% w VI edycji badania). Tuż obok Polski, najniższy wynik międzynarodowej mobilności osiągnęły Węgry (10%), Chorwacja (13%) i Irlandia (14%). Najczęściej na wyjazd w celach edukacyjnych decydowali się studenci z Luksemburgu (40%), Holandii (26%) i Szwajcarii (25%).

Studenci podejmują się międzynarodowej mobilności najczęściej w celach studiowania lub innych aktywności edukacyjnych (w obu przypadkach średnia wynosiła około 7%). Poprzez termin „inne aktywności edukacyjne” rozumiane są tu wszelkie działania podejmowane w ramach samokształcenia poza studiowaniem – kursy językowe, pobyty badawcze itd. Najmniejszy odsetek studentów zdecydował się na jednoczesne studiowanie i odbywanie praktyk lub stażu (1%). W Polsce najczęściej za granicą uczyli się studenci I stopnia (70%), następnie II stopnia (23%), najrzadziej natomiast studenci realizujący jednolite studia magisterskie (7%).

⁶³ Dane OECD, International student mobility, <https://data.oecd.org/students/international-student-mobility.htm> (dostęp; 19.10.2021)

Rysunek 68. Formy międzynarodowej mobilności studentów. Dane w %.

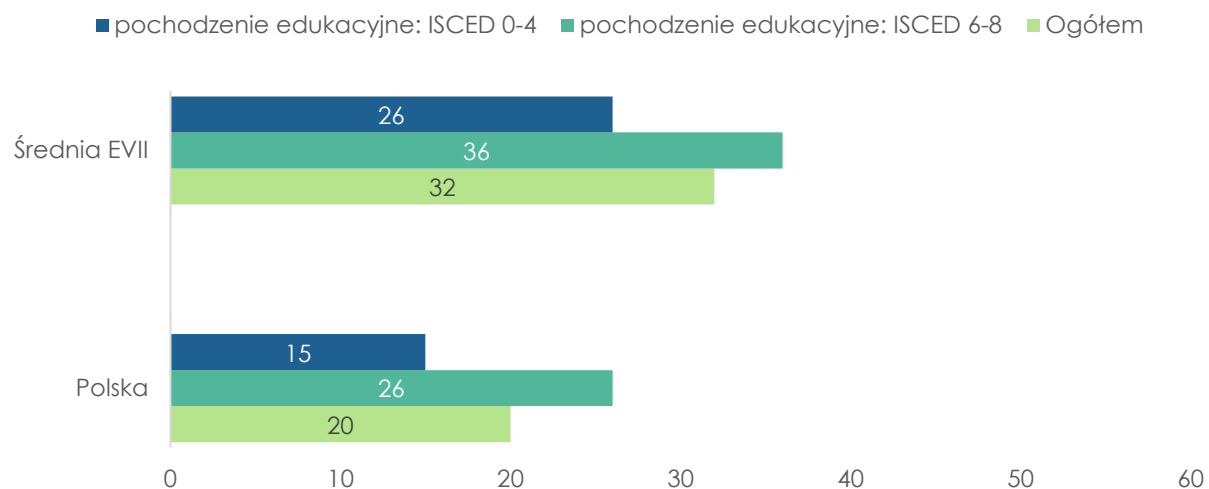

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.20. Czy byłeś/ byłaś na stażu (przynajmniej tygodniowym, obowiązkowym lub dobrowolnym) od kiedy po raz pierwszy podjąłeś/ podjęłaś studia wyższe w Polsce?”, „5.1 Czy uczestniczyłeś/ uczestniczyłaś kiedykolwiek po rozpoczęciu studiów wyższych w Polsce w poniższych zajęciach zagranicznych związanych z Twoimi studiami?” IT, PT, RO, TR: wyniki odnoszą się do okresu podczas pandemii COVID-19 - w 2020 i/lub 2021.

Czas trwania tymczasowego pobytu za granicą w celu studiowania prawie wcale nie różni się w zależności od badanego kraju. Średnia waha się od 4,3 miesiący wśród mobilnych studentów na Malcie do 6,8 miesiący wśród studentów Islandii. W Polsce wynik ten wynosił około 5,9 miesiący.

Powyższe statystyki warto również porównać z danymi związanymi z chęcią zdobycia doświadczeń związanych ze studiowaniem za granicą. Około 20% studentów uczących się w Polsce przyznało, iż chciałoby wziąć udział w jakiejś formie międzynarodowej mobilności. Wynik ten w dużym stopniu różni się w zależności od pochodzenia edukacyjnego – studenci, których przynajmniej jeden rodzic posiada wyższe wykształcenie, częściej deklarują chęć wyjazdu za granicę w ramach studiowania (26%). Rzadziej natomiast w takim wyjeździe braliby udział studenci z „nowego pokolenia”, których rodzice nie mają wykształcenia wyższego (15%). Porównując te dane z odsetkiem studentów, którzy faktycznie wyjechali za granicę w trakcie studiów, można wyjść z założenia, że mimo chęci większość studentów z różnych powodów nigdy nie decyduje się na studiowanie poza granicami kraju.

Rysunek 69. Chęć częściowej realizacji programu za granicą według od pochodzenia edukacyjnego studentów. Udział w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „5.2. Biorąc pod uwagę ewentualność częściowego zrealizowania swoich studiów za granicą (poza Polską), jak opisałbyś/ opisałabyś swoje intencje?”. W pytaniu nie brano pod uwagę staży zagranicznych lub wyjazdów w celu odbycia całych studiów za granicą.

Na samą decyzję o podjęciu studiów poza granicami kraju wpływ ma również kierunek studiów. Z badań EUROSTUDENT wynika, że w Polsce na studiowanie za granicą decydują się najczęściej osoby studiujące kierunki związane z naukami humanistycznymi i sztuką (13%) oraz naukami społecznymi, dziennikarstwem i informacją (8%). Najrzadziej natomiast w wyjazdach zagranicznych biorą udział studenci kierunków technicznych, rolniczych oraz związanych z kształceniem (3%). Można zatem stwierdzić, że chętniej w tego typu wyjazdach uczestniczyły osoby z kierunków humanistycznych niż technicznych.

Rysunek 70. Odsetek studentów z Polski w ramach grup kierunków ISCED-F, którzy wyjechali za granicę w celu podjęcia aktywności związanej ze studiami. Dane w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII.

Studenci z Polski najczęściej jako cel swoich wyjazdów zagranicznych wybierali kraje Europy Zachodniej – Niemcy (18%), Hiszpanię (8%), Wielką Brytanię (7%) czy Włochy (4%). Jedynym krajem wschodnim, który znajdował się w pięciu najczęściej odwiedzanych przez studentów krajów w ramach mobilności międzynarodowej, jest Ukraina (8%).

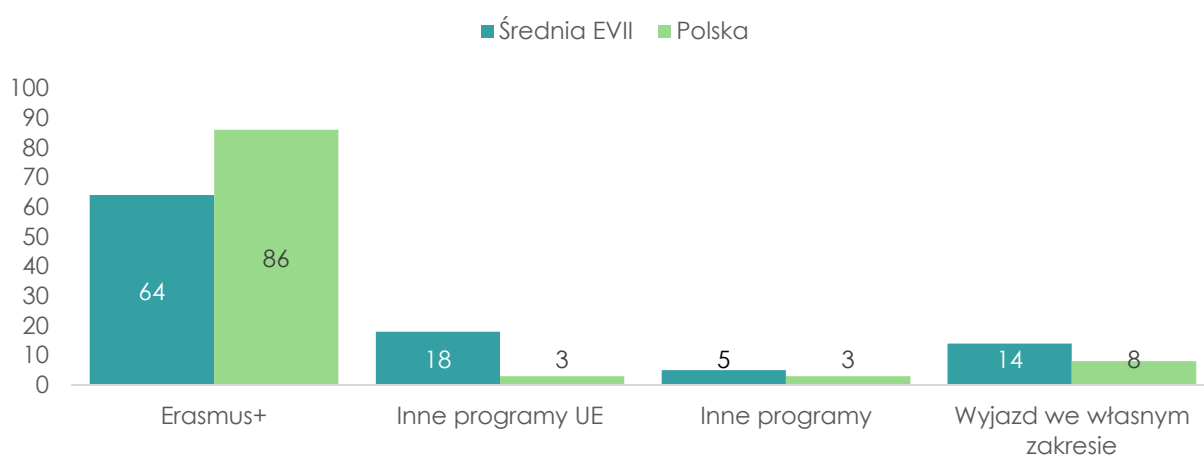
Cel wyjazdu studentów badania EUROSTUDENT różni się w zależności od badanego kraju. Studenci krajów wschodnich lub południowych najczęściej wybierali kraje członkowskie Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego⁶⁴ - jako przykład można podać Chorwację (99%), Słowenię (96%) czy Węgry (96%). Studenci krajów zachodnich natomiast stosunkowo częściej wyjeżdżali w ramach studiów poza Europę – na wyjazd poza strefę EHEA najczęściej zdecydowali się studenci z Norwegii (57%), Danii (56%) i Niemiec (46%). Wśród krajów pozaeuropejskich najczęstszymi krajami odwiedzanymi przez studentów były Stany Zjednoczone oraz Chiny.

Studenci w Polsce, którzy chcą wyjechać za granicę w ramach studiowania, mogą skorzystać z wielu programów i inicjatyw wspierających mobilność międzynarodową. Najpopularniejszym tego typu programem w Europie jest Erasmus+, przyjęty w Polsce w 2014 roku. Jest on „kontynuacją europejskich programów edukacyjnych

⁶⁴ W skład Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EHEA) wchodzi wszystkie kraje europejskie, włączając w to Rosję, Turcję, Cypr, Azerbejdżan, Gruzję, Armenię oraz Kazachstan.

realizowanych od 1998 roku"⁶⁵. Jego celem jest wspieranie uczniów, studentów, wykładowców i wolontariuszy w prowadzeniu różnych projektów o charakterze międzynarodowym. W roku akademickim 2018/ 2019 z programu Erasmus+ skorzystało około 64% studentów wyjeżdżających za granicę. Wyraźnie mniejszy odsetek widać w przypadku innych programów Unii Europejskiej (5%) oraz niezależnych od niej programów (18%). Reszta studentów (14%) organizowała wyjazdy edukacyjne za granicę we własnym zakresie. W Polsce udział studentów w programie wymiany Erasmus+ był zdecydowanie wyższy – wzięło w nim udział 86% studentów wyjeżdżających na studia w innym kraju. 3% wzięło udział w innym programie UE, 3% w jakimkolwiek innym programie, natomiast 8% wyjechało za granicę wyłącznie we własnym zakresie.

Rysunek 71. Programy, w ramach których studenci wyjeżdżali za granicę. Dane w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.26 W jakich ramach organizacyjnych odbył się Twój ostatni zagraniczny staż?”. „5.4. W jakich ramach organizacyjnych odbył się Twój ostatni wyjazd, aby zrealizować część studiów za granicą?”.

Europejski program wymiany studentów Erasmus+ jest jednym z najbardziej udanych programów Unii Europejskiej i z roku na rok cieszy się coraz większą popularnością. Średnio w ciągu roku z jego możliwości korzysta ponad 15 tys. polskich studentów⁶⁶. Co więcej, z programu korzystają już nie tylko najlepsi studenci – z racji swojej

⁶⁵ Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Erasmus+ - kim jesteśmy?, <https://erasmusplus.org.pl/o-programie> (dostęp: 21.12.2021)

⁶⁶ Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Program Erasmus w Polsce. Raport 2018, <https://www.frse.org.pl/czytelnia/program-erasmus-w-polsce-raport-2018>, (dostęp: 21.12.2021)

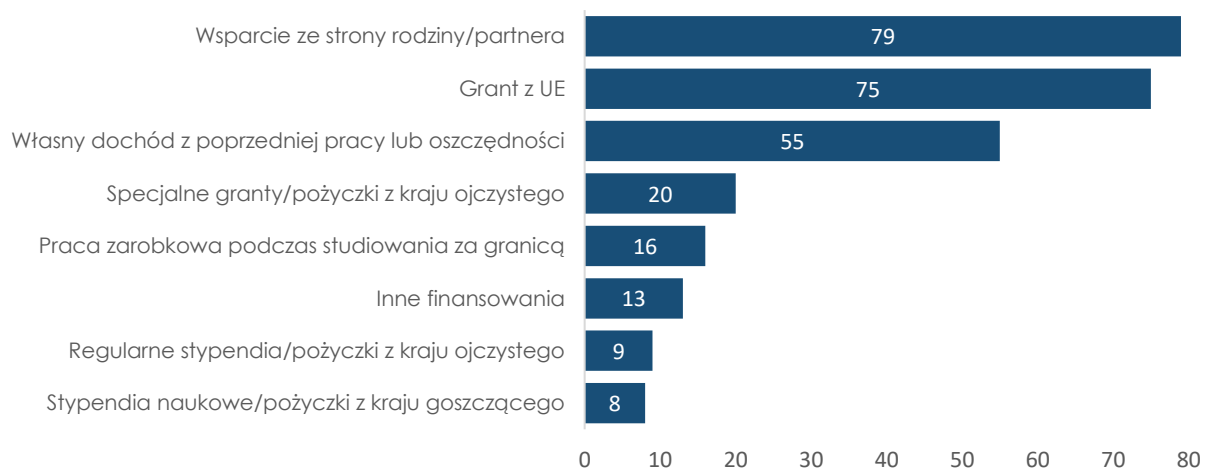
wzrastającej popularności, wyjazd zagraniczny powoli staje się standardowym elementem przebiegu studiów wyższych, na który mogą sobie pozwolić nawet studenci z niższych warstw społecznych.

7.2 Finansowanie studiów i praktyk za granicą

Wyjazdy za granicę w ramach studiowania lub odbywania praktyk często wiążą się z ponoszeniem dodatkowych kosztów, których studenci nie są w stanie pokryć sami. Jedno z pytań zawartych w VII edycji badania EUROSTUDENT było poświęcone różnym źródłom finansowania studiów zagranicznych studentów. Źródła te dzieliły się na publiczne i prywatne. Do publicznych form zaliczają się granty z Unii Europejskiej, regularne stypendia/ pożyczki z kraju ojczystego, specjalne granty/ pożyczki z kraju ojczystego na wyjazd za granicę lub stypendia naukowe/ pożyczki z kraju goszczącego. Prywatne źródła obejmują wsparcie finansowe ze strony rodziny/ partnera, własny dochód z pracy lub oszczędności, dochód z pracy zarobkowej podczas studiowania za granicą lub inne źródła finansowania (między innymi od prywatnych firm lub organizacji pozarządowych).

W Polsce studenci najczęściej wymieniali pomoc finansową z prywatnych źródeł – zdecydowana większość studentów (79%) dostawała wsparcie ze strony rodziny lub partnera, dodatkowo ponad połowa z nich (55%) wyjazdy za granicę finansowała z własnych oszczędności oraz środków zebranych z pracy. Z form publicznego wsparcia studenci najczęściej wskazywali granty pochodzące z Unii Europejskiej (75%) oraz specjalne granty i pożyczki z kraju ojczystego (20%). Najrzadszymi formami finansowania wyjazdów studentów w Polsce stanowiły stypendia i pożyczki z kraju zarówno ojczystego (9%) jak i goszczącego (8%).

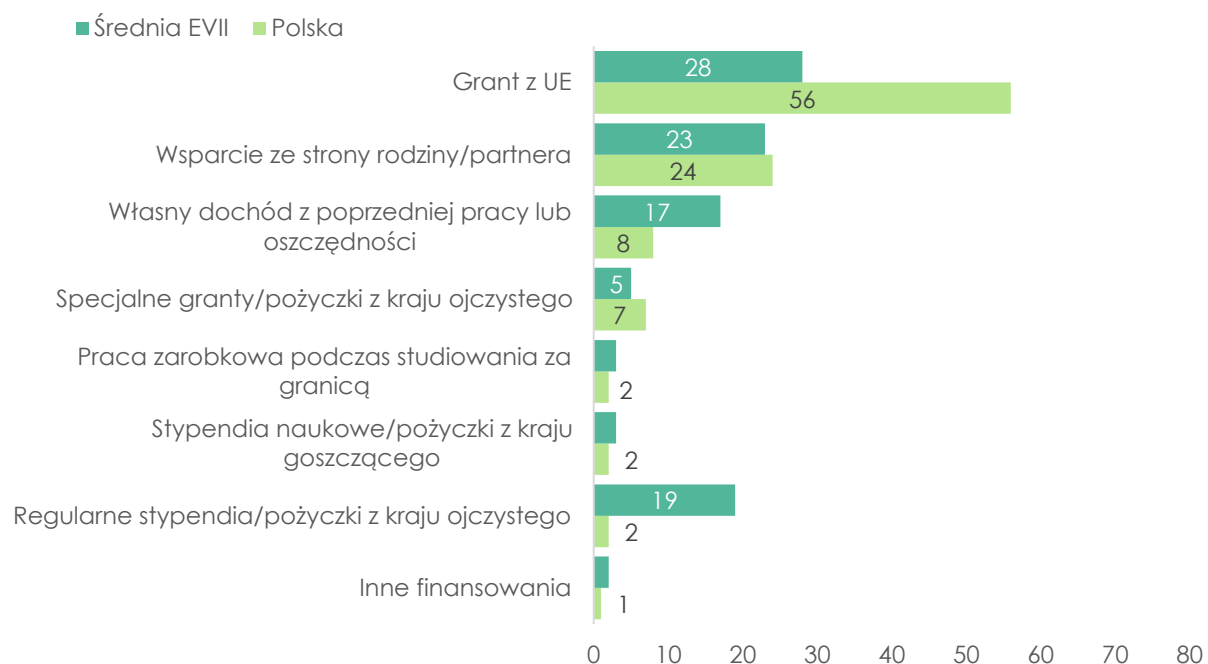
Rysunek 72. Źródła finansowania wyjazdów za granicę studentów z Polski. Dane w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII.

Studenci zostali zapytani również o główne źródło finansowania ich studiów zagranicznych. W państwach biorących udział w badaniu najważniejszym źródłem finansowania były granty z Unii Europejskiej (28%) oraz środki finansowe ze strony rodziny/ partnera (23%). Następnie regularne stypendia lub pożyczki z kraju ojczystego (19%) lub własny dochód z pracy lub oszczędności (17%). W przypadku Polski, w wyjeździe zagranicznym o wiele większą rolę pełnią granty z UE (56%). Na drugim miejscu pozostaje wsparcie ze strony rodziny lub partnera (24%), następnie własny dochód lub oszczędności (8%) oraz specjalne granty lub pożyczki z kraju ojczystego na wyjazd za granicę (7%).

Rysunek 73. Główne źródło finansowania wyjazdów za granicę studentów. Udział w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „5.7 Z których źródeł finansowania wymienionych poniżej skorzystałeś/ skorzystałaś, żeby pokryć koszty części studiów za granicą i które z tych źródeł było źródłem głównym?”

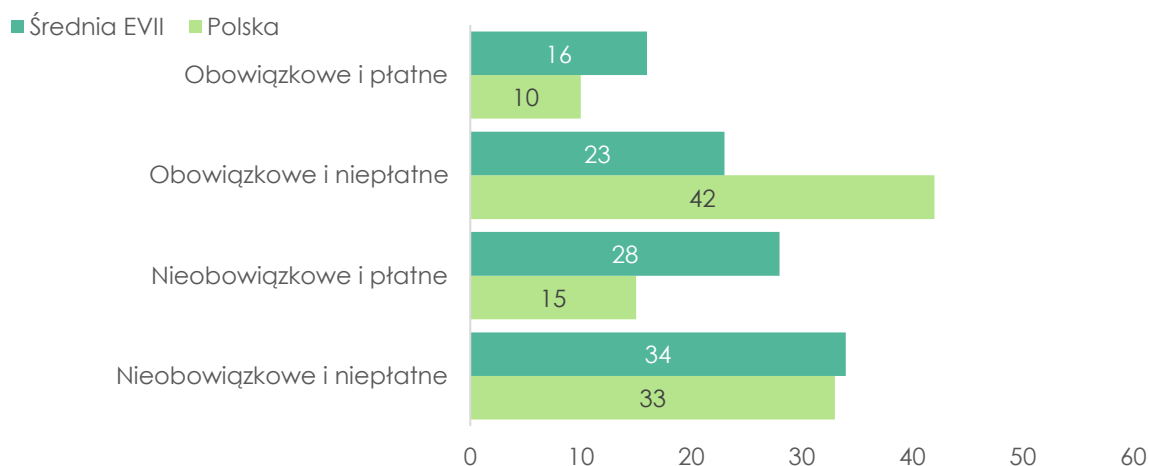
Wśród krajów uczestniczących w badaniu EUROSTUDENT można wyróżnić trzy główne typy finansowania w zależności od regionu Europy. W krajach Europy Wschodniej i Południowej najczęstszym źródłem finansowania były granty z Unii Europejskiej, widać taką sytuację m.in. w Słowenii (61%), na Litwie (59%), w Polsce (56%) i Estonii (55%). Na zachodzie Europy wyjazd za granicę o wiele częściej był organizowany w oparciu o środki ze strony rodziny lub partnera, głównie w Szwajcarii (58%), Francji (53%), Austrii (44%) czy Irlandii (38%). W krajach skandynawskich natomiast największą rolę odgrywały regularne stypendia/ pożyczki z kraju ojczystego – jako przykład można tu wymienić Szwecję (73%), Norwegię (64%), Finlandię (55%) oraz Danię (52%). Różnice związane ze źródłami finansowania mogą być oparte na różnych stylach zarządzania państwami w Europie – kraje skandynawskie określane są często jako państwa opiekuńcze, w których dużą rolę pełnią programy socjalne finansowane z budżetu państwa. W krajach zachodnich o wysokim wskaźniku PKB nie ma tak rozbudowanego systemu świadczeń jak na północy, stąd też studenci częściej organizują wyjazdy na zagraniczne uczelnie z własnych środków. Natomiast w krajach Europy Wschodniej i Południowej najczęściej korzysta się z programów Unii Europejskiej.

Studenci wyjeżdżający za granicę poza samym studiowaniem odbywają również różne formy praktyk i staży. W ramach bliższego przyjrzenia się sytuacji finansowej studentów zostały one podzielone na 4 typy – obowiązkowe i płatne, obowiązkowe i niepłatne, nieobowiązkowe i płatne, nieobowiązkowe i niepłatne.

W państwach biorących udział w badaniu EUROSTUDENT średnio najczęściej studenci odbywali nieobowiązkowe i niepłatne praktyki (34%), następnie nieobowiązkowe i płatne (28%), rzadziej obowiązkowe niepłatne (23%) i płatne (16%). Sumując wyniki, studenci najczęściej chodzą na nieobowiązkowe praktyki (62%) i na praktyki niepłatne (57%).

Wyniki polskich studentów w znacznym stopniu różnią się od średniej EVII. Nasi studenci najczęściej chodzili na praktyki obowiązkowe i niepłatne (42%), następnie nieobowiązkowe i niepłatne (33%), o wiele rzadziej na praktyki płatne – nieobowiązkowe (15%) i obowiązkowe (10%). Sumując wyniki, studenci w Polsce w zdecydowanej większości realizują niepłatne praktyki (75%) i obowiązkowe praktyki (52%). Dla studentów z pewnością o wiele bardziej atrakcyjne są praktyki płatne, jednak w dalszym ciągu przedsiębiorstwa płacące wynagrodzenia stażystom i praktykantom pozostają w mniejszości. Nie zmienia to jednak faktu, że same praktyki i staże studenckie są rzeczą potrzebną - pomagają one w zdobyciu niezbędnego, praktycznego doświadczenia, które często nie jest zapewniane bezpośrednio na uczelniach. Wg badań EUROSTUDENT, około 23% wszystkich polskich studentów było przekonanych, że są oni przygotowani na podjęcie pracy za granicą. Odsetek ten był o wiele wyższy w przypadku studentów, którzy podejmowali się międzynarodowej mobilności (36%). Oznacza to, że programy europejskie w tym zakresie można określić jako trafne i skuteczne - praktyki i staże realizowane za granicą w pewnym stopniu przygotowują młodych ludzi do przyszłej pracy o charakterze międzynarodowym.

Rysunek 74. Formy praktyk i staży realizowanych za granicą. Dane w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: „4.23 Czy Twój ostatni staż za granicą był obowiązkową częścią programu studiów czy był dobrowolny?”, „4.24. Czy Twój ostatni staż za granicą był płatny czy niepłatny?”

7.3 Czynniki utrudniające studia za granicą

Jak zostało wcześniej wspomniane, Polska pozostaje jednym z krajów o najniższym współczynniku międzynarodowej mobilności studentów – zaledwie 6% studentów podjęło się jakichkolwiek działań edukacyjnych za granicą. W celu wyjaśnienia tak niskiego wyniku, warto się przyjrzeć statystykom związanym z motywacjami studentów – jakie konkretne czynniki utrudniają podjęcie decyzji o studiowaniu za granicą. Dzięki temu będzie można określić, na ile niechęć studentów uwarunkowana jest stereotypami i obiegowymi opiniami, a na ile poważnymi problemami, na które trzeba zwrócić uwagę kształtując przyszłą politykę szkół wyższych.

Podrozdział ten zostanie podzielony ze względu na poszczególne bariery, które, według studentów, ograniczają ich możliwości w studiowaniu poza krajem:

- bariery administracyjne,
- bariery indywidualne (w tym zdrowotne),
- bariery finansowe,
- bariery związane ze studiami.

W podrozdziale prezentowane są tylko opinie studentów, którzy nie planowali wyjeżdżać za granicę.

7.4 Bariery administracyjne

Mimo o wiele prostszych procedur związanych z wyjeżdżaniem za granicę do krajów Unii Europejskiej, organizacja takiego wyjazdu wciąż może się wiązać z różnymi problemami natury administracyjnej. Studenci, którzy zdecydowali się na naukę poza krajem, mogą doświadczyć trudności związanych z formalnościami (np. uzyskanie wizy lub zezwolenia na pobyt), ograniczoną liczbą miejsc w programach wymiany studenckiej, ale także ogólnymi problemami związanymi z funkcjonowaniem uczelni, np. przepływem informacji między studentem a uczelnią.

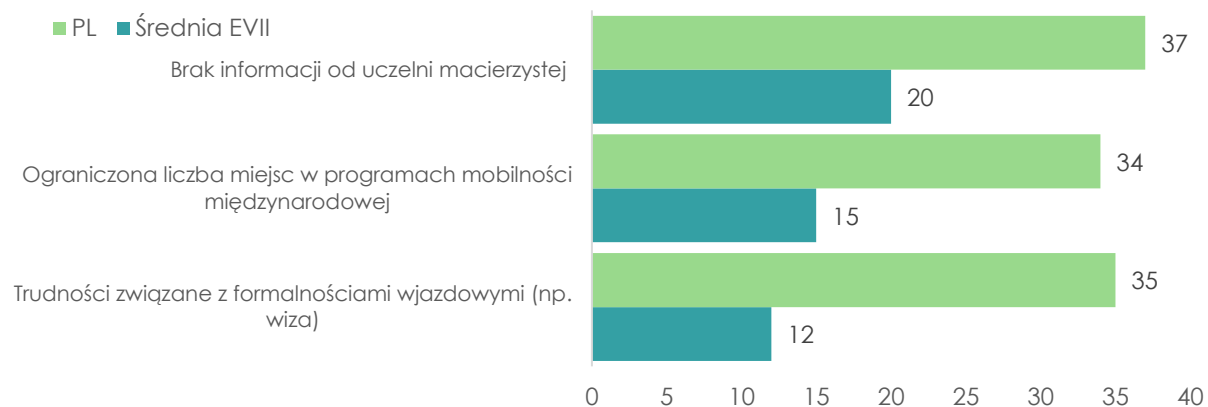
Dla studentów, którzy nie planowali wyjazdu za granicę, najczęstszą barierą administracyjną były kwestie związane z przepływem informacji od uczelni, konkretniej niedostateczną ilością informacji związanych ze studiowaniem za granicą – stwierdził tak co 5 badany student w całej Europie (20%) i co trzeci w Polsce (37%).

W następnej kolejności problematyczna wydaje się ograniczona liczba miejsc w programach mobilności międzynarodowej: 15% studentów średnio w Europie uznało ten czynnik za barierę, a w Polsce 34%.

Najrzadszym problemem dla studentów były trudności związane z formalnościami wyjazdowymi – 12% średnio w Europie, choć aż 35% w Polsce.

Formalne trudności z roku na rok są coraz mniejszym problemem wśród studentów, głównie za sprawą wielu regulacji unijnych, które wspomagają wyjazd za granicę. Wyniki odnoszące się do poszczególnych trudności nie różnią się w żadnym stopniu pod względem pochodzenia edukacyjnego. Osoby pochodzące z rodzin, w których przynajmniej jeden rodzic posiadał wykształcenie wyższe i osoby pochodzące z rodzin bez takiego wykształcenia rodziców w tym samym stopniu doświadczają administracyjnych trudności w studiowaniu za granicą.

Rysunek 75. Bariery administracyjne w opinii studentów, którzy nie zamierzają wyjeżdżać za granicę ogółem oraz według pochodzenia edukacyjnego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: 5.8. W jakim stopniu problemy wymienione poniżej były lub są dla Ciebie przeszkodami utrudniającymi wyjazd za granicę, aby zrealizować jakąś część studiów (np. jeden semestr)?

Mimo wszystko, bariery administracyjne wydają się być najmniej istotną przeszkodą. Powyższe 3 powody oraz własne zdrowie były przez studentów wskazywane względnie najrzadziej ze wszystkich. Bardziej znaczące trudności to te związane z życiem prywatnym czy pracą zawodową.

7.5 Bariery indywidualne

Bariery indywidualne związane są z różnymi kwestiami osobistymi, które mogą mieć istotny wpływ na podjęcie decyzji co do studiowania za granicą. Zaliczają się do nich m.in. rozstanie z rodziną czy partnerem, znajomymi, brak motywacji do wyjazdu, niskie kompetencje językowe oraz doświadczane problemy zdrowotne.

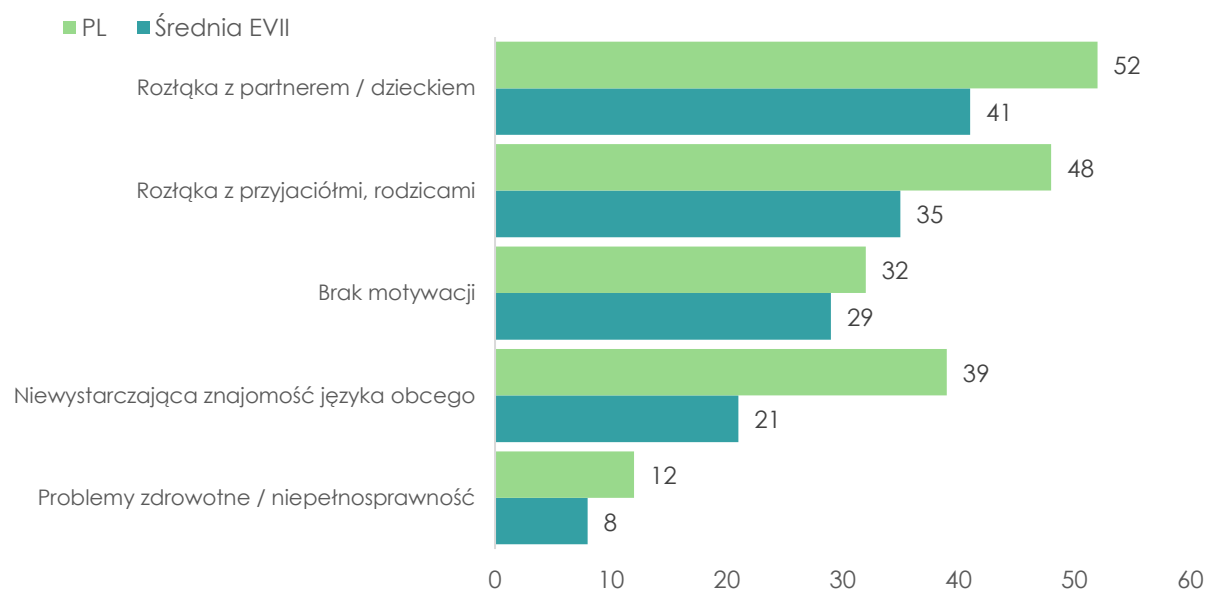
Studenti, którzy nie planowali wyjazdu za granicę, największą trudność indywidualną znajdowali w rozłące z partnerem lub dziećmi – 41% w Europie, a w Polsce nawet więcej, bo 52%. Podobnie w przypadku rozłąki z przyjaciółmi i rodzicami – wskazał tak co trzeci badany w Europie (35%) i niemal co drugi w Polsce (48%).

W następnej kolejności istotną barierą jest motywacja – brakuje jej około 29% studentów w całym badaniu oraz 32% w Polsce. Jest to dość istotny problem z punktu widzenia ostatecznych efektów kształcenia za granicą. „Od siły i trwałości motywów zależy w dużym stopniu stosunek dorosłego ucznia do nauki, jego wytrwałość

w uczeniu się, zdolność do wyrzeczeń, cierpliwość w pokonywaniu trudności"⁶⁷. W psychologii wyróżnia się kilka podstawowych typów motywacji pojawiających się w koncepcjach teoretycznych różnych autorów i niekiedy występujących pod różnorodnymi nazwami. Mowa o motywacji hedonistycznej, która charakteryzuje się dążeniem do przyjemności i redukowaniem nieprzyjemności oraz motywacji epistemicznej, ukierunkowanej na poszukiwanie i zdobywanie informacji i wiedzy⁶⁸.

Kolejną istotną barierą stanowi samoocena poziomu kompetencji językowych. Średni odsetek studentów w całym badaniu, którzy nie byli pewni swoich umiejętności w tym zakresie wynosił 21%, a w Polsce 39%.

Rysunek 76. Bariery indywidualne w opinii studentów, którzy nie planują studiować za granicą. Udział w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: 5.8. W jakim stopniu problemy wymienione poniżej były lub są dla Ciebie przeszkodami utrudniającymi wyjazd za granicę, aby zrealizować jakąś część studiów (np. jeden semestr)?

Z drugiej zaś strony, osobiste kompetencje językowe mogą być przeceniane przez studentów. Umasowienie programu Erasmus+ może prowadzić do tego, że za granicę

⁶⁷ Motywacje edukacyjne uczniów dorosłych, J.K. Wawrzyniak, M.M. Świdorska, [w:] Motywacja w edukacji, red. E. Przygońska, Toruń 2011, s. 53-66.

⁶⁸ Polscy Studenci w programie wymiany międzynarodowej „Erasmus” – założenia, stan faktyczny i możliwości zmiany, M. Sasin [w:] Dyskursy młodych Andragogów nr 15, Zielona Góra 2014, s. 79.

pojadą studenci niedostatecznie przygotowani do rozmowy w języku kraju goszczącego. „Chęć przyznania maksymalnej liczby dostępnych stypendiów i wykorzystania wszystkich przyznanych danej uczelni środków finansowych prowadzi niekiedy do nieuzasadnionego łagodzenia wymagań wobec kandydatów i nadmiernego upraszczania procedur rekrutacyjnych”⁶⁹. Kryteria rekrutacji pozwalają uczelniom dowolnie sprawdzać umiejętności językowe studentów – dopuszcza się nawet rekrutację na podstawie złożonych dokumentów, bez jakiegokolwiek rozmowy kwalifikacyjnej czy rozmowy w języku obcym⁷⁰. Przy tak dużej popularności programów wymiany międzynarodowej studentów kluczowym jest rozpowszechnienie stałych kryteriów rekrutacyjnych, dzięki którym jedynie studenci z odpowiednimi umiejętnościami będą mogli uczestniczyć w wyjeździe za granicę.

7.6 Bariery finansowe

Następną grupą barier związanych ze studiowaniem za granicą są kwestie finansowe. Nauka poza krajem wiąże się z wieloma dodatkowymi kosztami, które mogą w dużym stopniu obciążać budżet studentów. Do przeszkód finansowych zalicza się możliwość utracenia dotychczasowej pracy oraz ogólne poczucie dodatkowego obciążenia finansowego.

Spośród wszystkich przeszkód wskazanych w ankiecie badania, najbardziej krytycznym czynnikiem wśród studentów było dodatkowe obciążenie finansowe. Stwierdziła tak ponad połowa respondentów w całym badaniu (60%), a w Polsce niemal trzy czwarte (72%). Większy odsetek takich postaw odnotowano w takich krajach jak: Turcja (84%), Portugalia (74%), Islandia (73%).

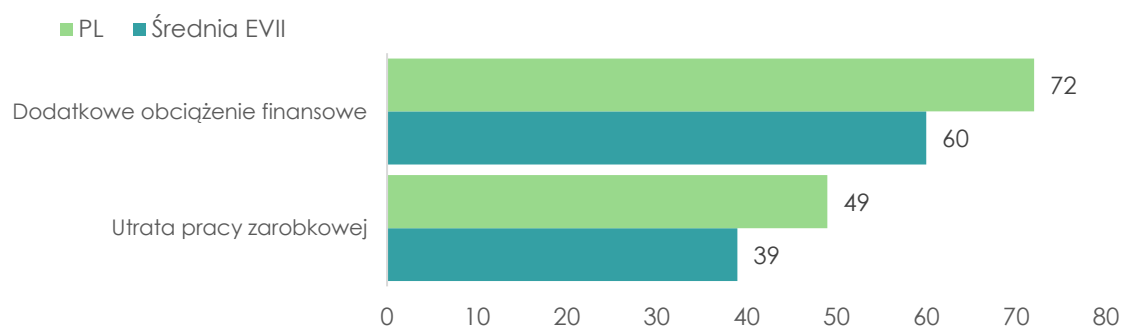
Równie ważnym wśród studentów czynnikiem była możliwość utraty pracy zarobkowej – wskazało tak średnio 39% badanych. Najczęściej na tę przeszkodę wskazywali studenci z Norwegii (55%), Islandii (53%) i Niemiec (51%). W Polsce utrata pracy w związku z wyjazdem na studia była problematyczna dla połowy respondentów

⁶⁹ Polscy Studenci w programie wymiany międzynarodowej „Erasmus” – założenia, stan faktyczny i możliwości zmiany, M. Sasin, [w:] Dyskursy młodych Andragogów nr 15, Zielona Góra 2014, s.77-78.

⁷⁰ Tamże.

(49%). Wyniki te w pewnym stopniu korelują z danymi dotyczącymi zatrudnienia wśród studentów – najczęściej tę odpowiedź zaznaczali studenci z krajów, w których pracuje stosunkowo duża część studentów. Co więcej, tak jak w przypadku dodatkowego obciążenia finansowego, możliwość utraty pracy częściej wymieniali studenci, którzy nie mają żadnego rodzica z wykształceniem wyższym (44%) niż studenci „kolejnego pokolenia” (35%).

Rysunek 77. Bariery finansowe w opinii studentów, którzy nie planują studiować za granicą. Udział w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: 5.8. W jakim stopniu problemy wymienione poniżej były lub są dla Ciebie przeszkodami utrudniającymi wyjazd za granicę, aby zrealizować jakąś część studiów (np. jeden semestr)?

7.7 Bariery związane ze studiami

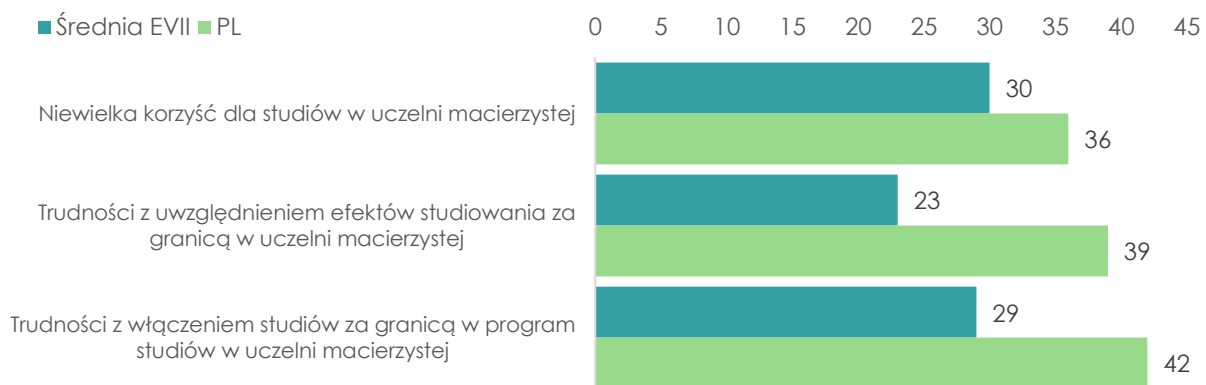
Wśród barier ograniczających studentów przed wyjazdem za granicę można znaleźć różne przeszkody związane z samymi studiami, ich programem i uczelnią. Zalicza się do nich zintegrowanie nauki za granicą z programem uczelni macierzystej, niewielkie korzyści dla studiów z wyjazdu za granicę oraz trudności związane z uwzględnieniem przez uczelnię macierzystą efektów studiowania za granicą.

Wyżej opisane bariery tworzą się często w wyniku niestarannego przygotowania studentów do wyjazdu za granicę lub też procesu rekrutacji. Mimo funkcjonowania Europejskiego Systemu Transferu Punktów ECTS (European Credit Transfer System), studenci nie czują się zabezpieczeni, jeśli chodzi o uznanie efektów kształcenia za granicą.

Od 36% do 42% studentów w Polsce wskazywało na którąś z barier związanych ze studiami. W Europie średnio 30% wspomina o niewielkiej korzyści dla studiów w uczelni macierzystej, a w Polsce 42%. Trudności związane z uwzględnieniem efektów studiowania na uczelni macierzystej były problemem dla 23% studentów w Europie

i 39% studentów w Polsce. Niewielką korzyść z wyjazdu dla własnego programu studiów widziało 30% studentów średnio, a w Polsce 36%.

Rysunek 78. Bariery związane ze studiami w opinii studentów, którzy nie planują studiować za granicą.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania EUROSTUDENT VII. Wykorzystane pytania: 5.8. W jakim stopniu problemy wymienione poniżej były lub są dla Ciebie przeszkodami utrudniającymi wyjazd za granicę, aby zrealizować jakąś część studiów (np. jeden semestr)?

Na sam koniec rozdziału warto również zastanowić się, jakie mogą być motywacje do podjęcia studiów za granicą – które czynniki są dla studentów kluczowe przy podjęciu decyzji o wyjeździe.

Jedną z najważniejszych zalet związanych ze studiowaniem za granicą jest możliwość nauki obcego języka. Przebywanie w innym kraju i regularna rozmowa z osobami mówiącymi w swoim ojczystym języku jest często opisywana jako jeden z najlepszych sposobów poszerzania słownictwa. Poza samym językiem studenci międzynarodowi mają również okazję do poznania nowej kultury, co przyczynia się do zrozumienia międzynarodowego charakteru różnych zjawisk i poszerzenia własnej perspektywy. Dodatkowo, wyjazd za granicę łączy się z lepszym przygotowaniem do pracy w przyszłości. Zgodnie ze wcześniej przytoczonymi danymi badania EUROSTUDENT, studenci w Polsce, którzy studiowali za granicą, częściej czują się gotowi na podjęcie pracy w innym kraju (36%) niż studenci, którzy nigdy nie wyjechali za granicę w ramach studiowania (23%). Wyjazd za granicę w ramach studiowania lub praktyk przygotowuje studentów do pracy w środowisku wielokulturowym oraz w odmiennych społecznie warunkach. Mobilność międzynarodowa łączy się również z większym prestiżem studenta, zwłaszcza w krajach, gdzie wyjazdy zagraniczne nie są zbyt popularne. Jak zostało wspomniane wcześniej, zaledwie 6% polskich studentów

studiowało poza krajem, co czyni ich o wiele bardziej atrakcyjnymi w oczach potencjalnych rekruterów.

7.8 Podsumowanie

Według danych VII edycji badania EUROSTUDENT, jedynie 6% studentów w Polsce wyjechało za granicę w ramach międzynarodowej mobilności (wyjazd na studia, praktyki, staże lub inne aktywności edukacyjne). Średni tymczasowy pobyt studentów z Polski za granicą wynosi około 5,9 miesięcy.

Jednym z najważniejszych czynników wpływających na międzynarodową mobilność studentów jest ich pochodzenie edukacyjne – studenci „pierwszego pokolenia” o wiele rzadziej (15%) wyrażają chęć wyjazdu za granicę w ramach edukacji niż studenci, których przynajmniej jeden rodzic posiada wyższe wykształcenie (26%).

Studenci najczęściej wybierają się za granicę w ramach studiowania na kierunkach związanych z naukami humanistycznymi i sztuką (13%) oraz naukami społecznymi, dziennikarstwem i informacją (8%). Najrzadziej natomiast za granicę wybierają się studenci z grup techniki, przemysłu i budownictwa (3%) oraz technologii teleinformatycznych (5%).

Studenci z Polski jako swój cel podróży najczęściej wybierają Niemcy (18%), Hiszpanię (8%) lub Wielką Brytanię (7%). Studenci z Europy Zachodniej o wiele częściej wyjeżdżają do krajów spoza Europy, najczęściej do Stanów Zjednoczonych lub Chin, podczas gdy studenci z Europy Wschodniej pozostają na terenie Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego.

Najczęstszym programem, z którego korzystają studenci w ramach wyjazdu za granicę, pozostaje europejski Erasmus+. W Polsce około 86% studentów skorzystało z tej inicjatywy przy wyjeździe.

Europa jest podzielona na trzy strefy ze względu na finansowanie wyjazdów za granicę – północne kraje (m.in. kraje skandynawskie) najczęściej finansują wyjazdy z pieniędzy pochodzących z państwowych programów i stypendiów. Studenci krajów zachodnich najczęściej otrzymują wsparcie ze strony rodziny lub partnera, podczas

gdy studenci z krajów Europy Wschodniej i Południowej (w tym w Polsce) najczęściej wyjeżdżają w oparciu o granty pochodzące z Unii Europejskiej.

W Polsce najczęstszymi środkami, z których studenci korzystają przy wyjeździe za granicę, to wsparcie ze strony rodziny lub partnera (79%), granty pochodzące z Unii Europejskiej (75%) lub własne oszczędności i dochody z pracy (55%). Jeżeli jednak mieliby wskazać jedno główne finansowanie, to w zdecydowanej większości byłyby to granty z UE (57%), następnie wsparcie ze strony rodziny lub partnera (24%).

Praktyki zagraniczne studentów w Polsce najczęściej realizowane są niepłatnie (75%) oraz nieobowiązkowo (62%).

Najważniejsze bariery, które utrudniają studentom wyjazd za granicę można podzielić na kwestie administracyjne, indywidualne, finansowe oraz te związane ze studiami. Najpowszechniejsze bariery to te finansowe, a w drugiej kolejności indywidualne, związane z bliskimi osobami.

Wśród barier administracyjnych studenci z Polski, nieplanujący wyjechać za granicę, najczęściej wskazywali na niedostateczną ilość informacji dostarczanych przez uczelnię macierzystą (37%) oraz trudności formalne (35%).

Przy kwestiach związanych z barierami indywidualnymi studenci w Polsce najczęściej zwracali uwagę na rozłąkę z partnerem lub dziećmi (52%) oraz przyjaciółmi i rodzicami (48%). Dodatkowo, w dużym stopniu studenci w Polsce obawiali się o swoje kompetencje językowe (39%).

Barьеры finansowe były dla studentów głównym problemem przy decydowaniu o niewyjeźdżaniu na studia za granicę - dla większości badanych w Polsce czynnikiem utrudniającym wyjazd za granicę było dodatkowe obciążenie finansowe (72%). Poza tym ważna była możliwość utraty pracy zarobkowej (49%).

Największą różnicę w stosunku do średnich międzynarodowych widać przy trudnościach formalnych związanych z wyjazdem – studenci Polsce wskazują ten problem zdecydowanie częściej, niż ma to miejsce średnio w Europie (35% vs 12%).

Słownik pojęć

Budżet czasu w tygodniu – łączny czas spędzony na zajęciach związanych z nauką i pracą w ciągu typowego tygodnia, jak najbardziej odzwierciedlający rutynę studenta w trakcie semestru.

Intensywność studiów, intensywność nauki – wskaźnik, który dzieli studentów na trzy kategorie w zależności od ilości czasu przeznaczanego na naukę (własną i na uczelni) w typowym tygodniu. Wyróżniono trzy poziomy intensywności nauki:

- niska intensywność studiów – studenci poświęcający do 20 godzin na naukę na uczelni oraz własną łącznie w ciągu tygodnia,
- średnia intensywność – studenci poświęcający od 21 do 40 godzin na naukę na uczelni oraz własną w ciągu tygodnia
- wysoka intensywności studiów – studenci poświęcający powyżej 40 godzin na naukę na uczelni oraz własną w ciągu tygodnia.

ISCED – *The International Standard Classification of Education*. Międzynarodowa Standardowa Klasyfikacja Kształcenia - narzędzie kategoryzacji programów edukacyjnych poprzez przypisanie ich do poziomów edukacji (ISCED 2011), opierając się na tytule zawodowym/ naukowym, do którego dany program prowadzi. ISCED-F 2013 dostarcza standardowej klasyfikacji programów edukacyjnych na poziomie wyższym pod względem ich obszaru tematycznego.

ISCED-F 2013 - grupa kierunków kształcenia, agregat kierunków kształcenia – zgodna z ISCED-F 2013 uporządkowana klasyfikacja kierunków kształcenia w określone tematyczne grupy. Umożliwia porównania międzynarodowe dzięki przyporządkowaniu bardzo dużej liczby dostępnych kierunków, na różnych uczelniach, w krajach europejskich w większe grupy tematyczne.

Nauka na uczelni – czas studentów przeznaczony na zajęcia na uczelni, w tym: wykłady, seminaria, ćwiczenia, laboratoria.

Nauka własna/ samodzielna – samodzielne przygotowanie studentów do zajęć poza zajęciami na uczelni. Obejmuje to: pracę domową, czytanie, nauka materiału.

Perspektywa makro – odniesienie do obliczeń udziałów procentowych, opartych na średnich krajowych.

Perspektywa mikro – odniesienie do obliczeń średnich, median, odsetków opartych na indywidualnych odpowiedziach studentów.

Pochodzenie edukacyjne – patrz „studenci pierwszego pokolenia”.

PPS – *Purchasing Power Standard*. Sztuczna waluta, na którą zostały przeliczone wszelkie dane finansowe zebrane w międzynarodowym badaniu, umożliwiając porównania pomiędzy krajami. Waluta stworzona by wykluczyć kwestie błędów porównań ze względów takich jak różne kursy walut, czy wskaźniki gospodarcze.

Praca zarobkowa – płatna praca w czasie trwania studiów. Do tej kategorii zalicza się regularna praca (praca stała) i praca od czasu do czasu (praca dorywcza).

Program studiów – programy wynikające z Deklaracji Bolońskiej, zgodnie w klasyfikacją poziomów kształcenia ISCED 2011. Jest to rozróżnienie pomiędzy poziomami nauki w ramach kształcenia wyższego. Wyróżnione programy dostępne są na różnych kierunkach studiów i prowadzą do zdobycia kolejnych tytułów zawodowych. W niniejszym raporcie oraz badaniu używane są trzy główne podziały:

- pierwszego stopnia, czyli licencjackich bądź inżynierskich (3-3,5 letnich), czyli ISCED 6
- drugiego stopnia, czyli magisterskich uzupełniających (1,5-2 letnich), czyli ISCED 7
- jednolite studia magisterskie – charakterystyczny program dla studiów w Polsce, dostępny na niektórych kierunkach (medycznych, artystycznych) (zazwyczaj 5-letnie), ISCED 7.

Studenci „pierwszego pokolenia” – kategoria używana w ramach opisu pochodzenia społecznego studentów, opisuje tło edukacyjnego rodziny studenta. Wyróżniono dwie kategorie studentów ze względu na ich pochodzenie edukacyjne:

- studenci „pierwszego pokolenia” – ci, których żaden z rodziców nie uzyskał wykształcenia na poziomie wyższym, tzn. rodzice lub opiekunowie posiadają wykształcenie maksymalnie na poziomie ISCED 4.
- studenci „kolejnego pokolenia” – ci, których przynajmniej jeden z rodziców osiągnął wykształcenie na poziomie ISCED 5 lub wyższym.

Studenci z niepełnosprawnościami – w badaniu EUROSTUDENT wszyscy studenci, którzy zadeklarowali w kwestionariuszu doświadczanie długofalowych problemów ze zdrowiem, niepełnosprawności lub ograniczeń funkcjonalnych, dokładnie: choroby przewlekłe, psychiczne, ograniczenie sprawności ruchowej, problemy natury sensorycznej, zaburzenia uczenia, inne długotrwałe ograniczenia i problemy zdrowotne.

Studia niestacjonarne - forma studiów w wyższych inna niż studia stacjonarne wskazana przez senat uczelni, w ramach której mniej niż połowa programu kształcenia może być realizowana w postaci zajęć dydaktycznych z bezpośrednim udziałem nauczycieli akademickich i studentów. Co więcej, może być ona prowadzona w innym wymiarze czasowym niż studia stacjonarne⁷¹.

Studia stacjonarne – forma studiów wyższych, w której co najmniej połowa programu kształcenia jest realizowana w postaci zajęć dydaktycznych wymagających bezpośredniego udziału nauczycieli akademickich i studentów⁷².

Uczelnia akademicka – uczelnia prowadząca badania naukowe, w której co najmniej jedna jednostka organizacyjna posiada uprawnienie do nadawania stopnia naukowego doktora⁷³.

⁷¹ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce

⁷² Jw.

⁷³ Jw.

Uczelnia zawodowa – uczelnia prowadząca studia pierwszego lub drugiego stopnia albo jednolite studia magisterskie nieposiadająca uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora⁷⁴.

Współczynnik koncentracji Giniego – współczynnik, miara dystrybucji zasobów. W tym przypadku jest to współczynnik określający koncentrację dochodów w populacji studentów. Przyjmuje wartości z przedziału od 0 do 1. Im bardziej skoncentrowany jest rozkład dochodów w grupie, tym wartość współczynnika będzie bliższa 1. Im bardziej równomierne rozłożenie dochodów pomiędzy jednostkami populacji (każdy ma jednakowe dochody) tym wartość wskaźnika będzie bliższa 0.

Zależność od źródła dochodu – dotyczy zależności finansowej. W badaniu EUROSTUDENT wyróżniono trzy typy zależności finansowej studentów jako wskaźnik sytuacji finansowej. Zależność finansowa występuje wtedy, gdy jedno ze źródeł dochodu stanowi ponad połowę (50%) ogólnego przychodu studenta. Studenci, których dochody są zróżnicowane, czyli żadne ze źródeł nie przeważą nie zostali sklasyfikowani według tych kategorii. Wyróżniono 3 typy zależności:

- studenci zależni od dochodów z pracy zarobkowej.
- studenci zależni od krajowego wsparcia publicznego.
- studenci zależni od wkładu finansowego rodziny/partnera.

⁷⁴ Jw.

Spis rysunków

Rysunek 1. Kraje uczestniczące w badaniu EUROSTUDENT VII.	5
Rysunek 2. Odsetek studentów na uczelniach publicznych i niepublicznych oraz na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych.	11
Rysunek 3. Populacja studentów państw EUROSTUDENT VII ze względu na wiek.	13
Rysunek 4. Odsetek kobiet i mężczyzn na poszczególnych grupach kierunków ISCED-F w Polsce.	14
Rysunek 5. Studenci ze względu na typ uczelni (akademickie oraz zawodowe). Dane w %.	17
Rysunek 6. Odsetek studentów deklarujących niepełnosprawność lub chociaż częściowe ograniczenie ze względów zdrowotnych.	20
Rysunek 7. Odsetek studentów uczęszczających na daną grupę kierunków w Polsce.	22
Rysunek 8. Zgodność ze stwierdzeniem "Poleciłbym/ poleciłabym swój kierunek znajomym.". Udział w %.	26
Rysunek 9. Zgodność ze stwierdzeniem "Często trudno mi zrozumieć, czego się ode mnie oczekuje na moim kierunku studiów.". Udział w %.	27
Rysunek 10. Zgodność ze stwierdzeniem „Zawsze było jasne, że kiedyś będę studiować na uczelni.". Udział w %.	27
Rysunek 11. Zgodność ze stwierdzeniem „Często mam poczucie, że uczelnia to raczej nie jest miejsce dla mnie.". Udział w %.	28
Rysunek 12. Zgodność ze stwierdzeniem „Wykładowcy są wyjątkowo dobrzy w objaśnianiu kwestii ze swojego przedmiotu.". Udział w %.	31
Rysunek 13. Zgodność ze stwierdzeniem „Mam dobre relacje z wykładowcami mojego kierunku studiów.". Udział w %.	32
Rysunek 14. Zgodność ze stwierdzeniem „Wykładowcy motywują mnie do jak najlepszej pracy.". Udział w %.	33
Rysunek 15. Zgodność ze stwierdzeniem „Wykładowcy są ciekawi tego, co mam do powiedzenia". Udział w %.	34
Rysunek 16. Zgodność ze stwierdzeniem „Wykładowcy na ogół dają mi pomocną informację o tym, jak sobie radzę".	35
Rysunek 17. Zgodność ze stwierdzeniem „Mam kontakt z wieloma studentami z mojego kierunku studiów." Udział w %.	36
Rysunek 18. Zgodność ze stwierdzeniem „Znam wielu studentów, z którymi mogę porozmawiać o zagadnieniach przedmiotowych.". Udział w %.	37
Rysunek 19. Odsetek studentów, których rodzice nie osiągnęli wyższego wykształcenia (ISCED 0-4).	40
Rysunek 20. Popularność kierunków studiów w Polsce według pochodzenia edukacyjnego studentów.	42
Rysunek 21. Ocena sytuacji finansowej rodziców studentów (w porównaniu do innych znanych im rodzin).	43
Rysunek 22. Porównanie wybranych decyzji zawodowo-edukacyjnych studentów w Polsce, według pochodzenia edukacyjnego.	44
Rysunek 23. Przerwa pomiędzy zakończeniem szkoły średniej a rozpoczęciem studiów według pochodzenia edukacyjnego. Udział w %.	45
Rysunek 24. Zgodność ze stwierdzeniem „Zawsze było jasne, że kiedyś będę studiować." według pochodzenia edukacyjnego. Udział w %.	46
Rysunek 25. Zgodność ze stwierdzeniem „Często mam poczucie, że uczelnia to raczej nie jest miejsce dla mnie." w podziale na pochodzenie edukacyjne. Udział w %.	47
Rysunek 26. Zgodność ze stwierdzeniem „Poważnie rozważam rzucenie studiów wyższych." w podziale na pochodzenie edukacyjne.	48
Rysunek 27. Praca zarobkowa studentów w trakcie semestru i w czasie wolnym od zajęć/ wykładów.	52
Rysunek 28. Praca zarobkowa studentów w czasie trwania semestru, wyniki badania EUROSTUDENT V, VI oraz VII. Udział w %.	53
Rysunek 29. Praca zarobkowa studentów w trakcie trwania semestru, według wieku, zdobywanych kwalifikacji i korzystania z krajowej pomocy publicznej. Udział w %.	55

Rysunek 30. Praca zarobkowa w trakcie semestru i w czasie wolnym od zajęć ogółem oraz według wykształcenia rodziców. Odsetek studentów w %.	56
Rysunek 31. Praca zarobkowa związana z kierunkiem studiów. Odsetek studentów w %.	58
Rysunek 32. Powody podejmowania pracy zarobkowej według formy zamieszkania. Udział studentów w %, których wskazana sytuacja dotyczy.	60
Rysunek 33. Studenci podejmujący staże przynajmniej raz od momentu rozpoczęcia studiów. Odsetek studentów.	62
Rysunek 34. Rodzaje staży w kraju (wg. informacji o ostatnim odbytym stażu). Udział w %.	64
Rysunek 35. Struktura budżetu finansowego studentów na podstawie całkowitego miesięcznego dochodu z uwzględnieniem transferów rzeczowych. Źródło finansowania (w %, perspektywa makro).	68
Rysunek 36. Dochody studentów ogółem według formy mieszkania (w PPS, mediana) na podstawie całkowitego miesięcznego dochodu, w tym transfery w naturze.	70
Rysunek 37. Całkowity miesięczny dochód studentów, w tym transfery rzeczowe według wieku, wykształcenia, zależności od źródła dochodu, trudności finansowych i opłat studenckich. Media całkowitego miesięcznego dochodu, w jednostkach PPS.	71
Rysunek 38. Koncentracja dochodów studentów, współczynnik Giniego.	73
Rysunek 39. Rozkład dochodów studentów, wskaźnik S80/S20.	74
Rysunek 40. Odsetek studentów otrzymujących wkład finansowy lub rzeczowy od rodziny lub partnera, odsetek studentów w %.	75
Rysunek 41. Odbiorcy wkładu od rodziny/ partnera oraz znaczenie tego źródła w miesięcznym budżecie. Na podstawie całkowitego miesięcznego dochodu z uwzględnieniem transferów rzeczowych (w %, mikro perspektywa).	77
Rysunek 42. Odsetek studentów otrzymujących krajowe wsparcie publiczne, w %.	78
Rysunek 43. Odbiorcy krajowego wsparcia publicznego oraz znaczenie tego źródła w budżecie studentów. Na podstawie całkowitego miesięcznego dochodu z uwzględnieniem transferów rzeczowych (w %, mikro perspektywa).	79
Rysunek 44. Odbiorcy krajowej pomocy publicznej dla studentów według wieku, wykształcenia rodziców, pochodzenia migracyjnego, poziomu studiów i odpłatności studiów. Dane w %.	81
Rysunek 45. Skład krajowej pomocy publicznej dla studentów. Kategorie wsparcia jako udział w całkowitej krajowej pomocy publicznej dla studentów miesięcznie (w %).	82
Rysunek 46. Regularne koszty utrzymania i nauki jako udział w całkowitych miesięcznych wydatkach studentów (w %), według płatnika.	86
Rysunek 47. Wydatki pokrywane przez studentów niemieszkających z rodzicami i inne osoby, jako udział w wydatkach ogółem, w tym transfery rzeczowe (w %).	87
Rysunek 48. Koszty zakwaterowania jako udział w całkowitych miesięcznych wydatkach wybranych grup studentów niemieszkających z rodzicami (z uwzględnieniem transferów rzeczowych, w %)	88
Rysunek 49. Miesięczne koszty zakwaterowania opłacane przez studentów i inne osoby – studenci niemieszkający z rodzicami. Średnia miesięczna kwota w PPS oraz jako udział % w miesięcznych wydatkach.	91
Rysunek 50. Koszty zakwaterowania według wielkości miejscowości uczelni – studenci niemieszkający z rodzicami. Średnia miesięczna kwota w PPS oraz jako % w miesięcznych wydatkach.	93
Rysunek 51. Miesięczne koszty zakwaterowania jako udział w wydatkach ogółem z uwzględnieniem transferów rzeczowych (w %, perspektywa mikro). Porównanie w czasie.	94
Rysunek 52. Struktura wydatków związanych ze studiami. Udział poszczególnych kategorii w całkowitych miesięcznych wydatkach ponoszonych przez studentów i inne osoby (w %).	96
Rysunek 53. Udział studentów opłacających czesne w Polsce oraz średnio w Europie, ze względu na wykształcenie rodziców oraz grupę kierunków ISCED-F. Dane w %.	99

Rysunek 54. Średnia wysokość opłat (wplacanych przez studentów i inne osoby) oraz ogólnokrajowa pomoc publiczna dla studentów miesięcznie (w PPS) – tylko studenci płacący czesne, którzy otrzymują ogólnokrajową pomoc publiczną dla studentów.	101
Rysunek 55. Samoocena sytuacji finansowej studentów. "W jakim stopniu doświadczasz obecnie trudności finansowych?". Udział studentów (w %)	102
Rysunek 56. Studenci doświadczający trudności finansowych według sytuacji materialnej rodziców, odpłatności studiów oraz (nie)pełnosprawności. Udział w %.	103
Rysunek 57. Porównanie w czasie: samoocena sytuacji finansowej studentów. Studenci z (bardzo) poważnymi trudnościami finansowymi. Udział studentów (w %)	104
Rysunek 58. Odsetek studentów, których nie stać na opłacenie niespodziewanego wydatku z własnych środków lub innej osoby (udział w %).	106
Rysunek 59. Budżet czasu studentów ogółem. Średnia liczba godzin tygodniowo w semestrze.	113
Rysunek 60. Budżet czasu studentów według formy studiów. Średnia liczba godzin tygodniowo w semestrze.	114
Rysunek 61. Czas spędzony przez studentów na zajęciach związanych ze studiami oraz odsetek studentów wykonujących prace zarobkowe według kierunku studiów (nauki społeczne i nauki przyrodnicze).	116
Rysunek 62. Średnia liczba godzin w tygodniu przeznaczanych na naukę (na uczelni i samodzielnie) według grupy kierunków ISCED-F.	117
Rysunek 63. Zadowolenie studentów z budżetu czasu. Udział studentów w %.	119
Rysunek 64. Odsetek studentów postrzegających siebie przede wszystkim jako pracownicy. Dane w %.	120
Rysunek 65. Odsetek studentów, którzy oceniają swoje wyniki w nauce jako nieco lub znacznie lepsze. Studenci ogółem oraz ze względu na intensywność nauki. Dane w %.	121
Rysunek 66. Samoocena dotychczasowych trudności na studiach związanych z obowiązkami zawodowymi, udział studentów. Studenci ogółem oraz według intensywności pracę. Dane w %.	122
Rysunek 67. (Całkowita) zgoda ze stwierdzeniem „Poważnie rozważam rzucenie studiów wyższych.”, udział studentów w %.	123
Rysunek 68. Formy międzynarodowej mobilności studentów. Dane w %.	129
Rysunek 69. Chęć częściowej realizacji programu za granicą według od pochodzenia edukacyjnego studentów. Udział w %.	130
Rysunek 70. Odsetek studentów z Polski w ramach grup kierunków ISCED-F, którzy wyjechali za granicę w celu podjęcia aktywności związanej ze studiami. Dane w %.	131
Rysunek 71. Programy, w ramach których studenci wyjeżdżali za granicę. Dane w %.	132
Rysunek 72. Źródła finansowania wyjazdów za granicę studentów z Polski. Dane w %.	134
Rysunek 73. Główne źródło finansowania wyjazdów za granicę studentów. Udział w %.	135
Rysunek 74. Formy praktyk i staży realizowanych za granicą. Dane w %.	137
Rysunek 75. Bariery administracyjne w opinii studentów, którzy nie zamierzają wyjeżdżać za granicę ogółem oraz według pochodzenia edukacyjnego.	139
Rysunek 76. Bariery indywidualne w opinii studentów, którzy nie planują studiować za granicą. Udział w %.	140
Rysunek 77. Bariery finansowe w opinii studentów, którzy nie planują studiować za granicą. Udział w %.	142
Rysunek 78. Bariery związane ze studiami w opinii studentów, którzy nie planują studiować za granicą.	143

Kwestionariusz ankiety polskiej edycji badania EUROSTUDENT VII (wersja polskojęzyczna).

1. Twoje studia

[wszyscy] [odpowiedzi: 1 kontynuuj, 2-6 zakończ]

1.1. Czy w bieżącym semestrze studiujesz w Polsce?

Możliwa jedna odpowiedź.

1. Tak.
2. Tak, ale tylko tymczasowo przez jeden lub dwa semestry (np. w ramach programu Erasmus).
3. Nie, studiuję tymczasowo w uczelni poza Polską (np. w ramach programu Erasmus).
4. Nie, obecnie mam przerwę w studiach (sformalizowaną lub nie).
5. Nie, porzuciłem/porzuciłam studia.
6. Nie, już ukończyłem/ukończyłam studia.

[ekran]

W niniejszym kwestionariuszu pytamy najczęściej o "Twój obecny, główny kierunek studiów", chyba że wskażemy inaczej w pytaniu.

Jeśli studiujesz na więcej niż jednym kierunku studiów, wypełnij kwestionariusz w odniesieniu do głównego kierunku (tego, który jest obecnie dla Ciebie ważniejszy).

Jeśli jesteś studentem międzywydziałowych studiów indywidualnych, wypełnij kwestionariusz w odniesieniu do tego komponentu (grupy przedmiotów) studiów, który jest obecnie dla Ciebie ważniejszy.

Jeśli Twój główny kierunek studiów jest prowadzony wspólnie przez więcej niż jedną uczelnię (wspólny dyplom), wypełnij kwestionariusz w odniesieniu do tej uczelni, która jest obecnie ważniejsza dla Twoich studiów.

[wszyscy] [odpowiedzi 1 – zakończ, 2 - kontynuuj].

1.2. Czy Twój obecny, główny kierunek studiów jest formalnie określany jako studia na odległość?

Studia na odległość (określane też jako zdalne lub online / przez internet) nie przewidują fizycznej interakcji podczas wykładów. Słowo „formalnie” odnosi się do charakteru studiów, nie zaś do sposobu studiowania, który jest Twoim wyborem.

Możliwa jedna odpowiedź.

1. Tak.

2. Nie.

[wszyscy]

1.3. W jakiego typu uczelni studiujesz w bieżącym semestrze?

Chodzi o uczelnię, w której prowadzony jest Twój obecny, główny kierunek studiów.
Możliwa jedna odpowiedź.

1. W uczelni akademickiej (uniwersytet, politechnika lub akademia; uczelniami akademickimi są też Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego i Szkoła Główna Handlowa).
2. W innej uczelni.

[wszyscy]

1.3.1 Studiujesz w uczelni publicznej czy niepublicznej?

Chodzi o uczelnię, w której prowadzony jest Twój obecny, główny kierunek studiów.
Możliwa jedna odpowiedź

1. W uczelni publicznej.
2. W uczelni niepublicznej (prywatnej).

[wszyscy]

1.4. Gdzie studiujesz?

Chodzi o uczelnię, w której prowadzony jest Twój obecny, główny kierunek studiów.

Miasto: [lista rozwijana, wyszukiwanie po wprowadzeniu liter]

Nazwa uczelni: [lista rozwijana, wyszukiwanie po wprowadzeniu liter]

[wszyscy] [odpowiedzi 1-4 kontynuuj, 5 zakończ]

1.5. Na którym poziomie kształcenia studiujesz?

Możliwa jedna odpowiedź.

1. Studia pierwszego stopnia (licencjackie/ inżynierskie/ tytuł równorzędny).
2. Studia drugiego stopnia (magisterskie/ tytuł równorzędny).
3. Jednolite studia magisterskie.
4. Studia podyplomowe.
5. Studia trzeciego stopnia (doktoranckie)

[wszyscy]

1.6. Jaka jest forma Twoich studiów?

Chodzi o Twój obecny, główny kierunek studiów.
Możliwa jedna odpowiedź.

1. Studia stacjonarne.
2. Studia niestacjonarne (np. zaoczne, wieczorowe).

[Skip if 1.6=1]

1.6.1. W jakim trybie studiów niestacjonarnych studiujesz?
Możliwa jedna odpowiedź.

1. Studiuję od poniedziałku do piątku, w trybie „wieczorowym”.
2. Studiuję w weekendy, w trybie „zaocznym”.

[wszyscy]

1.7. Podaj nazwę Twojego obecnego, głównego kierunku studiów.

<skip if 1.5=4> Nazwa kierunku studiów: [lista rozwijana, wyszukiwanie po wprowadzeniu liter]

<skip if 1.5=4> Jeżeli masz uwagi do powyżej odpowiedzi wpisz tutaj: [pole tekstowe, nieobligatoryjne]

<Jeśli 1.5=4 > Pełna nazwa Twojego kierunku studiów: <Pole tekstowe>

[skip if 1.5=1]

1.8 W którym kraju uzyskałeś/uzyskałaś tytuł licencjata (lub równoważny)?

Możliwa jedna odpowiedź.

1. W Polsce.
2. W: [lista rozwijana, wyszukiwanie po wprowadzeniu liter]
3. Nie uzyskałem/uzyskałam tytułu licencjata (ani równoważnego).

[skip if 1.8=3]

1.9 Po jakim czasie od uzyskania tytułu licencjata (lub równoważnego) rozpocząłeś/rozpoczęłaś obecne studia magisterskie?

Możliwa jedna odpowiedź.

1. Przed upływem roku.
2. Po upływie roku, ale przed upływem dwóch lat.
3. Po upływie dwóch lat.

2. Droga na studia

[wszyscy]

2.1. Gdzie zdałeś/zdałaś egzamin maturalny albo jej zagraniczny odpowiednik (dyplom/certyfikat), umożliwiający Ci udział w rekrutacji na studia wyższe w Polsce?

Możliwa jedna odpowiedź.

1. W Polsce.
2. Za granicą (poza Polską).

[skip if 2.1=2] [nieobligatoryjne]

2.1.1. Pytanie dotyczy Twoich wyników na maturze (ostatniej zdawanej). Wpisz wynik procentowy uzyskany z następujących przedmiotów:

- A. Matematyki
- B. Języka polskiego
- C. Języka obcego
- D. Przedmiotu dodatkowego [pole tekstowe] wpisz jakiego:

-
1. Podstawowym 99- nie pamiętam
 2. Rozszerzonym 99- nie pamiętam
 3. Nie zdawałem / zdawałam tego przedmiotu [wyłączająca]

|_|_| % [zakres 1-100]

[wszyscy]

2.1.2. W jakiej szkole zdałeś/zdałaś maturę lub jej zagraniczny odpowiednik (dyplom, certyfikat) uprawniający Cię do ubiegania się o przyjęcie na studia wyższe w Polsce?

Możliwa jedna odpowiedź.

1. W liceum ogólnokształcącym w Polsce.
2. W liceum profilowanym lub zawodowym w Polsce.
3. W uzupełniającym liceum ogólnokształcącym w Polsce.
4. W technikum w Polsce.
5. W technikum uzupełniającym w Polsce.
6. W szkole za granicą.

In which school did you have passed the Matura certificate or its foreign equivalent (diploma, certificate) entitling you to apply for admission to higher education in Poland?

1. secondary school in Poland
2. profiled or professional high school in Poland
3. supplementary high school in Poland

4. technical high school in Poland
5. supplementary technical high school in Poland
6. in the high school abroad

[wszyscy]

2.2. Kiedy zdałeś/zdałaś maturę lub jej zagraniczny odpowiednik (dyplom, certyfikat), uprawniający Cię do ubiegania się o przyjęcie na studia wyższe w Polsce?

Możliwa jedna odpowiedź.

1. Bezpośrednio po ukończeniu nauki w szkole średniej (tj. w ciągu 6 miesięcy).
2. Później, po upływie 6 miesięcy od ukończenia nauki w szkole średniej (lub przerwania w niej nauki).

2.3. Pytanie pominięte – studenci bez matury w Polsce nie występują.

[wszyscy]

2.4. Po jakim czasie od ukończenia szkoły średniej lub po przerwaniu w niej nauki, po raz pierwszy podjąłeś/podjęłaś studia wyższe?

„Ukończenie szkoły średniej lub przerwanie w niej nauki” – moment, w którym ukończyłeś/ukończyłaś pierwszą szkołę średnią. Bez względu na to czy był to również moment, w którym uzyskałeś/uzyskałaś uprawnienia do ubiegania się na studia, maturę lub jej zagraniczny odpowiednik. Np. moment, w którym ukończyłeś/ukończyłaś szkołę zawodową, a następnie dopiero uzyskałeś/uzyskałaś maturę w np. liceum dla dorosłych, kursie maturalnym itp.

„Po raz pierwszy podjęcie studiów wyższych” – bez względu czy były to studia za granicą czy w Polsce.

1. Przed upływem roku.
2. Po upływie roku, ale przed upływem dwóch lat.
3. Po przynajmniej dwóch latach.

[wszyscy]

2.5. Kiedy po raz pierwszy podjąłeś/podjęłaś studia wyższe?

Miesiąc: [1-12]

Rok: [1900-2018]

[wszyscy]

2.6. Kiedy podjąłeś/podjęłaś studia na obecnym kierunku studiów?

Miesiąc: [1-12]

Rok: [1900-2018]

[nieobligatoryjne]

2.6.1 Czy wybierając swoje obecne studia brałeś/ brałaś pod uwagę możliwość uzyskania pomocy materialnej (stypendiów)?

1. Zdecydowanie tak
2. .
3. .
4. .
5. Zdecydowanie nie

[wszyscy]

2.7. Czy podczas Twojej rekrutacji na studia wyższe po raz pierwszy, uczelnia w Polsce formalnie uwzględniła Twoje doświadczenie zawodowe?

Możliwa więcej niż jedna odpowiedź.

1. Nie, nie miałem/nie miałam żadnego doświadczenia zawodowego.
2. Nie, moje doświadczenie zawodowe nie zostało wyraźnie uwzględnione podczas pierwszej rekrutacji na studia.
3. [pominięta]
4. Tak, moje doświadczenie zawodowe zostało wyraźnie uwzględnione podczas pierwszej rekrutacji na studia (np. poprzez otrzymanie dodatkowych punktów).
5. Moja pierwsza rekrutacja na studia miała miejsce poza Polską.

[wszyscy]

2.8. Czy Twoje wcześniejsze doświadczenie lub kompetencje zostały uwzględnione przez uczelnię zastępując część lub element programu studiów?

W pytaniu chodzi o kompetencje lub doświadczenia zawodowe, ukończone kursy, efekty samodzielnej nauki, wolontariatu itp., które umożliwiły Ci pominięcie kursów, obowiązkowych staży, zadań praktycznych czy prac pisemnych przewidzianych programem studiów, i/lub zdobycie dodatkowych punktów ECTS.

Możliwa więcej niż jedna odpowiedź.

1. Tak, uznano moje doświadczenie zawodowe.
2. Tak, uznano moje kompetencje zdobyte poza szkołę czy uczelnię (np. na nieformalnych kursach, podczas samodzielnej nauki, aktywności w ramach wolontariatu itp.).
3. Tak, uznano moje kompetencje zdobyte w ramach nauki w innej uczelni lub szkole.
4. Nie.

[wszyscy]

2.9. Czy pracowałeś/pracowałaś zarobkowo, zanim po raz pierwszy podjąłeś/podjęłaś studia wyższe?

Pytanie obejmuje także płatne staże i praktyki.

Pytanie nie obejmuje zasadniczej służby wojskowej ani jej form zastępczych.

Możliwa jedna odpowiedź.

1. Tak, pracowałem/pracowałam nieprzerwanie przez co najmniej rok w wymiarze przynajmniej 20 godzin tygodniowo.
2. Tak, pracowałem/pracowałam nieprzerwanie przez co najmniej rok w wymiarze poniżej 20 godzin tygodniowo.
3. Tak, pracowałem/pracowałam, ale krócej niż przez rok.
4. Nie, nie pracowałem/pracowałam zarobkowo przed podjęciem studiów wyższych.

[skip if 2.9=4, single]

2.10. W jakim stopniu Twoja praca była związana z programem Twoich obecných studiów?

Pytanie dotyczy pracy zarobkowej podejmowanej przez Ciebie przed podjęciem po raz pierwszy studiów wyższych.

1. W bardzo dużym stopniu
- 2.
- 3.
- 4.
5. W ogólnie nie była związana

3. Warunki studiowania

[wszyscy] [nieobligatoryjne]

3.1. Czy w obecnym semestrze napotykasz na którekolwiek z poniższych trudności w studiowaniu?

Możliwa więcej niż jedna odpowiedź.

1. Tak, ze względu na standard pracy oczekiwany na moim kierunku studiów (wymagające egzaminy / prace pisemne / prezentacje, liczba testów itp.).
2. Tak, ze względu na kwestie organizacyjne w mojej uczelni (rozkład zajęć, ograniczone miejsca na wykładach / zajęciach lub obowiązkowa obecność itp.).
3. Tak, ze względu na kwestie administracyjne w mojej uczelni (opóźnione oceny / wyniki / transfer punktów ECTS, procedury rejestracji na zajęcia / egzaminy itp.).
4. Tak, ze względu na inne aspekty związane ze studiami.
5. Tak, ze względu na problemy finansowe.
6. Tak, ze względu na obowiązki związane z moją pracą zarobkową.
7. Tak, ze względu na obowiązki związane z opieką nad dzieckiem lub ciężę.
8. Tak, ze względu na problemy zdrowotne, niepełnosprawność, urazy powypadkowe.
9. Tak, ze względu na brak motywacji.
10. Tak, ze względu na inne osobiste powody (np. sprawy rodzinne).
11. Nie.

[wszyscy, nieobligatoryjne]

3.2. Ogólnie rzecz biorąc, w jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami odnoszącymi się do wykładowców Twojego głównego kierunku studiów w obecnym semestrze?

- A. Wykładowcy na ogół dają mi pomocną informację o tym, jak sobie radzę.
- B. Wykładowcy motywują mnie do jak najlepszej pracy.
- C. Wykładowcy są wyjątkowo dobrzy w objaśnianiu kwestii ze swojego przedmiotu.

- 1. Całkowicie się zgadzam
- 2.
- 3.
- 4.
- 5. Całkowicie się nie zgadzam

[wszyscy, nieobligatoryjne]

3.3. Ogólnie rzecz biorąc, w jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami odnoszącymi się do Twojego obecnego, głównego kierunku studiów?

- A. Mam dobre relacje z wykładowcami mojego kierunku studiów.
- B. Wykładowcy są ciekawi tego, co mam do powiedzenia.
- C. Znam wielu studentów, z którymi mogę porozmawiać o zagadnieniach przedmiotowych.
- D. Mam kontakt z wieloma studentami z mojego kierunku studiów.

- 1. Całkowicie się zgadzam
- 2.
- 3.
- 4.
- 5. Całkowicie się nie zgadzam

[wszyscy, na jednym ekranie] [nieobligatoryjne]

3.4. Ile godzin spędzasz na zajęciach w uczelni oraz na samodzielnej nauce w typowym tygodniu bieżącego semestru?

Wpisz sumę godzin zegarowych dla każdego dnia tygodnia oraz weekendu.

Wpisz „0”, jeśli nie spędzasz ani jednej godziny na danym typie aktywności tego dnia. Jeżeli wykłady nie odbywają się w każdym tygodniu, wpisz średnią liczbę godzin dla danego dnia.

Godzinę licz jako zegarową tj. 60 minut.

- A. Zajęcia w uczelni (wykłady, seminaria, laboratoria, testy, przedmioty online na żywo przewidziane programem studiów itp.).

B. Samodzielna nauka (przygotowanie do zajęć, uczenie się, odrabianie pracy domowej, bezpłatne staże itp.).

1. Poniedziałek
2. Wtorek
3. Środa
4. Czwartek
5. Piątek
6. Sobota
7. Niedziela

|_|_|, |_|_|_| [zakres 0-24, zostawić możliwość na wpisanie dziesiętnych]

[wszyscy, na jednym ekranie, nieobligatoryjne]

3.5. Biorąc pod uwagę czas, jaki przeznaczasz w bieżącym semestrze na zajęcia na uczelni, samodzielną naukę oraz na pracę zarobkową, wskaż, czy chciałbyś/chciałabyś coś zmienić w tym względzie.

Jeśli obecnie nie pracujesz zarobkowo: wskaż, czy chciał(a)byś taką pracę podjąć („Chciał(a)bym przeznaczać na to więcej czasu”) lub nie („Nic bym nie zmienił(a”).

- A. Czas spędzany na zajęciach na uczelni.
- B. Czas przeznaczony na samodzielną naukę.
- C. Czas przeznaczony na pracę zarobkową.

1. Chciał(a)bym przeznaczać na to mniej czasu.
2. Nic bym nie zmienił(a).
3. Chciał(a)bym przeznaczać na to więcej czasu.

[wszyscy, nieobligatoryjne]

3.6. Ogólnie rzecz biorąc, w jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami odnoszącymi się do Twoich studiów?

- A. Często trudno mi zrozumieć, czego się ode mnie oczekuje na moim kierunku studiów.
- B. Poleciłbym swój obecny kierunek studiów.
- C. Często mam poczucie, że uczelnia to raczej nie jest miejsce dla mnie
- D. Zawsze było jasne, że kiedyś będę studiować na uczelni.
- E. Poważnie rozważam zmianę mojego obecnego kierunku studiów.
- F. Poważnie rozważam rzucenie studiów wyższych.

1. Całkowicie się zgadzam
- 2.
- 3.
- 4.

5. Całkowicie się nie zgadzam

[wszyscy, nieobligatoryjne]

3.7. Jak oceniasz wsparcie udzielane Ci przez uczelnię w poniższych aspektach?

- A. Usługi wspierające naukę (np. zorganizowana opieka dydaktyczna, kursy wyrównawcze, mentoring).
- B. Udogodnienia infrastrukturalne do nauki (np. biblioteka, centrum komputerowe, miejsca nauki).
- C. Wsparcie w godzeniu nauki i pracy zarobkowej.
- D. Wsparcie w godzeniu nauki i życia rodzinnego.
- E. Wsparcie w przygotowaniu się do (przyszłego) życia zawodowego.

- 1. Całkowicie wystarczające.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5. Całkowicie niewystarczające.
- 6. Nie potrzebuję lub nie chcę wsparcia w tym zakresie.

[wszyscy]

3.8. Jak oceniłbyś/oceniłabyś swoje dotychczasowe wyniki w nauce na obecnym kierunku studiów w porównaniu z innymi studentami?

Ogólnie rzecz biorąc, moje wyniki w nauce są...

- 1. Znacznie lepsze.
- 2. Lepsze.
- 3. Takie same.
- 4. Gorsze.
- 5. Znacznie gorsze.

[wszyscy]

3.9. Jak oceniasz wpływ swoich obecných studiów na przygotowanie Cię do rynku pracy?

- A. Na krajowym rynku pracy.
- B. Na zagranicznym rynku pracy.

- 1. Bardzo dobrze.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5. Bardzo źle.
- 6. Trudno powiedzieć.

4. Warunki życia

[wszyscy]

4.1. Z kim mieszkasz podczas bieżącego semestru (od poniedziałku do piątku)?

Możliwa więcej niż jedna odpowiedź.

1. Z rodzicami/opiekunami (lub dziadkami, wujkami, ciociami lub innymi krewnymi).
2. Z partnerem/ małżonkiem.
3. Z moim dzieckiem / dziećmi lub z dzieckiem / dziećmi partnera.
4. Z inną osobą lub osobami niewymienionymi wyżej (z innymi studentami, przyjaciółmi).
5. Mieszkam sam/sama.

[skip if 4.1=1]

4.2. Czy mieszkasz w akademiku lub domu studenckim?

Możliwa jedna odpowiedź.

1. Tak.
2. Nie.

[wszyscy]

4.3. W jakim stopniu jesteś zadowolony/zadowolona z warunków mieszkaniowych w odniesieniu do poniższych aspektów?

- A. Koszty.
- B. Lokalizacja.
- C. Stan ogólny.
- D. Czas potrzebny na dojazd do uczelni.

1. Bardzo zadowolony/a
- 2.
- 3.
- 4.
5. Bardzo niezadowolony/a

[wszyscy, zakres 0-999]

4.4. Ile czasu, w typowy dzień, zajmuje Ci dotarcie z domu na uczelnię w bieżącym semestrze?

Z domu, czyli z miejsca, w którym mieszkasz podczas semestru (od poniedziałku do piątku).

Bez względu na środek transportu.

Przeciętnie: |_|_|_| minut w jedną stronę.

[wszyscy]

4.5. Czy wykonujesz pracę zarobkową w bieżącym semestrze?

Pytanie obejmuje także płatne staże i samozatrudnienie.
Możliwa jedna odpowiedź.

1. Tak, pracuję przez cały bieżący semestr.
2. Tak, pracuję od czasu do czasu w bieżącym semestrze.
3. Nie, nie pracuję w bieżącym semestrze.

[skip if 4.5=3]

4.6. Ile godzin spędzasz wykonując pracę zarobkową w typowym tygodniu bieżącego semestru?

|_|_|_|, |_|_| godzin / tygodniowo [zakres 1-999, możliwe miejsca dziesiętne(!)]

[skip if 4.5=3]

4.7. W jakim stopniu poniższe stwierdzenia opisują Twoją sytuację?

Stwierdzenia odnoszą się do Twojej pracy zarobkowej wykonywanej w bieżącym semestrze.

- A. Pracuję, żeby pokryć swoje koszty utrzymania.
- B. Pracuję, żeby zdobyć doświadczenie na rynku pracy.
- C. Gdybym nie pracował/pracowała, nie stać by mnie było na studiowanie.
- D. Pracuję, ponieważ muszę finansowo wspierać innych (np. dzieci, partnera, rodziców).
- E. Pracuję, aby stać mnie było na rzeczy, których inaczej nie mógłbym / nie mogłabym kupić.

1. Zdecydowanie mnie to dotyczy.
- 2.
- 3.
- 4.
5. Zupełnie mnie to nie dotyczy

[skip if 4.5=3]

4.8. W jakim stopniu Twoja praca zarobkowa jest związana z programem Twoich studiów?

Pytanie dotyczy pracy zarobkowej wykonywanej przez Ciebie w bieżącym semestrze.

1. W bardzo dużym stopniu.
- 2.
- 3.
- 4.
5. W ogólnie nie jest związana.

[skip if 4.5=3]

4.9. Które z poniższych stwierdzeń lepiej opisuje Twoją obecną sytuację?

Możliwa jedna odpowiedź.

1. Przede wszystkim studiuje, a oprócz tego pracuje.
2. Przede wszystkim pracuje, a oprócz tego studiuje.

[wszyscy]

4.10. Czy pracowałeś/pracowałaś zarobkowo w trakcie przerw w zajęciach na studiach (wakacji, ferii) w ciągu ostatnich 12 miesięcy?

Pytanie obejmuje także płatne staże.

Możliwa jedna odpowiedź.

1. Tak.
2. Nie.

[wszyscy, możliwe wiele odpowiedzi – uwaga pytanie filtrujące do 4.16. Utwórz zmienne zgodnie z listą]

4.11. Jakie wsparcie materialne otrzymujesz regularnie od rodziny i/lub partnera?

Wsparcie rodziny/partnera:

Takie wsparcie może mieć różne formy: gotówki lub przelewu bankowego, rachunków na Twoją rzecz opłacanych bezpośrednio przez rodzinę/partnera lub pomocy rzeczowej w formie dóbr zwolnionych z opłat.

Gotówka/przelewy mogą dotyczyć jakichkolwiek opłat dokonywanych, aby pokryć wydatki na życie lub studiowanie.

Opłacone rachunki mogą dotyczyć kosztów uiszczanych bezpośrednio przez rodzinę/partnera: wynajmu, elektryczności, ogrzewania, czesnego i innych opłat związanych ze studiami, opłat za telefon, prenumeraty, transportu publicznego itp.

Pomoc rzeczowa to zapewnienie zakwaterowania, wyżywienia, ubrania, telefonu, możliwości korzystania z samochodu itp.

Nie bierz pod uwagę okazjonalnych przekazów finansowych i materialnych od rodziny np. prezentów, spadków itp.

Zaznacz wszystkich, którzy zapewniają Ci dane formy wsparcia regularnie (miesięcznie, semestralnie itp.):

- A. Regularnie przekazują/przekazuje mi gotówkę lub przelewy bankowe:
- B. Regularnie płacą/płaci za mnie rachunki:
- C. Regularnie zapewnia mi wsparcie rzeczowe:

- a. ...moja rodzina (rodzice, rodzeństwo, krewni).
- b. ...mój partner.

1. Tak
2. Nie
3. Nie otrzymuję tego rodzaju wsparcia ani od rodziny, ani partnera

[wyłączające]

[wszyscy, wieloitemowe – uwaga pytanie filtrujące do 4.16 – utwórz zmienne pomocnicze]

4.12. Czy ktoś inny regularnie opłaca Twoje rachunki lub przekazuje pomoc rzeczową?

Opłacone rachunki mogą dotyczyć kosztów uiszczanych bezpośrednio w Twoim imieniu: wynajmu, elektryczności, ogrzewania, czesnego i innych opłat związanych ze studiami, opłat za telefon, prenumeraty, transportu publicznego itp.

Pomoc rzeczowa to zapewnienie zakwaterowania, wyżywienia, ubrania, telefonu, możliwości korzystania z samochodu itp.

Zaznacz wszystkie opcje, które cię dotyczą...

- A. Regularnie płacę/płaci za mnie rachunki:
 - B. Regularnie zapewnia mi wsparcie rzeczowe:
 - a. ...mój pracodawca.
 - b. ...inna osoba lub instytucja.
1. Tak
 2. Nie
 3. Nie otrzymuję tego rodzaju wsparcia ani od pracodawcy, ani nikogo innego [wyłączające]

[wszyscy, multi, – uwaga pytanie filtrujące do 4.16 – utwórz zmienne pomocnicze]

4.13. Czy bieżącym semestrze otrzymujesz stypendium wypłacane ze środków publicznych lub korzystasz z kredytu studenckiego?

Możliwa więcej niż jedna odpowiedź.

10. Tak, stypendium socjalne.
11. Tak, stypendium dla osób z niepełnosprawnościami.
12. Tak, stypendium rektora.
13. Tak, stypendium finansowane przez jednostkę samorządu terytorialnego.
14. Tak, stypendium za wyniki w nauce lub w sporcie finansowane przez osobę fizyczną lub osobę prawną niebędącą państwową ani samorządową osobą prawną.
15. Tak, stypendium ministra za wybitne osiągnięcia.
16. Tak, stypendium motywacyjne na kierunku zamawianym.
17. Tak, inne stypendium ze środków publicznych.
18. Tak, kredyt studencki otrzymywany z Polski.
19. Tak, stypendium lub kredyt studencki spoza Polski.
20. Nie.

[nieobligatoryjne]

P4.13.1 W jakim stopniu zgadzasz się z następującym stwierdzeniem:

[skip if 4.13.11=0]

... gdyby w momencie wybierania studiów dostępna była dla mnie pomoc materialna (np. stypendium) pozwalająca mi pokryć znaczną część kosztów utrzymania, to...

- A. Wybrał(a)bym inny kierunek studiów.
- B. Wybrał(a)bym inną uczelnię.
- C. Wybrał(a)bym inną formę studiów (stacjonarne lub niestacjonarne).

- 1. Zdecydowanie tak
- 2. .
- 3. .
- 4. .
- 5. Zdecydowanie nie

[nieobligatoryjne]

[skip if 4.13.1=0]

P4.13.2 ...gdybym mógł/mogła otrzymywać wyższą pomoc materialną (np. wyższe stypendium), pozwalającą mi pokryć znaczną część kosztów utrzymania, to:

- A. Wybrał(a)bym inny kierunek studiów.
- B. Wybrał(a)bym inną uczelnię.
- C. Wybrał(a)bym inną formę studiów (stacjonarne lub niestacjonarne).

- 6. Zdecydowanie tak
- 7. .
- 8. .
- 9. .
- 10. Zdecydowanie nie

[nieobligatoryjne] [skip if 4.13.1=0]

P.4.13.3 ... gdyby nie możliwość otrzymywania stypendium socjalnego, nie studiowałbym/-abym w ogóle.

- 1. Zdecydowanie tak
- 2. .
- 3. .
- 4. .
- 5. Zdecydowanie nie

[nieobligatoryjne] [wszyscy]

P4.13.4 W jakim stopniu zgadzasz się z następującym stwierdzeniem:

- A. Zanim się coś kupi, to najpierw trzeba na to zbierać pieniądze.
- B. Branie kredytu na studia to dobra inwestycja.
- C. Kredyty studenckie są dobre, ponieważ pozwalają studentom/studentkom w większym stopniu korzystać ze studiów.
- D. Branie kredytu studenckiego jest ryzykowne.

1. Zdecydowanie tak
2. .
3. .
4. .
5. Zdecydowanie nie

[wszyscy– uwaga pytanie filtrujące do 4.16 – utwórz zmienne pomocnicze]

4.14. Czy (chociażby częściowo) podczas bieżącego semestru, pokrywasz koszty utrzymania lub studiowania z oszczędności?

Możliwa więcej niż jedna odpowiedź.

1. Tak, z oszczędności pochodzących z wcześniejszej pracy zarobkowej (np. zarobionych podczas przerw od zajęć, wakacji, świąt).
2. Tak, z innych oszczędności (np. spadki, darowizny, dochody z kapitału, nagrody).
3. Nie.

[wszyscy– uwaga pytanie filtrujące do 4.16 – utwórz zmienne pomocnicze]

4.15. Czy w bieżącym semestrze otrzymujesz osobiście dochody z jakichkolwiek innych źródeł?

Weź pod uwagę tylko te pieniądze, które otrzymujesz osobiście (nie rodzina lub partner).

Możliwa więcej niż jedna odpowiedź.

1. Tak, ze źródeł **publicznych** (np. zasiłek na dziecko, zasiłek mieszkaniowy, dla bezrobotnych, emerytura, renta rodzinna)
2. Tak, z bezzwrotnych źródeł **prywatnych** (np. alimenty, prywatne stypendium, dochody z kapitału, sporadyczne dochody ze sprzedaży, darowizny)
3. Tak, ze zwrotnych źródeł **prywatnych** (np. kredyty bankowe, prywatne pożyczki)
4. Nie

[nieobligatoryjne]

[wszyscy, wyświetl zaznaczone w pytaniach 4.11, 4.13, 4.14, 4.15] [Jeden ekran w miarę możliwości – pokazuj podsumowanie „razem” pomoże to im weryfikować swój łączny budżet]

4.16. Jaką średnią kwotę uzyskujesz miesięcznie do swojej dyspozycji z następujących źródeł (gotówką lub przelewem bankowym) w bieżącym semestrze?

Pytanie dotyczy kwot, które masz do dyspozycji na wydatki w miesiącu, niezależnie od tego, kiedy zostały uzyskane/otrzymane. Przelewy i opłaty robione bezpośrednio przez innych, ale w Twoim imieniu, lub udostępnienie dobra nie są „do Twojej dyspozycji”.

1. gotówka lub przelewy od rodziny (rodzice, rodzeństwo, krewni) [4.11a=1]
2. gotówka lub przelewy od partnera [4.11b=1]
3. stypendium socjalne [4.13.1=1]
4. stypendium dla osób z niepełnosprawnościami [4.13.2=1]

5. stypendium rektora [4.13.3=1]
6. stypendium finansowane przez jednostkę samorządu terytorialnego [4.13.4=1]
7. stypendium za wyniki w nauce lub w sporcie finansowane przez osobę fizyczną lub osobę prawną niebędącą państwową ani samorządową osobą prawną [4.13.5=1]
8. stypendium ministra za wybitne osiągnięcia [4.13.6=1]
9. stypendium motywacyjne na kierunku zamawianym [4.13.7=1]
10. inne stypendium ze środków publicznych [4.13.8=1]
11. kredyt studencki [4.13.9=1]
12. stypendium lub kredyt studencki spoza Polski [4.13.10=1]
13. przychody z pracy zarobkowej podejmowanej w bieżącym semestrze [4.5=1 or 4.5=2]
14. oszczędności pochodzących z wcześniejszej pracy zarobkowej (np. zarobionych podczas przerw od zajęć, wakacji, świąt) [4.14.1=1]
15. inne oszczędności (np. spadki, darowizny, dochody z kapitału, nagrody) [4.14.2=1]
16. dochody ze źródeł publicznych (np. zasiłek na dziecko, zasiłek mieszkaniowy, dla bezrobotnych, emerytura, renta rodzinna) [4.15.1=1]
17. dochody z bezzwrotnych źródeł prywatnych (np. alimenty, prywatne stypendium, dochody z kapitału, sporadyczne dochody ze sprzedaży, darowizny) [4.15.2=1]
18. dochody ze zwrotnych źródeł prywatnych (np. kredyty bankowe, prywatne pożyczki) [4.15.3=1]

[pole cyfry 0-9999, umożliwić wpisanie dziesiętnych]

Średnia do Twojej dyspozycji miesięcznie |_|_|_|_|_|, |_|_| złotych/miesięcznie

[automatic sum]

Razem |_|_|_|_|_|, |_|_| złotych/miesięcznie

[nieobligatoryjne]

[wszyscy, razem na ekranie dwie kolumny, kolumn wydatków uiszczana przez innych filtrowana.]

4.17. Jakie są Twoje przeciętne wydatki na następujące pozycje w bieżącym semestrze?

[skrypt wyświetli jeżeli rodzina, partner lub pracodawca lub inna instytucja płaci rachunki lub pomoc rzeczową]

Wskazateś/wskazałaś, że inni (np. rodzina, partner) płacą regularnie chociaż jakąś część Twoich rachunków w Twoim imieniu, i/lub regularnie zapewnia Ci jakąś pomoc rzeczową (np. zakwaterowanie). W związku z tym wpisz przybliżoną kwotę tych kosztów.

[skrypt wyświetli if 4.11.1.3=1 or 4.1.1 = 1, jeżeli rodzina płaci moje rachunki lub dostarcza wsparcie rzeczowe i student mieszka z rodzicami]

Spróbuj oszacować tylko wydatki, które rodzina opłaca dotatkowo na Twoją rzecz/w Twoim imieniu np. za wyżywienie. Jeżeli Twoi rodzice wynajmują dla siebie dom/mieszkanie, ale Ty z nimi nie mieszkasz, nie płacą dodatkowego czynszu na

Ciebie w tym mieszkaniu – wpisz „0 zł”, jednak możliwe, że zużywasz dodatkowo prąd lub inne koszty utrzymania.

[skrypt wyświetli if 4.11.2.3=1 or 4.1.2 = 1, partner płaci rachunki lub dostarcza pomoc rzeczowa i student mieszka z partnerem]

Spróbuj oszacować koszty, które opłacasz osobiście, a w drugiej kolumnie wpisz tylko koszty swojego partnera uiszczane przez niego dodatkowo na Twoją rzecz/w Twoim imieniu.

Np. jeżeli jako para dzielicie koszty wspólnego zakwaterowania, wpisz w pierwszej kolumnie swój wkład finansowy w kolumnie „opłacane z własnej kieszeni” oraz „0 zł” w kolumnie „uiszczane przez innych”.

Natomiast jeżeli Twój partner uiszcza cały koszt wydatku na wspólne zakwaterowania wpisz „0 zł” w kolumnie „opłacane z własnej kieszeni”, a wysokość wkładu partnera przeznaczonego na Twoją rzecz/na Twoją część w drugiej kolumnie - uiszczane przez innych”.

[zawsze]

Jeżeli inne osoby (np. dzieci, rodzice, partner) są finansowo zależni od Ciebie, traktuj ich jako swój własny wydatek (np. jeżeli płacisz za jedzenie dla dziecka i siebie, wpisz łączny koszt dla Was dwojga).

Wpisz „0 zł” jeżeli nie ponosisz w ogóle danego rodzaju wydatku.

A. koszty związane ze studiami ponoszone semestralnie...

1. Czesne, opłaty rejestracyjne, administracyjne i za egzaminy
2. Datki na uczelnię, składki (np. do stowarzyszeń czy organizacji studenckich)

...opłacane z własnej kieszeni:

...opłacane przez innych (w Twoim imieniu) [zmienna]:

około: |_|_|_|_|_|. |_|_| złotych /semestralnie [0-99999, możliwe dziesiętne]

B. wydatki na życie miesięcznie w bieżącym semestrze...

...opłacane z własnej kieszeni:

... uiszczane przez innych (rachunki płacone w Twoim imieniu / pomoc rzeczowa):
[zmienna]

1. Zakwaterowanie ogółem (czynsz, spłata hipoteki, woda, elektryczność itp.)
2. Wyżywienie
3. Transport
4. Media telekomunikacyjne (telefon, internet itp.)

5. Opieka zdrowotna (np. ubezpieczenie medyczne)
 6. Opieka nad dzieckiem
 7. Spłata długu (poza hipoteką)
 8. Życie towarzyskie i odpoczynek
 9. Inne regularne wydatki na życie (ubrania, kosmetyki, papierosy, zwierzęta domowe, ubezpieczenie [poza medycznym], alimenty)
 10. Inne koszty związane ze studiami (np. zajęcia terenowe, książki, kserokopie, korepetycje, dodatkowe kursy)
- około: |_|_|_|_|_|, |_|_| złotych /miesięcznie [0-99999, możliwe dziesiętne]

[automatic sum, wyświetlaj cały czas]

Razem |_|_|_|_|_|, |_|_| złotych /miesięcznie

[wszyscy]

4.18. W jakim stopniu doświadczasz obecnie trudności finansowych?

1. w bardzo dużym stopniu.
- 2.
- 3.
- 4.
5. nie doświadczam wcale.

[wszyscy]

4.19. Czy byłbyś / byłabyś w stanie ponieść niespodziewany, konieczny wydatek w wysokości 840 złotych?

1. Tak, byłbym/byłabym w stanie ponieść taki wydatek z własnych środków.
2. Nie, ale ktoś inny (np. członek rodziny lub partner) mógłby ponieść taki wydatek za mnie.
3. Nie, ani ja, ani nikt inny za mnie nie mógłby ponieść takiego wydatku.

[wszyscy]

4.20. Czy byłeś / byłaś na stażu (przynajmniej tygodniowym, obowiązkowym lub dobrowolnym) od kiedy po raz pierwszy podjąłeś/podjęłaś studia wyższe w Polsce?

Staż, którego głównym celem jest zdobycie doświadczenia do rynku pracy. Nie bierz pod uwagę kursów praktycznych albo laboratoriów i ćwiczeń organizowanych przez uczelnię.

Możliwa więcej niż jedna odpowiedź.

1. Tak, na przynajmniej jednym stażu w Polsce.
2. Tak, na przynajmniej jednym stażu za granicą.
3. Nie.

[skip if 4.20.1 = 0]

4.21. Czy Twój ostatni staż w Polsce był obowiązkową częścią programu studiów czy był dobrowolny?

1. był obowiązkową częścią programu studiów
2. był dobrowolny (niewymagany programem studiów)

[skip if 4.20.1 = 0]

4.21. Czy Twój ostatni staż w Polsce był płatny czy niepłatny?

1. płatny
2. niepłatny

[skip if 4.20.2 = 0]

4.23. Czy Twój ostatni staż za granicą był obowiązkową częścią programu studiów czy był dobrowolny?

1. był obowiązkową częścią programu studiów
2. był dobrowolny (niewymagany programem studiów)

[skip if 4.20.2 = 0]

4.24. Czy Twój ostatni staż za granicą był płatny czy niepłatny?

1. płatny
2. niepłatny

[filtr, ekran]

Następne pytania dotyczą wyłącznie Twojego ostatniego zagranicznego stażu.

[skip if 4.20.2 = 0]

4.25. W którym państwie byłeś / byłaś na ostatnim swoim stażu za granicą i jak długo on trwał?

Należy uwzględnić obecne granice państwowe.

Państwo: [drop-down z wyszukiwaniem po wprowadzeniu liter]

Długość stażu w miesiącach: |_|_|, |_| [zakres 1-999, możliwe dziesiętne]

[skip if 4.20.2 = 0]

4.26. W jakich ramach organizacyjnych odbył się Twój ostatni zagraniczny staż?

Możliwa jedna odpowiedź.

1. W ramach programu Erasmus lub Erasmus+.
2. W ramach innego programu Unii Europejskiej.
3. W ramach innego programu (np. CEEPUS) lub programu koordynowanego przez Biuro Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej lub Narodową Agencję Wymiany Akademickiej.
4. Mój wyjazd na staż został zorganizowany, niezależnie od jakiegokolwiek programu.

[skip if 4.20.2 = 0]

4.27. Na jakim etapie studiów wyższych byłeś/byłaś, gdy wyjechałeś/wyjechałaś na swój ostatni zagraniczny staż?

Możliwa więcej niż jedna odpowiedź.

1. Studia pierwszego stopnia (licencjackie lub równorzędny).
2. Studia drugiego stopnia (magisterskie lub równorzędny).
3. Jednolite studia magisterskie.
4. Studia podyplomowe.
5. Studia doktoranckie.
6. Nie realizowałem/realizowałam wówczas żadnego etapu studiów (np. pomiędzy studiami I a II stopnia)

[skip if 4.20.2 = 0]

4.28. Czy otrzymałeś / otrzymałaś punkty ECTS za swój zagraniczny staż?

1. Tak
2. Nie
5. Nie wiem (jeszcze)

5. Mobilność międzynarodowa

[wszyscy]

5.1. Czy uczestniczyłeś/uczestniczyłaś kiedykolwiek po rozpoczęciu studiów wyższych w Polsce w poniższych zajęciach zagranicznych związanych z Twoimi studiami?

[if 4.20.2 = 1]

Czy uczestniczyłeś/uczestniczyłaś kiedykolwiek, oprócz zagranicznego stażu, po rozpoczęciu studiów wyższych w Polsce w poniższych zajęciach zagranicznych związanych z Twoimi studiami?

Możliwa więcej niż jedna odpowiedź.

1. Podczas studiów realizowanych w Polsce częściowe odbycie ich (np. jednego semestru) za granicą
2. Inne zajęcia za granicą związane ze studiami trwające minimum 3 miesiące (np. badania / zajęcia w terenie, kurs językowy, szkoła letnia).
3. Inne zajęcia za granicą związane ze studiami i trwające krócej niż 3 miesiące (np. badania / zajęcia w terenie, kurs językowy, szkoła letnia).
4. Nie miałem zajęć za granicą związanych z moimi studiami w Polsce.

[skip if 5.1.1=1]

5.2. Biorąc pod uwagę ewentualność częściowego zrealizowania swoich studiów za granicą (poza Polską), jak opisałybyś/opisałabyś swoje intencje?

W pytaniu chodzi tylko o odbycie części Twojego programu studiów realizowanych w Polsce za granicą, nie bierz pod uwagę staży zagranicznych, kursów językowych lub wyjazdów w celu odbycia całych studiów za granicą.

Możliwa jedna odpowiedź.

1. Przygotowuję się obecnie do odbycia części studiów za granicą.
2. Zamierzam odbyć część studiów za granicą, ale nie poczyniłem/poczyniłam jeszcze żadnych kroków w tym kierunku
3. Nie planuję odbycia części studiów za granicą.

[ekran]

Następujące pytania dotyczą Twojego częściowego odbycia studiów za granicą. Chodzi o częściową realizację programu studiów za granicą. Nie bierz pod uwagę wyjazdów/wycieczek zagranicznych zorganizowanych podczas studiów na np. laboratoria lub ćwiczenia, staże czy praktyki.

Jeśli odbyłeś/odbyłaś część studiów za granicą więcej niż jeden raz, odpowiedz na następane pytania odnosząc się do swojego ostatniego pobytu za granicą.

[skip if 5.1.1=0]

5.3. Do jakiego kraju wyjechałeś/wyjechałaś ostatni raz, aby zrealizować część studiów i na jak długo?

Odpowiedz uwzględniając obecne granice państwowe.

Państwo [drop-down list]
Liczba miesięcy _|_|_|_|, |_|_| [0,1-999, dziesiętne możliwe]

[skip if 5.1.1=0]

5.4. W jakich ramach organizacyjnych odbył się Twój ostatni wyjazd, aby zrealizować część studiów za granicą?

Możliwa jedna odpowiedź.

1. W ramach programu Erasmus lub Erasmus+.
2. W ramach innego programu Unii Europejskiej.
3. W ramach innego programu regionalnego (np. CEEPUS) lub programu koordynowanego przez Biuro Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej lub Narodową Agencję Wymiany Akademickiej.
4. Mój wyjazd na część studiów za granicą został zorganizowany niezależnie od jakiegokolwiek programu.

[skip if 5.1.1=0]

5.5. Studia, na którym poziomie kształcenia odbywałeś/odbywałaś, kiedy wyjechałeś/wyjechałaś na część studiów za granicę?

Możliwa więcej niż jedna odpowiedź.

1. Studia pierwszego stopnia (licencjat/tytuł równorzędny).
2. Studia drugiego stopnia (magister/tytuł równorzędny).
3. Jednolite studia magisterskie.
4. Studia podyplomowe.
5. Studia trzeciego stopnia (doktoranckie).

[skip if 5.1.1=0]

5.6. Czy Twoja uczelnia w Polsce uwzględniła punkty ECTS, kompetencje lub świadectwa uzyskane przez Ciebie podczas realizacji części studiów za granicą?

Możliwa jedna odpowiedź.

1. Tak, w całości.
2. Tak, częściowo.
3. Nie, uczelnia nie uwzględniła żadnych punktów, kompetencji ani świadectw.
4. Nie uzyskałem/uzyskałam żadnych punktów, kompetencji ani świadectw podczas części studiów za granicą.
5. Nie wiem (jeszcze).
6. Nie oczekiwałem/oczekiwałam uwzględnienia punktów ECTS, kompetencji ani świadectw.

[skip if 5.1.1=0, dwie kolumny do zaznaczenia a i b] [nieobligatoryjne]

5.7. Z których źródeł finansowania wymienionych poniżej skorzystałeś/skorzystałaś, żeby pokryć koszty części studiów za granicą i które z tych źródeł było źródłem głównym?

Pytanie obejmuje wszystkie koszty związane z wyjazdem na studia, np. podróż, zakwaterowanie, czesne, opłaty rejestracyjne. Zaznacz wszystkie źródła finansowania, z których skorzystałeś/skorzystałaś (możliwa więcej niż jedna odpowiedź), oraz źródło główne (możliwa jedna odpowiedź).

Możliwe więcej niż jedna odpowiedź.

1. Wsparcie rodziców / rodziny / partnera
2. Dochód z pracy w Polsce / własne oszczędności
3. Dochód z pracy wykonywanej podczas studiów za granicą
4. Grant studencki lub pożyczka, udzielone przez kraj goszczący
5. Grant studencki lub pożyczka udzielone w Polsce
6. Stypendium lub grant, przeznaczone na dofinansowanie studiów za granicą i udzielone w Polsce
7. Grant lub pożyczka ze środków Unii Europejskiej (np. stypendium w ramach Erasmusa)
8. Inne

a) Zaznacz wszystkie wykorzystane źródła finansowania

b) Zaznacz główne źródło finansowania

[wszyscy] [nieobligatoryjne]

5.8. W jakim stopniu problemy wymienione poniżej były lub są dla Ciebie przeszkodami utrudniającymi wyjazd za granicę, aby zrealizować jakąś część studiów (np. jeden semestr)?

Jeśli już odbyłeś/odbyłaś część studiów za granicą, zaznacz te problemy, które odegrały rolę w przygotowaniu i realizacji wyjazdu.

Jeśli (jeszcze) nie odbyłeś/odbyłaś części studiów za granicą, zaznacz te problemy, które zniechęcają Cię do takiego wyjazdu.

Niewystarczająca znajomość języka obcego

Brak informacji od uczelni macierzystej

Rozłąka z partnerem / dzieckiem

Rozłąka z przyjaciółmi, rodzicami

Dodatkowe obciążenie finansowe

Utrata pracy zarobkowej

Brak motywacji

Niewielka korzyść dla studiów w uczelni macierzystej

Trudności z włączeniem studiów za granicą w program studiów w uczelni macierzystej

Trudności z uwzględnieniem efektów studiowania za granicą w uczelni macierzystej

Trudności związane z formalnościami wjazdowymi (np. wiza, zezwolenie na pobyt)

Ograniczona liczba miejsc w programach mobilności międzynarodowej

Moje problemy zdrowotne / niepełnosprawność

1. Duży problem
- 2.
- 3.
- 4.
5. Żaden problem

6. Informacje o Tobie

[wszyscy, obligatoryjne]

6.1. Kiedy się urodziłeś/urodziłaś?

Podaj miesiąc i rok swoich urodzin.

Miesiąc [1-12]

Rok [1930 – 2014]

[wszyscy]

6.2. Zaznacz swoją płeć.

1. Kobieta.
2. Mężczyzna.

6.3. [pominięte] (With which #sex are you officially registered at your current higher education institution?)

[wszyscy]

6.4. W którym kraju urodziłeś/urodziłaś się Ty i Twoi rodzice/ opiekunowie?

Odpowiedz uwzględniając obecne granice państwowe.

- A. Ty
- B. Matka / opiekunka
- C. Ojciec / opiekun

Kraj urodzenia: [drop down list]

99. nie wiem

[wszyscy]

6.5. Czy Ty i Twoi rodzice / opiekunowie macie polskie obywatelstwo?

- A. Ty
- B. Matka / opiekunka
- C. Ojciec / opiekun

- 1. Tak
- 0. Nie
- 2. Nie wiem

6.6. [pominięte] (What is/ are your native language(s)?)

[wszyscy]

6.6. W ilu językach Twoje umiejętności pisania i mówienia są według Ciebie dobre lub bardzo dobre (włącznie z językiem rodzimym)?

Możliwa jedna odpowiedź.

- 1. W jednym języku
- 2. W dwóch językach
- 3. W trzech językach
- 4. W czterech językach
- 5. W więcej niż czterech językach

[wszyscy]

6.7. Czy masz dzieci?

Możliwa jedna odpowiedź.

Wpisz liczbę.

1. Tak, mam [wpisz liczbę 0 <]_dzieci
2. Nie.

[skip if 6.7=2]

6.9. Ile lat ma Twoje najmłodsze dziecko?

[liczba 0 =<] _____ lat.

[wszyscy] [nieobligatoryjne]

6.10. Czy jesteś osobą z niepełnosprawnością/ami, masz długotrwały problem zdrowotny, ograniczenie funkcjonalne lub zaburzenia uczenia się?

Przez „długotrwały problem zdrowotny” rozumiemy problem, który trwa lub może potrwać, przynajmniej 6 miesięcy.

Możliwa więcej niż jedna odpowiedź.

1. Tak, cierpię na chorobę przewlekłą.
2. Tak, mam problemy ze zdrowiem psychicznym.
3. Tak, jestem niepełnosprawny ruchowo.
4. Tak, mam problemy z postrzeganiem zmysłowym (np. ze wzrokiem lub słuchem).
5. Tak, mam zaburzenia uczenia się (np. dysleksję, dyskalkulię).
6. Tak, mam inne długotrwałe problemy zdrowotne / inną ułomność.
7. Nie.

[skip if 6.10.7=1] [nieobligatoryjne]

[ekran]

Poniższe pytania są skierowane do studentów z niepełnosprawnościami, chronicznymi chorobami, problemami ze zdrowiem psychicznym, zaburzeniami uczenia się itp. Aby skrócić te pytania, używamy w nich zbiorczego słowa „niepełnosprawność”. Mamy nadzieję, że to zrozumiesz, choć być może osobiście wolałbyś/wolałabyś używać innego słowa.

[skip if 6.10.7=1] [nieobligatoryjne]

6.11. Czy Twoja niepełnosprawność (niepełnosprawności) jest zauważalna dla innych?

Możliwa jedna odpowiedź.

1. Tak, przy pierwszym spotkaniu ludzie zauważają, że mam niepełnosprawność.
2. Tak, ludzie prawdopodobnie zauważają po pewnym czasie, że mam niepełnosprawność.
3. Nie, moja niepełnosprawność generalnie nie jest zauważalna dla innych.

[skip if 6.10.7=1] [nieobligatoryjne]

6.12. W jakim stopniu Twoja niesprawność stanowi ograniczenie dla:

- A. ... zwykłej aktywności
- B. ... studiowania

- 1. bardzo ogranicza.
- 2. ogranicza nieznacznie.
- 3. wcale nie ogranicza.

[skip if 6.12.2=3] [nieobligatoryjne]

6.13. Biorąc pod uwagę ograniczenia wynikające z Twojej niepełnosprawności dla studiowania, jak oceniasz wsparcie udzielane przez władze publiczne lub uczelnię w celu pokonania tych ograniczeń?

Możliwa jedna odpowiedź.

- 1. wsparcie całkowicie wystarcza
- 2.
- 3.
- 4.
- 5. wsparcie zupełnie nie wystarcza
- 6. nie potrzebuję lub nie chcę wsparcia

7. Pochodzenie

[ekran]

W tej części zawarte są pytania dotyczące Twojej matki i ojca lub osób, które Cię wychowały.

[wszyscy]

7.1. Jakie wykształcenie mają Twoi rodzice?

Pytanie dotyczy najwyższego ukończonego przez nich poziomu edukacji.

- A. Matka/ opiekunka
 - B. Ojciec / opiekun
-
- 1. Szkoła podstawowa, gimnazjum lub zasadnicza szkoła zawodowa
 - 2. Technikum, liceum
 - 3. Szkoła policealna, kolegium (np. nauczycielskie)
 - 5. Studia na poziomie licencjata lub podyplomowe
 - 6. Studia na poziomie magistra lub podyplomowe
 - 7. Doktorat
 - 8. Nie wiem / Nie dotyczy

[wszyscy, nieobligatoryjne]

7.2. Jak, w Twojej ocenie, powodzi się finansowo Twoim rodzicom (opiekunom) w porównaniu z innymi rodzinami?

Jeśli jedno z rodziców nie żyje lub nie żyją oboje, uwzględnij ich ostatnią sytuację materialną. Jeśli Twoi rodzice są w separacji lub rozwiedzeni, podaj ocenę uśrednioną.

Możliwa jedna odpowiedź.

1. powodzi się im bardzo dobrze
2. powodzi się im dobrze
3. powodzi się im przeciętnie
4. powodzi się im źle
5. powodzi się im bardzo źle

[end page]